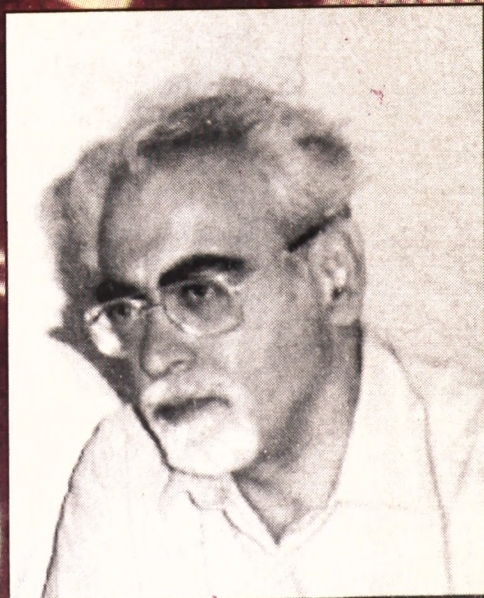

Αριθμός Β
Αριθμός 645
Αρμόδιος
10 Οκτωβρίου 199
Δρχ. 600

άφουν:
χάλης Παπακωνσταντίνου
ρων Θεοδωρόπουλος

SIXTENTH

**ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ
ΜΙΜΗΣ
ΚΑΙ Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ
ΤΩΝ... ΑΚΡΙΔΩΝ**

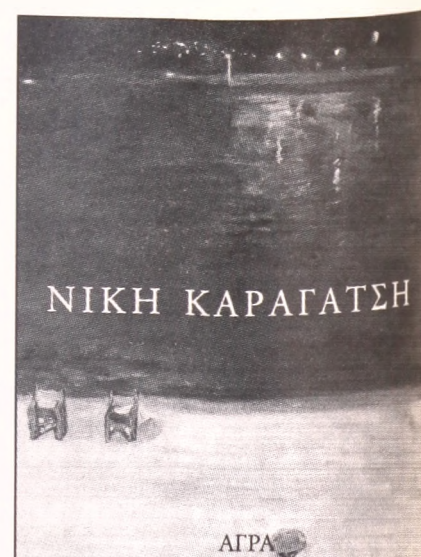
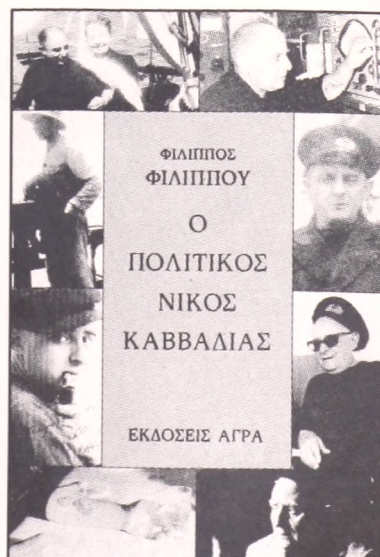
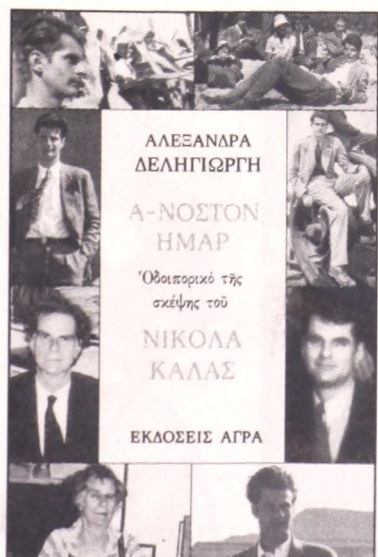
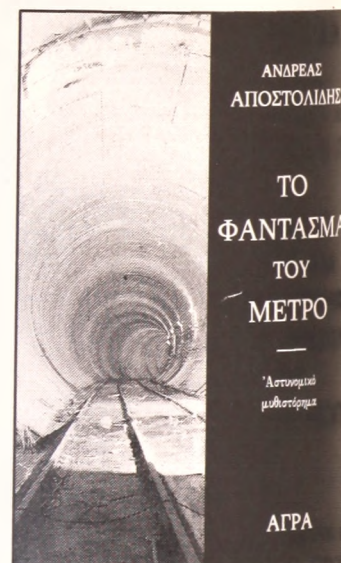
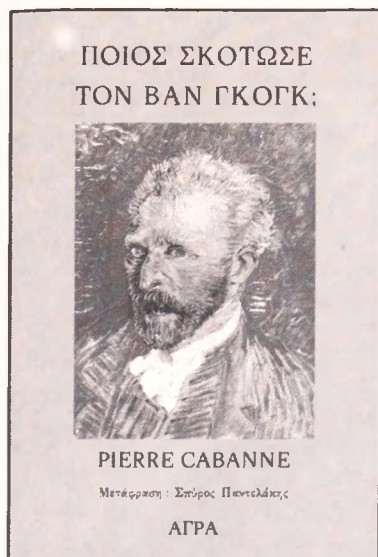
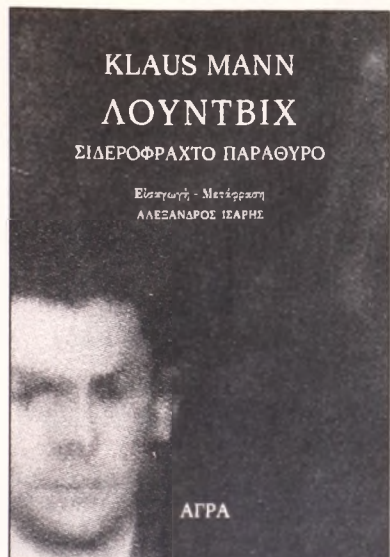
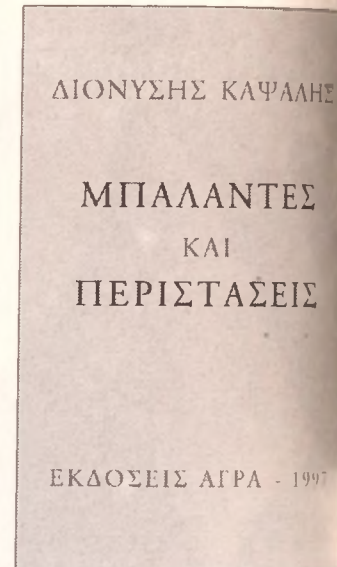
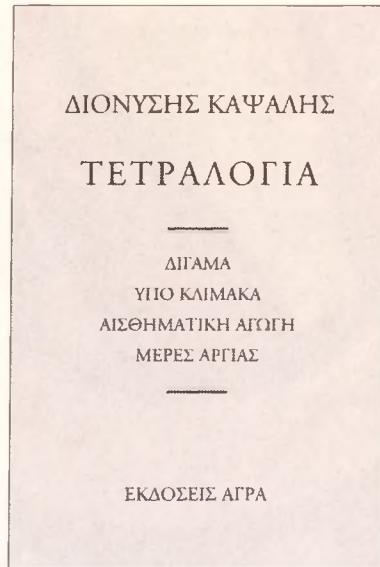
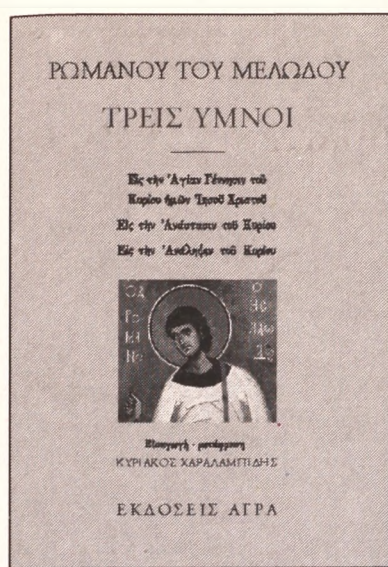
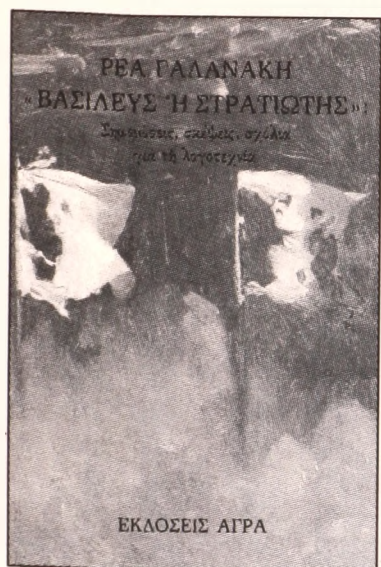
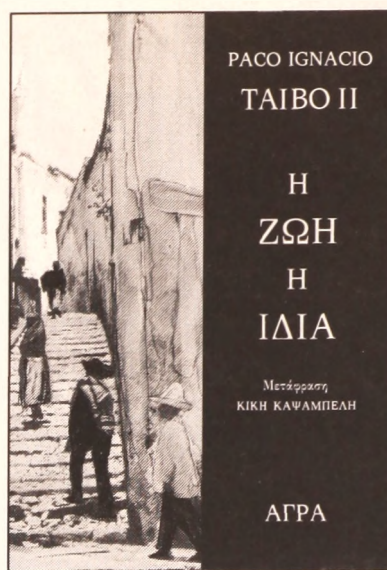
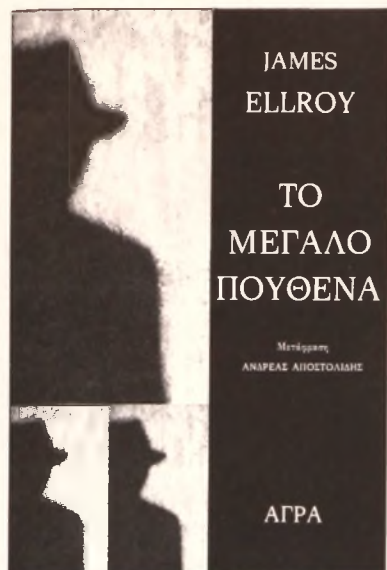

Νίκος Παναγιωτάκης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΑΓΡΑ

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ ΣΤΗ ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

αντί

Περίοδος Β' - Έτος 24ο - Τεύχος 645
Σκευή 10 Οκτωβρίου 1997 - Δρχ. 500

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107
ON-LINE: <http://www.compulink.gr/anti>
E mail: anti@compulink.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
ΠΡΟΪΣΤΗΤΗΣ: Ηλίας Κανέλλης
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ-ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ: Τασία Ρούμπου
ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δημήτρης Γκέκας
ΜΟΝΤΑΖ: Τασία Λεβόν
ΕΚΔΟΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστερί
Τηλ. 57.22.201
ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη
ΕΤΗΣΙΑ: Εξ. 5.000 δρχ., Ετήσια 10.000 δρχ.,
Εξαμηνιαίων, Τραπεζών, κ.λπ.: 40.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 8.000 δρχ.
ΕΠΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:
Εξ. 38 δολ., Ετήσια: 75 δολ.,
- ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:
Εξ. 44 δολ., ετήσια 88 δολ.
ΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 500,
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.000
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας: Περιοδικό ANTI,
τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:
του βιβλίου - Α Πουλουκτσά και Σία Ε.Ε.
η 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 285.857

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΕΛ. 12 Ο ΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΕΠΕΚΤΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΥΘΥΝΕΣ ΤΗΣ ΔΥΣΗΣ Για τη νέα
όξυνση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις γράφουν ο πρέσβης ε.τ.
Β. Θεοδωρόπουλος και ο πρώην ΥΠΕΞ Μ. Παπακωνσταντίνου

ΣΕΛ. 15 ΤΟ ΜΕΤΡΟ ΠΟΥ ΒΟΥΛΙΑΖΕΙ Παραλείψεις και ευθύνες -
γράφει ο Απόστολος Διαμαντής

ΣΕΛ. 16 Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ Ή, γιατί δεν πάει καλά η
οικονομική πολιτική της κυβέρνησης - του Κ. Τσαλόγλου

ΣΕΛ. 18 ΤΟ ΛΑΥΡΙΟ ΗΤΑΝ ΜΟΝΟ Η ΑΡΧΗ Για την αποβιομηχάνιση
στον Πειραιά - του Πειραιώτη

ΣΕΛ. 20 Ο ΜΥΘΟΣ ΤΩΝ... ΑΚΡΙΔΩΝ Για το σύγγραμμα της Μιμής
Παπανδρέου γράφουν οι Δ. Καΐσης, Στ. Καφαντάρης

ΣΕΛ. 22 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ Α.Ε. ΚΑΙ ΜΑΝΑΤΖΕΡ Κατασκευάζοντας
συνενόχους. Άρθρα Ειδικού Συνεργάτη και του Στ. Λαζαρίδη

ΣΕΛ. 26 ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ 2004 Το μεγάλο ναι ή το μεγάλο όχι -
του Γερ. Σκλαβούνου

ΣΕΛ. 50 ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ: Ευρωπαϊκή Ένωση: Πρόσω ολοταχώς για ΟΝΕ -
των Κ. Στεφάνου, Κατ. Καρύγιαννη. Ινδία: Υπερπληθυσμός - του Μιχ.
Μοδινού Πολωνία: Έναρξη με προϋπολογισμό - της Κατ. Καρύγιαννη
Ιράν: Τρίπλες - της Ελένης Κολιοπούλου

ΣΕΛ. 39 ΝΙΚΟΛΑΟΣ Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗΣ Σελίδες για τον διαπρεπή
επιστήμονα και συνεργάτη του Αντί, που έφυγε ξαφνικά από
κοντά μας. Γράφει ο καθηγητής Γρ. Σηφάκης. Και η τελευταία
επιστημονική εργασία του Ν. Παναγιωτάκη, που δεν πρόλαβε
να ανακοινώσει στο συνέδριο της Κρήτης.

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Τα έργα γίνονται..., σελ. 4

ΛΟΓΙΚΗ ΚΙ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

Γιώργος Φιλδισάκος, σελ. 5

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ, σελ. 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Σχόλια, σελ. 8

ΟΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΑΙ

Κώστας Κουφογιώργος, σελ. 19

ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΙΣ

Ελένη Κολιοπούλου, σελ. 28

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πολιτισμός, σελ. 49

ΑΝΤΙ/ΑΝΑΓΝΩΣΕΙΣ

Μ. Θεοδοσοπούλου, σελ. 63

ΚΑΙ ΤΑ ΛΟΙΠΑ

Κώστας Ακρίβος, σελ. 66

Εξώφυλλο:

Έργο του Ρού Λιχτενστάιν
(για τον ζωγράφο, δείτε σελ. 52)

ΤΑ ΕΡΓΑ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΝΑ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΟΥΝ ΟΡΙΣΜΕΝΟΙ

ΕΧΟΥΝ περάσει ήδη τρία χρόνια –Σεπτέμβριος του 1994– από τότε που το *Αντί* σε σειρά άρθρων κατήγγειλε σειρά από παρατυπίες που διεπράττοντο εν ονόματι του «Μετρό». Μήπως λησμονήθηκαν όλα όσα καταγγέλλαμε;

ΘΥΜΑΣΤΕ μήπως τη μεγαλορρημοσύνη με την οποία ο κ. Λαλιώτης παρουσίασε στη Βουλή την τροποποιητική σύμβαση που χάριζε στην ανάδοχο εταιρεία μερικά επιπλέον εκατοντάδες δισ.;

ΘΥΜΑΣΤΕ, μήπως, τη συμπόρευση των ΜΜΕ, που καλά ενορχηστρωμένα «μιζάρισαν» υπέρ του κ. Λαλιώτη για όσα συναποφάσιζε με τους ολίγους συμβούλους του;

ΘΥΜΑΣΤΕ μήπως αν υπήρξε κάποια δήλωση του τότε –και νυν– προέδρου του ΤΕΕ, επίσημου συμβούλου της πολιτείας σε τεχνικά θέματα, που να επισημαίνει τα προβλήματα –τα οποία ε γνώριζε– και να προτείνει εναλλακτικές λύσεις;

ΤΙ ΓΙΝΕΤΑΙ σήμερα; Τα ΜΜΕ «ξεσπάθωσαν» για το περίπτερο της Πανεπιστημίου – που βυθίστηκε στην τρύπα του μετρό. Και ο κ. Λαλιώτης, προκειμένου να διασκεδάσει τις ανησυχίες, συγκαλεί «σύσκεψη» στην οποία όμως δεν παρίσταται. Ο πρόεδρος του ΤΕΕ επίσης δεν παρίσταται, αλλά συμμετέχει με εκπρόσωπό του. Ποια τελετή ή ποια δεξίωση τους κράτησε μακριά; Και ποιο είναι, άραγε, το μέλλον του τόπου με τέτοιους «αρμόδιους» που σιωπούν, όταν αντίθετα πρέπει να δίνουν το «παρών»; Και όταν είναι απόντες και δεν μετέχουν σε διαδικασίες κρίσιμες για ζωτικά ζητήματα αυτού του τόπου; Μόνον τώρα που «πρήστηκε» η Πανεπιστημίου ξύπνησαν ορισμένοι και βγάζουν κραυγές – άναρθρες ωστόσο, γιατί δεν μιλούν για τα πράγματα με το όνομά τους.

ΕΓΚΑΙΡΩΣ, όταν ετέθη θέμα αναθεώρησης της σύμβασης με τον εργολάβο, έπρεπε να δράσει το Δημόσιο. Αλλά για την ανυπαρξία του Δημοσίου Τομέα ως ελεγκτικού οργάνου υπάρχουν πολλά παραδείγματα. Ας ρίξουν μια ματιά στις υποθέσεις της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας, ας δουν τις ρεμούλες και το μοίρασμα του δημόσιου χρήματος.

ΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ –το νέο «εθνικό όραμα», που θα δώσει το στίγμα της επόμενης επταετίας, έχουν παρασύρει τη χώρα σε μια νέα δίνη. Τα «μεγάλα έργα» και τα «μεγάλα οράματα», δηλαδή οι μεγάλες βιτρίνες, στήνονται από τους εργολάβους και διεκπεραιώνονται από τους πολιτικούς.

ΟΣΟΙ ΠΕΡΙΕΡΓΟΙ, ας φυλλομετρήσουν τα προ τριετίας *Αντί* και ας αναρωτηθούν γιατί τότε εσιώπησαν οι «αρμόδιοι». Δηλαδή το ΥΠΕΧΩΔΕ, το ΤΕΕ, κ.λπ, κ.λπ. Εμείς απλώς επαναλαμβάνουμε δυο λόγια μόνο από τα πολυσέλιδα εκείνα άρθρα: «Με την προτεινόμενη τροποποιητική σύμβαση το “πταίσμα” της σύμβασης Μάνου μετατρέπεται σε “πλημμέλημα” και πολλαπλασιάζονται οι μαστοί της αγελάδας απ’ όπου αντλείται το γάλα της αισχροκέρδειας».

ΣΗΜΕΡΑ ΠΙΑ δεν μπορούμε να μιλούμε απλώς για «πλημμέληματα». Σήμερα ξεδιπλώνεται όλη η τσάτσουλα... Μήπως και η ρεμούλα; Και η κομπίνα;

αντί

ΛΟΓΙΚΗ & ΕΝΑΙΣΘΗΣΙΑ

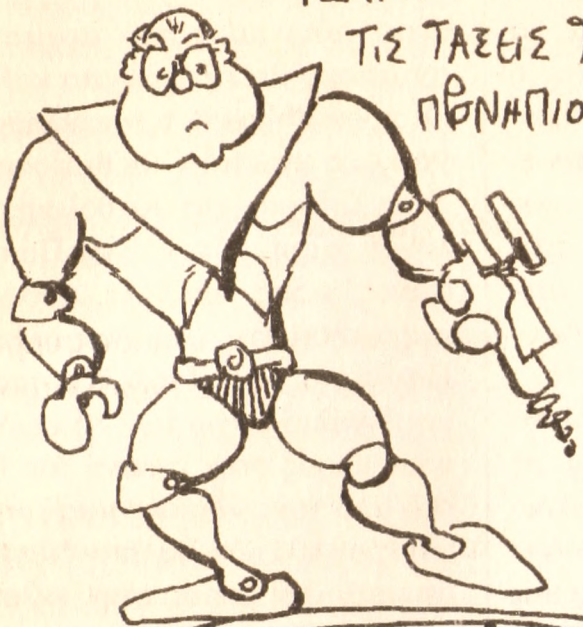

ΟΙ ΦΘΙΝΟΛΩΡΙΝΕΣ ΜΑΣ ΠΑΧΝΟΛΩΡΟΦΟΡΕΣ

ΠΑΟΥΕΡ-ΠΑΓΚΑΛΟΣ

ΙΔΑΝΙΚΟΣ ΓΙΑ ΟΛΕΣ
ΤΙΣ ΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ
ΠΡΩΗΠΙΟΥ

ΝΕΟ
Ο ΜΕΤΑΛΛΑΓΜΕΝΟΣ
ΜΕΤΡΟΝΟΝΤΙΚΑΣ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΛΑΝΗΤΗ
ΣΙΓΚΟΡ

ΛΟΝΤΡΙΝΟ
ΣΗΜΙΤΑΚΙ ΔΑΛΜΑΤΙΑΣ

ΞΕΝΕΡΩΝΕΙ ΚΑΙ ΤΟ ΠΙΟ
ΑΤΑΚΤΟ ΠΑΙΔΑΚΙ

INTERACTIVE

ΜΕ ΚΑΘΕ ΣΑΣ
ΑΓΟΡΑ ΔΩΡΟ
ΕΝΑ ΣΟΝΠΕΡ

ΜΠΡΕΛΟΚΟΖΟΑΚΙ

ΑΝΔΡΕΑΣ! ΤΡΕΙ, ΠΙΝΕΙ, ΠΑΙΡΝΕΙ
ΤΟ ΦΑΡΜΑΚΑΚΙ ΤΟΝ! ΦΕΡΝΕ ΚΑΙ
ΛΕΦΤΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ!!!

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΠΑΣΟΚ, Κελεστίνοσ, Κρήτη

ΓΙΑ ΔΕΥΤΕΡΗ φορά, μέσα σε λίγες εβδομάδες, ο κ. Κ. Σημίτης αναφέρθηκε στην «επανίδρυση του ΠΑΣΟΚ» και στη «διαμόρφωση ενός νέου συνασπισμού δυνάμεων»... Και επειδή κάποιοι (κυρίως από το «πατριωτικό ΠΑΣΟΚ») υπέμνησαν ότι οι νομαρχιακές-δημοτικές εκλογές απέχουν μόλις ένα χρόνο, ο πρωθυπουργός, μιλώντας στην Κοινοβουλευτική Ομάδα του ΠΑΣΟΚ, αισθάνθηκε την ανάγκη να αποσαφηνίσει μερικά πράγματα: Πρώτον, ότι, για την κυβέρνηση, «δεν υπάρχει εκλογικό έτος 1998 ή 1999». Συνεπώς, δεν υπάρχει θέμα να βάλει η κυβέρνηση νερό στο κρασί της, να αποστεί, δηλαδή, από τις, ως τώρα, «βασικές και θεμελιώδεις επιλογές της»... Δεύτερο, ότι αυτή η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ (σε αντίθεση με τις άλλες κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ) δεν είναι ευεπίφορη στη γνωστή παραδοσιακή πρακτική του «δώσε από δω και μοίρασε από κει». Συνεπώς, θα συνεχίσει αταλάντευτη την πορεία της, αγνοώντας το «πολιτικό κόστος», κ.λπ. Τρίτο, ότι το νέο πρόσωπο της Αριστεράς του 21ου αιώνα δεν είναι ούτε δεδομένο ούτε αποκλειστική αρμοδιότητα κάποιου κόμματος. Είναι ζητούμενο. Συνεπώς, στην αναζήτηση αυτή, πολλοί είναι εκείνοι που μπορούν να προσφέρουν τις εμπειρίες και τους προβληματισμούς τους.

ΣΤΙΛΠΝΟΣ, ως συνήθως, ο πρωθυπουργικός λόγος. Λίγο, ωστόσο, να προσέξει κανείς, θα καταγράψει διατυπώσεις κομπορημοσύνης και μεγαλοϊδεατισμού, όπως: «Εμείς, το ΠΑΣΟΚ, θα γυρίσουμε τη σελίδα του νέου αιώνα... Είμαστε το κόμμα που εκφράζει τα πιο δυναμικά στρώματα της ελληνικής κοινωνίας. Είμαστε το κόμμα που εκφράζει τους εργαζομένους στην πόλη και στην ύπαιθρο. Είμαστε το κόμμα που εξασφαλίζει την εκπαίδευση, την κοινωνική πρόνοια, την υγεία, που στηρίζει στην πράξη τα ασθενέστερα στρώματα και προασπίζει αποφασιστικά τα κοινά συμφέροντα του συνόλου», κ.λπ. Απορία: Αν

όλα τα παραπάνω αυτά τα εγγυάται, τα εξασφαλίζει το κυβερνών κόμμα, ποιος ο ρόλος των άλλων κομμάτων που θα μπορούσαν να πραγματώσουν τον «νέο συνασπισμό δυνάμεων»; [Ο πρωθυπουργικός λόγος θυμίζει, στο σημείο αυτό, τις σορτίτες του ΚΚΕ που θέλει «συμμαχίες», «μέτωπα», κ.λπ., με τον αποκλεισμό όλων των άλλων πολιτικών δυνάμεων της χώρας!].

ΣΤΗΝ ΟΜΙΛΙΑ του ο κ. Σημίτης στάθηκε, μεταξύ άλλων, και στη «διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής, που πετύχαμε, μέσω της κοινωνικής ευαισθησίας που διακρίνει τις επιλογές μας». Πρόκειται, είτε, για μια συναίνεση «πολύ ευρύτερη από την πολιτική πλειοψηφία που μας έδωσε ο λαός πριν από ένα χρόνο, στις 22 του Σεπτεμβρίου» (41,5% από 46,8% το 1993). Κατά σύμπτωση, την ίδια μέρα, ο πρόεδρος της ΓΣΕΕ, Χρ. Πολυζωγόπουλος, με δήλωσή του, στην Αυγή, μιλούσε για «συγχορδία κυβέρνησης και εργοδοτών» (σε ό,τι αφορά τον χρόνο εργασίας) και προειδοποιούσε την κυβέρνηση για αποχώρηση της ΓΣΕΕ από τον κοινωνικό διάλογο. Συμπέρασμα: Κάπου η «ευρύτερη συναίνεση» μπάζει.

ΜΑΥΡΑ ΚΟΡΑΚΙΑ, ΜΕ ΝΥΧΙΑ ΓΑΜΨΑ ΠΕΣΑΝΕ ΠΑΝΩ ΣΤΑ...

ΓΙΑ ΔΕΥΤΕΡΗ φορά, μέσα σε λίγες εβδομάδες, ο αρχιεπίσκοπος Σεραφείμ, μίλησε για «κοράκια που περιμένουν πάνω από το αδύνατο πρόβατο», έτοιμα να τον κατασπαράξουν. Αφορμή η παρατεταμένη ασθένειά του και η διαμάχη της διαδοχής, ενώ -χάριτι θεία- παραμένει εν ζωή και εξακολουθεί να ασκεί τα καθήκοντά του, τις ημέρες εκείνες, τουλάχιστον, που δεν υποβάλλεται σε αιμοκάθαρση. Και η κυβέρνηση; Η κυβέρνηση σιωπά, αν και ένιοι υπουργοί της, στις ιδιαίτερες συνομιλίες τους, δέχονται ότι η Εκκλησία της Ελλάδας στερείται, ουσιαστικά, Προκαθημένου. Το θέμα έχει, βέβαια, την ανθρώπινή του πλευρά, από την άλλη, όμως, υπάρχει

θέμα αδυναμίας του αρχιεπισκόπου ανταποκριθεί πλήρως στα καθήκοντά του. Οι προκαθημένοι των εκκλησιών θεωρούνται, ως γνωστόν, ισόβιοι και αιώνιοι. Στην ιστορία της Καθολικής εκκλησίας, λόγω χάρη, μόνον ένας Πάπας, ο Κελεστίνος ο 5ος, υπέβαλε, αυθορμητώς, παραίτησή του, ενώ ένας άλλος Πάπας, Παύλος ο 6ος (1963-78), αποφάσισε να παραιτηθεί, ανώ των 80 ετών, δεν πουν μέρος στην εκλογή του Πάπα. Οι άλλοι από τους «δικούς μας» μητροπολίτες, ανώ των 80 ετών, θα ήταν διατεθειμένοι να πάρουν μέρος στην εκλογή του αρχιεπισκόπου;

ΚΑΤΑ ΤΑ άλλα, η Διαρκής Ιερά Σύνοδος (ΔΙΣ) ακόμα συζητεί αν πρέπει να γίνει έρευνα για τις αιτίες της πλαστογραφίας κ.λπ., για ποσό 4 εκατομμύρια είχε χορηγήσει το κράτος για έρευνα της Συνόδου και ιερών Μητροπόλεων. Τρεις μητροπολίτες εμμένουν στη γωγή της έρευνας, ενώ οι υπόλοιποι και αρχιερείς, μαζί με τον Αρχιεπίσκοπο, υποστηρίζουν ότι δεν υπάρχει θέμα, γιατί «δεν υπάρχει πλαστογραφία».

ΙΡΛΑΝΔΙΑ: ΟΤΑΝ ΕΝΩΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΚΑΘΟΛΙΚΟΙ ΔΙΑΛΕΓΟΝΤΑΙ...

ΜΙΑ ΑΠΟ τις ειδήσεις του Δεκαπενθήμερου είναι, ασφαλώς, και η απόφαση των δύο αντίπαλων κοινοτήτων της Β. Ιρλανδίας να καθήσουν στο ίδιο τραπέζι για συνομιλίες εφ' όλης της ύλης. Να τεθεί τέρμα στην αιματοχυσία 30 ετών που χρόνων. Στο διάλογο (θα μπορούσε να αποκληθεί και «ενδοϊρλανδική «διακοινοτικός») παίρνουν μέρος εκπαιδευτικοί των οκτώ πολιτικών κομμάτων. Αντιπροσωπεύουν τόσο την καθολική κοινότητα, που επιθυμεί μια ενωμένη Ιρλανδία, όσο και την πλειοψηφία των προτεσταντών, που υποστηρίζουν την ένωση με τη Βρετανία.

ΣΥΝΕΙΡΜΙΚΑ, ο «διακοινοτικός

διάλογος» μας παραπέμπει στον οίχο κυπριακό «διακοινοτικό διάλογο», ο οποίος, για μια ακόμη φορά, κα-
σε υπαιτιότητα Ντενκτάς, που ζητεί, αναγνώριση του ψευδοκράτους ως όθεση για την έναρξη οποιωνδήποτε συνομιλιών. Το Κυπριακό, όμως, αι σε άλλα επίπεδα, με τους Αμερι-
και την Ευρωπαϊκή Ένωση να δια-
τίζουν -να θέλουν να διαδραματί-
ονυσιαστικό ρόλο.

Σ οι πληροφορίες, πάντως, συγκλί-
την εκτίμηση ότι, μέχρι τον ερχό-
Απρίλιο - Μάιο (μέχρι τη διενέρ-
ων κυπριακών προεδρικών εκλο-
ξελίξεις δεν θα υπάρξουν από
ις Ηνωμένων Εθνών, Αμερικανών
υπαϊκής Ένωσης. Επί μέρους θέ-
όπως το θέμα των αγνοουμένων ή
τογέμισης των όπλων», κατά μήκος
ίσινης γραμμής) μπορεί να συζη-
αλλά όχι και η ουσία του Κυπρια-

ΜΕΤΑΞΥ: Ο προεδρικός απεσταλ-
Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ φέρεται απο-
ένος να ρίξει το βάρος του προς την
νση των Βρυξελλών, ώστε, παράλ-
την ενταξιακή πορεία της Κύπρου,
συσχεθεί φόρμουλα που θα έφερνε
υρκία εγγύτερα στην Ευρωπαϊκή
α. Στόχος: Να περιληφθεί η Τουρ-
λίστα των «υπό ένταξη» χωρών,
λλαγγίζοντας επιφυλάξεις ή «κά-
ρνήσεις». Ο Χόλμπρουκ δηλώνει,
ότι οι ΗΠΑ δεν είναι μέλος της
ϊκής Ένωσης και ότι δεν μπορούν
λουν τη θέλησή τους κ.λπ. Από την
ως, φαίνεται να επηρεάσθηκε από
γορηματική δήλωση του Βαν ντεν
ότι η ενταξιακή διαδικασία της
δεν πρέπει, κατ' ανάγκην, να συν-
την επίλυση του Κυπριακού και
ς και αν έχει το πράγμα, οι δια-
εύσεις των «15» με την Κύπρο θ'
ν την άνοιξη. [Φυσικά, ο Βαν ντεν
έθεσε θέμα συμμετοχής των
υπρίων στις διαπραγματεύσεις
Και, φυσικά, αναφέρθηκε στην
«διπλωματικών ελιγμών», για να
η αδιαλλαξία Ντενκτάς, αλλά η
του, στο σύνολό της, θεωρείται ιδι-
ετική.

Η «ΟΙ ΚΑΛΟΙ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΤΟΥΣ ΚΑΛΟΥΣ ΦΙΛΟΥΣ»

ΑΠΟ το Κυπριακό, όμως, οι
νοί επικεντρώνουν την προσοχή

τους στη συνάντηση Σημίτη - Γιλμάζ, στην
Κρήτη, στο περιθώριο της εκεί Διαβαλ-
κανικής, στις αρχές Νοεμβρίου. Ο πρω-
θυπουργός Κ. Σημίτης, μιλώντας στην
Κοινοβουλευτική Ομάδα του ΠΑΣΟΚ,
δεν παρέλειψε να τονίσει ότι «το συμφέ-
ρον και των δύο χωρών βρίσκεται στην ει-
ρήνη και τη συνεργασία» και ότι «οι καλοί
λογαριασμοί κάνουν τους καλούς
φίλους». Ποιοι είναι οι «λογαριασμοί»
αυτοί; Λογαριασμός πρώτος: Εφ' όσον η
Άγκυρα εμμένει στις παράλογες αξιώ-
σεις της για τα Ίμια, παραμένει σε εκ-
κρεμότητα το θέμα της προσφυγής στη
Χάγη. Λογαριασμός δεύτερος: Εφ' όσον
ο όρος αυτός δεν ικανοποιείται, έπεται
ότι η απελευθέρωση της χρηματοδοτικής
βοήθειας της Τουρκίας από την Ευρω-
παϊκής Ένωση δεν είναι δυνατή.

ΑΠΟ ΤΗΝ πλευρά τους, οι Αμερικανοί
εμφανίζονται να συμφωνούν και αυτοί
στη διαδικασία της Χάγης και στη θέση
Σημίτη για μια «βήμα προς βήμα» ελληνο-
τουρκική προσέγγιση. Διευκρινίζουν, μά-
λιστα, τώρα, ότι παρερμηνεύθηκαν οι δη-
λώσεις Ρούμπιν, στη Νέα Υόρκη, που «έ-
δωσαν την εντύπωση», στην ελληνική
πλευρά, ότι «οι ΗΠΑ αναγνωρίζουν την
ύπαρξη και άλλων τουρκικών διεκδική-
σεων στο Αιγαίο». Πάντως και μέχρις
ότου αποκρυσταλλωθούν -επισήμως- οι
αμερικανικές θέσεις, στόχος της Ουάσιν-
γκτον φέρεται να είναι η «επιβεβαίωση»,
η «αναζωογόνηση» της Μαδρίτης, την
οποία συνέλαβε, ως διακήρυξη, και ως
περιεχόμενο, η κυρία Μαντλίν
Ολμπράιτ. Και μια πρωτοβουλία-επιτυχία
της αμερικανίδας υπουργού Εξωτερικών
δεν πρέπει να αποτυγχάνει.

ΜΕ ΤΗ διακήρυξη των αρχών της Μα-
δρίτης συμφώνησαν και η ελληνική και η
τουρκική πλευρά. Κάθε διάλογος, όμως,
έχει αρχές και διαδικασίες, τις οποίες πρέ-
πει να σέβονται τα ενδιαφερόμενα μέρη.
Και τις αρχές αυτές η Άγκυρα, στη Νέα
Υόρκη, καταφανώς θέλησε να παρακάμ-
ψει, επαναφέροντας τις ελληνοτουρκικές
σχέσεις στο σημείο εκκίνησης. Όπως και
αν έχει το πράγμα, στην Κρήτη, πολλά θα
φραίνουν, πολλά θα αποδειχθούν, πολλά θα
προκύψουν. Το μόνο βέβαιο είναι ότι η ελ-
ληνοτουρκική προσέγγιση είναι συμφέ-
ρουσα όχι μόνο για τις δύο χώρες, αλλά
και για όλους όσοι ενδιαφέρονται για την
ειρήνη και ασφάλεια στην περιοχή.

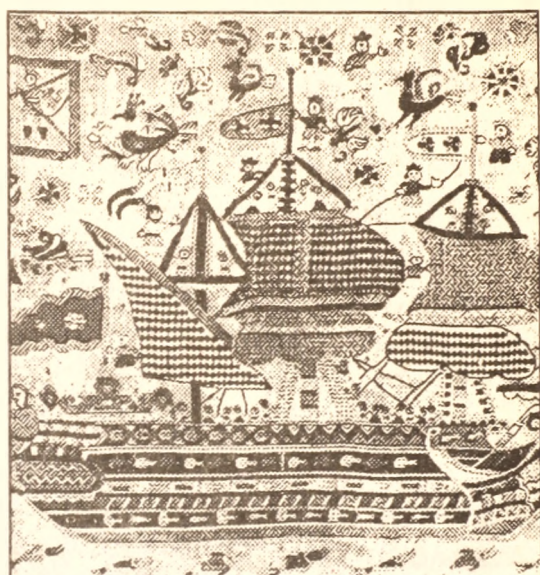
ΑΝΤΗΝΩΡ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

από τις εκδόσεις
ΠΙΤΣΙΛΟΣ

ΔΗΜΗΤΡΗ
ΣΤΑΜΕΛΟΥ

Λαογραφική Πινακοθήκη

ΔΗΜΗΤΡΗ ΣΤΑΜΕΛΟΥ

Λαογραφική Πινακοθήκη

Θέματα και μορφές από τη λαϊκή λατρεία
και το λαϊκό μας βίο και πολιτισμό

ΒΡΑΒΕΙΟ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Δεύτερη έκδοση

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Τ ΠΙΤΣΙΛΟΣ

Θέματα και μορφές από τη
λαϊκή λατρεία και τό λαϊκό
μας βίο και πολιτισμό

ΒΡΑΒΕΙΟ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΑΘΗΝΩΝ

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

Εκδόσεις
ΠΙΤΣΙΛΟΣ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 4 - ΑΘΗΝΑ
Τηλ. 3211237

U2 ΠΟΙΟΣ ΗΤΑΝ Ο ΜΕΦΙΣΤΟΦΕΛΗΣ;

Μερικοί κάτι έχουν ακούσει, αλλά μπορεί να σου μιλήσουν με αρκετά συγκεχυμένους όρους. Ο Άμλετ έμοιαζε κάπως πιο προσιτός, αλλά μάλλον ήταν περίεργος τύπος. Μια συντρόφισσα αγόρασε 5 ή 6 έργα του Σαίξπηρ, κατά προτίμηση από τις κωμωδίες του (ήθελε να σεβαστεί τη δουλειά που έκανε).

Όταν ήρθαν οι U2 να παίξουν στο πλαίσιο της Π. Π. Θεσσαλονίκη Α.Ε., τα τίναξαν όλα: κουβαλήθηκαν νέοι από την Τουρκία, από τη Σερβία και ίσως κι από τα Σκόπια.

Ήταν σαν μια μικρή ένωση λαών υπό τους ήχους μιας αμφίβολης μουσικής. Αυτοί κατήγγειλαν τον καταναλωτισμό, διαμένοντες σε σουίτες των 350.000 δρχ. τη βραδιά. Το πλήθος τους αποθέωσε.

Τότε κάποιοι είπαν:

Έστω και με καθυστέρηση μιας ή δύο 10ετιών μπορούμε κάτι ν' απολαύσουμε στη ζωή μας, ένα όνειρο πραγματοποιείται. Μπορούσαν να κινούν τα σώματα, κάτι σαν πανηγύρι ενός συγκεχυμένου Μάαστριχτ. Έτσι αυτή η πόλη ένιωσε πηγαία και απελευθερωμένη, έβρισκε το σκοπό της. Ούτε που την ενδιέφερε το χρήμα, είχε εγερθεί πάνω απ' αυτό.

Δ.Κ.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: ΜΠΙΖΝΕΣ ΟΠΩΣ ΠΑΝΤΑ

Αποκαλυπτικό δημοσίευμα της αμερικανικής εφημερίδας *Los Angeles Times* από τις 18 Σεπτεμβρίου μας δίνει μια πολύ καλή εικόνα για το πόσο, αλλά και πώς επιπόλαιο και εξωθεσμικά ασκούν οι έλληνες «ατσίδες» την εξωτερική πολιτική της χώρας. Το δημοσίευμα αποκαλύπτει ότι την προσέγγιση των ΗΠΑ με τον σέρβο πρόεδρο **Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς** είχε αναλάβει το 1994 ένας μεγαλοδικηγόρος από το Little Rock του Αρκάνσας. Ο **Λάρρυ Γουάλας**, που είχε διασυνδέσεις με στενούς συνεργάτες του προέδρου **Κλίντον**, είχε μυστικές συναντήσεις με τον σέρβο πρόεδρο Μιλόσεβιτς και συζητούσε την ανάληψη διαμεσολαβητικής πρωτοβουλίας μεταξύ Σερβίας και ΗΠΑ, ενώ είχε προσεγγίσει και τον τότε πρωθυπουργό της Ελλάδας, **Ανδρέα Παπανδρέου**. Στο δημοσίευμα αναφέρεται ότι ο περί ος ο λόγος κύριος είχε αναλάβει δράση και στην Ελλάδα το 1993 προσπαθώντας, όπως γράφει η εφημερίδα, «να κάνει δουλειές με την καλωδιακή τηλεόραση και να αποκτήσει πολιτικές επαφές». Ο ίδιος ο Γουάλας υποστήριξε σε συνέντευξή του στην εφημερίδα *Times* ότι «έκανα σημαντική έρευνα για την καλωδιακή τηλεόραση στην Ελλάδα». Στην πορεία ο κ. Γουάλας είχε συναντήσεις με τον κ. Παπανδρέου, ο οποίος με τη σειρά του ζητούσε μικρές εκδουλεύσεις από την Ουάσινγκτον. Μεταξύ άλλων, ο κ. Γουάλας αποκάλυψε ότι ο κ. Παπανδρέου του είχε ζητήσει πρόσβαση σε φάρμακα, που ήταν ακόμα σε πειραματικό στάδιο στις ΗΠΑ και «να διαμεσολαβήσει για να νοσηλευθεί ο κ. Παπανδρέου στο *Walter Reed Army Hospital* της Ουάσινγκτον». Ο κ. Γουάλας λέει ότι μετέφερε τα αιτήματά του κ. Παπανδρέου στο Στάιτ Νηπάρτμεντ. Πριν περάσει όμως πολύς καιρός ο κ. Γουάλας έγινε αποδέκτης πιο δύσκολων αιτημάτων. Ο κ. Γουάλας υποστηρίζει ότι στενός συνεργάτης του κ. Παπανδρέου του ζήτησε να

μεταβεί στη Μακεδονία, πρώην Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας και να πείσει την ηγεσία της να αλλάξουν το όνομά της και τη σημαία τους. «Η Ελλάδα και η Μακεδονία συνεχίζει το άρθρο της εφημερίδας «βρίσκονται σε χρόνια αντιπαράθεση για το όνομα και τη σημαία, και οι Έλληνες ήλπιζαν ότι οι γνωριμίες του κ. Γουάλας στο Λευκό Οίκο θα αποτελούσαν μοχλό άσκησης πίεσης στη Μακεδονία». Ο Γουάλας δηλώνει ότι αρνήθηκε να πάει στη Μακεδονία. Το 1994 όμως, όταν ήταν και πάλι στην Ελλάδα προσπαθώντας να κάνει δουλειές με την καλωδιακή τηλεόραση, λέει «ότι κυβερνητικός αξιωματούχος του ζήτησε να επισκεφθεί το υπουργείο Εξωτερικών». Τον συνάντησαν, αποκαλύπτει, στο γραφείο του Γ. Παπανδρέου, εκτελούσε τότε χρέη αναπληρωτή υπουργού Εξωτερικών. Ο κ. Παπανδρέου όμως δεν ήταν εκεί και ο ίδιος νείται ότι γνώριζε οτιδήποτε για τον κ. Γουάλας. Ο κ. Γουάλας υποστηρίζει ότι κυβερνητικοί αξιωματούχοι της Ελλάδας του ζήτησαν να μεταβεί στο Βελιγράδι και να συναντήσει τον πρόεδρο της Σερβίας. Ο κ. Γουάλας ήλπιζε ότι αν ικανοποιούσε το αίτημα των Ελλήνων θα διευκόλυναν να κλείσει μια συμφωνία για την καλωδιακή τηλεόραση, δέχτηκε την πρόταση και συνοδεύτηκε από κυβερνητικό αξιωματούχο στο διεθνές αεροδρόμιο της Αθήνας πέταξε για το Βελιγράδι. Εκεί, ο οδηγός ελληνικής πρεσβείας τον πήγε στον κ. Μιλόσεβιτς, ο οποίος δεν πήρε οδηγίες από τους Έλληνες για το τι έπρεπε να συζητήσει με τον κ. Μιλόσεβιτς. Περιορίστηκε, υποστηρίζει, σε γενικόλογες δηλώσεις για ειρήνη και συνεργασία Σερβίας - ΗΠΑ, και αργότερα μόνο αναρωτήθηκε μήπως δεν είχε πράξει σωστά. Και έτσι ο κ. Γουάλας δεν μίλησε σε κανέναν, χωρίς να ξέρει όμως ότι η Ουάσινγκτον λεπτομερώς την υπόθεση.

«ΤΙ ΩΡΑΙΟ ΠΛΙΑΤΣΙΚΟ!» (ΤΖ. ΚΟΥΥ)

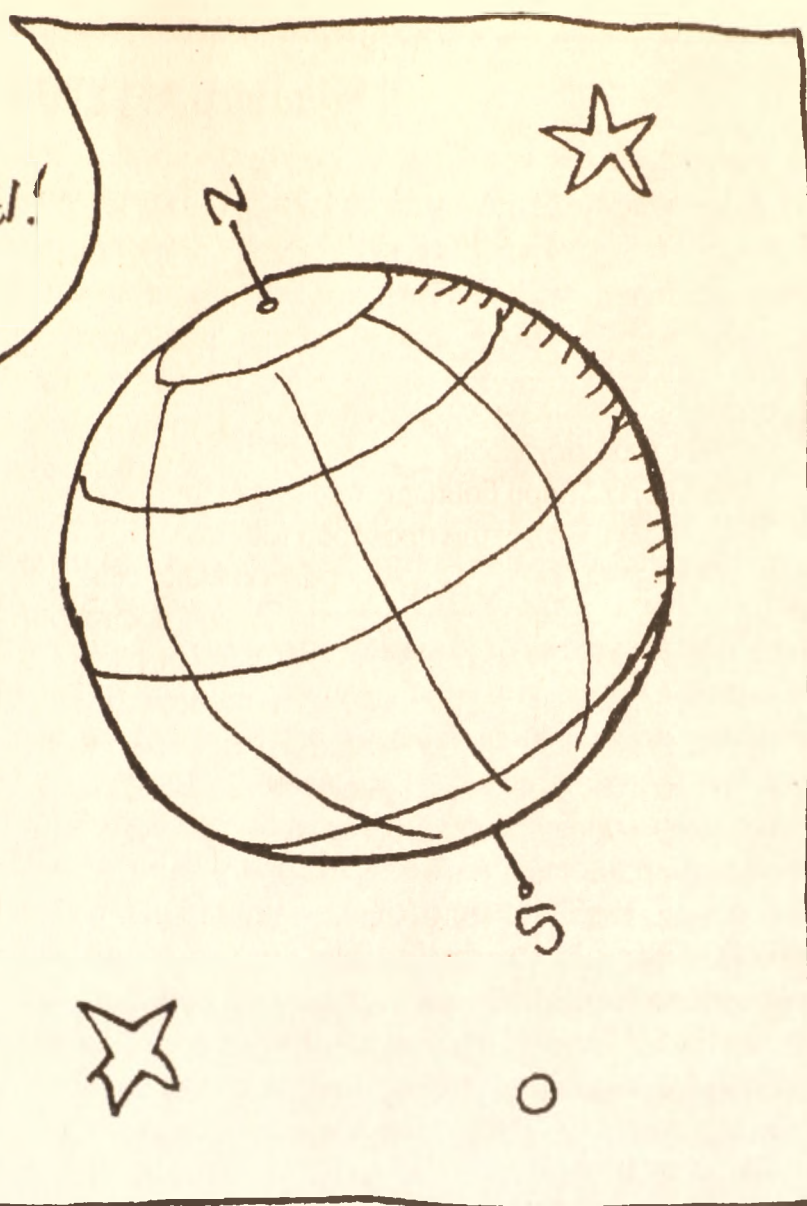
Πολύς «φραϊπαλάς έπεσε στις κοσμικοκαλλιτεχνικές στήλες καθημερινών και άλλων προσιπίζοντων ελευθεροτυπία εφημερίδων σχετικά με την «παρουσίαση» του Θεάτρου Θεσσαλονίκης -κοινώς Νέο στο Σείχ Σου- από τον γνωστό αρχιτέκτονα κ. **Μάνο Περράκη**, παρουσία πλήθους γνωστών καλλιτεχνών και του ΥΠΠΟ κ. **Βενιζέλου**. Δεν είμαστε αρμόδιοι να σχολιάσουμε το αρχιτεκτόνημα, παρότι μάλλον θα κάλεσε ρίγη ενθουσιασμού στους εντόπιους αρχιτέκτονες. Δεδομένου όμως ότι στις στήλες υπήρξε έντονη κριτική όλων των συντελεστών του έργου και φυσικά του κ. **Χάρη Μυλωνά**, Πολιτικού Μηχανικού, ως Στ. Μελετητή, σημειώνουμε: Λησμονούν οι καλοί δημοσιογράφοι και βεβαίως φαίνεται πως λησμονεί και ο κ. Βενιζέλος ότι ο κ. Χάρης Μυλωνάς υπήρξε Διευθύνων Σύμβουλος της Πολιτιστικής -έργο της οποίας είναι το Νέο στο Σείχ Σου- μέχρι τη διά παραιτήσεως αποπομπή του στις 2-2-1996. Ενώ η Διακήρυξη Δημοπράτησης του έργου, με τη μορφή σημειώματος «Μελέτη-Κατασκευή» φέρει ημερομηνία 26-1-1996 και η υποβολή προσφορών 22-4-1996, η δε προϋποθέτει υψηλής ακρίβειας προμετρήσεις, δηλαδή πολύ προχωρημένο στάδιο Μελέτης.

Ασφαλώς ο μανδύας της τυπικής νομιμοφανερίας υφίσταται. Αλλά ο λόγος είναι περί δεοντολογίας, εντιμότητας και ευθυξίας! Ή μήπως πρόκειται για λέξεις απαντώμενες στα λεξικά μόνον;

Και κάτι ακόμη. Οι πληροφορίες λένε ότι οι Μελετητές του έργου εμφάνισαν αρμοδίως αμοιβές 30.000.000 δρχ. περίπου και τις αντίστοιχες υπέρ ΤΕΕ και ΤΣΜΕΔΕ κρατήσεις. Ένας πρόχειρος υπολογισμός όμως, με το πραγματικό κόστος του έργου δίνει ύψος πραγματικών αμοιβών σημαντικό πολλαπλάσιο του αριθμού αμοιβών κρατήσεις υπέρ ΤΕΕ και ΤΣΜΕΔΕ ανάλογες. Κατεβλήθησαν αυτές; Δεκτά και φωτοαντίγραφα παραστατικών;

Περί μιας απλής ερωτήσεως προς τη Γυναίκα του Καίσαρα πρόκειται...

ΕΙΝΑΙ ΦΡΙΚΤΟ! ΑΥΤΟΣ
ΠΛΑΝΗΤΗΣ ΨΥΧΟΜΑΧΑΕΙ!
ΤΡΥΠΗΣΕ Η ΠΑΝΕΠΙΣΤΗ-
ΜΙΟΝ ΤΟΝ!

ΤΑ ΠΡΩΤΟΣΕΛΙΔΑ

«Εξουσία Λαμπράκη» ήταν το πρωτοσέλιδο του *Ελεύθερου Τύπου* της Τρίτης 7.10.97. Διαμαρτυρία και λίγο παράπονο εξαιτίας των προνομιακών προς το *Βήμα* διαρροών του ΥΠΕΞ με την παράλληλη άσκηση διώξεων εναντίον του *Ελεύθερου Τύπου*. Καλά, τι περιμένουν; Μήπως αγνοούν τις σχέσεις δουλείας της κυβέρνησης προς τον Λαμπράκη; Σε μένα το πρωτοσέλιδο θύμισε εκείνη τη «γεναιόδωρη» προς τον ΟΜΜΑ προσφορά ενός δισεκατομμυρίου δραχμών από το «Ίδρυμα Τύπου».

Και γνωρίζετε γιατί φάνηκε τόσο γεναιόδωρος, τότε, ο *Ελεύθερος Τύπος*; Απλούστατα, ο συγκροτηματάρχης, με τη γνωστή εκβιαστική τακτική του, είχε πει στον τότε πρόεδρο Ιδρύματος κ. Σαρρή:

«Κύριε Σαρρή, όλοι έχουν κάποιο πτώμα στο ντουλάπι τους που θέλουν να το κρύψουν». Έτσι, κι ο *Ελεύθερος Τύπος*, προκειμένου να διαφυλάξει το «πτώμα» του καλά κρυμμένο, ενεχείρισε το 1 δισ. στον κύριο Λαμπράκη! Αυτό ξεχάστηκε, και να, τώρα τα πρωτοσέλιδα!

X.N.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ

Πέθανε, το Σάββατο 4 Οκτωβρίου, και κηδεύτηκε ο Αθανάσιος Τσαλδάρης, βουλευτής Επικρατείας της Ν.Δ., σε ηλικία 76 χρόνων. Είχε πρωτοεκλεγεί βουλευτής το 1963 με την ΕΡΕ, ενώ επανεξελέγη στη Βουλή αμέσως μετά τη μεταπολίτευση και, έκτοτε, δεν έχασε πο-
...ουλευτική του ιδιότητα. Ιδρυτικό στέλεχος της Δημοκρατίας, θήτευσε σε υπουργικά πόστα πέλεσε και πρόεδρος της Βουλής. Στις τελευταίες εκλογές ήταν υποψήφιος πρόεδρος της Δημοκρατίας υποστηριζόμενος από τη Ν.Δ. Κοινομιόφρων, διακρινόταν για τη νηφαλιότητα και την υψηλή αίσθηση του χι-
...36 χρόνια στην πολιτική, είχε πολλούς φίλους και στα αντίπαλα πολιτικά στρατόπεδα. Η του από το Κοινοβούλιο και από το πολιτικό ευρύτερα θα είναι αισθητή.

ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ Η «ΕΠΑΡΑΤΟΣ» ΔΕΞΙΑ;

Δεν είναι ένα το φαινόμενο. Είναι δύο και σκα-
...στά. Το ένα πιο χοντρό από το άλλο. Όχι τί-
...ποτε άλλο, αλλά ξεσυνηθίσαμε τόσα χρόνια που την ξορκίζαμε τη «δεξιά», το «βασιλοχουντισμό», τα «φακελώματα». Μάλιστα αρχίζαμε τις φρά-
...σεις κάπως έτσι: «Τότε, που...». Και συνεχίζαμε για όλα εκείνα που οι σημερινοί τριαντάρηδες δεν είχαν καμιά πείρα και άμεση γνώση.

Ε, λοιπόν, *συνελήφθη* αστυνομικός που παρα-
...κολουθούσε σύσκεψη της ΕΣΑΚ. Και η εξήγη-
...ση(;) που δόθηκε από το υπουργείο Δημοσίας Τάξης ήταν ότι «το όργανο έδρασε εξ ιδίας πρω-
...τοβουλίας»! Και, «διετάχθη Ε.Δ.Ε.».

Εμ, το άλλο; που ο ίδιος πια ο πρωθυπουργός ενημέρωσε τους διευθυντές όλων των εφημερί-
...δων, πλην εκείνων του *Ριζοσπάστη* και της *Αυγής*! Μάλιστα, ο «παλαιών ημερών» κ. Ρέππας απε-
...φάνθη ότι πρόκειται περί «κομματικών εντύπων» και αποκλείονται, όπως... απεκλείσθη, και η *Εξόρ-
...μηση*. Βέβαια, σε μένα τον «κουτό, παλαιό αριστε-
...ρό» θυμίζουν την παλιά εκείνη εποχή που η «επά-
...ρατος δεξιά» βρισκόταν στις δόξες της!

X.N.

ΠΑΝ metro ΑΡΙΣΤΟΝ

Η συνταρακτική είδηση (πλήρης και με εικόνα live, φωνές «Πέφτει, πέφτει», οϊμωγές απελπισίας του ιδιοκτήτη κ.λπ.) που συντάραξε το Πανελλήνιο πριν από λίγες μέρες δεν αφορούσε μόνο ένα ταπεινό περίπτερο, ένα στα τόσα, και δεν τρέχει τίποτα. Πιστεύω ακράδαντα πως άνοιξε μια νέα περίοδος γεμάτη υποσχέσεις για την αρχιτεκτονική αυτού του τόπου εν γένει. Γιατί σήμερα ένα περίπτερο (άντε και μερικές ψιλορωγμές), αύριο οτιδήποτε θελήσουμε να σβήσουμε από το χάρτη!

Το σχέδιό μου είναι πολύ απλό, τόσο απλό ώστε να αγγίζει τα όρια της μεγαλοφυΐας. Το προσφέρω, παρ' όλα αυτά, τζάμπα στους υπευθύνους του Αθηναϊκού Μετρό, του ΥΠΕΧΩΔΕ, του Οργανισμού Αθηνών (ή όποιου άλλου ενδιαφέρεται για την προκοπή αυτής της μοναδικής πόλης – ας πούμε, του Δημάρχου της). Πρώτα θα βάλουμε την Περσεφόνη και τα άλλα ποντίκια να ανοίξουν ένα πλήρες δίκτυο από υπόγεια λαγούμια στο αθηναϊκό υπέδαφος, δηλαδή κάτι κοντά σε ό,τι έχει γίνει έως τώρα, μόνο κάπως πιο συστηματικά αυτή τη φορά, πιο μεθοδευμένα. Μετά θα βάλουμε τα πράγματα κάτω και θα πούμε: «Τι θέλουμε σήμερα να εξαφανίσουμε; Τι μας ενοχλεί; Τι στέκει εμπόδιο στα λαμπρά μας σχέδια εκσυγχρονισμού;». Αρκεί τότε να τραβήξουμε κατάλληλα κάποιο στήριγμα (όλα αυτά θα είναι εξ αρχής σοφά σχεδιασμένα) και νάσου, το ανεπιθύμητο εκείνο κομμάτι της πόλης θα χάνεται θαυματουργά μπροστά από τα μάτια μας. Τόσο απλά που μοιάζει με παραμύθι (αλλά δεν είναι).

Η μηχανή αυτή μπορεί να δουλέψει και ανάποδα (θυμηθείτε πως το μοιραίο περίπτερο πρώτα αναστηλώθηκε και κατόπιν βούλιαξε). Αίφνης η μνημειώδης προσθήκη στο Καλλιμάρμαρο Στά-

διο, που τόσο άδικα ξεσήκωσε τα πλήθη των κουλτουριάρηδων αντί να ξηλωθεί (όπως γίνεται, δυστυχώς, αυτές τις μέρες – τα κάνουμε, το είχα τόσο συνηθίσει, θα μου λείψει) θα μπορούσε να υποβιβαστεί σε υπόγεια κρύπτη του Μετρό και να το ανεβάζουμε κάθε φορά που η Αθήνα μας χρειάζεται λίγη λάμψη και μεγαλείο. Έτσι, ούτε τα λεφτά μας (και η φαιά ουσία των προικισμένων σκηνογράφων μας) θα χαράμιζονται ούτε το ίδιο το κατασκεύασμα θα σκονίζεται ή μαγαρίζεται από γκραφίτι κ.λπ.

Άλλη εφαρμογή που μου έρχεται στο μυαλό είναι το ενοχλητικό εκείνο οικοδομικό τετράγωνο απέναντι από τις στήλες του Ολύμπιου Διός, που δεν μας επιτρέπει μια «σωστή» προοπτική προς τον άξονα Ενοποίησης των Αρχαιολογικών Χώρων, καθυστερούμε από την οδό Διονυσίου Αρεοπαγίτου. Τσακ, το διαλύει, και όλα τα κτίριά του μπορούν να χαθούν από το προσκήνιο της γης – ούτε γάτα ούτε ζημιά.

Καταλαβαίνετε πως επιτέλους γινόμαστε κυρίαρχοι του παγκόσμιου – ΕΛΕΓΧΟΥΜΕ την πόλη, μπορούμε να επέμβουμε και να νοβόλα σε οποιοδήποτε ευαίσθητο σημείο της. Τώρα βέβαια σκεφτομαι πως με αυτό τον τρόπο αχρηστεύονται πολλές θέσεις δημόσιοι και θα κλείσουν πολλά ιδιωτικά γραφεία που «παίζουν τις κούκλες» με την Αθήνα. Θα μείνει και ο Δήμαρχός μας σκελετός! Αυτό το τελευταίο με γεμίζει μεταμέλεια: ίσως δεν θα έπρεπε να αλλάξει τόσο ριζικά η σκηνοθεσία. Δεν είμαστε εμείς γαυροί. Ησυχάστε, κύριε Κίκυρα, ένα αστεϊάκι κάναμε. Μόνο σκεφτείτε τι θα κάνετε όλα αυτά τα περίπτερα που θα περισσέψουν στο τέλος.

Δημήτρης Φίλιππος

ΜΑΚΙΑΒΕΛΛΙΚΑ

ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΣΚΕΨΗ ΜΟΥ ΗΡΘΕ στο νου, διαβάζοντας το «ρομάντσο» της κ. Δήμητρας Λιάνη-Παπανδρέου: ότι ο μακαρίτης Ανδρέας Παπανδρέου δεν είχε διαβάσει καθόλου Μακιαβέλλι, που έλεγε πως «μια καλοσυνταγμένη Πολιτεία πρέπει να 'χει πλούσιο το κράτος και φτωχούς τους πολίτες» (Διατριβές πάνω στον Τίτο Λίβιο, εκδ. Κάλβος).

Αντίθετα, αυτοί που τον διαδέχθηκαν και τώρα κυβερνούν ως εκσυγχρονιστές πρέπει να 'ναι κάπως μακιαβελλικοί –διότι είναι απαραίτητη μια δόση μακιαβελλισμού που κατά τον φλωρεντίνο πολιτικό φιλόσοφο «η πείνα και η φτώχεια κάνουν τους ανθρώπους φιλόπονους», αν θέλουμε να μπούμε στην ΟΝΕ πριν από το 2004, χρονιά της Ολυμπιάδας της Αθήνας.

Επίσης, λίγο Μακιαβέλλι θα πρέπει να διάβασαν οι οργανώσεις Α' Αθήνας ΠΑΣΟΚ και Α' Αθήνας ΣΥΝ και ειδικά εκεί που ο ευφυής Φλωρεντίνος πιστεύει πως ο καλός Ηγεμόνας πρέπει να συνδυάζει τις αρετές του λιονταριού και της αλεπούς – σου λέει, έτσι από κοινού αποφασίζοντας, επιλέγοντες και δρώντες πιο εύκολα θα προσεγγίσουμε αυτό το πρότυπο για να κυβερνηθεί εύνομα και δημοκρατικά η Πολιτεία των Αθηνών.

Δ.Κ.

ΟΙ ΣΥΝΤΡΟΦΟΙ

Το σκοτεινό πρόσωπο των λαμπερών ΜΜΕ: στην TV Αντέννα, στη Θεσσαλονίκη απολύθηκε ο διευθυντής του **Αλέκος Πετρίδης** και, λίγο μετά, απολύθηκε και ο πόρτερ **Γιώργος Ροδάκογλου**, που συνυπέγραφε ένα κείμενο συντακτών του σταθμού οι οποίοι ζητούσαν εξηγήσεις για την απόλυση κι έτσι, εμμέσως, διαμαρτύρονταν.

Κατέφθασε πάραυτα επιτόπου ο διευθυντής ειδήσεων του ANT1 **Κώστας Σπυριόπουλος** και υποχρέωσε τους συντάκτες να υπογράψουν κείμενο, δίκην εσωτερικήν, που προδιαγράφει εξοντωτικά ωράρια εργασίας και, συγχρόνως, τους δίνει ανά πάσα στιγμή στη διάθεση του νέου προϊσταμένου του σταθμού.

Παρενέβη αμέσως η ΕΣΗΕΜΘ, χαρακτηρίζοντας «απαράδεκτες» τις απολύσεις και, ταυτόχρονα, καταδικάζοντας «τις απόπειρες εκβιασμού σε βάρος άλλων συντακτών».

Είναι αυτό κάποιο είδος γκλάμορους εκβιασμού σε βάρος δημοσιογράφων; Μάλλον πιο πολύπλοκο. Ο απολύσας Κ. Σπυριόπουλος και ο απολυθείς Αλ. Πετρίδης ήταν κάποτε σύντροφοι στον «Ρήγα Φεραίο» και κατόπιν στο ΚΚΕ εσωτ. –αλλά αργότερα, προκειμένη περίπτωση, ο απολυθείς κατηγορείται πως ασκούσε «αμυντική δημοσιογραφία», και άρα τελικά δεν προσαρμοζόταν στην «κίτρινη δημοσιογραφία». Έτσι «εκτός γραμμής» (όχι τώρα κομματικής αλλά τηλεοπτικής), υποχρέωσε τον σύντροφό του να ασκήσει εναντίον του διοικητικά μέτρα.

Όχι πια κομματική διαγραφή. Απλώς, απόλυση από τη δουλειά του.

• Αυτή η είδηση δεν απασχόλησε κανένα κανάλι, αμία εφημερίδα, κανένα ραδιόφωνο...

• Στις 28.9 ομάδα νεοφασιστών επιτέθηκε στο κατελθμένο Αυτοδιαχειριζόμενο Στέκι Άνω Κάτω Ιατησίων της οδού Νάξου και αφού πρώτα ζωγράφισαν σβάστικες και κατέστρεψαν όλα τα ντυπα που βρήκαν, πυρπόλησαν το οίκημα προαλώντας σοβαρότατες ζημιές.

• Μια εβδομάδα αργότερα οι καταληψίες και μεϊκές εκατοντάδες συμπαραστατών τους πορεύτηαν στους αστυνομοκρατούμενους δρόμους της ειτονιας, πληροφορώντας τους περίοικους και ροειδοποιώντας μέσω της προκήρυξης που μοϊαζαν «Η φωτιά δε μας καίει. Η φωτιά καίει μέσα ας. Δεν ξεχνάμε. Δε συγχωρούμε...».

• Οι εργασίες για την επισκευή του κτιρίου συνεχϊονται πυρετωδώς.

• Κι όμως. Αν στα παραπάνω γεγονότα είχαν πάρξει κάποια έκτροπα, κάποιοι τραυματισμοί, ίγο αίμα, τέλος πάντων, οι κάμεραμαν θα έτρεχαν αι δε θα έφταναν. Και ο Κούικ θα έσκουζε για το χάος χωρίς αιτία».

• Η είδηση που ακολουθεί δεν απασχόλησε κανέ-α κανάλι και πέρασε στα ψιλά ελάχιστων εφημε-ιδων.

• Στην Κοινότητα Αμυγδαλιές Ηλείας, η Αστυνο-ία βρήκε, στο περίβολο του σπιτιού της οικογένει-ς Καζέρου, 2,5 κιλά χασίς. Ανακριτής και εισαγ-ελέας αποφάσισαν την προφυλάκιση όλων των ελών της οικογενείας. Ανάμεσά τους και η 85χρο-η Μαριγώ Καζέρου. Παρά τις διαβεβαιώσεις των εσάρων παιδιών της ότι ουδεμία σχέση είχε η μη-

τέρα τους, το δικαστήριο αποφάσισε την προφυλά-κισή της στον Κορυδαλλό μέχρι να δικαστεί.

• Αν φυσικά προλάβει, αφού η υγεία της δεν βρί-σκεται σε καλή κατάσταση. Αλλά είπαμε. Ο νόμος είναι ίσος για όλους.

• Άρχισαν τα όργανα για την Ολυμπιάδα. Ο υφ. Αθλητισμού Α. Φούρας έσπευσε να ζητήσει, από τον Χ.Α. Σάμαρανκ, οικονομική βοήθεια της ΔΟΕ, ώστε να προχωρήσουν τα ολυμπιακά έργα. Ο νο-σταλγός του Φράνκο δεν ενθουσιάστηκε από την «τράκα» του ελληνικού κράτους και μίλησε για το «χρέος που ανέλαβε η Ελλάδα προς το ολυμπιακό πνεύμα».

• Η ουσία της είδησης βρίσκεται αλλού.

• Συνειδητά ή κατά λάθος, ο κύριος υφυπουργός, όταν ρωτήθηκε για το κόστος της διοργάνωσης, ανέφερε το ποσό του 1 δις. 800 εκατομμυρίων δολ-λαρίων. Διακόσια εκατομμύρια παραπάνω απ' το ποσό που αναφέρει ο φάκελος διεκδίκησης.

• Όλα αυτά ένα μήνα μετά την ανάληψη...

• Χάλασε ο κόσμος! Η Δήμητρα συγγραφέας, ο Μπάγιεβιτς χούλιγκαν και ο Σαββόπουλος διασκε-δαστής της ΟΝΝΕΔ...

• Στο πρόσφατο ντέρμπυ μπάσκετ ΑΕΚ-Ολυ-μπιακού, ο προπονητής των ερυθρολεύκων Ντ. Ίβκοβιτς, έπειτα από δύο τεχνικές ποινές που δέ-χτηκε, αποβλήθηκε από τον αγωνιστικό χώρο.

• Σ' εκείνο το σημείο η τεχνολογία της κινητής τη-λεφωνίας ανέλαβε δράση. Ο Ίβκοβιτς είχε ανοιχτή γραμμή με τον πάγκο έως το τέλος του αγώνα και ο Ολυμπιακός τελικά κέρδισε.

• Ο Β. Σκουντής απ' το μικρόφωνο του ΑΝΤ1 χαρα-κτήρισε το περιστατικό «πρωτοφανές γεγονός».

• Αλλά αν δεν είχε αυτή την ιδιότυπη πρωτιά η ομάδα του κυρίαρχου των τηλεπικοινωνιών Σ. Κόκκαλη, ποιος θα την είχε; Ο Παπάγου ή ο Γυ-μναστικός Λαρίσης;

Α.Β.

Ο ΕΡΩΤΑΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΧΟΛΕΡΑΣ

«Αέρα, αέρα να φύγει η χολέρα» ήταν η διαρκής επωδός που κραύγαζαν οι άλλοι, προτού έρθουν εκείνοι με τον ανανήψαντα μεγάλο αρχηγό τους. Τότε όλα έγιναν αλλιώς, κάπως πιο τρυφερά, με μεγαλύτερο συναίσθημα και αποδείχθηκε περίτρανα ότι η πολιτική δεν είναι τίποτε άλλο παρά έρωτας· μόνο έρωτας. Ο έρωτας στα χρόνια της χολέρας.

Ο Μεγάλος, τότε, άνοιγε τα μεγάλα, σαν φτερούγες, χέρια του και αγκάλιαζε όλο τον δημοκρατικό λαό· αλλά πρωτίστως αγκάλιαζε Εκείνη· και της έγγραφε συμβόλαιο αγάπης. Έπειτα, ο χρόνος κύλησε τιμωρός και ήρθαν τα media...

Μ.Σ.

ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΥΠΟΥ

Ευρύτατα συζητήθηκαν οι αποκαλύψεις του προηγούμενου Αντί για όσα συμβαίνουν στα γραφεία Τύπου του εξωτερικού. Σύμφωνα με τις πληροφορίες μας, η υπόθεση του κ.

Γιάννη Πετσίλα ήδη έχει πάρει το δρόμο της δικαστικής διερεύνησης. Ωστόσο, επειδή υπάρχουν πολλά ντεσού στις ιστορίες με τα γραφεία Τύπου του εξωτερικού, λέμε, όταν συμπληρώσουμε τα στοιχεία της έρευνάς μας, να επανέλθουμε. Έχετε αντίρρηση, κ. Ρέππα;

Α.Β.

Α.

ΜΑΚΑΒΡΙΕΣ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ

αντάζει μακάβριο, αλλά τείνει να γίνει συνήθεια. Μόλις πλακώσει στην πιάτσα σκάρτο πράγμα και ο αριθμός των νεκρών από τα ναρκωτικά αυξηθεί έντονα μέσα σε λίγες ημέρες, η πολιτεία αποφασίζει ν' αναλάβει τις ύνες της. Η Αστυνομία εντείνει τους ελέγχους και τις συλλήψεις. Τις τελευταίες ημέρες προτιμήθηκαν οι «επι-μέες» γύρω από τα κακόφημα σχολεία. Για συλλήψεις φυσικά των μεγαλεμπόρων και υπό τις επευφημίες των ίφημων παιδαγωγών της ελληνικής νεολαίας –όπως ο Μαύρος Τρύπας που κραυγάζει «κρεμάστε τους ψηλά». Τους τελευταίους μήνες, με την έξαρση των θανάτων, δίνεται αφορμή να διατυπωθεί και η προοδευτική άποψη οίων εξαιρέσεων του ελληνικού κοινοβουλίου. Μετά τη συνέντευξη του Γ. Παπανδρέου σε βρετανική εφημερί-στην οποία ο υφ. Εξωτερικών τάχθηκε υπέρ της αποποινικοποίησης της χρήσης, οι βουλευτές Φ. Κουβέλης Ν), Θ. Κατσάνεβας (ΠΑΣΟΚ) και Π. Τατούλης (Ν.Δ.) ετοιμάζουν πρόταση νόμου, με την οποία προωθείται η απο-ικοποίηση της χρήσης και η κρατικο-υγειονομική παρέμβαση. Παρόμοια πρόταση νόμου είχε κατατεθεί, χωρίς κά να εγκριθεί από τη Βουλή, πέντε χρόνια πριν. Η τύχη της και αυτή τη φορά δεν προβλέπεται καλύτερη. αι η ζωή συνεχίζεται. Και οι αριθμοί ανεβαίνουν...

Ο τουρκικός επεκτατισμός και οι ευθύνες της Δύσης

του Βύρωνα Θεοδωρόπουλου, πρέσβη ε.τ.

Στις αρχές Νοεμβρίου πρόκειται να πραγματοποιηθεί στην Κρήτη η Διαβαλκανική Συνάντηση Κορυφής. Η αναμενόμενη συνάντηση Σημίτη - Γιλμάζ θα γίνει εκεί, σ' ένα βαρύ κλίμα μετά τις τελευταίες εξελίξεις στα ελληνοτουρκικά. Το Αντίφιλοξενεί σήμερα δύο νηφάλιες αναλύσεις για το κλίμα αντιπαράθεσης στις σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας. Ο πρώην υπουργός Εξωτερικών Μιχάλης Παπακωνσταντίνου υποστηρίζει ότι στη συνάντηση της Κρήτης οι δύο πρωθυπουργοί έχουν κάθε λόγο να αποφύγουν την ένταση. Ο πρέσβης ε.τ. Βύρων Θεοδωρόπουλος αναλύει τις αλλεπάλληλες μεταβολές τόνου στην τουρκική στάση έναντι της Ελλάδος μετά το «φιλειρηνικό» ανακοινωθέν της Μαδρίτης.

Οι αλλεπάλληλες μεταβολές τόνου στην τουρκική στάση έναντι της Ελλάδος, από το «φιλειρηνικό» ανακοινωθέν της Μαδρίτης ως την επανάληψη των απειλών και απαιτήσεων προ ολίγων ημερών, ίσως προκαλούν απορία, γιατί δίνουν την εντύπωση μιας ανακόλουθης πορείας. Αλλά οι εφήμερες εντυπώσεις της επικαιρότητας δεν πρέπει να μας κάνουν να παραβλέπουμε τα γεγονότα στο χρονικό τους βάθος.

Πάνε είκοσι χρόνια και πλέον από τα γεγονότα του 1974. Είχαμε εντάσεις και κρίσεις και, στα διάκενα μεταξύ τους, είχαμε και απευθείας ελληνοτουρκικές συνομιλίες για τα ποικίλα θέματα του Αιγαίου που είχε ανακινήσει η Τουρκία. Συναντήσεις πρωθυπουργών και υπουργών Εξωτερικών τότε τύπου Μοντρέ, τότε Νταβός, τότε Βουλιαγμένης κ.λπ., είχαμε συνομιλίες ανωτάτων διπλωματικών, εμπειρογνομόνων, νομικών. Ελπίδες για ύφεση που τις διαδέχονταν νέες απειλές και απαιτήσεις.

Βλέποντας στη μικρή κλίμακα το διάγραμμα της θερμοκρασίας των ελληνοτουρκικών σχέσεων διαπιστώνουμε ότι ανεβοκατεβαίνει ακανόνιστα, άρρυθμα από τον παροξυσμό του πυρετού ως τη σχετική ύφεση. Αν όμως το δούμε στη μεγάλη κλίμακα σε όλη τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, θα διαπιστώσουμε μια σταθερή τάση προς βαθμιαία, σταδιακή αύξηση της θερμοκρασίας.

Δύο είναι τα αναλλοίωτα χαρακτηριστικά της τουρκικής στάσης στο διάστημα αυτό:

— Η αξίωση να αναγνωρισθεί το Αιγαίο ως «κοινή θάλασσα», όπου οι δύο παρά-

ς χώρες να έχουν ένα είδος συγκυριότη-
και

Ο ισχυρισμός ότι το θέμα δεν είναι νομι-
αλλά πολιτικό, και συνεπώς μόνο με δια-
ερνητικές διαπραγματεύσεις μπορεί να
μισθεί, όχι με νομικές διαδικασίες.

ιότερα διατυπωμένες αυτές οι θέσεις
ε ότι όποια από τις δύο πλευρές έχει πε-
τότερο πολιτικό, και σε τελευταία ανά-
η στρατιωτικό βάρος, εκείνη πρέπει να
κρατήσει. Το δίκαιο του ισχυροτέρου.

ίτε όμως, θα διερωτηθεί κάποιος, πώς
μιολογούνται οι αυξομειώσεις της θερ-
ρασίας που πολύ πρόσφατα είδαμε να
αίνεται από το ανακοινωθέν της Μαδρί-
στις νεότερες δηλώσεις **Ετζεβίτ-Γιλμάζ-
μιρέλ**;

ατά ένα μέρος ίσως οφείλονται σε κά-
ο απρόσεκτο ολίσθημα της τουρκικής
ιτικής ηγεσίας. Παράδειγμα, η συναίνε-
ου Ντεμιρέλ το 1976 στην προσφυγή στο
θνές Δικαστήριο, συναίνεση που αναι-
ηκε μέσα σε λίγες εβδομάδες.

ατά ένα άλλο μέρος ίσως οφείλονται σε
ίρροπες τάσεις που υπάρχουν ανάμεσα
έσα στα κέντρα εξουσίας στην Τουρκία,
ιγμα που σχετίζεται με την εσωτερική
ιτική αστάθεια. Κατά ένα τρίτο όμως,
ς το μεγαλύτερο μέρος οφείλονται σε
ιολγές τακτικής φύσεως, όταν κρίνεται
χυπρόθεσμα σκόπιμο –έναντι των τρί-
ιδίως– να εκδηλωθεί κάποια ελαστικό-
α, για να αναιρεθεί αμέσως κατόπιν.

ημαντικό τελικά είναι ότι οι τουρκικές
ερνήσεις έρχονται, παρέρχονται, επα-
χονται, η κεντρική όμως γραμμή παρα-
ει: *αμφισβήτηση του καθεστώτος του Αι-
ην, με τάση να διευρύνεται και να επε-
ίνεται σε όλους τους χώρους του, τον υπο-
άσσιο, το θαλάσσιο, τον εναέριο και τελι-
και τον εδαφικό.*

ιδέχεται στην απέναντι όχθη να διαπι-
νουν ανάλογα φαινόμενα από τη δική
πλευρά. Γιατί πράγματι στις δεκαετίες
ές και η ελληνική πλευρά παρουσιάζό-
πότε πιο διαλλακτική, πότε πιο άκα-
η, αλλά στην ουσία χωρίς καμιά παρέκ-
η από τη βασική της γραμμή, της από-
υσης όλων των τουρκικών αξιώσεων.
τό για να μην παραπονιόμαστε όπως συ-
ως και γκρινιάζουμε για «έλλειψη ενιαί-
εθνικής στρατηγικής» και ζηλεύουμε
ς Τούρκους...). Οι εναλλαγές όμως αυ-
της ελληνικής στάσης αποκρίνονται κα-
κανόνα στη μεταβαλλόμενη τουρκική
ση, γιατί «επισπεύδοντες» στην περί-
ση του Αιγαίου είναι οι Τούρκοι και όχι
λλάδα, η οποία δεν ζητεί τίποτε άλλο
η διατήρηση του στάτους κβο.

ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΣ Ο ΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΕΠΕΚΤΑΤΙΣΜΟΣ

Αλλά ούτε η προβολή ολοένα περισσοτέ-
ρων αξιώσεων από τους Τούρκους ούτε η
επίκληση των συνθηκών και του διεθνούς
νόμου από την Ελλάδα οδήγησαν σε λύσεις.
Οδηγούν όμως σε ολοένα πιο επικίνδυνο
αδιέξοδο.

Το αδιέξοδο αυτό έχει άλλη σημασία για
μας, άλλη για την Τουρκία. Για μας αυτό
που παίζεται είναι η ακεραιότητα του εθνι-
κού χώρου. Για τους Τούρκους όμως; Μή-
πως ο αβέβαιος πετρελαϊκός πλούτος του
Αιγαίου; Μήπως η ελευθερία της ναυσι-
πλοΐας στο Αιγαίο; Ή μήπως η ασφάλεια
των μικρασιατικών ακτών; Είναι έκδηλα
ασύμμετρες οι προσδοκίες για οφέλη από
την τουρκική πλευρά και οι φόβοι για απώ-
λειες από την ελληνική. Για την Τουρκία με
τα πολλαπλά εσωτερικά της προβλήματα
αλλά εν δυνάμει και τα προβλήματα στα άλ-
λα της σύνορα, το οποίο όφελος μπορεί να
περιμένει από μια ρύθμιση σύμφωνη με τις
επιθυμίες της, λογικά θα έπρεπε να είναι
πολύ μικρότερο από το κόστος που προκα-
λεί στην τουρκική διπλωματία η παρατεινό-
μενη αντιπαράθεση με την Ελλάδα – ιδιαι-
τερα στις σχέσεις της τόσο με την Ευρώπη
όσο και με τις ΗΠΑ. Δεν είναι όμως πάντο-
τε η λογική που κατευθύνει τις πράξεις των
πολιτικών ηγετών. Στην περίπτωση της
Τουρκίας ένα «ψυχογράφημα» –ας το απο-
καλέσουμε έτσι– θα έδειχνε ένα μείγμα νο-
σταλγίας αυτοκρατορικού μεγαλείου, φθό-
νου για την πορεία της Ελλάδος, ιδιαίτερα
στην Ευρώπη, απογοήτευσης για τη ματαίω-
ση των ονείρων νέου ηγεμονικού ρόλου στα
Βαλκάνια και στην Κεντρική Ασία σε συν-
δυασμό όλα αυτά με την υπεροπτική πεποί-
θηση ότι θα έπρεπε να αναγνωρίζεται η
Τουρκία ως μεγάλη περιφερειακή δύναμη.
Το χειρότερο όμως είναι πως ΗΠΑ και Ευ-
ρώπη, ενώ βλέπουν το σύμπλεγμα από το
οποίο πάσχει η Τουρκία, δεν αντιλαμβάνο-
νται ότι με την ανοχή τους, πότε-πότε ακόμη
και με τις θωπιές τους, επιδεινώνουν την
κατάσταση. Συμβάλλουν στην πορεία προς
το αδιέξοδο, χωρίς να διερωτώνται αν αυτό
εξυπηρετεί πραγματικά το δικό τους συμφέ-
ρον, αφού περισπά την Τουρκία από το ρό-
λο που θα ήθελαν οι Δυτικοί να παίζει στην
περιοχή προς την πλευρά της Συρίας, του
Ιράκ, του Ιράν και του Καυκάσου. Τα νομι-
κά μας επιχειρήματα προφανώς δεν τους
συγκινούν. Δεν μπορούν άραγε να πει-
σθούν ότι με τη στάση τους εκτρέφουν έναν
επικίνδυνο, επιθετικό τουρκικό επεκτατι-
σμό, αποσταθεροποιητικό σε μια περιοχή
όπου η Δύση διατείνεται πως επιθυμεί τη
σταθερότητα;

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: ΙΣΤΟΡΙΑ

(Αρχαία - Μεσαιωνική - Νεότερη)

Michael Angold

Καθηγητής της Βυζαντινής Ιστορίας
του Πανεπιστημίου του Εδιμβούργου

Η BYZANTINΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΑΠΟ ΤΟ 1025 ΕΩΣ ΤΟ 1204 ΜΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

MICHAEL ANGOLD

Η BYZANTINΗ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ
ΑΠΟ ΤΟ 1025 ΕΩΣ ΤΟ 1204
ΜΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Μετάφραση:

Ευαγγελία Καργιανιώτη
Φιλολόγος

Θεώρηση:

Παναγιώτης Αγαπητός
Καθηγητής Βυζαντινής Ιστορίας
στο Πανεπιστήμιο Κύπρου

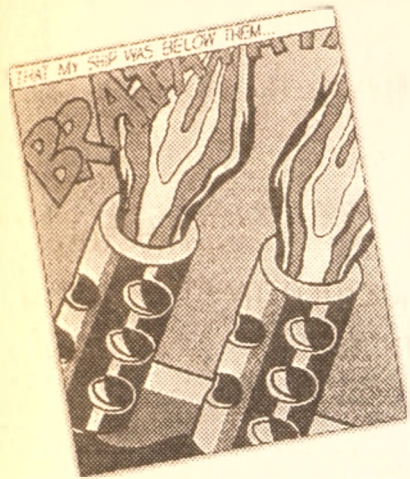
Με 576 σελίδες
και 5 χάρτες

Ε Κ Δ Ο Σ Ε Ι Σ
Π Α Π Α Δ Η Μ Α

Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

Πού είναι οι φωνές της λογικής;

του Μιχάλη Παπακωνσταντίνου
πρώην υπουργού Εξωτερικών

Για πολλοστή φορά οι ελληνοτουρκικές σχέσεις από το καλύτερο και το ελπιδοφόρο πάνε στο χειρότερο και –ενδεχομένως– σε απελπιστική κατάσταση, για μερικούς τουλάχιστον. Εννοώ, από τη συμφωνία-πλαίσιο αρχών της Μαδρίτης στο πρόσφατο ναυάγιο της Νέας Υόρκης.

Οι από πεποίθηση τουρκοφάγοι στην Ελλάδα θριαμβολογούν επικαλούμενοι το επιχείρημα πως όσες φορές προσπαθήσαμε να βρούμε τρόπο συνεννόησης η άλλη πλευρά συστηματικά τορπιλίζει κάθε τέτοια προσπάθεια, επιδιώκοντας να πετύχει ό,τι της είναι δυνατόν σε βάρος των δικών μας συμφερόντων. Το περίεργο είναι πως για κείνους που παρακολουθούν τον τουρκικό Τύπο και τα άλλα τουρκικά ΜΜΕ διαπιστώνουν πως οι ίδιες αιτιάσεις υπάρχουν από την πλευρά των Τούρκων εναντίον μας. Εμείς μιλούμε για τουρκικές προκλήσεις, εκείνοι μιλούν για ελληνικές προκλήσεις. Εμείς επικαλούμαστε τις διεθνείς συνθήκες που οι Τούρκοι παραβιάζουν, οι Τούρκοι επικαλούνται τις ίδιες συνθήκες με την προσθήκη –ή την πεποίθησή τους– πως εμείς οι Έλληνες τις παραβιάζουμε. Πού είναι δυνατό να οδηγήσει αυτή η ιστορία, αυτή η επαναλαμβανόμενη από το Νταβός κι ως σήμερα αντιπαλότητα; Αν συνεχισθεί με τον ίδιο ρυθμό –και ίσως επιταχυνόμενο ή πιο έντονο– η αντιδικία των δύο χωρών γιατί να μην πιστέψουμε –τρελοί υπάρχουν και στην εποχή μας– πώς μπορεί η κατάληξη να είναι η ένοπλη ρίξη μεταξύ των δύο χωρών ή, το λιγότερο, μια ανόητη και χωρίς τέλος κούρσα εξοπλισμών που ούτε η Ελλάδα αντέχει ούτε η ταλαιπωρημένη οικονομικά γειτονική μας χώρα.

Τι μπορούμε να κάνουμε –αν μπορούμε– για να ανακόψουμε αυτή τη φορά των πραγμάτων, αυτή την καθόλου ευχάριστη εξέλιξη; Μια ελπίδα υπάρχει στην προσεχή, το Νοέμβριο, συνάντηση των δύο πρωθυπουργών στην Κρήτη. Ίσως το κλίμα να είναι πιο νηφάλιο από εκείνο της Νέας Υόρκης. Και οι δύο πρωθυπουργοί έχουν κάθε λόγο να αποφύγουν την ένταση και, επιτέλους, δεν θα υπάρξουν αντιφατικές δηλώσεις τρίτων που, ασφαλώς και απολύ-

τως θεμιτά, προσπαθούν να κρατήσουν ίσιες αποστάσεις από τις δύο εμπλεκόμενες στη διαφορά χώρες και επιζητούν να ταιριάζουν τα δικά τους συμφέροντα και τα συμφέροντα και των δύο χωρών της Ανατολικής Μεσογείου. Δεν είναι εύκολο αυτό το επίτευγμα, αλλά θα πρέπει να είμαστε ρεαλιστές και να μην περιμένουμε από τη μοναδική υπερδύναμη να υποστηρίξει εμάς ή τους άλλους.

Η ΕΥΘΥΝΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΩΝ

Μπορούν οι δύο πρωθυπουργοί να βελτιώσουν τις αμοιβαίες μας σχέσεις; Είμαι βέβαιος πως αυτό επιθυμούν, αυτό, άλλωστε, υποδεικνύει το συμφέρον τους, των κυβερνήσεών τους και των λαών τους. Και δεν έχω αμφιβολία ότι έχουν πλήρη επίγνωση αυτών των συμφερόντων. Και, όμως, είναι προφανές πως βρίσκονται σε αδυναμία, σχετική έστω, από ένα ξεσηκωμένο κοινό αίσθημα –όπως το λέμε– που τρέφεται με πικρές αναμνήσεις, θλιβερές μνήμες, προκαταλήψεις και παραδοσιακές αντιπαραθέσεις, τις οποίες μια μερίδα πολιτικών θυμίζει στους λαούς των δύο χωρών. Εξάπτουν με αυτόν τον τρόπο την κοινή γνώμη με εθνικιστικά παραληρήματα, επιρρίπτουν την ευθύνη για όλες τις αντιξοότητες που τυχαίνουν στη γειτονική χώρα, και, αυτοπαγιδευμένοι πλέον, δεν τολμούν να αντιπαρατεθούν με την κοινή γνώμη που οι ίδιοι συνετέλεσαν στη διαμόρφωσή της. Αυτή η αντιπαλότητα λειτουργεί και στις δύο χώρες, δεν είναι δύσκολο να εξαφθεί ο εθνικός ή θρησκευτικός φανατισμός των χωρικών της Ανατολίας ή κάποιας αντίστοιχης ή ανάλογης κατηγορίας καλής πίστης συνήθως ελληνικών πολιτών. Κι αν αναπτύσσουν φιλικές σχέσεις οι πληθυσμοί των νησιών μας του Ανατολικού Αιγαίου με τους κατοίκους των απέναντι ακτών, αν είναι αμοιβαία ευπρόσδεκτοι οι Τούρκοι που επισκέπτονται τα νη-

σιά μας και οι δικοί μας που επισκέπτονται τα μικρασιατικά παράλια. Και οι ψαράδες –Έλληνες και Τούρκοι– ψαρεύουν εν αμοιβαία συμπνοιά στα νερά μεταξύ των δύο χωρών, χωρίς να πολυνοιάζονται αν τα νερά αυτά ανήκουν σε μας ή στους γείτονες ή πως εθνικότητας είναι τα ψάρια.

Και στις δύο χώρες υπάρχει ένα είδος πατεστημένου –με την ευρύτετη δυνατή έννοια– που προσδοκά κάθε μορφής οφέλη από τη συχνή και έντονη αντιπαράθεση, έστω κι αν αυτή περιορίζεται σε ρητορικά σχήματα. Αλλά η ρητορική που επανέλαβε βάνεται είναι φυσικό να καταλήγει σε χάσεις και, πιο πρακτικά, στην ανάγκη εξοπλισμών, νέων πολεμικών σχεδίων ή προγραμμάτων, συντήρησης ψυχρού κλίματος και αναβίωσης εθνικισμών. Παρ' όλα αυτά αρχίζουν –και εδώ, και εκεί– να ακούγονται φωνές σύνεσης και προσπάθειες επικράτησης της λογικής. Δεν είναι σήμερα λίγοι οι Έλληνες και οι Τούρκοι που σκέπτονται έτσι. Από τις συμφωνίες **Βενιζέλου - Κεμάλ** ζήσαμε ειρηνικά επί τριάντα και πλέον χρόνια ως τη στιγμή που εξερράγη το Κυπριακό, με τα επακόλουθα που όλοι γνωρίζουμε. Είναι αντιστρέψιμη η κατάσταση; Πιστεύω απόλυτα στις φωνές της λογικής. Καθήκον μας, και από τις δύο πλευρές του Αιγαίου, είναι να τις ενισχύσουμε. Χωρίς να χάνουμε τίποτα εμείς ή εκείνοι. Προσβλέποντας μόνο στο μέλλον όλων μας.

Δεν είναι πολιτικό αυτό το άρθρο. Αλλά έχω βαρεθεί να γράφω για τις διαφορές, υπαρκτές ή ανύπαρκτες. Φυσικά, δεν θα ενθουσιασθούν αρκετοί σήμερα. Θα εισπράττα χειροκροτήματα, αν από κάποιο μπαλκόνι καλούσα να κηρύξουμε πόλεμο κατά των Τούρκων. Ή –γιατί όχι;– εναντίον οποιουδήποτε άλλου γείτονά μας. Σλάβοι και Τούρκοι απεργάζονται τον αφανισμό μας, αν μην ξεχνούμε τα εθνικιστικά σπυρίθματα και κηρύγματα.

Το μετρό που βουλιάζει

του Απόστολου Διαμαντή

Ες αυτές τις μέρες ακούμε για τις περίφημες σπηλαιώσεις κάτω από την οδό Πανεπιστημίου – αυτές υποτίθεται φταίνε για τις καθιζήσεις που προκαλούν τα έργα του μετρό. Και η μόνη ευθύνη που αποδίδεται στην εταιρεία κατασκευής είναι πως δεν ενημέρωσε έγκαιρα. Είναι όμως έτσι τα πράγματα; Και μερικά ερωτήματα απ' τα οποία προκύπτουν οι σοβαρές ευθύνες του ΥΠΕΧΩΔΕ.

■ Ον περασμένο Ιούλιο, ο αρχιτέκτονας **Αριστομένης Προβελέγγιος** είχε πει σε συνέντευξή του στην *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, σε ερώτηση για το αν το μετρό θα λύσει το κυκλοφοριακό: «Όχι. Με τέσσερις γραμμές θα το λύσει; Και το έβλαψε ήδη. Πότε ο λύσει, στην άλλη ζωή... Από το '57 ξεκίνησε, εγώ αμέσως το είπα πως δεν δίδει κι αν ακόμη γίνει. Το μετρό χτίζεται μαζί με την πόλη, ώστε να βγαίνουν πα-
... Δεν γίνεται εκ των υστέρων να τρυ-
και να βγάξεις σταθμούς. Στο μετρό
400 μέτρα βγαίνεις. Αυτή είναι η логи-
Καταργείς τα επίγεια και κυκλοφορείς
... Τώρα βγαίνεις ακραία: Σεπόλια-
... Παρασκευή, χωρίς λόγο».

...ος το παρόν δεν βγαίνεις καν, προς το
...όν μπαίνεις. Ο Αριστομένης Προβε-
...ιος δεν μπορούσε φυσικά να φαντα-
...την κωμική εξέλιξη που θα είχε η πο-
...του Μετροπόντικα. Με τα τελευταία
...ς γεγονότα στην υπό εξαφάνιση Πανε-
...ημίου, το ζήτημα του μετρό τίθεται σε
...η βάση: Φταίει το έδαφος; Φταίνε οι
...λαιώσεις; Ή μήπως φταίει η προχει-
...ουλειά της κατασκευάστριας εταιρεί-
...αι η προκλητική αδράνεια του Δημοσί-

...ες αυτές τις μέρες ακούμε για τις πε-
...μες σπηλαιώσεις – αυτές υποτίθεται
...φταίνε για τις καθιζήσεις. Και η μόνη
...ήνη που αποδίδεται στην εταιρεία κα-
...ευής είναι πως δεν ενημέρωσε έγκαι-
...Είναι όμως έτσι τα πράγματα;

ΠΡΟΒΛΕΨΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΚΑΘΙΖΗΣΕΙΣ

...ηροφορηθήκαμε από απολύτως ειδι-
...και έγκυρες πηγές, πως:

Η Πανεπιστημίου έχει και χαλαρά
...φη. Τα εδάφη αυτά θα έπρεπε να ενι-
...θούν ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΡΩΝ για να
...ρεί ο μετροπόντικας να σκάψει.

Ο συγκεκριμένος τύπος μετροπόντικα

δεν επιτρέπει την ενίσχυση του εδάφους
μέσα από τη σήραγγα. Θα έπρεπε επομέ-
...ως να ενισχύσουν τα εδάφη από την επι-
...φάνεια της Πανεπιστημίου.

3. Η κατασκευάστρια εταιρεία δεν το
έκανε για λόγους οικονομίας και σύντημη-
...σης του χρόνου κατασκευής, προτιμώντας
να σκάψει τα χαλαρά εδάφη.

3. Η εταιρεία αδιαφορώντας για τις συ-
...νέπειες ακολούθησε αυτή την τυχοδιωκτι-
...κή και εγκληματική μέθοδο της εκσκαφής
των χαλαρών εδαφών, γνωρίζοντας πως
θα εδημιουργούντο σπηλαιώσεις, οι οποί-
...ες μάλιστα πιθανόν να έφταναν μέχρι την
επιφάνεια της οδού. Πράγμα που έγινε.

4. Τις δημιουργηθείσες σπηλαιώσεις τις
γέμιζαν ΕΚ ΤΩΝ ΥΣΤΕΡΩΝ με σκυρόδε-
μα. Συνέπεια των σπηλαιώσεων ήταν οι
περίφημες καθιζήσεις και οι εξαφανίσεις
περιπτέρων.

5. Ο πραγματικός λόγος αυτής της εγκλη-
ματικής επιλογής ήταν το οικονομικό όφε-
λος. Είναι προφανές πως αν είχε επιλεγεί
η μέθοδος της ενίσχυσης των εδαφών πριν
την εκσκαφή – όπως είχε άλλωστε γίνει και
στην Αγίου Κωνσταντίνου –, τότε θα πολ-
λαπλασιαζόταν ο χρόνος εκσκαφής και,
επομένως, θα πολλαπλασιαζόταν το κό-
στος.

6. Η εταιρεία ζήτησε επιπλέον χρήματα,
τα οποία φυσικά το Δημόσιο δεν ενέκρινε.
Μετά την άρνηση, η εταιρεία προχώρησε
με τον τρόπο που προαναφέρθηκε.

ΣΟΒΑΡΕΣ ΕΥΘΥΝΕΣ ΤΟΥ ΥΠΕΧΩΔΕ

Προκύπτει λοιπόν ένα σοβαρό πολιτικό
θέμα για το ΥΠΕΧΩΔΕ, το οποίο έχει την
ευθύνη του όλου έργου.

1. Γνώριζε ο κ. **Λαλιώτης** τη μέθοδο που
υιοθετήθηκε;

2. Γνώριζε τις πιθανές συνέπειες και τους
κινδύνους που εδημιουργούντο για τα κτί-
ρια της Πανεπιστημίου και για τις ανθρώ-
πινες ζωές;

3. Πώς είναι δυνατόν να μη γνώριζε την
πορεία ενός έργου τέτοιας εκτάσεως και
πώς είναι δυνατόν να μην είχε πληροφο-
ρηθεί για τεχνικά ζητήματα, που μπορεί
κανείς να ελέγξει με ένα απλό τηλεφώ-
νημα;

4. Γιατί το ΥΠΕΧΩΔΕ ανέχτηκε την προ-
κλητική επιλογή της κατασκευάστριας
εταιρείας, που είχε προφανώς σκοπό το
οικονομικό όφελος;

5. Αν τα γνώριζε όλα αυτά το ΥΠΕΧΩΔΕ
–πιθανολογούμε βέβαια πως τα γνώριζε–
γιατί δεν σταμάτησε τις εργασίες και έθε-
σε σε κίνδυνο περιουσίες και ανθρώπους;

Ο Κώστας Λαλιώτης δικαίως λέει πως
δεν πρόκειται η εταιρεία να πάρει δραχμή
παραπάνω. Δεν είναι όμως εκεί το θέμα.
Το θέμα είναι πως, προκειμένου να προ-
λάβουμε τις Ολυμπιάδες, προκειμένου να
μην χαλάσουμε τις αποικιακού τύπου συμ-
βάσεις και να μην κακοκαρδίσουμε την
εταιρεία, δεν παρεμβαίνουμε στην πορεία
του έργου. Νόμιζαν πως όλα θα γίνουν
γρήγορα και στα μουλωχτά. Όμως, οι εξε-
λίξεις τούς διέψευσαν. Και αποκάλυψαν
μια τουλάχιστον περίεργη διαπλοκή ευθυ-
νών.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Όσον αφορά το μετρό, τα είπε ήδη ο
Προβελέγγιος: «Τα συμφέροντα δεν σώ-
ζουν. Δεν σώζουν τα ψέματα και οι κλε-
ψιές. Σώζει η επιστήμη, σώζει η αγάπη. Για
την Αθήνα, που τη θέλαμε μια πόλη του μέ-
τρου και έγινε ένα τέρας των 7 εκατομμυ-
ρίων».

Το μετρό θα το κάνει χειρότερο αυτό το
τέρας. Ούτως ή άλλως, εμένα δεν με αφο-
ρά. Μένω στο Παγκράτι και εκεί, όπως
και στις περισσότερες αθηναϊκές γειτο-
νιές, δεν θα υπάρχει μετρό. Αλλά και να
υπήρχε δεν επρόκειτο ποτέ να το πάρω.
Δεν έχω καμία διάθεση να με ψάχνει η
Σουβαλτζή.

Η καταστροφική πορεία

του Κ. Τσαλόγλου

Τα τέσσερα χρόνια που συμπληρώνονται σήμερα, 10 Οκτωβρίου, από την επάνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία, αφήνουν πίσω τους ως το πιο αξιοπρόσεκτο «επίτευγμα» της κυβερνητικής διαχείρισης των συμφερόντων του τόπου είναι η απώλεια πολλών ακόμα μονάδων από το βαθμό επιτρεπόμενης αισιοδοξίας για το μέλλον αυτού του Έθνους. Γιατί το μέλλον του Έθνους δεν αρκούν να το διασφαλίσουν ούτε η αλχημιστική συμμόρφωση πληθωρισμού, επιτοκίων και δημοσιονομικών ελλειμμάτων προς τα επίπεδα που απαιτεί το Μάαστριχτ ούτε η ανάληψη διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Το μέλλον της χώρας θα διαγραφόταν ανθεκτικό απέναντι σε όσες υφίσταται αποσυνθετικές πιέσεις, αν είχε σημειώσει ουσιαστικά βήματα συναγωνιστικής προσαρμογής στις ιστορικές εξελίξεις, που δεν αφήνουν, πια, περιθώρια μικροκομματικών παιχνιδιών και κοινωνικών εφησυχασμών. Αυτά τα βήματα δεν τα έκανε.

Το ΠΑΣΟΚ όσες ρητορικές προθέσεις και αν εκπέμπει περί «εκσυγχρονιστικής επανίδρυσης» του δεν παύει να είναι ένα είδος εκκρεμούς, που αν και θέλει να κινηθεί από τη μία άκρη στην άλλη, συνεχίζει να είναι εξάρτημα του ίδιου μηχανισμού ιδιοτελών σκέψεων και συμφερόντων. Οι επιφανέστεροι εκπρόσωποί του δεν κουράζονται να παραπέμπουν στα «πακέτα» Ντελόρ ή Σαντέρ ως προς τις αστείρευτες πηγές από όπου θα αντλείται η οικονομική ευδαιμονία του τόπου, με την ίδια ιδεολογική καθαρότητα με την οποία διακήρυσσαν στην πρώτη περίοδο της «σοσιαλιστικής» τους εξουσίας ότι η ΕΟΚ είναι το ευρωπαϊκό χέρι του ιμπεριαλιστικού κεφαλαίου που θα ληλατήσει ό,τι μας απέμεινε ως πλουτοπαραγωγική δυνατότητα.

Η ΑΜΟΛΥΒΔΗ BENZINΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΑΙΟΛΑΔΟ

Παραμόρφωναν συνειδητά, και συνεχίζουν να το κάνουν, την αλήθεια, γιατί μόνο η απόκρυψή της προσφέρεται σαν γόνιμο έδαφος ανάπτυξης της κομματικής τους επιρροής. Αν είχε αναγνωριστεί, τότε, η αναμφισβήτητη χρησιμότητα προσαρμογής στις θεσμικές λειτουργίες της Κοινότητας, δεν θα είχαν σωρευτεί όλες αυτές οι οικονομικές και κοινωνικές δυσλειτουργίες, που, τώρα, επιχειρείται να λησμονηθούν με το «ζαχαρώδες» περίβλημα περί αποφασιστικότητας και σωφροσύνης στην ασκούμενη κυβερνητική πολιτική. Ωσάν να είναι δυνατό τα ψιμύθια να ακυρώσουν πραγματικά χαρακτηριστικά.

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, χωρίς να παύσει να είναι φορέας πολύτιμων διαδικασιών για αμοιβαία εξυπηρετικές σχέσεις

ανάμεσα σε κράτη και πολίτες, δεν είναι, πλέον, αυτό που εισηγήθηκαν οι συγκεκριμένες διεθνείς συνθήκες, το 1957, την εποχή της ίδρυσής της. Οι ιστορικές αλλαγές, που από τότε συντελούνται στο παγκόσμιο πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο, θα ήταν αδιανόητο να μην επηρεάσουν τους όρους των εσωτερικών στοχεύσεων και λειτουργιών της. Αυτό σημαίνει ότι, από δω και πέρα, δεν πρέπει να περιμένουμε από την Ευρωπαϊκή Ένωση τίποτε περισσότερο από όσα θα επιτρέπει η υπεροχή μιας συμβατικής αλληλεγγύης μεταξύ κρατών-μελών στη σύγκρουσή της με την κατανοητή υποχρέωση καθενός να διαφυλάξει τα εθνικά του συμφέροντα από τον αδυσώπητο παγκόσμιο ανταγωνισμό. Είναι φανερά αντιφατικό, ασφαλώς, να ισχυροποιούνται οι εθνοστρεφείς πολιτικές την ώρα που αναλαμβάνονται ιστορικής σημασίας πρωτοβουλίες για την ολοκλήρωση της οικονομικής, νομισματικής και κοινωνικής ενοποίησης της «Ευρώπης», για τη σμίκρυνση, δηλαδή, του ρόλου του εθνικού κράτους απέναντι στο ρόλο των υπερεθνικών πρωτοβουλιών και δικαιοδοσιών που επιφυλάσσονται στα θεσμικά όργανα της Κοινότητας. Αυτή είναι η αλήθεια, ωστόσο. Και δεν βοηθάει σε τίποτε να την αποσιωπούμε.

Όταν η γερμανική κυβέρνηση πιέζει φορτικά την Κοινότητα να θεσμοθετήσει την αντικατάσταση όλων των αυτοκινήτων που καταναλώνουν μολυβδομένη βενζίνη για να προστατευθεί, δηλαδή, το ευρωπαϊκό περιβάλλον, δεν κάνει τίποτε άλλο παρά να επιχειρεί να μετακυλήσει στις ασθενέστερες οικονομίες τα προβλήματα που συνεπάγεται η παγκοσμιοποίηση των αγο-

ρών κεφαλαίου και προϊόντων στην αποσχόληση και τα κέρδη της αυτοκινητοβιομηχανίας της. Διόλου δεν την απασχολεί αν η εφαρμογή ενός παρόμοιου μέτρου θα στοιχίσει στην Ελλάδα, π.χ., τη δραστηριότητα μείωσης δημόσιου και ιδιωτικού αποταμίευματος, απαραίτητου για τη χρηματοδότηση έργων παραγωγικής ανάπτυξης, προκειμένου να εκταμιευθούν δισεκατομμύρια δολλαρίων για να εισαχθούν καινούρια, «υγιεινά» αυτοκίνητα. Αν, τώρα, σε αντιστάθμισμα αυτής της αξίωσης, αξιώσει η Ελλάδα την απαγόρευση χρήσης στις ευρωπαϊκές κουζίνες λιπαρών ουσιών, οι οποίες ευθύνονται για αυξημένη χοληστερίνη, ώστε να καταναλώνεται μόνο το υγιεινό... ελαιόλαδο, η πρόταση θα απορριφθεί ασυζητητί!

ΘΑ ΣΤΑΘΟΥΜΕ ΣΤΑ ΠΟΔΙΑ ΜΑΣ;

Όταν έγκυρες «ευρωπαϊκές» εφημερίδες δημοσιεύουν εκτεταμένες ψευδολογίες εις βάρος της Ελλάδος για να φανούν ευχάριστες σε εξωκοινοτική χώρα, αποδεικνύουν, ανεξάρτητα από τα οποιαδήποτε άλλα «ενθαρρυντικά» τέτοιων δημοσιευμάτων, πόσο εύθραυστο και αντι-Κοινοτικό είναι το κλίμα που επικρατεί ανάμεσα στους διαμορφωτές της κοινής γνώμης των «ενοποιούμενων» εταίρων μας. Και όταν ολόκληρη, σχεδόν, η «Ένωση» με τη συμφεροντολογική αδράνειά της απέναντι στην επιθετικά εκτραχηλισμένη Τουρκία, μας υποχρεώνει να ζούμε σε ένα δαπανηρότατο, για υλικούς και ανθρώπινους πόρους, ψυχροπολεμικό καθεστώς αποτελεί επικίνδυνο σφάλμα ο υπερτονισμός των θετικών πλευρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, χωρίς τις επιφυλάξεις που

ει η αρνητική καθημερινή εμπειρία. Τη ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, άλλωστε, προετοιμάζει τη «μεταμόρφωση» οικονομικών υποχρεώσεων, από τα Ταμεία Κοινότητας στους κρατικούς προϋπολογισμούς, με πρώτο τομέα εφαρμογής μέτρου την Κοινή Αγροτική Πολιτική. Τη στήριξη των τιμών των προϊόντων. Προετοιμασία αναπόφευκτη μετά ένταξη στην Ε.Ε. των πέντε υποψήφιων χωρών, το γεωργικό προϊόν των οποίων είναι αναλογικά μεγάλο, και την πίεση της Γερμανίας να συνεισφέρει, κι έως τώρα, στον Κοινοτικό προϋπολογισμό, με το επιχείρημα ότι έχει ανάγκη υγιεινών κεφαλαίων για την αντιμετώπιση της ανεργίας στο έδαφός της.

Εν είναι, λοιπόν, τα οποιαδήποτε Κοινικά Πλαίσια Στήριξης αυτά στα οποία πρέπει να εναποθέσει τις προσδοκίες της ένα βελτιωμένο επίπεδο ζωής των μελών της ελληνικής κοινωνίας. Είναι οι ίδιες εθνικές δυνάμεις που οφείλουν να αναλάβουν την ευθύνη οργάνωσης αποτελεσματικής άμυνας απέναντι στις πολύμορφες διαβρώσεις του εθνικού οικοδομήματος, οι οποίες ξεκινούν από όλα τα σημεία γεωγραφικού και οικονομικού ορίζοντα.

Αν αυτός ο αμυντικός και παραγωγικός εθνικισμός, διάφορος και ανεπηρέαστος από τις εθνικιστικές πομφόλυγες των φιλοφρονήσεων του παρελθόντος δεν κυριεύσει όσο γίνεται πιο γρήγορα τον ημερινό πολιτικό, κοινωνικό και επαγγελματικό μας βίο, από πουθενά αλλού, επιδιώξεών μας.

ΑΘΥΜΗΘΗΚΑΝ ΤΗΝ Ε.Ε.

Εκείνη, ακριβώς, την έννοια είναι εντεταγμένη η ασκούμενη κυβερνητική και κοινωνική πολιτική. Γιατί αυτή όφειλε, με κυρίαρχο ρόλο που επιφύλαξε στον ίδιο του, σε όλους τους τομείς της δημόσιας ζωής, το κράτος, να ισχυροποιήσει κατεπείγουσα προτεραιότητα τις λειτουργίες προαπαιτούσε η εθνική συσπείρωση και η αποδοτική δράση. Έγινε και γίνεται εντελώς αντίθετο. Αφού διαχωρίστηκε η κοινωνική οικονομία σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα, αυτό του δημόσιου τομέα και εκείνο του ιδιωτικού (του εκμεταλλευτικού κεφαλαίου): αφού διαχωρίστηκε η κοινωνία σε μαζικούς οπαδούς –οι οποίοι είχαν όλα τα προνόμια– και σε κομματικούς αντιπάλους – που εθεωρούντο ένα είδος πληθυ-

σμακού... περισσεύματος: αφού αποσυνδέθηκε η εκπαίδευση από τις παραγωγικές ανάγκες της κοινωνίας, με ταυτόχρονη κακοποίηση της γλώσσας, ώστε από τον τονισμό και τις καταλήξεις των λέξεων να διακρίνονται οι... προοδευτικοί από τους συντηρητικούς πολίτες: αφού καθοδηγήθηκε η υπονόμευση, από τους ίδιους τους εργαζομένους, όχι μόνο του ιδιώτη εργοδότη αλλά και της επιχείρησής του, για να κρατικοποιηθεί και αποκτήσουν, έτσι, οι εργαζόμενοι την ιδιότητα του δημόσιου υπαλλήλου: αφού φορτώθηκε το Δημόσιο τεράστια χρέη για να συντηρεί, με «σοσιαλιστική» ευαισθησία τον εντελώς χρεοκοπημένο διοικητικό και επιχειρηματικό τομέα της ευθύνης του, συμπαρασύροντας στη χρεοκοπία και τα ασφαλιστικά Ταμεία, στα οποία, το κράτος-εργοδότης δεν κατέβαλε εισφορές, μισθωτών και δικές του, αφού ανέχθηκε –αν δεν την ενθάρρυνε– την καταλήστευση των εισπραξιών από τα διάφορα Ταμεία της Κοινότητας για να αντισταθμιστεί, ίσως έτσι, η καθήλωση του γνήσιου παραγωγικού εισοδήματος: αφού ακολούθησε, ακόμα και στο πεδίο των διεθνών σχέσεων, πολιτική βλαπτική των οικονομικών συμφερόντων της χώρας: αφού όλα αυτά διαμόρφωσαν, αναπόφευκτα, κλίμα επενδυτικής φυγής από την Ελλάδα και κοινωνικής ανευθυνότητας στους πολίτες της, άρχισαν, τότε, να ηχούν οι σειρήνες μιας επικείμενης καταστροφής αν η χώρα, έστω και με καθυστέρηση, δεν γινόταν δεκτή ως ισότιμο μέλος στην Οικονομική και Νομισματική ένωση της Ευρώπης!

Πραγματική η απειλή, με δεδομένες τις αλλαγές στη λογική της «Ένωσης», που θέλουν τα θησαυροφυλάκια των Τραπεζών να επαληθεύουν την ανταγωνιστική της ισχύ και όχι η πρόοδος στην πλουτοπαραγωγική επίδοση και στην απασχόληση των ασθενέστερων οικονομικά μελών της. Πώς, όμως, να αποτραπεί ο κίνδυνος με εθνικο-οικονομικές λειτουργίες αποσπασμένες, ολοκληρωτικά ανίκανες να εξασφαλίσουν αποφασιστική μείωση του υπέρογκου δημόσιου χρέους, η εξυπηρέτηση του οποίου άνοιξε έναν φαύλο κύκλο δανεισμού και πληρωμών, επιδεινώνοντας σε ασύλληπτη έκταση τα αρνητικά, υλικά και ηθικά, χαρακτηριστικά της οικονομικής και κοινωνικής δράσης;

ΑΝΕΚΔΙΗΓΗΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Με ανυπόκριτη εκτίμηση στο εφεύρημά τους, οι κυβερνητικοί υπεύθυνοι της τετραετίας ανέθεσαν στον υπουργό των Οικονομικών, κ. Παπαντωνίου, που είναι ο

«εκτελεστής» των αποφάσεων του προϋπολογισμού του υπουργού Εθνικής Οικονομίας, κ. Παπαντωνίου, να «στύψει» την οικονομία, αδιαφορώντας για τις οποιεσδήποτε συνέπειες στην παραγωγή, στις επενδύσεις, στην απασχόληση, στην Παιδεία, στην Υγεία, στην αμοιβή των εργαζομένων και στις συντάξεις, προκειμένου να αυξηθούν τα φορολογικά έσοδα και να μειωθούν οι δαπάνες του προϋπολογισμού. Του αποκλειστικά υπεύθυνου για τις αποκλίσεις από τους αριθμητικούς δείκτες που αξιώνει το Μάαστριχτ και, οι οποίοι αν δεν «συγκλίνουν», η Ελλάδα θα μείνει εκτός Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Ήταν η μόνη λύση για τους ανθρώπους που θεμελίωσαν το παραγωγικό αδιέξοδο της ελληνικής οικονομίας ως το ουσιαστικό περιεχόμενο της «σοσιαλιστικής» τους πολιτικής.

Η αντιστροφή της σχέσης εθνικής οικονομίας και δημοσιονομικής διαχείρισης, με πλήρη εξάρτηση της πρώτης από τη δεύτερη, δεν αφήνει, πλέον, περιθώρια άλλων χειρισμών, γιατί δεν υπάρχουν ούτε τα επαρκή χρονικά διαστήματα για να αποδώσουν αυτοί οι άλλοι χειρισμοί. Η οικονομία πρέπει να διαφυλάξει, βελτιώνοντάς τα, τα «κεκτημένα» της στον πληθωρισμό, τα επιτόκια, τα ετήσια κρατικά ελλείμματα ώσπου να γίνει δεκτή, το 2001, στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση. Είναι ευεξήγητο, λοιπόν, γιατί ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας, κατά τις πρόσφατες συναντήσεις του με εκπροσώπους διεθνών τραπεζών και μεγάλους επιχειρηματίες στο Χονγκ Κονγκ δεν τους κάλεσε να κάνουν άμεσες, παραγωγικές επενδύσεις στην Ελλάδα, αλλά να αγοράσουν κρατικά ομόλογα, που αποδίδουν συγκριτικά υψηλότερο και συναλλαγματικά εγγυημένο κέρδος! Ή, έστω, να αναλάβουν, με αυτοχρηματοδότηση, την κατασκευή μερικών από τα έργα (καθαρά καταναλωτικής σημασίας) για τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων. Παχυλής, όπως είναι βέβαιο, απόδοσης και αυτών!

Ο προϋπολογισμός για το προσεχές έτος που θα κατατεθεί στη Βουλή το πρώτο δεκάημερο του Νοεμβρίου θα δώσει την ευκαιρία στους βουλευτές, αλλά και στον ελληνικό λαό, να επαληθεύσουν την καταστροφική εξάρτηση οικονομίας και κοινωνίας από τη δημοσιονομική διαχείριση των «πολιτικών» που ενέσκηψαν στην ελληνική πολιτική σκηνή, με προδιαγεγραμμένο καθήκον να μηδενίσουν την επιρροή του κομμουνισμού. Αλλά που, τελικά, κατάφεραν να μηδενίσουν και κάθε δικαίωμα της οικονομίας για ανάπτυξη.

Το Λαύριο ήταν η αρχή...

του Πειραιώτη

Στα τέλη του περασμένου αιώνα τέθηκαν οι βάσεις των πρώτων βιομηχανικών μονάδων του Πειραιά. Έκανε την εμφάνισή της η εργατική τάξη. Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, ο Πειραιάς γίνεται μία εργατούπολη που φτάνει έως το Πέραμα. Σήμερα, στα τέλη του 20ού αιώνα, η κατάσταση είναι εντελώς διαφορετική. Οι βιομηχανίες κλείνουν η μία μετά την άλλη. Οι εργάτες ή είναι άνεργοι, ή φεύγουν αναζητώντας αλλού εργασία.

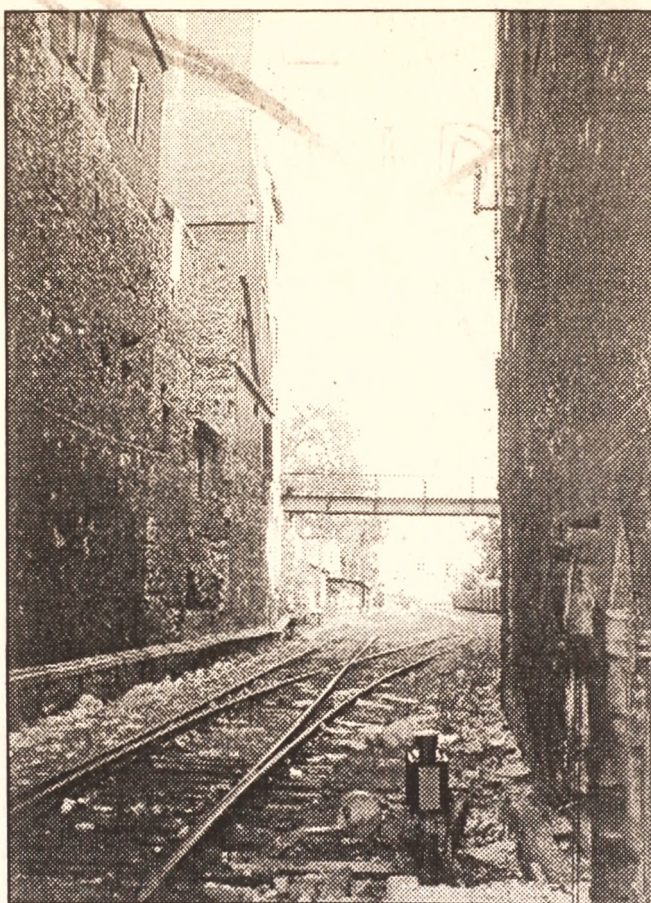
Η ανεργία στον Πειραιά αγγίζει το 19%. Στους νέους φτάνει το 60%. Το τραγικότερο είναι ότι δεν υπάρχει έστω η ελπίδα έναρξης μιας πορείας μείωσης.

Πριν από λίγα χρόνια, λειτουργούσαν δεκάδες μεγάλα εργοστάσια που απασχολούσαν χιλιάδες εργάτες και εκατοντάδες μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Το Αιγαίο, η Δέλκα, ο Αναστασιάδης, ο Γαβριήλ, η Πειραιϊκή-Πατραϊκή, η ΧΡΩΠΕΙ είναι μερικά μόνο από όσα έβαλαν οριστικά λουκέτο. Είναι το αποτέλεσμα της σταθερής αποβιομηχάνισης της χώρας που σιγά σιγά μετατρέπεται σε χώρα παροχής υπηρεσιών. Τα μόνα εργοστάσια που εξακολουθούν να λειτουργούν στον Πειραιά είναι του Παπαστράτου και της σοκολατοποιίας ΙΟΝ.

Ο Κεράνης φυτοζωεί. Το ίδιο η ΕΛΣΑ και η ΑΖΕΛ. Η τελευταία είναι η μοναδική ελληνική εταιρεία παραγωγής πρώτων υλών αρτοποιίας και ζαχαροπλαστικής που απορροφά ελληνικά αγροτικά προϊόντα όπως καλαμπόκι και μελάσα. Η ύπαρξη και η λειτουργία της είναι ο βασικός παράγοντας στη διαμόρφωση φυσιολογικών τιμών πώλησης.

Το εργοστάσιο των Λιπασμάτων στη Δραπετσώνα και η Ναυπηγοεπισκευαστική Ζώνη στο Πέραμα ήταν οι ναυαρχίδες της βιομηχανίας στην ευρύτερη περιοχή του Πειραιά. Η πρώτη έχει αποφασιστεί να κλείσει το 1998. Η Ζώνη θυμίζει πια κρανίου τόπο.

Το εργοστάσιο Λιπασμάτων ιδρύθηκε το 1912 από τον όμιλο Μποδοσάκη. Αφού επί σειρά ετών το εκμεταλλεύθηκε με τον συνηθισμένο τρόπο που δουλεύουν οι έλληνες βιομήχανοι, σκληρή απομύζηση των εργατών και θαλασσοδάνεια, τελικά χρεοκόπησε. Το 1991, η χρεοκοπημένη εταιρεία πέρασε στον έλεγχο της Εθνικής Τράπεζας που φέτος την εκμίσθωσε στη Συνεταιριστική Εταιρεία Λιπασμάτων (ΣΥΝΕΛ) η οποία εγγυήθηκε τη λειτουργία της για ένα χρόνο. Στο μεταξύ, και η ΣΥΝΕΛ αντιμετωπίζει προβλήματα επιβίωσης. Από το 1991, η παρα-

Πειραιάς: Μια ακμάζουσα βιομηχανική περιοχή φθίνει και μαραζώνει...

γωγή του εργοστασίου και το προσωπικό σταδιακά περιορίζονται. Το εργοστάσιο ουσιαστικά διαλύεται. Η πορεία αυτή δεν είναι διόλου τυχαία. Υπάρχει η οδηγία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για μείωση της ελληνικής αγροτικής παραγωγής. Είναι σαφές ότι μείωση της παραγωγής αγροτικών προϊόντων σημαίνει και παράλληλη μείωση της παραγωγής λιπασμάτων. Το εργοστάσιο που υπάρχει στη Βόρεια Ελλάδα αρκεί. Η αποαγροτοποίηση της χώρας συνδέεται και με την αποβιομηχάνισή της...

Η Νομαρχία Πειραιά, που πήρε την απόφαση να μην ανανεώσει το 1998 την άδεια λειτουργίας του εργοστασίου λιπασμάτων, επικαλέστηκε την προστασία του περιβάλλοντος. Η ρύπανση της περιοχής είναι υπαρκτή. Όπως υπαρκτός είναι και ο κίνδυνος ατυχήματος με τραγικές συνέπειες για την ευρύτερη περιοχή από τη μονάδα αμωνίας που λειτουργεί χωρίς στοιχειώδη συντήρηση. Αυτά τα προβλήματα, ωστόσο, η

σύγχρονη τεχνολογία τα αντιμετωπίζει. Άλλωστε, όταν ετέθη το θέμα μεταφοράς του εργοστασίου στην Νότια Ελλάδα, οι αρμόδιοι της Νομαρχίας προσποιήθηκαν ότι δεν κατάλαβαν την πρόταση.

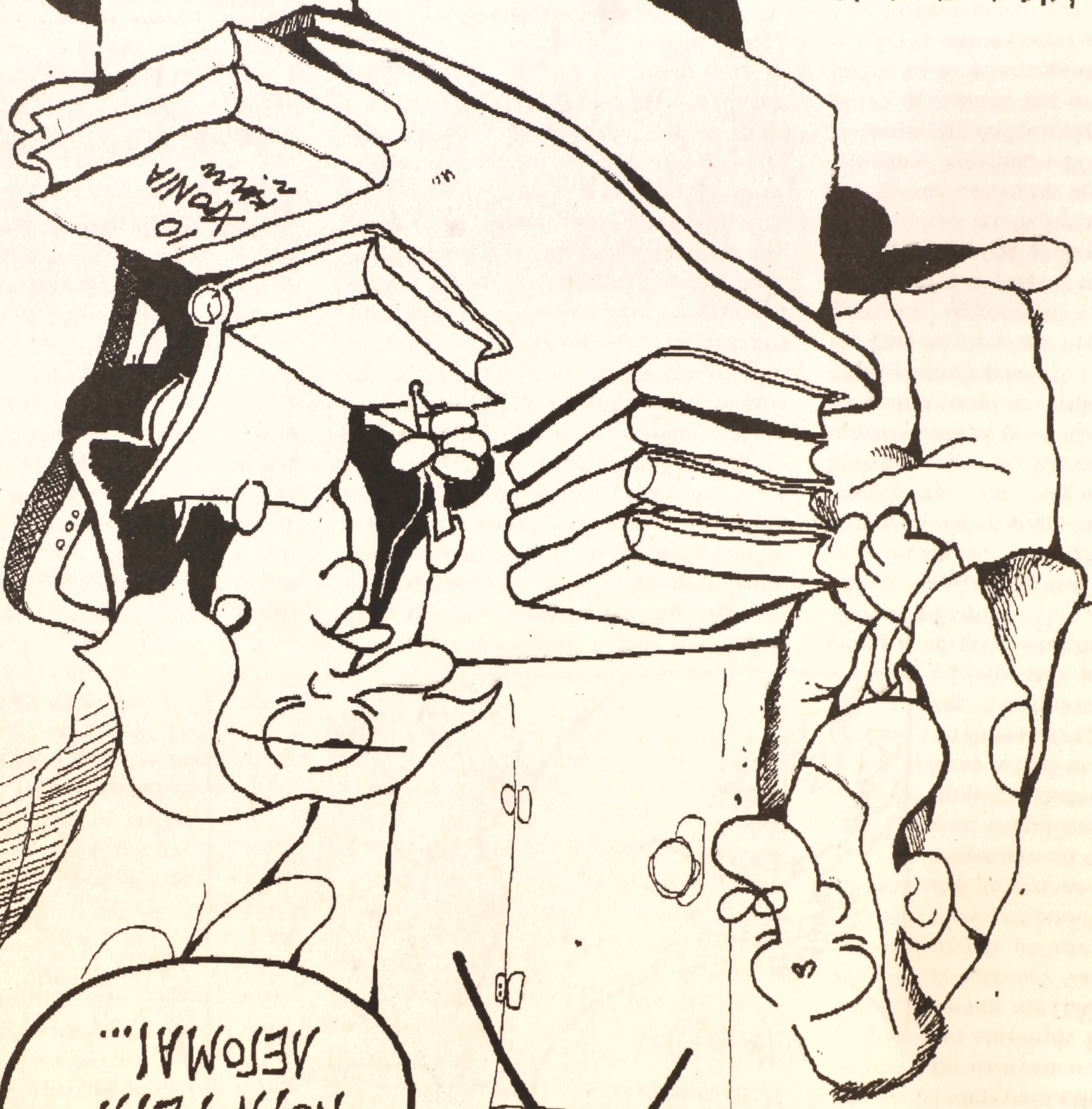
Δεν έχουν περάσει πολλά χρόνια από τότε που ο θόρυβος από τη λειτουργία της Ναυπηγοεπισκευαστικής Ζώνης έκανε αδύνατη τη συνομιλία στα σπίτια όταν ήταν ανοικτά τα παράθυρα. Αυτό όμως δεν στάθηκε ικανός αποτρεπτικός παράγοντας για την προσέλκυση όλο και περισσότερων κατοίκων στο Πέραμα. Η Ζώνη τραβούσε σαν μαγνήτης. Η δουλειά εκεί μπορεί να ήταν σκληρή, εξοντωτική, επικίνδυνη. Ήταν όμως και καλοπληρωμένη. Όποιος δούλευε στα ναυπηγεία μπορούσε να ζήσει άνετα την οικογένειά του και, αν απέφευγε ακριβές εξαιρέσεις όπως «τα ζάρια και οι γυναίκες», σύντομα έκανε και κομπόδεμα. Οι εργάτες της Ζώνης ήταν το βαρύ πυροβολικό του εργατικού κινήματος στον Πειραιά. Ανυποχώρητοι και με οξυμένη τάξική συνείδηση αγωνίζονταν και κέρδιζαν. Οι κατακτήσεις τους οδηγούσαν τους άλλους κλάδους.

Η κατεύθυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης να ενισχυθούν τα γερμανικά, αλλά και τα ναυπηγεία της Τουρκίας, οδήγησε στη συρρίκνωση της Ζώνης και στο μαράζωμα του Περαιάτος. Τώρα είναι ζήτημα αν τα επισκευαζόμενα πλοία στη Ζώνη είναι καλύτερα από δύο ή τρία. Για ναυπήγηση νέων δεν γίνεται καν λόγος. Φυσικά επακόλουθο, η εκτίναξη της ανεργίας στο Πέραμα στα ύψη. Πολύ πάνω από τον γενικό μέσο όρο. Ανεργία μακράς διάρκειας, που οδηγεί στην πλήρη εξαθλίωση.

Και η κυβέρνηση τι κάνει; Απλώς, υποσχέται. Ός τώρα, όμως, οι υποσχέσεις της έχουν αποδειχθεί κενό γράμμα. Στο νομοσχέδιο μάλιστα, που κατατέθηκε στη Βουλή για τις φθίνουσες βιομηχανικές περιοχές, το Πέραμα δεν περιλαμβάνεται! Η πολιτική απόφαση είναι σαφής. Η Ζώνη θα κλείσει. Μαζί της θα αφανιστεί μια ολόκληρη πόλη.

Το Λαύριο ήταν μόνο η αρχή...

ΚΑΙ ΟΤΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

ΗΜΕΙΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΙΑ ΠΟΙΟΝ
ΕΙΝΑΙ;

...ΙΑ ΕΝΑΝ
ΤΑΛΕΝΤΟ
ΘΑΥΜΑΣΤΗ ΖΑΞ...

...ΜΙΑΝ
ΚΟΥΝΤΕΡΑ
ΑΕΙΟΜΑΙ...

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

Ο μύθος των... ΑΚΡΙΔΩΝ

Διαβάζοντας το «ρομάντζο» από την ανάποδη μπορεί ν' αποκτήσει απροσδόκητο ενδιαφέρον

του Δημήτρη Καΐση

Αχ, αυτό «το βιβλίο», πώς μας ήρθε έτσι κατακέφαλα να ταράξει την ηρεμία των ημερών μας; Τόσο μελάνι χύθηκε, τόσος τηλεοπτικός χρόνος ατέλειωτος, ακόμη και τον Κούντερα επικαλέστηκαν για όσα γράφει για την ιστορία του Κάφκα με τον φίλο και βιογράφο του Μαξ Μπροντ: «Δεν σεβάστηκε την ιδιωτικότητά του» κ.τ.λ.

Όλο αυτό το κύμα αγανακτισεων, κάτι σα να 'χαμε δεχθεί μια προσωπική προσβολή εις βάρος του ήθους και του καλού γούστου μας. Την ίδια στιγμή αυτής της αναταραχής, τα αντίτυπα πωλούνταν κατά χιλιάδες – μήπως εδώ κρυβόταν κάποια μεγάλη υπόγεια πολιτική σκοπιμότητα;

Και τι είναι όσα ιστορεί αυτό το «ρομάντζο»; Είναι κάτι μικρό κι ανούσιο, κάτι που καθρεφτιστήκαμε πάνω του – και τώρα πρέπει να σβήσουμε δυσάρεστα κομμάτια από τη μνήμη μας; Όπως είπε μια κυρία στο βιβλιοπωλείο του Μπαρμπονιάκη στη Θεσσαλονίκη: «Κάναμε λάθη, αλλά φθάνει πια...».

Έλα όμως που δεν είναι πάντα τόσο εύκολο να βάζεις έτσι απλά «τελεία, τελεία και παύλα» (όπως επιγράφει ο γερμανός σκηνογράφος Μινκς που τον κατατρέχει εφιαλτικά η εικόνα του Χίτλερ) σ' ένα τέτοιου μεγέθους και τόσης διάρκειας «λάθος».

ΠΟΙΟΙ ΚΑΙ ΠΩΣ ΑΣΧΟΛΟΥΝΤΑΙ ΜΕ ΡΟΜΑΝΤΖΑ;

Στη δημοκρατία της Βενετίας τον καιρό της εμποροκρατίας λένε πως όταν δίκαιαν υποθέσεις ποινικές ή αστικών διαφορών, οι δικαστές έπρεπε να επιχειρηματολογούν επίσης υπέρ της αντίθετης άποψης

από την ευθυμηγορία τους: δηλ. να «διαβάζουν» την απόφασή τους από την ανάποδη ώστε να φωτίζεται πληρέστερα η υπόθεση, λειτουργώντας έτσι υπέρ του καταδικαζόμενου. Υιοθετώντας κάτι παρόμοιο επί της υποθέσεως «του βιβλίου» (αφού δηλ. το είχαμε καταδικάσει απόλυτα και εξ υπαρχής) ας δούμε τι μπορεί να προκύψει. Πώς συμβαίνει, π.χ., για ένα τόσο «ανούσιο» και «φθηνό» πράγμα τόσοι πολλοί και ίσως τόσο διαφορετικοί να συγκλίνουν έτσι στη μετά βδελυγμίας και ενοχλήσεως κριτική του, την ίδια στιγμή που αυτό σπάζει τα ταμεία; Ας υποστηρίξουμε καταρχάς ότι αυτό το πράγμα κουβαλάει ή επαναφέρει, με τον άλφα ή βήτα τρόπο αδιάφορο, το «πολιτικό φάντασμα» του μακαρίτη Ανδρέα Παπανδρέου και ότι αυτό εξακολουθεί, όπως προκύπτει, να ασκεί έλξη κι ενδιαφέρον, και ίσως μαζί με απόηχους κάποιας παλιάς μαγείας (ίσως η έκδοση «του βιβλίου» και μάλιστα καθόλου τυχαία από τον εκδοτικό οίκο Λιβάνη

να είναι μια τέτοια σφυγμομέτρηση διαθέσεων).

Στην περίπτωση αυτή εκείνοι που πρώτοι θα έπρεπε να ανησυχούν και να ενοχλούνται είναι οι λεγόμενοι εκσυγχρονιστές ή εκσυγχρονισθέντες και μάλιστα την ώρα που ο κ. Σημίτης πήγε και είπε στην Κ.Ε. για «επανάδρυση» του ΠΑΣΟΚ, εννοώντας προφανώς «επανίδρυση» εν σχέσει με τον ιδρυτή του. Κι ακόμη περισσότερο, με τον γνωστό μηχανισμό αντιστροφής αισθημάτων και στάσεων (που αλλιώς ονομάζεται και καιροσκοπισμός), εκείνοι που πριν όχι πολύ καιρό αλλά κατά την παντοδυναμία της, έτρεχαν ξοπίσι της επιζητώντας χωρίς ποιά αξιοπρέπεια μάταιες και πρόσκαιρες εύνοιες –καθότι «τα ανθρώπινα είναι μεταβλητά».

Αλλά περιέργως αυτοί ακριβώς που πολύ θα έπρεπε να ενοχλούνται εμφανίζονται κι οι πλέον ψυχραιμοί και αδιάφοροι σφυρίζοντας ότι «έχουμε σοβαρότερα πράγματα να ασχοληθούμε» και ότι δεν ασχολούνται με ρομάντζα, παραβλέποντας ίσως ότι αν αυτά και παρόμοια «ρομάντζα» έγκαιρα και δημόσια τα είχαν καταδικάσει ίσως και να μην είχαν τώρα αυτά «τα σοβαρότερα ν' ασχοληθούν» μαζί με τους μισθούς και τ' αξιώματά τους. Όπως επίσης παραβλέπουν (και μαζί τους κάμποσοι δημοσιογράφοι και θεράποντες της πληροφόρησης) πως εκείνη την κρίσιμη περίοδο των εκλογών Οκτωβρίου 1993 το θέμα υγείας του μακαρίτη Ανδρέα είχε αναγορευθεί περίπου σε ταμπού και αν κάποιος αποτόμωσε να το θίξει ερρίπτετο πάραυτα στην πυρά για απανθρωπιά και αναλγησία. Αβέβαια, έγκλημα καθοσιώσεως.

Κι έτσι μοιραία και άβουλα (και ίσως

ριτικά) οδηγηθήκαμε στη «γελοιοποίηση του Ωνασείου», απ' όπου αναδύθηκε λαμπρός και ισχυρός ο εκσυγχρονισμός. Και μπήκαμε σε «νέα εποχή» και ξαμπαρώσαμε μισθούς και αξιώματα, ρίψαμε και τον πληθωρισμό και γίναμε εινεείς, λέγοντας «ευχαριστώ» στους ρικανούς και ο πολιτικός παντοπωλεί-

Γ. Δρυσ ανέβηκε μια σκάλα υψηλότε-
αι ο ξάδελφος Γιώργος Λιάνης (που
τε εξυμνώντας τη με μάλωσε που
φα εναντίον της) και ο εκπρόσωπος
οτε ποιητής) Τηλ. Χυτήρης παρατή-
ιν με ευκρίνεια ότι οι άνεμοι φύσαγαν
ώς κι ότι με μια μικρή αλλαγή στάσης
πε για τα συμφέροντα της πολιτείας
άνε με τη νέα φορά τους και η κ. Ελι-
τ Παπαζώη άφηνε πίσω της τις μάται-
λληγορθόδοξες αναζητήσεις με την
κάλυψη του Ιωάννη παραμάσχαλα
είχε τότε παραλληλίσσει τη Δήμητρα
ην κυρία Ντανιέλ Μιττεράν και πώς το
λοικο κοριτσάκι να μην πάρουν αέρα
υαλά της;) και το Μέγαρο Μουσικής
έμεινε αλώβητο στη λαμπρότητα και
μη του παρότι ανυψωθέν κάποτε από
δια συγγραφέα του «ρομάντζου» εις
μη «νέου Παρθενώνα» κι ο κ. Τσουκά-
αμείλικτος, με το παλιό σκονισμένο
κινο βιβλίο» του απερίφραστα να κα-
έλλει «εμπορεύεται τον Ανδρέα», ομι-
ας ίσως για λογαριασμό όλων αυτών
ουδέποτε επ' ουδενί τον εμπορεύθη-
και απλώς τώρα επιζητούν να τον «ε-
δρύσουν», αφού πια κατάλαβαν πως
τα «κόκκινα βιβλία» δεν εξηγούσαν
ι τους νόμους της ελεύθερης αγοράς,
τους εξηγούσε καλύτερα το Μάαστρι-
ν ήταν «δημιούργημα του νεοφιλελευ-
ισμού» κ.τ.λ.

οια σύγχυση διότι: αυτοί που μας κυ-
ούν κι αυτοί που με το πνεύμα τους τούς
ούν να μας κυβερνούν ίσως να λένουν
αυτούς: «Μα τι είναι αυτό το ρομάντζο
φαντάσματα που πάει να μας χαλάσει
ύπα, μπήκαμε σε νέα εποχή» κι αυτή η
εποχή» να είναι ένα είδος απεγνωσμέ-
ρεάλ πολιτικής της αγοράς και των
ρευματών και πλάγιας αναγνώρισης
ίπνοιας ιδεών και μάταιων γραφικών
ισθηματισμών.

σκεφθείτε το κι έτσι: αυτό το «ρομά-
» (που εν παρόδω ομολογώ διάβασα
ελίδες του αποφασισμένος να φτάσω
ο τέλος) να μιλάει περισσότερο γι' αυτά
βώς που δεν θα μπορούσε να μιλήσει
αυτό το ιδεολογικό είδος ακρίδων που
εποχή φρενήρηους άπνοιας πηδάνε από
από κει για λόγους ασφαλείας.

ΑΝΘ' ΥΜΩΝ ΜΙΜΗ

«ΔΕΝ ΤΙΜΟΥΝ ΤΟΝ ΑΝΔΡΕΑ ΤΕΤΟΙΑ ΒΙΒΛΙΑ» είναι η έκφραση του συρμού, από τον εκπρόσωπο της κυβέρνησης ως τον τελευταίο δημοσιογράφο. Αυτομάτως, τάχθηκαν όλοι να προστατέψουν τη μνήμη του νεκρού εθνάρχη. Το ΠΑΣΟΚ δηλώνει συντεταγμένο όπως πέρσι επί προετοιμασίας συνεδρίου και αποδοκιμάζει τη σύζυγο-συγγραφέα.

Ακόμα και ο Οπαίος που στον καιρό του Ωνασείου έγραφε ανήκουστες αηδίες για τον διασωληνωμένο Παπανδρέου διαπορεί πως ο Λιβάνης «... επέτρεψε να βγει ένα βιβλίο, που στην επιεικέστερη περίπτωση τον εκθέτει και τον γελοιοποιεί ως... ερωτιάρη τζουτζούκο;» (Ελευθεροτυπία, 30/9/97).

Ξαναχτύπησε και η Αυριανή που ξέρει να διατηρεί σε αρίστη κατάσταση το βόθρο της και να αντλεί κατά βούλησιν υλικό χωρίς πτώση του σκανδαλοφόρου ορίζοντος. Παρουσιάζει σε συνέχειες την κλεπτομανή πλευρά της Μιμής μαζί με τις παλιές υποαισθησιακές φωτογραφίες παρ' αλμυράν άλα. Αυτήν τη φορά η προσφορά ήταν κοινωνική και πατριωτική, χωρίς εκβιαστικούς σκοπούς, απλώς εθνεγερτικούς.

Ο Χυτήρης, ενορχηστρωτής της υπεράσπισης της Μιμής κατά την πρώτη αυριανή επίθεση με χρήση της λεσβιακής εικονογράφησης -θυμάμαι αμυδρά το περίφημο επιχείρημα της αφύσικα μακράς χειρός- δηλώνει υποψιασμένα: «... Τα βιβλία αυτά και περισσότερο αυτό θα έπρεπε να έχουν τίτλο "Η αβάστακτη ελαφρότητα της συγγραφέως". Προσβάλλουν την αισθητική και τη λογική μας». (Ελευθεροτυπία, 1/10/97).

Ως συνήθως το ΠΑΣΟΚ θέλει να αυτοπροστατεύεται εν παντί. Δεν βλέπει ότι η συγγραφέας Μιμή και αλήθειες γράφει -και ψέματα ή σκόπιμες παραλείψεις ασφαλώς- αλλά, το κυριότερο, έχει κάθε δικαίωμα να γράφει ό,τι θέλει. Μακάρι να έχει και άλλα να πει οσοδήποτε καταστρεπτικά για οιονδήποτε. Ίσως μπορέσουμε τότε να φωτισθούμε για κρίσιμα εθνικά ζητήματα όπως, πόθεν η προίκα του διαζυγίου της Μάργκαρετ, πόθεν οι πόροι κατασκευής της βίλλας πέραν των δανείων φίλων και πώς κατάφερε ο Μητσοτάκης να κλείσει την υπόθεση της ΑΓΕΤ.

Βεβαίως, θα διευκόλυνε τους διάφορους παρακοιμώμενους και άλλους αξιωματούχους όχι μόνο της παλιάς αλλά και της νέας αυλής, αν γινόταν να είχε εξαφανιστεί η Μιμή από προσώπου γης. Πόσο σοφές, αλήθεια, είναι οι κοινωνίες που άλλοτε θα οδηγούσαν στην πυρά τη Χήρα Μιμή, ή έστω σε φυλακή ή, το ελάχιστο, σε μοναστήρι!

Δεν θα παραλείψω να ξανατονίσω ότι και πολιτικό μέλλον μπορεί κάλλιστα να κατασκευάσει καθ' όσον ευλογήθηκε και εχρίσθη και αυτή από τον ηγέτη τουλάχιστον όσο και ο Παπουτσής ή ο Σκανδαλίδης, για να χρησιμοποιήσω δύο ανάλογα παραδείγματα.

Τόσο ανόητοι και υστερικοί είναι οι σύντροφοι που πιστεύουν ότι η υστεροφημία του ηγέτη κρέμεται από τη λογοκρισία στα ραβασάκια του. Λες και το πανελλήνιο δεν ε γνώριζε ότι υπάρχουν και αυτά μαζί και με τόσα άλλα, με δώρα εδώ και κει, με γκαρσονιέρες, με εξαφανίσεις από επίσημες εκδηλώσεις, με συλλήψεις επ' αυτοφώρω από συζύγους, αλλά και με τα άλλα τα πολιτικά, τις υποκλοπές, τις πιέσεις, τις επιρροές και τον βαθύ κυνισμό που σκοτεινιάζουν την εικόνα του ηγέτη.

Δεν έχω το βιβλίο, αλλά είδα στις εφημερίδες μια σελίδα που και μόνη αυτή δικαιολογεί την έκδοση: Είναι το ερωτικό σημείωμα της 1/1/90, όπου ο Ανδρέας σκιτσάρισε τη μεγάλη σφραγίδα του έθνους για να επικυρώσει τις υποσχέσεις του. Αυτοσαρκασμός και ένα αστείο ελαφρώς ανίερο, και το κυριότερο, όχι χιούμορ χαμένο προφορικά να παρασιωπάται και να διαστρέφεται από τους αυτόπτες κατά το δοκούν, αλλά στερεωμένο στο χαρτί.

Αυτή η ελάχιστη σελίδα είναι η μόνη άμυνα του Ανδρέα εναντίον του δικού του μπλα μπλα, της σοβαροφάνειας της αδιαφορίας και της κοροϊδίας στην οποία μας είχε υποβάλει όλα αυτά τα χρόνια. Προκαλώ τους προστάτες του ονόματός του να μου φέρουν άλλο γραπτό κείμενο που να παρουσιάζεται περισσότερο άνθρωπος, δηλαδή περισσότερο πολιτικός.

Στέλιος Π. Καφαντάρης

Πολιτιστική Α.Ε. και Μάνατζερ: Κατασκευάζοντας «συνενόχους»

του Ειδικού Συνεργάτη

(Περίληψη προηγούμενου: Ο Οργανισμός Πολιτιστικής «ΟΠΠΕ Θ '97» Α.Ε. και οι μάνατζερ συνομολογούν διά συμβάσεως ν' αποστερήσουν το ΤΕΕ και το ΤΣΜΕΔΕ από πόρους τάξεως 175.000.000 δρχ. περίπου, τους οποίους ιδιοποιούνται οι δεύτεροι).

Μ άλλον ήσαν λανθασμένοι οι υπολογισμοί που έδιναν αυτά τα 175.000.000 δρχ. υπέρ των Τ.Υ.Ε. (Τεχνικοί Υπεύθυνοι Έργων), άλλως μάνατζερ και εις βάρος των και ΤΣΜΕΔΕ. Διότι οι δύο λαμπρές συμβάσεις ΟΠΠΕ Θ '97 και Τ.Υ.Ε. της 8/3/95 και της 29/3/95 ρητά καταγράφουν ότι στους μάνατζερ ανατίθενται: «η Διοίκηση των Έργων, ο Χρονικός Προγραμματισμός, ο Έλεγχος του Χρονοδιαγράμματος, η Επίβλεψη των Έργων και η εκτέλεση εργασιών συναφών με τον σκοπό του Οργανισμού για όλα τα έργα και για το ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ» (τα κεφαλαία της σύμβασης).

ΜΙΑ «ΑΘΩΑ» ΔΙΑΤΥΠΩΣΗ

Δηλαδή πέραν των μεμονωμένων έργων που ανατίθενται στους μάνατζερ, με άθροισμα προϋπολογιζομένων (τον Αύγουστο 1997) αμοιβών 4.500.000.000 δρχ. περίπου, οι Τ.Υ.Ε. αναλαμβάνουν και τη Διοίκηση, τον Χρονικό Προγραμματισμό, τον Έλεγχο του Χρονοδιαγράμματος κ.λπ., ενός ΥΠΕΡΕΡΓΟΥ, που είναι το ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ. Η «αθώα» αυτή διατύπωση, επαναλαμβανόμενη και διατρέχουσα όλο το κείμενο των συμβάσεων, σημαίνει αμοιβή αγνώστου ύψους, μη προϋπολογιζόμενη, ούτε καταγεγραμμένη ρητώς μέχρι στιγμής, αλλά κατά πάσαν πιθανότητα βασίμως και συμβατικώς απαιτητή, όταν έλθει το πλήρωμα του χρόνου. Δεδομένου δε ότι οι εργασίες που οι μάνατζερ μπορούν να ισχυριστούν ότι τους ανατέθηκαν για το ΣΥΝΟΛΟ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ αντιστοιχούν, κατά τους υπολογισμούς τους, στο 40-45% των συνολικών· κατά μία πρώτη εκτίμηση το ύψος της αμοιβής για το ΥΠΕΡΕΡΓΟ πρέπει να κυμαίνεται μεταξύ 1.000.000.000 δρχ. και 1.500.000.000 δρχ. Δηλαδή, επιπλέον απώλεια για το ΤΕΕ και το ΤΣΜΕΔΕ 40.000.000 έως 60.000.000 δρχ.

Έτσι το σύνολο των δικαιωμάτων του ΤΕΕ και του ΤΣΜΕΔΕ, που δεν θα αποδοθούν σ' αυτά, αλλά θα παραμείνουν στα χέρια των μάνατζερ, φτάνει τα 215.000.000 έως 235.000.000 δρχ., εφόσον δεν υπάρξουν –που υπάρχουν ήδη– υπερβάσεις κατά την εκτέλεση των έργων, οπότε τα ποσά αυξάνονται.

Λαμπρά!

Μέχρις αυτού του σημείου όμως το ΤΕΕ και το ΤΣΜΕΔΕ εύκολα μπορούν να κινήσουν διαδικασίες διεκδίκησης των χρημάτων που δικαιούνται, αλλά και πειθαρχικού ελέγχου. Διότι ο αριθμός των ενεχομένων στην υπόθεση Μηχανικών είναι μικρός, έστω κι αν συμπεριλαμβάνει τρανταχτά ονόματα του επαγγελματικού χώρου, μερικά δε με προβεβλημένη πολιτικο-συνδικαλιστική παρουσία.

ΤΑ «ΨΗΦΟΘΗΡΙΑ» ΤΟΥ ΤΕΕ...

Τα «Ψηφοθηρία» του ΤΕΕ θα είχαν ίσως ισχυρές πιέσεις να ξεπεράσουν τους πολλούς ενδοιασμούς και να «καρατομήσουν» κάποιους, προκειμένου να αποκτήσουν άλλοθι, ενόψει εκλογών. Χώρησε η γενικότερη κατακραυγή, που θα τους κινητοποιούσε. Άρα τι; Το πρόβλημα πρέπει να γίνει «κοινωνικό», ο αριθμός των ενεχομένων αρκούντως μεγάλος, η εξαίρεση να μετατραπεί σε κανόνα, όλοι ίδιοι είμαστε, στο ίδιο καζάνι βράζουμε και η σιωπή και η αδράνεια των άλλως υποχρεωμένων να μιλήσουν και να δράσουν εξασφαλισμένη. Απλό, αποτελεσματικό αν και ολίγον... φασιστικό!

Η διά του πολλαπλασιασμού των «συνενόχων» εξάχνωση της κριτικής ενοχής και η εξαφάνιση των πράγματι ενόχων μέσα στο πλήθος.

Υποδεικνύεται στους Μηχανικούς μελετητές και κατασκευαστές έργων της Πολιτιστικής ότι δεν υποχρεούνται να καταβάλουν τις νόμιμες υποχρεωτικές κρατήσεις υπέρ ΤΕΕ και ΤΣΜΕΔΕ. Κι επειδή σ' αυτές τις δουλειές: Ελάχιστοι από τους συμμετέχοντες ξέρουν απέξω τους Νόμους για τις κρατήσεις υπέρ ΤΕΕ και ΤΣΜΕΔΕ, τους Νόμους περί Πολιτιστικής – όπου πουθενά δεν αναφέρεται ότι οι συμπράττοντες με τον ΟΠΠΕ Θ απαλλάσσονται των νομίμων υποχρεώσεών τους προς το ΤΕΕ και το ΤΣΜΕΔΕ. Ακόμη λιγότεροι ενδιαφέρονται σοβαρά για τη διασφάλιση των συνταξιοδότηση και ασφάλιση και απολύτως καθόλου αυτές των συναδέλφων τους· και σχεδόν κανείς –μηδέ των συνδικαλιστών εξαιρουμένων– για τη νομική, επαγγελματική και επιστημονική υποστήριξη, που παρέχει το ΤΕΕ στα μέλη του. ΑΠΑΝΤΕΣ ΑΚΟΛΟΥΘΗΣΑΝ ΤΗΝ ΥΠΟΔΕΙΞΗ! Κάποιοι αφελείς νομοταγείς, που έσπευσαν να ρωτήσουν ή να πληρώσουν μια-δυο φορές, δεν το ...ξανάκαναν!

Και βεβαίως επωφελήθηκαν οι τα πολλά εισπράττοντες! Οι υπόλοιποι απλώς την ΠΑΤΗΣΑΝ! Διότι η υπόθεση των ελαχίστων των μετρουμένων στα δάχτυλα των χεριών μας, μετατράπηκε σε υπόθεση –παρανομία– αρκετών εκατοντάδων μηχανικών, που βεβαίως ενδιαφέρουν τα «Ψηφοθηρία»· ώστε, λησμονώντας τον κανόνα «ο καθείς κατά τα κρίματά του κρίνεται», να θέλουν να θεωρούν ότι το πρόβλημα αντιμετωπίζεται μόνον δι' «αμνηστίας». Δηλαδή δι' εθελουφλίας, αμνηστίας, σιωπής έστω κι αν αυτή η σιωπή περιφορά αγγίζει τα όρια της απιστίας.

Τι κι αν τα ποσά περί των ο λόγος φθάνουν τα 400.000.000 δρχ.; Τι κι αν αυτά τα χρήματα ανήκουν σε 65.000 Μηχανικούς κι άλλους τόσους ασφαλισμένους του ΤΣΜΕΔΕ. Τι κι αν απ' αυτά, το μισά και πλέον παραμείνουν στα χέρια ελαχίστων! Τι κι αν εισάγονται νέες μέθοδοι «αναδιανομής» πόρων – επί «Κομμουνιστική Προέδρου του ΤΕΕ!

1. «Στο ποσό της αμοιβής περιλαμβάνονται οι βαρύνουσες τον ανάδοχο κατά Νόμο κρατήσεις υπέρ τρίτων» (άρθρο 8 §1,1 των συμβάσεων μελετών).

φορά των πραγμάτων; Ή μήπως και το «Είναι και Συνείδη-

λά εδώ ανοίγει ένα άλλο μικρό, παρενθετό κεφάλαιο, για τον
τον Πρόεδρο του ΤΕΕ.

ρόδρα πιθανολογείται ότι η μέθοδος των συμβάσεων ΤΥΕ (άλ-
«παραγωγών» – κατά προσφιλή στον Πρόεδρο έκφραση) εί-
εισαγόμενη στη Θεσσαλονίκη. Εδώ βλέπετε δεν είχαμε ως τώ-
ιάνατζερ! Και μάλλον προέρχεται εξ Αθηνών. Εκεί, Αθήναζε,
θα δουν τα μάτια μας όταν γίνει της Ολυμπιάδας-, πρέπει να
ι ήδη πολλάκις εφαρμοστεί. Ίσως και στο Μέγαρο Μουσικής;
Πρόεδρος του ΤΕΕ, θεματοφύλακας και εγγυητής της νομιμό-
ις και των συμφερόντων του Φορέα, έχει μια ΠΡΩΤΙΣΤΗ
ΟΧΡΕΩΣΗ: ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΛΥΤΩΣ ΚΑΙ ΕΜΦΑΝΩΣ
ΟΓΟΣ στις υποχρεώσεις του προς το ΤΕΕ ως επαγγελματίας.
αυτό να γίνεται ΑΠΟΛΥΤΩΣ ΟΡΑΤΟ εις πρώτην ζήτησιν!
ολύ περισσότερο όταν ο Νόμος (ΒΔ 30/31-5-1956, Άρθρο 1, §1,
§4) ρητά τον υποχρεώνει, όπως κάθε μέλος του ΤΕΕ.

ναι γνωστό από τον Τύπο ότι ο Πρόεδρος συνυπήρξε με τον κ.
Πανδή «παραγωγός» στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών. Είναι
ονόητη, πλέον, η δεοντολογική υποχρέωσή του να αποδείξει
στην περίπτωση αυτή δεν διεπράχθησαν τα της Πολιτιστικής!
ήμη κι αν νιώθει ότι αποδεικνύει πως δεν είναι ...ελέφαντας!
ε πλήρη στοιχεία και παραστατικά!

ΑΙ ΟΙ ΛΗΣΜΟΝΗΜΕΝΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ

γράφων, παλαιός γνώριμος, κάποτε μάλλον φίλος και τρώ-
τινά σχεδόν ομοϊδεάτης του Προέδρου, δικαιούνται να θέλει
είναι βέβαιος ότι ο **Κ. Λιάσκας**, σ' αυτό το ζήτημα, μπορεί να
οδείξει ότι διαφύλαξε το κύρος του αξιώματός του αλλά και την
σωπική του εγκυρότητα.

αναμονή, λοιπόν! Μαζί, το ξέρει αυτό, και «οι σκιές των λη-
νημένων προγόνων»!

λείνει το παρενθετό κεφάλαιο...

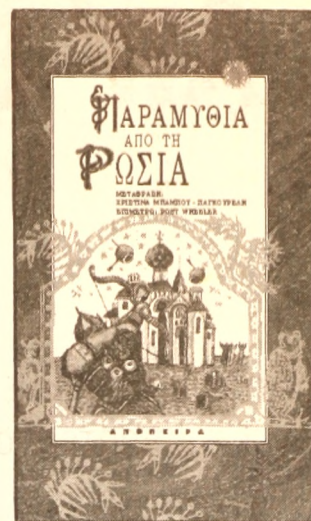
τάρχει όμως και ένα ενδιαφέρον έγγραφο του τότε Προέδρου
ΤΕΕ-TKM κ. **Π. Δέντσορα** προς τον Διευθύνοντα Σύμβουλο
Πολιτιστικής κ. **Κ. Λοϊζο** με αριθμό πρωτοκόλλου 3153/25-6-
σε απάντηση αιτήματός του για «εξέταση ζητημάτων αμοιβών
ΤΥΕ».

αυτό αναφέρονται μεταξύ άλλων τα εξής: «Η μερική αυτή
μφωνία (σ.σ. της επιτροπής που ορίστηκε στις 18-7-96 να εξε-
ρει το ζήτημα) ήταν αποτέλεσμα της διαφορετικής βαρύτητας
απέδωσε κάθε μέλος της επιτροπής είτε στη νομοθεσία είτε
σύμβαση αλλά και στον διαφορετικό βαθμό αναγνώρισης,
κάθε μέλος, ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΤΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΔΥΟ». Και το
ραφο κλείνει με την παραίνεση να «αποφευχθεί η διαδικασία
προβλέπει το άρθρο 11 της σύμβασης, (σ.σ. Διαιτησία, Επιδι-
ισία, Δικαστήρια) που προφανώς θα οδηγήσει σε σημαντικές
υστερήσεις και ΠΙΘΑΝΟΤΑΤΑ ΣΕ ΔΥΣΑΡΕΣΤΑ
ΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΥΟ ΠΛΕΥΡΕΣ.» (Τα κεφα-
α δικά μας).

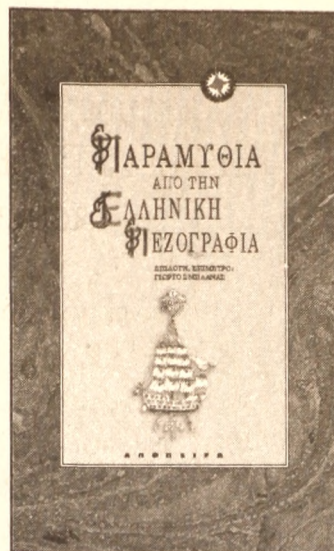
λιγότερο αβρή γλώσσα, με τα δικά μας ελληνικά, αυτά σημαί-
ν ότι το ΤΕΕ/TKM επισημαίνει την ύπαρξη παρανομιών στις
βάσεις, αρκετά επικίνδυνων, αν η υπόθεση φτάσει στα Δικα-
ρια. Είναι αυτές που καταγράφουμε εδώ; Ή μήπως υπάρχουν
ίλλες που δεν τις αντιληφθήκαμε ακόμη; Ας μας ενημερώσει
τικά ο κ. Δέντσορας! Και βεβαίως ελπίζουμε να μας διαβά-
ν και Εισαγγελείς!...

υσικά υπάρχουν κι άλλες ψηφίδες Πολιτισμού για το επόμενο
ρος...

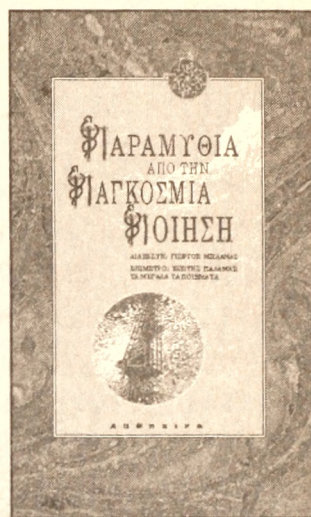
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΠΟΠΕΙΡΑ

Παραμύθια
από την Ρωσία

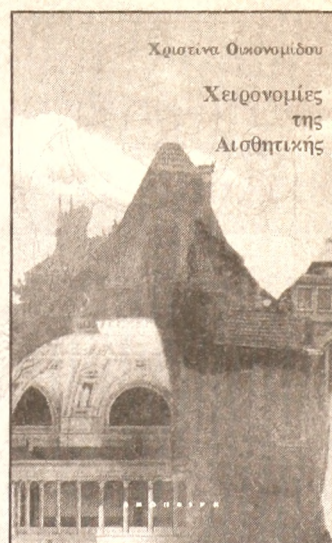
Παραμύθια
από την Ελληνική
Λογοτεχνία

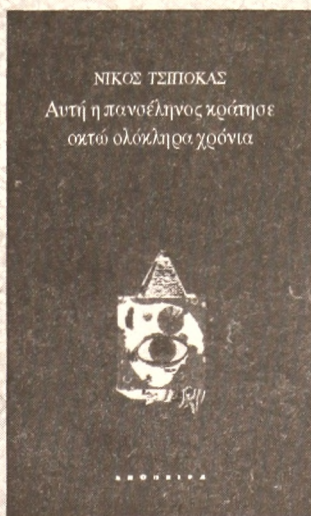
Παραμύθια από την
Παγκόσμια Ποίηση

Νίκος Καρούζος
Θρίαμβος Χρόνου

Χριστίνα Οικονομίδου
Χειρονομίες της Αισθητικής

Νίκος Τσιπόκας
Αυτή η πανσέληνος κράτησε
οκτώ ολόκληρα χρόνια

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΠΟΠΕΙΡΑ: ΝΑΥΑΡΙΝΟΥ 18-20,
106 80 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ. 6450519 / FAX 3603376

Απ' έξω κούκλα, από μέσα...

του Σπύρου Λαζαρίδη

Στις 21.9.1997 εγκαινιάστηκε το Πολιτιστικό Κέντρο της Δυτικής Θεσσαλονίκης. Το νέο συγκρότημα περιλαμβάνει το ανακαινισμένο κτίριο του Ιεροσπουδαστηρίου των Λαζαριστών που χτίστηκε το 1886 και ένα υπόγειο θέατρο που συμπλήρωσε το παλαιό κτίσμα. Κατά ομολογία, ακόμη και των ομιλητών της βραδιάς, ουσιαστικά εγκαινιάστηκε ένα φρεσκοβαμμένο κέλυφος που έκρυβε στο εσωτερικό του ένα γιαπί.

Οτι ακολουθεί, στο κείμενο που ξεκινήσατε να διαβάσετε, είναι εντυπώσεις που μου δημιουργήθηκαν όσο άκουγα τις ομιλίες στη διάρκεια της τελετής. Έχουν το χαρακτήρα μιας εν θερμώ καταγραφής όσων πέρασαν από το μυαλό μου εκείνο το βράδυ. Είναι σίγουρο ότι, αν κανείς ασχοληθεί συστηματικά με το θέμα και μελετήσει όλους τους φακέλους, από την ανακήρυξη του κτιρίου σε διατηρητέο μέχρι τα πρόσφατα εγκαίνια, θα εκπλαγεί με το θράσος όσων παρουσιάστηκαν στο ρόλο των επισήμων εκείνη τη νύχτα της 21ης Σεπτεμβρίου του 1997 να εμφανίσουν ως λαμπρό δημιούργημά τους κάτι που άλλοι ξεκίνησαν και, κυρίως, κάτι που για άλλο πράγμα, διαφορετικό από αυτό που εγκαινιάστηκε, προοριζόταν.

Αναφέρθηκε από τους ομιλητές, σε όλους τους τόνους, η δαπάνη των 7,5 δισ., ενώ το ποσό που απαιτείται για να ολοκληρωθεί το έργο προσδιορίστηκε στο ύψος των 500 εκατομμυρίων τη στιγμή που όλοι γνωρίζουν πως είναι περίπου διπλάσιο.

Απευθύνθηκαν, επανειλημμένα, ευχαριστίες προς την τεχνική εταιρεία που δούλεψε στο έργο και η οποία –στο κάτω-κάτω– τη δουλειά της έκανε. Και όχι μόνον. Αξιίζει τον κόπο να ρωτήσει κανείς ποιος ή ποιοι συγκεκριμένοι άνθρωποι βρίσκονται πίσω από αυτήν την εταιρεία, πώς ανέλαβαν τη συγκεκριμένη εργολαβία και πώς συμπεριφέρθηκαν στον συγκεκριμένο αρχιτέκτονα του οποίου την ιδέα, υποτίθεται, θα υλοποιούσαν.

Την τελετή τίμησαν με την παρουσία τους πάρα πολλοί άνθρωποι, οι οποίοι γέμισαν ασφυκτικά το χώρο, χωρίς όμως να κρύβουν τη μεγάλη τους λαχτάρα ν' απολαύσουν δωρεάν τη συναυλία της **Ελευθερίας Αρβανιτάκη**. Μπροστά τους εμφανίστη-

καν πέντε ομιλητές (έξι, αν υπολογιστεί και το σύντομο λογίδριο του μητροπολίτη που χοροστάτησε στη λειτουργία των εγκαινίων). Όλοι ανεξαιρέτως φρόντισαν να προβάλλουν τους λόγους για τους οποίους τους αξίζουν συγχαρητήρια για την προσφορά τους και, το σημαντικότερο, να δηλώσουν παρόντες στη διεκδίκηση κάποιου κομματιού από τη λαχταριστή πίτα. Δεν ακούστηκε ούτε ένα όνομα που να μην ανήκε στον κομματικό χώρο των ομιλούντων. Μέχρι και ο, μακαρίτης πια, **Μ. Παπαδόπουλος**, δήμαρχος κάποτε της Θεσσαλονίκης, μνημονεύθηκε χωρίς να υπάρχει κανείς λόγος, την ώρα που ο **Χρήστος Τσακίρης** (δήμαρχος Σταυρούπολης στη δωδεκαετία 1978-1990) έψαχνε απεγνωσμένα για ένα ποτήρι νερό και δεν έβρισκε ο άνθρωπος μια βρύση στα καλογυαλισμένα μάρμαρα που έλαμπαν κάτω από τα σπάταλα φώτα. Γι' αυτόν, ανταμοιβή υπήρξε η μεγαλόψυχη αναφορά του δημάρχου Σταυρούπολης **Σπύρου Μπαρούτα** στη συμβολή των «παλαιότερων διοικήσεων»: έτσι, γενικά και αόριστα και μάλιστα προσπαθώντας να υποβαθμίσει όσο γινόταν τους επαίνους που ήταν αναγκασμένος να διατυπώσει: «αν θέλετε, και παλαιότερες διοικήσεις συνέβαλαν για να γίνει πράξη αυτό το έργο», είπε περίπου.

ΠΟΙΟΙ ΕΥΛΟΓΗΣΑΝ ΤΑ ΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥΣ

Το συμπέρασμα που έπρεπε οπωσδήποτε να βγάλουν οι παρευρισκόμενοι (και γι' αυτό προσπάθησαν πολύ όλοι οι ομιλητές) ήταν:

- Το κτίριο το ανακάλυψε, το αγάπησε, το αγόρασε και το χάρισε στη Νομαρχία Θεσσαλονίκης η **Μελίνα Μερκούρη**.
- Για καλή της τύχη, βρέθηκε να είναι δήμαρχος Σταυρούπολης ο Σπύρος Μπαρούτας, ο οποίος διακρίθηκε για δύο πράγμα-

τα. Είχε την έμπνευση και το θάρρος να διοργανώσει στα ερείπια της Μονής εκδηλώσεις με σκοπό να τη βγάλει από τη λήθη και να την κάνει γνωστή στους Θεσσαλονικείς και είχε, επίσης, την υπομονή και την επιμονή να εποπτεύει καθημερινά τα έργα, ώστε να παραδοθεί σε χρόνο-ρεκόρ το λαμπρό κτίριο.

Σ' αυτήν την πλειοδοσία επαίνων και ευχαριστιών μεταξύ «ημετέρων», η αρχαιολογία και η παραποίηση της ιστορικής αλήθειας έδωσαν και πήραν:

1. Το κτίριο χαρακτηρίζεται διατηρητέο το 1980 με κυβέρνηση Νέας Δημοκρατίας με τη Μελίνα στην αντιπολίτευση και με τον Χρήστο Τσακίρη δήμαρχο Σταυρούπολης. Αντ' αυτών μνημονεύθηκε ο τότε δήμαρχος Θεσσαλονίκης.

2. Στα αμέσως επόμενά χρόνια γίνονται προσπάθειες από τους ιδιοκτήτες (Ενορία Καθολικών Θεσσαλονίκης) να κατεδαφιστεί το κτίριο. Οι προσπάθειες αυτές ήταν επίμονες και ο κίνδυνος απώλειας του κτιρίου πραγματικός για να αναφέρεται αυτή η λεπτομέρεια στο βιβλίο για τα *Νεώτερα Μνημεία της Θεσσαλονίκης*, που εξέδωσε η αρμόδια εφορία μνημείων. Το κτίριο σώθηκε χάρις στις προσπάθειες του δήμου Σταυρούπολης που τότε, 1982-1983, δεν είχε βέβαια επικεφαλής τον δήμαρχο που γιόρταζε τη βραδιά των εγκαινίων, αλλά τον άλλον, που βρισκόταν κάπου ανάμεσα στο μεγάλο πλήθος που παρακολουθούσε την τελετή.

3. Το 1985, επί Μελίνας πια, το κτίριο αγοράζεται με την ευκαιρία των 2.300 χρόνων της Θεσσαλονίκης.

Σε ποιον όμως αποδίδεται; Σ' αυτόν που το διεκδίκησε επίμονα και τεκμηριωμένα (όλη η αλληλογραφία με τους φακέλους υποστήριξης αυτής της αγοράς και προτάσεις για μελλοντική χρήση ξεκινάει από

Τεχνική Υπηρεσία του Δήμου Σταυρούπολης) και που του ανήκει γεωγραφικά. Όχι! Αποδόθηκε στο Νομαρχιακό Ταμείο Θεσσαλονίκης. Λέτε να ήταν τυχαίο γεγονός ή, έστω, να έκρυβε αυτή η απόφαση κάποιο σοβαρό σκεπτικό ουσίας και μην είχε καμία σχέση με το ότι δήμαρχος Σταυρούπολης συνέχιζε να είναι το ίδιο πρόσωπο από το 1978 (και μη κυβερνητικός ο αφιλότιμος), ενώ ο νομάρχης, τότε, διοριζόταν από την κυβέρνηση;

ΙΑ ΕΝΕΚΡΙΝΑΝ, ΑΛΛΑ ΕΚΑΝΑΝ

Την ευθύνη της προκήρυξης Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού το 1988 την είχε ο οργανισμός Ρυθμιστικού Θεσσαλονίκης. Ο διαγωνισμός έγινε και απέδωσε τρίτο αβείο, το οποίο υποτίθεται πως υλοποιήθηκε. Η ξύλινη μακέτα αυτού του βραβείου υπάρχει σε ασπρόμαυρη φωτογραφία στο διαφημιστικό έντυπο που κυκλοφόρησε τη βραδιά των εγκαινίων. Φαίνεται καθαρά ο τρόπος που κλείνει το «Π» του Πολυτεχνικού Κέντρου με τα κτίρια που θα γαζαν τα Τεχνικά Λύκεια της περιοχής. Είναι αυτά τα κτίρια που δεν ξεκίνησαν ποτέ να χτίζονται και είναι τα ίδια κτίρια στα οποία αναφέρθηκε ο τότε υπουργός ΠΕΧΩΔΕ, ζητώντας να κτιστούν γιατί θα κρύβουν τον ορίζοντο του εγκαινιασθέντος κτιρίου. Η κατάληξη αυτού του οικοδομήματος συνεχίζει να κρύβεται από πάνω του για 111 ολόκληρα χρόνια. Από κατασκευής του έμεινε ημιτελής, αφού ξεκίνησε για να έχει σχήμα «Π» ολοκληρώθηκε μόνο το «Γ» (σαφή μνημύση αυτού του γεγονότος είναι η μη ύψωση των ιχνών που προοριζόνταν να σφύρουν η τρίτη πλευρά του «Π»). Έτσι και αλλιώς. Αντί για ένα ολοκληρωμένο σύστημα κτίστηκε το μισό και διατυπώθηκε σαφήνεια το υπουργικό αίτημα, ώστε να μείνει και στο μέλλον μισό.

Το 1990 ολοκληρώθηκε ο διαγωνισμός αμέσως μετά, την ίδια χρονιά, γίνεται αλλαγή σκυτάλης στο Δήμο Σταυρούπολης. Λίγο αργότερα, στις αρχές του 1991, ελάφυνε με βούτυρο το ψωμί του νέου δημάρχου. Μια περίεργη συγκυρία φέρνει επικοινωνία μεταξύ τους κάποιους ανθρώπους που συγκροτούν μια μη κερδοσκοπική εταιρεία, την «Άλλη Πλευρά». Αυτοί, λοιπόν, οι άνθρωποι πείθουν τον νέο δήμαρχο να τους δοθεί ο χώρος του ερειπίου του μηχανισμού του δήμου για να γίνουν οι πρώτες εκδηλώσεις με ημερίδα για παρελθόν του κτιρίου και την αρχιτεκτονική του αξία, με έκθεση των μακετών και συμμετείχαν στον αρχιτεκτονικό δια-

Το Ιεροσπουδαστήριο των Λαζαριστών. Παραδόθηκε σε χρήση ημιτελές, με μοναδικό κριτήριο το πολιτικό όφελος (φωτ. Κ. Κουμπούλη).

γωνισμό και με συναυλία των Χειμερινών Κολυμβητών.

Τις εκδηλώσεις βοήθησε σημαντικά το Ράδιο Παρατηρητής, όπου η άλλη πλευρά, αμειψί, έκανε σειρά εκπομπών για τη Δυτική Πλευρά της Πόλης. Ότι προγραμματίστηκε έγινε με μεγάλη επιτυχία και προσέλευσε κόσμο. Οι Θεσσαλονικείς, εκείνες τις μέρες, ανακαλύπτουν ένα υπέροχο μνημείο και έναν υποβλητικό χώρο υπαίθριων εκδηλώσεων και ο δήμαρχος Σταυρούπολης ανακαλύπτει το δικό του Ηρώδειο.

6. Η «Άλλη Πλευρά» κάνει έκκληση στον δήμαρχο να προσέξει τα βήματά του ώστε ό,τι θα γίνει από εκεί και ύστερα στο χώρο αυτό να διακρίνεται για την ποιότητά του και να συμβάλλει στο ν' αποτυπώνεται σταδιακά ο χαρακτήρας της Νέας Χρήσης του κτιρίου. Αυτό βέβαια προϋποθέτει σοβαρό σχεδιασμό και, φυσικά, ο δήμαρχος δεν ανταποκρίνεται. Αρχίζει να φιλοξενεί στο χώρο του μνημείου ακατάπαυστα «θεσμικούς καλλιτεχνικούς» σχεδιασμένους στο πόδι, ν' αδιαφορεί (μπροστά στο διαφανόμενο πολιτικό όφελος) για την επικινδυνότητα του οικοδομήματος («κόκκινο» από τους σεισμούς του 1978) και να δέχεται χιλιάδες κόσμου (ανυποψίαστου για τον κίνδυνο). Όσον αφορά δε στο μέλλον του κτιρίου, αυτό προσδιοριζόταν κάθε φορά και με διαφορετικά κριτήρια. Ο δήμαρχος ανακοίνωσε κάποτε με χαρά πως ο, τότε, περιφερειάρχης το ήθελε για έδρα της περιφέρειας και, βέβαια, με την ίδια χαρά δέ-

χτηκε την απόφαση του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος να έρθει και να καταλάβει το σύνολο σχεδόν του κτιρίου. Ποιο σχεδιασμό για τη νέα χρήση του Ιεροσπουδαστηρίου των Λαζαριστών (πέρα από τις προβλέψεις του Οργανισμού Ρυθμιστικού) κατέθεσε ο δήμος Σταυρούπολης και σε ποιο βαθμό εισακούστηκε;

Αν ο πολιτισμός δεν έχει σχέση με το ήθος, την ευγνωμοσύνη, την αίσθηση του χρέους και την ευγένεια των αισθημάτων τότε, πράγματι, στη Σταυρούπολη στις 21.9.1997 γράφτηκε μια σπουδαία σελίδα πολιτισμού.

ΥΓ. Η ορθόδοξη λειτουργία στην τελετή εγκαινίων είναι ιστορικής σημασίας. Ο κ. Λαλιώτης ήταν ο μόνος που επεσήμανε πως στον ίδιο χώρο, πριν από 111 χρόνια, κάποιος άλλος έκανε τα δικά τους εγκαινία: οι καθολικοί του τάγματος των Λαζαριστών. Η κρυφή δραστηριότητα του Ιεροσπουδαστηρίου ήταν στην κατεύθυνση του προσηλυτισμού στην Οννία και βέβαια, εχθρική προς την Ορθοδοξία. Ο κύκλος του κτιρίου έκλεισε και τυπικά με τη συγκεκριμένη, για πρώτη φορά σ' αυτό το χώρο, ορθόδοξη λειτουργία, αφού ουσιαστικά έχει πάψει κάθε εχθρική δραστηριότητα εκεί από πολλά χρόνια πριν. Αρκούσε μια απλή υπόμνηση αυτού του γεγονότος και όχι η υποκριτική και χωρίς καμία έμπνευση μετονομασία του Ιεροσπουδαστηρίου των Λαζαριστών στο άχαρο «Θεσσαλονίκη '97».

Ολυμπιάδα 2004

Το μεγάλο ναι ή το μεγάλο όχι

του Γεράσιμου Σκλαβούνου

Η Ολυμπιάδα δεν είναι μόνο μια γιγαντιαία οικονομικά business με γιγαντιαίες και οδυνηρές περιβαλλοντικές, χωροταξικές και οικονομικές επιπτώσεις. Είναι και (ή κυρίως) μια γιγαντιαία ιδεολογική, πολιτιστική και πολιτική επιχείρηση αποπροσανατολισμού, εκμαυλισμού και χειραγώγησης πολιτών, πολιτικών και κομμάτων. Σε μια χώρα, όπως η Ελλάδα, με πλούσιες αγωνιστικές παραδόσεις και πνεύμα αντίστασης, με πλούσια πολιτιστική κληρονομιά –αν εξαιρεθεί ο καταναλωτισμός– μόνο με την καπηλεία και τη βεβήλωση αυτής της κληρονομιάς και των παραδόσεων της μπορεί να τιθασευθεί και να χειραγωγηθεί ο λαός της, να αποσπασθεί η συναίνεσή του σε πολιτικές τελικά επιζήμιες γι' αυτόν και τη χώρα, και για τις οποίες υπάρχουν αντιστάσεις. Αυτές είναι:

1. Αθηνοκεντρισμός. Τα Μεγάλα Έργα της Αθήνας δεν γίνονται για τους Ολυμπιακούς Αγώνες, οι Ολυμπιακοί γίνονται για να δικαιολογηθούν τα Μεγάλα Έργα και να εξυπηρετηθούν συναφείς στόχοι. Και αυτά είναι το Αεροδρόμιο των Σπάτων, το Μετρό, η Λεωφόρος Ελευσίνας-Σταυρού-Σπάτων, η Δυτική Περιφερειακή Υψητού, ο διπλασιασμός της Νέας Εθνικής Οδού, οι επεκτάσεις και βελτιώσεις των λιμανιών Κερατσινίου, Ραφήνας, Λαυρίου. Έργα συνολικού κόστους τουλάχιστον 2,4 τρισ. δρχ., στα οποία πρέπει να προστεθούν τώρα τα έργα και τα έξοδα της Ολυμπιάδας, ύψους 1,3-1,5 τρισ., ώστε τελικά το ισοδύναμο σχεδόν Β' Πακέτο Ντελόρ (πλην εθνικής συμμετοχής) να έχει ριχτεί στην Αθήνα.

Σε αντιστάθμισμα, λένε, το Πακέτο Σαντέρ ύψους 8 τρισ. θα κατευθυνθεί στη Βόρεια Ελλάδα. Μάλλον είναι παραπλανητικό. Ο κύβος έχει ήδη ριφθεί, η Αθήνα και όχι η Θεσσαλονίκη θα είναι το οικονομικό κέντρο των Βαλκανίων, η βάση εξόρμησης του ελληνικού καπιταλισμού για τη διεξόδυσή του στη Βαλκανική, τον Εύξεινο Πόντο και, σε μικρότερο βαθμό, στην Αν. Μεσόγειο.

2. Μια οικονομία κυρίως παροχής υπηρεσιών και όχι άμεσα παραγωγική. Με κέ-

ντρο μια Αθήνα διαμετακομιστικό, τουριστικό και εν γένει τριτογενές κέντρο, με αθλητικές διοργανώσεις, εκθεσιακά και συνεδριακά κέντρα, μαρίνες, ιπποδρόμια, ιστιοπλοϊκά κέντρα, καζίνο, μπίζ-μπωλ, σοφτ-μπωλ, και ό,τι άλλο χρειάζεται το διεθνές τζετ-σετ. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι οπωσδήποτε θα έρθει το διεθνές τζετ-σετ για να τα χρησιμοποιήσει.

3. Για να γίνουν όμως αυτά τα έργα και οι εγκαταστάσεις, και μάλιστα εκεί που τα θέλουν αυτοί που αποσκοπούν στην Ολυμπιακή κερδοφορία, δηλαδή στις ωραιότερες τοποθεσίες, **χρειάζεται να καταστρατηγηθεί το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας**, το οποίο δεν τα προβλέπει. Το ιδεολόγημα των Ολυμπιακών Αγώνων είναι μια θαυμάσια ευκαιρία για την ανατροπή του.

4. Ιδεολογική και πολιτική εξιλέωση και τελικά άμεση επικυριαρχία του μεγάλου κεφαλαίου μέσω ορισμένων εκπροσώπων του. Δεν είναι αρκετό ότι οι κ. **Κόκκαλης, Βαρδινογιάννης, Τροχανάς, Καρράς, Γιαννακόπουλος** κ.ά. πετυχαίνουν στον έναν ή τον άλλο βαθμό αυτούς τους στόχους μέσω των δραστηριοτήτων τους στον αθλητισμό, που είναι και αρκετά προσοδοφόρες. Το ποδόσφαιρο, ακόμα και το μπάσκετ, απασχολούν ένα τμήμα μόνον της κοινής γνώμης, ο ανταγωνισμός είναι ζωτική ανάγκη αυτών των θεαμάτων για να κρατούν δέσμιους τους οπαδούς, και αυτό έχει αντανάκλαση και σ' αυτούς τους κυρίους.

«Μαικήνες», όπως ο κ. **Λαμπράκης** και

το ζεύγος **Γουλανδρή**, ή έχουν εκτεθεί λόγω της αλαζονείας τους και των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των σχεδιαζόμενων εγκαταστάσεών τους, ή εν πάση περιπτώσει επηρεάζουν ένα μικρό τμήμα του φιλοτεχνου κοινού. Ενώ η Ολυμπιάδα είναι το επιστέγασμα και η συμπύκνωση των πόντων, του πολιτισμού και του αθλητισμού όλων των ειδών, το έπαθλο και το κίνητρο της εθνικής υπερηφάνειας. Το ζεύγος **Αγγελοπούλου** αναγορεύεται σε νέο εθνικό είδωλο. Και αναγορεύει και αυτό τη διαφθορά, το χρηματισμό των «Αθανάτων», σε αναγκαίο και καθαγιασμένο μέσον για την επίτευξη του υψηλού στόχου. Η νεοφιλελεύθερη διαφθορά δεν θα μπορούσε να βρει καλύτερο όχημα για να διαχυθεί και να διαποτίσει όλο το κοινωνικό σώμα. Αυτή είναι, θα λέγαμε, η πέμπτη πολιτική και πολιτιστική επιλογή και στόχευση που συνδέεται με τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Και θα γίνει πιο αποκρουστική στη διάρκεια της επόμενης επταετίας με τη διαχείριση του όλου εγχειρήματος.

6. Μια φανταστική εθνική υπερηφάνεια είναι ο έκτος στόχος. Μοιράζουν εθνική υπερηφάνεια γιατί δεν έχουν να μοιράσουν τίποτα άλλο ή για να κρύψουν όλα τα άλλα.

Στο όνομα της «εθνικής υπερηφάνειας» ή «υπεροχής» που παρέχουν, θα ζητήσουν πειθαρχία, εθελοντική εργασία, θυσίες, ίσως και δάκρυα, ομοψυχία, εργασιακή ενόρμη, μια κατάσταση που θα θυμίζει έκτο-

• Το κείμενο αυτό είναι περίληψη της εισήγησης του υπογράφοντος σε στρογγυλό τραπέζι που διοργανώθηκε στο πλαίσιο της γιορτής της Εποχής τη 19/9, με θέμα την Ολυμπιάδα.

ανάγκη. Και άρχισε ήδη με τις διώξεις ρρονοούντων.

ν κατεύθυνση όλων των παραπάνω, φεραν να εξαπατήσουν ως ένα βαθμό α κόμματα της κοινοβουλευτικής Αρι-άς. Δεν το κατάφεραν μέχρι τέλους, των αντιστάσεων που αναπτύχθηκαν εσωτερικό αυτών των κομμάτων. Για αυτές τις υπηρεσίες που προσφέρει η πτιάδα αποκλήθηκε η «Νέα Μεγάλη». Ίσως αποδειχθεί η Μικρομέγαλη, με την έννοια ότι η Μεγάλη Ιδέα ησε σχεδόν έναν αιώνα και οδήγησε πέκταση και μεγάλη καταστροφή. Η ρομέγαλη Ιδέα, αυτή που καμώνεται είναι μεγάλη ενώ είναι μικρή, θα κρα-εφτά χρόνια και μπορεί να οδηγήσει πυρρίκνωση έστω και κατά μερικές ρονησίδες.

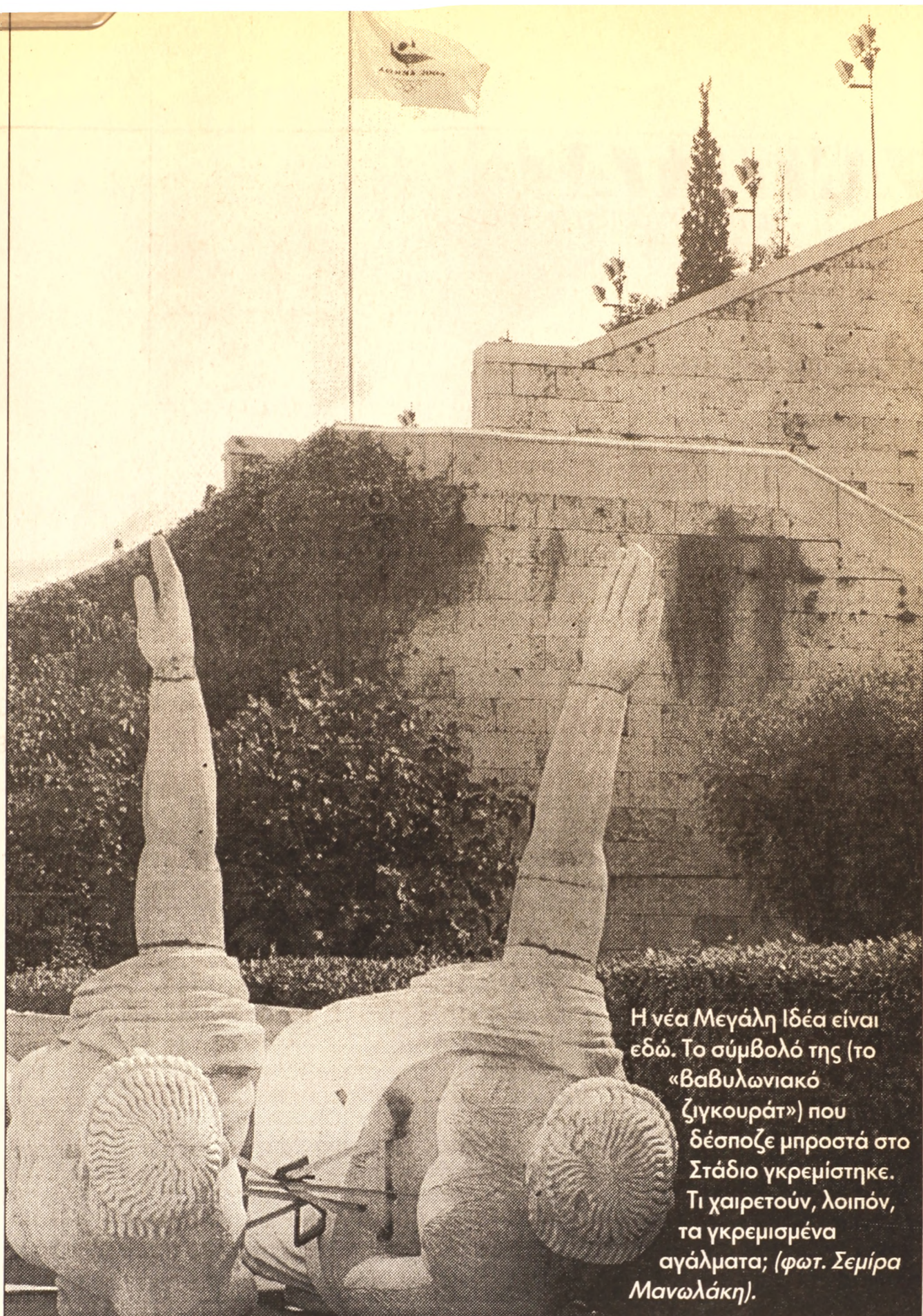
α επιχείρημα που προβλήθηκε υπέρ Ολυμπιάδας ήταν και το ότι θα εξα-λίσσει την ειρήνη για επτά χρόνια, ότι η κική επιθετικότητα θα τιθασευθεί.

ι έρχεται τώρα η Σύμβαση που υπο-ρτηκε στη Λωζάννη να επιβεβαιώσει ντίθετο.

άρθρο 52 λέει: «Η ΔΟΕ έχει το δικαί-να ανακαλέσει την ανάθεση των Αγώ-την Αθήνα εφόσον η φιλοξενούσα χώ-τε οποιαδήποτε χρονική περίοδο, βρε-τε κατάσταση πολέμου, κοινωνικής αραχής ή σε κατάσταση που επισήμως ιρακτηρίζεται εμπόλεμη».

ομένως, δεν είναι η Τουρκία που θα άσει να επιτεθεί, αλλά η Ελλάδα που ιστάσει να αμυνθεί. Και στο εσωτερι-πιβάλλεται ένα είδος έκτακτης ανά-, καταπίεσης της μειοψηφίας με τη συ-εση της πλειοψηφίας.

ατά θα πρέπει ίσως να αναζητηθεί το μας ψήφισε ο τούρκος αντιπρόσωπος ΔΟΕ και έριξε το βάρος του υπέρ της μας ο αμερικανικός παράγοντας C, Τζωρτζ Στεφανόπουλος, ακόμα και έδρος Κλίντον, ο οποίος είχε μια σει-μαίστερες συνομιλίες με την κ. Αγγελου-ου). Θα υπάρχει ένας σημαντικός μο-πίεσης. Η ειρωνεία είναι πως μια νέα οφροσύνη δημιουργείται στο όνομα Ολυμπιάδας, η οποία θα απαιτήσει και οποιητικό ολυμπιακών φρονημάτων», ε εύστοχα το γελοιογραφεί ο Γ. Καλαϊ-. Εθνικοφροσύνη που, όπως και η πα-καταλήγει στη δουλοπρέπεια απέναντι ς «συμμάχους» και πιθανόν πάλι σε που ονομάσθηκε «συρρίκνωση του ελ-μού». Την περίοδο 1955-1974 για την ιετώπιση του «εσωτερικού εχθρού», ι για τη χειραγώγησή του.

Η νέα Μεγάλη Ιδέα είναι εδώ. Το σύμβολό της (το «βαβυλωνιακό ζιγκουράτ») που δέσποζε μπροστά στο Στάδιο γκρεμίστηκε. Τι χαιρετούν, λοιπόν, τα γκρεμισμένα αγάλματα; (φωτ. Σεμίρα Μανωλάκη).

Όμως, ο «εσωτερικός εχθρός» δεν φαίνεται να τρώει κουτόχορτο, και αυτό το ξέρουν καλά. Γι' αυτό και απέφυγαν με κάθε τρόπο τον δημόσιο διάλογο, τη διαφάνεια, την αντιπαράθεση πάνω στο ναι ή το όχι στην Ολυμπιάδα. Και θα το αποφύγουν ακόμα περισσότερο τώρα.

Τώρα που οι δημοσκοπήσεις (όσες δεν είναι πλαστές) δείχνουν να πέφτει ραγδαία η αποδοχή της Ολυμπιάδας από την κοινή γνώμη. Με την αλαζονεία και τον ενθουσιασμό του νικητή μετά την ψηφοφορία της Λωζάννης, άφησαν προς στιγμήν να τους ξεφύγει ο ασφυκτικός έλεγχος της πλειοψηφίας των ΜΜΕ και έτσι να ακουστεί κάπως και η αντίθετη άποψη. Τώρα θα ξανασφίξουν τα λουριά. Θα ακούγονται μόνο μεταρρυθμιστικές φωνές, πέραν των πλήρως ευθυγραμμισμένων. Προτάσεις, δηλαδή, για βελτίωση και έλεγχο στο

ένα ή το άλλο ζήτημα. Η συνολική απόρριψη της Ολυμπιάδας δεν θα ακούγεται. Εμείς όμως, η «Πρωτοβουλία Πολιτών», είμαστε αποφασισμένοι να συνεχίσουμε στη γραμμή που από την αρχή έχουμε χαράξει, τη συνολική απόρριψη. Πιστεύουμε ότι μπορούμε να κερδίσουμε με την άποψή μας ακόμα και την πλειοψηφία του πληθυσμού. Αρκεί να υπάρξει ενημέρωση και έντιμος διάλογος. Γι' αυτό ζητάμε τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος. Απέναντι σε όλα τα δυσβάστακτα βάρη που θα κληθεί να σηκώσει ο λαός και ο τόπος, απέναντι σε μια αντισυνταγματική και αποικιοκρατική σύμβαση, απέναντι στην απαλλοτρίωση της εξωτερικής μας πολιτικής και την καταπάτηση των δημοκρατικών ελευθεριών, ο μόνος ο οποίος νομιμοποιείται να μιλήσει και να αντιδράσει είναι ο ίδιος ο ελληνικός λαός.

Επιμέλεια: Ε. Κολλιοπούλου

Μάχες χαρακωμάτων

Από την περασμένη Κυριακή η Christina Odenberg είναι η πρώτη γυναίκα μητροπολίτης της σουηδικής λουθηρανικής εκκλησίας. Την ίδια μέρα στην Ουάσινγκτον εκατοντάδες χιλιάδες άντρες της συντηρητικής χριστιανικής ένωσης «Φύλακες των υποσχέσεων» προσεύχονταν δημόσια για μια κοινωνία χωρίς φεμινίστριες, εκτρώσεις και ομοφυλόφιλους. Στο μεταξύ, η Γηραιά Ήπειρος, με την παρότρυνση της Ελλάδας, υπερασπίζεται το άβατον του Αγίου Όρους για τα θηλυκά του ανθρωπίνου είδους. Δικαιολογημένα ίσως οι μοναχοί να υπερασπίζονται τα προνόμια τους, αλλά οι πολίτες γιατί συνηγορούν; Ιστορικά αποδεικνύεται ότι το καθεστώς στο Άγιον Όρος, όπως και ο θεσμός της εκκλησίας, επιζούν ανά τους αιώνες, ελέω της εκάστοτε εξουσίας, εξασφαλίζοντας ακόμα και τη συναίνεση. Μόνον δύο υπουργοί αρνήθηκαν την επικύρωση του αβάτου από τις 15 χώρες της Ε.Ε., της Ευρώπης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας. Οι υπόλοιποι θεωρούν ακόμα επικίνδυνη την παρουσία των γυναικών στο Ιερό Όρος. Οι φεμινίστριες-μάγισσες, «δογματικές» και «απλοϊκές», απειλούν τη διατήρηση «της πολιτιστικής και ιστορικής παράδοσης», «τη γαλήνη των αιώνων», «Φανταχτερά προσοδευτικές», πρέσβειρες «της ομογενοποίησης και της αλλοτρίωσης του νέου πολιτισμού» επιδιώκουν τον «εξανδραποδισμό ενός ακόμα χώρου προς μια ήπια ή λιγότερο ήπια τουριστική εκμετάλλευση». Όπως θα έλεγε και μια χιλιετία πριν ο Θεόφιλος του Βυζαντίου «εκ γυναικός ερρύνει τα φαύλα».

•••Επιστολή-ικεσία του Ευστράτιου ιερομονάχου του Κρητός, στην εβδομαδιαία εφημερίδα Εποχή της περασμένης Κυριακής: «[...] Οποία εικόν, ότε, πέριξ και εντός των ναών, εις τα κελλία, τας κλίμακας, τους ξενώνας, τα ερημητήρια και γενικώς καθάπασαν την Ιεράν Εκκράτειαν, αηδή και άσεμνα αντικρύζομεν συμπλέγματα ζώνων, μετά σφοδρού πάθους εις την γεννετήσιον επιδιδόμενα πράξιν. Ου μην αλλά, ότε η νυξ τα πέπλα αυτής επί του Όρους ρίπτει, τα ακόλαστα ζώα, καλυπτόμενα υπό της ελλείψεως φωτός -το σκότος γαρ προσφιλής βοηθός απάντων των κακοποιών εις τα έργα αυτών- μετά πολλής εντάσεως εις τας ανόμους και βλεδυράς τούτων μείξεις επιδίδονται. [...] Μετά ταύτα, Κύριοι Ευρωβουλευταί, προσπίπτομεν ικέτες, ασπαζόμενοι την αριστεράν υμών, εκλιπαρούντες όπως διά συντόμων ενεργειών, τα κονδύλια της Ευρωπαϊκής Ενώσεως αξιοποιούντες, λυσιτελή τινά τρόπον εξεύρητε, προς καταπολέμησιν και εξάλειψιν των αισχρών τούτων γαμικών θεαμάτων».

•••Η Andriana Buffardi, εκπρόσωπος του Ινστιτούτου Οικονομικών και Κοινωνικών Ερευνών (IRES) στη Ρώμη, στο συνέδριο που οργάνωσε στην Αθήνα η νεοσύστατη εταιρία πολιτικού προβληματισμού «Νίκος Πουλαντζάς» με θέμα «Ανθρώπινη αξιοπρέπεια και κοινωνικός αποκλεισμός» (2-4/10): «Δεν ωφελεί να συντηρούμε το μύθο του αποκλεισμού. Αυτό που πρέπει να σκεφτούμε και να προσδιορίσουμε είναι η πολιτική που δημιουργεί τον αποκλεισμό. Γι' αυτό και η πολιτική βούληση είναι αναγκαία για οποιαδήποτε βελτίωση των μειονεκτούντων ομάδων. Οι σύλλογοι και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις πλέκουν συχνά το δίκτυο του αποκλεισμού. Ο όρος ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι αντι-

Απ' το Συνέδριο που οργάνωσε η εταιρεία πολιτικού προβληματισμού «Νίκος Πουλαντζάς» με θέμα Ανθρώπινη αξιοπρέπεια και κοινωνικός αποκλεισμός

φατικός. Η καλλιέργεια της έννοιας του πολιτικού που ζει με τους άλλους, είναι πιο σημαντική από την ανάπτυξη της αλληλεγγύης. Η διαφορά των φύλων και η άνιση μεταχείριση των γυναικών υπάρχει σε όλες τις κοινωνικές ομάδες. Και αυτή καλύπτεται καθαρά στις μετανάστριες, τις πιο αδύναμες γυναίκες. Η ενωμένη Ευρώπη δεν είναι μόνο τα μονεταριστικά κριτήρια γκλισης. Πρέπει να αντιταχθούμε στην πολιτική του Μάαστριχτ σε όφελος της ανάπτυξης της κοινωνίας των πολιτών, ενός είδους αγοράς στην Ευρώπη διαφορετικής από εκείνης της αγοράς μας, όπου όλοι θα συμμετέχουν ισότιμα, Έλληνες και ξένοι».

•••Η Σόνια Μητραλιά, μέλος του ελληνικού τμήματος του Ευρωπαϊκού Φόρουμ Αριστερών Φεμινιστριών: «Καταρχήν είμαι ενάντια στη μείωση των συνόρων. Η ανθρωπότητα είναι μία φάσμα. Ό,τι έχει παράγει, σαν τέχνη ή πολιτισμό, είναι προϊόν επικοινωνίας και δεν μπορείς να το σπρώξεις από κάποια μέλη της. Στον τρόπο ζωής των μοναχών δεν επεμβαίνω. Σέβομαι την ιδιαιτερότητα του άλλου μέχρι του σημείου να επιβάλλει ο άλλος με τη βία τους κανόνες του. Άλλος μ' επιβάλλει την απαγόρευση. Δεν επιβάλλουμε εμείς. Η βία έρχεται από απάντη. Πρόκειται για ένα ειδικό καθεστώς ενάντια στην γυναίκα. Είναι οπισθοδρομικό».

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

Εμπρός για νέες Διακυβερνητικές

τις 2 Οκτωβρίου υπεγράφη στο Άμστερνταμ από τους υπουργούς Εξωτερικών των κρατών-μελών της Ε.Ε. η νέα συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η νέα Συνθήκη αποσκοπεί κυρίως στην προετοιμασία της Ένωσης για την προς τολάς διεύρυνσή της και υπόσχεται να πλησιάσει ισσότερο τον ευρωπαϊό πολίτη. Οι αναλύσεις-μήσεις για το κείμενο της Συνθήκης, αν και αναρίζουν τις ελλείψεις της, σπεύδουν να υπογραμμίσουν την πρόοδο που έχει σημειωθεί κυρίως στα θέα που αφορούν στη συμμετοχή και το μέλλον του ίτη. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ χαρακτηρίζεται παρκής σε ό,τι αφορά την αναμόρφωση των κοινοών θεσμών και ιδιαιτέρως τη μεταρρύθμιση της δικασίας λήψης αποφάσεων που απαιτείται για ενσωμάτωση των επίδοξων κρατών-μελών από την ην Ανατολική Ευρώπη.

εδομένου ότι η νέα Συνθήκη δεν δίνει λύση στα βαά θεσμικά ζητήματα που απασχολούν την Ε.Ε. ενότης επικείμενης διεύρυνσής της, οι ευρωπαίοι ηγέαναμένεται να προχωρήσουν σ' ένα νέο κύκλο συήσεων πριν αποφασίσουν τη νέα διεύρυνση.

ξάλλον, η νέα Συνθήκη θα πρέπει να επικυρωθείτα εθνικά κοινοβούλια των «Δεκαπέντε», κάτιθα απαιτήσει τουλάχιστον 2-3 χρόνια. Επιπλέον,ορισμένες χώρες, η επικύρωση αναμένεται να γίνειη διεξαγωγή δημοψηφίσματος.

Ιέχρι την επικύρωση της νέας Συνθήκης της Ε.Ε. ηήτηση για τις νέες προοπτικές στην Ευρώπη θα γίαι βάσει ενός πολύ σημαντικού κειμένου που πασίασε τον περασμένο Ιούλιο η Ευρωπαϊκή Επιπή. Το κείμενο αυτό τιτλοφορείται «Πρόγραμμαάσης 2000 για μια ισχυρότερη και ευρύτερη Ευρώκι έγινε ευρύτερα γνωστό ως «Ατζέντα 2000».

αυτό η επιτροπή σχηματοποίησε σε ενιαίο πλαίσιο

τις γενικές προοπτικές για την ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των πολιτικών της μπροστά στον 21ο αιώνα, λαμβάνοντας υπόψη την προοπτική μιας διευρυμένης Ένωσης. Πέρα από τις γενικές προοπτικές για την Ε.Ε., το «Πρόγραμμα Δράσης 2000» επιχειρεί και μια αποτίμηση των εξελίξεων που μετέβαλαν σημαντικά την Ευρώπη στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας.

Σύμφωνα με το κείμενο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η Ευρώπη μεταβλήθηκε σημαντικά με τις δύο μεταρρυθμίσεις των συνθηκών, την Ενιαία Πράξη και τη Συνθήκη του Μάαστριχτ για την Ευρωπαϊκή Ένωση, οι οποίες «μετέβαλαν σε βάθος το θεσμικό και πολιτικό πλαίσιο της Ένωσης». [Βλέπε σελίδα 7 του κειμένου: COM (97) 2000 τελικό]. Επίσης, η δρομολόγηση της ενιαίας αγοράς και η πορεία προς την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) επαναπροσδιόρισαν τους στόχους και τα μέσα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Πέρα όμως από αυτές τις πραγματικές επιτυχίες, η Ε.Ε. αντιμετώπισε και σημαντικές δυσχέρειες στη διάρκεια των τελευταίων ετών και οι οποίες φαίνεται να μην ξεπεράστηκαν με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ.

Η πολυσυζητημένη Διακυβερνητική Διάσκεψη ολοκλήρωσε στο Άμστερνταμ στις 17 Ιουνίου τις εργασίες της και οδήγησε στη νέα Συνθήκη της Ε.Ε. η οποία αποτελεί μια «ενδιάμεση συνθήκη», που είναι πιθανό να αναθεωρηθεί εκ νέου από τους «Δεκαπέντε», πριν η Ε.Ε. προχωρήσει στη νέα διεύρυνσή της.

Η Διακυβερνητική Διάσκεψη έδειξε από τις πρώτες συνεδριάσεις των αντιπροσώπων των «Δεκαπέντε», ότι οι εταίροι δεν είχαν την πολιτική βούληση να υιοθετήσουν μια Συνθήκη ικανή ν' απαντήσει στις προκλήσεις του 21ου αιώνα και να δώσει στην Ενωμένη Ευρώπη τη θέση που της ανήκει στη διεθνή σκηνή.

**Η Διακυβερνητική
έδειξε ότι οι
εταίροι δεν είχαν
την πολιτική
βούληση να
υιοθετήσουν μια
Συνθήκη ικανή ν'
απαντήσει στις
προκλήσεις του
21ου αιώνα.**

Μετά το Άμστερνταμ: Στασιμότητα ή πρόοδος;

του Κωνσταντίνου Στεφάνου

Πριν από λίγες μέρες υπεγράφη στο Άμστερνταμ η νέα Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο άρθρο που ακολουθεί, ο καθηγητής Κ. Στεφάνου επιχειρεί μια ανάλυση των βασικών διατάξεων της Συνθήκης.

Στην Ελλάδα η αποτίμηση της Συνθήκης του Άμστερνταμ περιστράφηκε ως επί το πλείστον στα θέματα «εθνικού ενδιαφέροντος» και ειδικότερα σε αναφορές στην προστασία των συνόρων της Ένωσης, την πολιτική αλληλεγγύη, την ειδική μέριμνα για τα νησιά, καθώς και τη διατήρηση του δικαιώματος διορισμού Επιτρόπων από όλα τα κράτη-μέλη. Στην πραγματικότητα, οι περισσότερες διατάξεις της Συνθήκης του Άμστερνταμ παρουσιάζουν άμεσο ενδιαφέρον για την Ελλάδα και τους πολίτες της.

Με στόχο να μη θιγεί η δυναμική της εμβάθυνσης και της ομοσπονδιοποίησης από την αύξηση του αριθμού των κρατών-μελών της Ένωσης, η Συνθήκη του Άμστερνταμ θεσμοθετεί την αρχή της ευελιξίας για την ανάπτυξη νέων δράσεων της Ένωσης, έχοντας ως προηγούμενο τις διατάξεις της Συνθήκης του Μάαστριχτ για τη συμμετοχή στην ΟΝΕ. Το πεδίο δράσης της Ένωσης μπορούσε βέβαια να διευρυνθεί με ομόφωνη απόφαση του Συμβουλίου στο πλαίσιο του άρθρου 235 ΣΕΚ, που παρέκαμπε τη χρονοβόρο διαδικασία αναθεώρησης των ιδρυτικών συνθηκών. Με την εισαγωγή όμως της αρχής της ευελιξίας ή της «ενισχυμένης συνεργασίας», όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στη Συνθήκη του Άμστερνταμ, γίνεται εφικτή η διεύρυνση του πεδίου δράσης της Ένωσης με πλειοψηφική απόφαση, εφόσον τηρηθεί σειρά προϋποθέσεων και δεν αντιταχτεί κράτος-μέλος, προβάλλο-

ντας λόγους εθνικής πολιτικής (ζωτικά εθνικά συμφέροντα). Η ρήτρα ευελιξίας –στην τελική, πιο ισορροπημένη μορφή της, σε σύγκριση με το αρχικό γαλλο-γερμανικό σχέδιο– θα επιτρέψει την πρόοδο της ολοκλήρωσης σε πολλούς τομείς που ενδιαφέρουν τη χώρα μας, χωρίς να θέσει σε κίνδυνο τη συνοχή της Ένωσης.

Σημαντικό επίτευγμα μπορεί να θεωρηθεί η υπαγωγή στις κοινοτικές διαδικασίες και εγγυήσεις ή, όπως λέγεται, η «κοινοτικοποίηση» θεματικών περιοχών που υπάγονταν ως τώρα στη διακυβερνητική συνεργασία. Με τον όρο «κοινοτικοποίηση» εννοούμε τη θέσπιση κανόνων από το λεγόμενο νομοθετικό τρίγωνο, δηλαδή Επιτροπή - Συμβούλιο - Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και η άσκηση πολιτικού ελέγχου από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και δικαστικού ελέγχου από το Πρωτοδικείο και το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Εφεξής, θα υπάρχει δικαστικός έλεγχος της εφαρμογής των θεμελιωδών δικαιωμάτων για ολόκληρη τη δικαιοπαγωγική δραστηριότητα της Ένωσης που αφορά τα άτομα ενώ, από την άλλη πλευρά, τα κράτη-μέλη που παραβιάζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα θα μπορούν να «τιμωρηθούν» με αναστολή των δικαιωμάτων που απορρέουν από τη συμμετοχή τους στην Ένωση. Δεν θεσπίζεται κατάλογος θεμελιωδών δικαιωμάτων, αλλά στα δικαιώματα, που ήδη προστατεύονται μέσω παραπομπής στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προστίθενται διατάξεις για την κατάργηση κάθε μορφής διάκρισης και την προστασία του ατόμου όσον αφορά την επεξεργασία και την κυ-

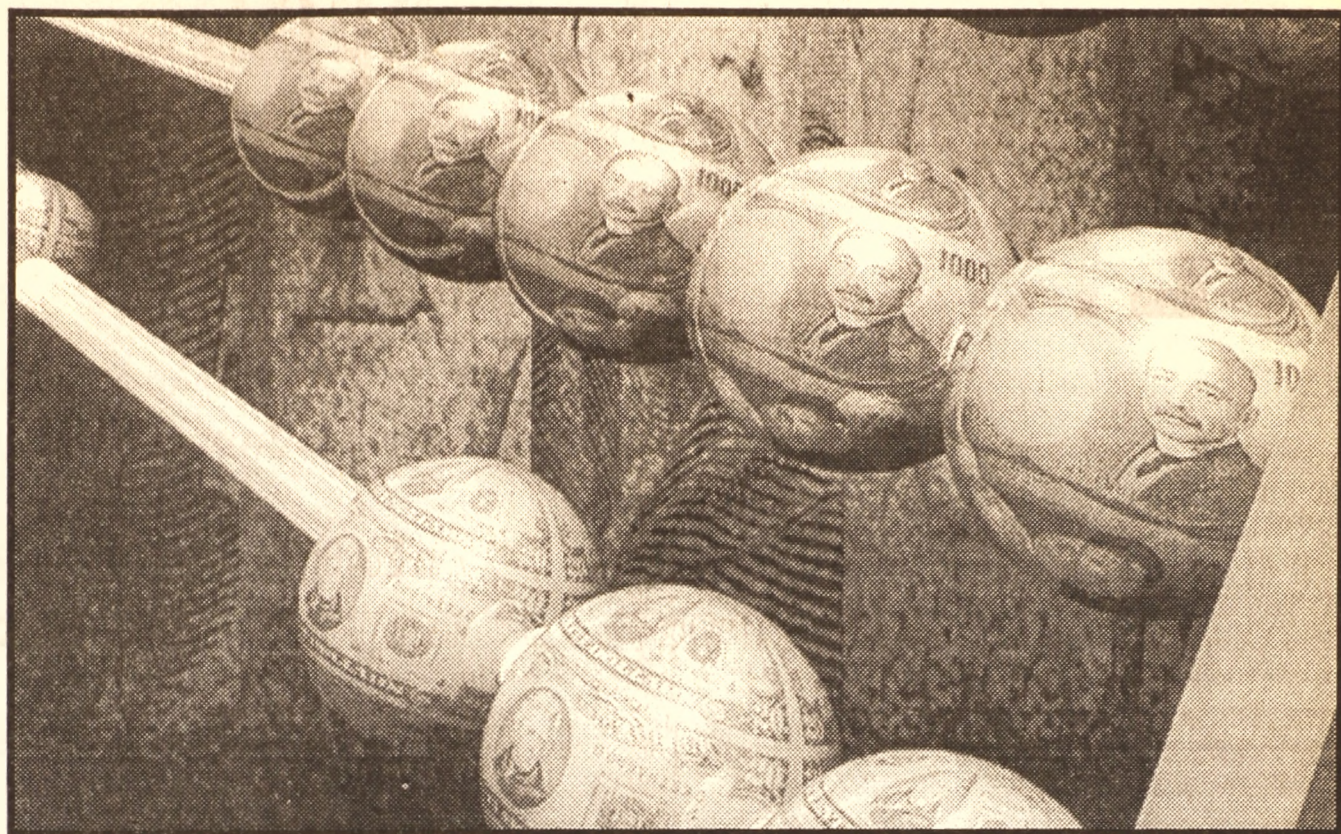
κλοφορία των προσωπικών δεδομένων.

Από την άλλη πλευρά, οι κοινοτικές διαδικασίες θα εφαρμοστούν για τη δημιουργία ενός «χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης», στο πεδίο του οποίου περιλαμβάνονται, εκτός από την ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, οι ρυθμίσεις για τα κοινά εξωτερικά σύνορα και την παροχή ασύλου (στη βάση του κεκτημένου της συνθήκης Σένγκεν), η διαμόρφωση μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής στο ευαίσθητο θέμα της μετανάστευσης από τρίτες χώρες, καθώς και άλλα θέματα που ανήκαν στο πεδίο της διακυβερνητικής συνεργασίας (τρίτο βάθρο της Ένωσης), τα οποία θα μπορούν στο εξής να ρυθμίζονται με κοινοτικές πράξεις αντί των χρονοβόρων διεθνών συμβάσεων. Βέβαια, για ένα μεταβατικό διάστημα πέντε ετών, οι περισσότερες αποφάσεις στα θέματα που προαναφέρθηκαν θα λαμβάνονται από το Συμβούλιο με ομοφωνία – η οποία πάντως δεν θα επηρεάζεται από τις τρεις χώρες που αυτοεξαιρέθηκαν (Ην. Βασίλειο, Ιρλανδία και Δανία). Από την άλλη πλευρά, η ρήτρα ευελιξίας που προαναφέρθηκε θα επιτρέψει την πρόοδο και σε θέματα που παρέμειναν στο πεδίο της διακυβερνητικής συνεργασίας, όπως η καταπολέμηση της διεθνούς εγκληματικότητας.

ΟΦΕΛΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Οι πολίτες της Ένωσης αντλούν άμεσα οφέλη και από την προσθήκη κεφαλαίων για τον συντονισμό των πολιτικών αποφάσεων, την ενσωμάτωση στο ενωσιακό οικοδόμημα –μετά την άρση των βρετανικών αντιρρήσεων– της συμφωνίας του

• Ο Κ. Στεφάνου είναι αναπληρωτής Καθηγητής στο Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου.

στριχτ για την κοινωνική πολιτική και βελτίωση των διατάξεων για την ισότητα των φύλων, την προστασία της δημόσιας υγείας και του καταναλωτή.

Κιαντικό επίτευγμα πρέπει να θεωρηθεί η βελτίωση των κοινοτικών διαδικασιών λήψης αποφάσεων ώστε να γίνουν δημοκρατικές και λειτουργικές. Όπως είναι γνωστό, με τις προηγούμενες αναθεωρήσεις των συνθηκών ενισχύθηκαν σημαντικά οι εξουσίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ η διαδικασία συναπόφασης – η οποία στά το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ισότιμο με το Συμβούλιο – απλοποιείται και η αρμογή της επεκτείνεται σε όλα τα θέματα στα οποία το Συμβούλιο νομοθετεί με ειδική πλειοψηφία. Από την άλλη πλευρά απαιτείται η σύμφωνη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για μια σειρά από τα οποία το κυριότερο παύει να είναι η ένταξη νέων κρατών-μελών. Τέλος, επεκτείνεται το πεδίο της υποχρεώσεως διαβούλευσης με την Οικονομική Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή Περιφερειών, ενώ με πρωτόκολλο, που υπάγεται στη συνθήκη, εξασφαλίζεται η ενημέρωση των εθνικών κοινοβουλίων και παρέχεται δικαίωμα γνωμοδότησης στη Διάσκεψη των Επιτροπών Ευρωπαϊκών Υποθέσεων (COSAC). Τέλος, με διατάξεις για τη διαφάνεια, διασφαλίζεται η πρόσβαση των πολιτών στα έγγραφα των θεσμικών οργάνων της Ένωσης.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκεται παλαιότερα η συναινετική λήψη των αποφάσεων. Η πρόβλεψη της λήψης αποφάσεων από το Συμβούλιο με ειδική πλειοψηφία, το ενδεχόμενο διεξαγωγής ψηφοφορίας διευκολύνουν το συγκερασμό απόψεων. Θετική πρέπει λοιπόν να θεωρηθεί η απαστολή της λήψης αποφάσεων από το Συμβούλιο με ειδική πλειοψηφία, ιδιαίτερα στην προοπτική της διεύρυνσης της Ένωσης. Ειδικότερα, στο ευαίσθητο πεδίο Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ), οι κοινές θέσεις και θέσεις και τα άλλα μέτρα που υιοθετούν «κοινές στρατηγικές» θα εγκρίνονται από το Συμβούλιο με ειδική πλειοψηφία, εκτός αν μια χώρα αντιταχτεί προκειμένου ζωντανά συμφέροντα οπότε – αν δεν δεχτοί οι ισχυρισμοί της – αναστέλλεται η λήψη απόφασης μέχρις ότου το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο – οι πρωθυπουργοί – αποφασίσουν με ομοφωνία. Η βελτίωση

της λειτουργίας της ΚΕΠΠΑ επιδιώκεται και με άλλες διατάξεις, όπως η ανάθεση στον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου καθηκόντων Υψηλού Αντιπροσώπου, η κάλυψη των δαπανών της ΚΕΠΠΑ από τον κοινοτικό προϋπολογισμό, η δημιουργία μονάδας σχεδιασμού πολιτικής και έγκαιρης προειδοποίησης κ.λπ.

Η ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ

Με τις επισκοπούμενες διατάξεις βελτιώθηκε η ικανότητα εξωτερικής δράσης της Ένωσης, αλλά η αποτελεσματικότητά της είναι συνάρτηση όχι μόνο των θεσμών και των πόρων, αλλά και της πολιτικής της βούλησης να αναδειχθεί η ίδια σε ισότιμο πολιτικό εταίρο με τις ΗΠΑ – εντός και εκτός του ΝΑΤΟ. Στο Άμστερνταμ, η συσπείρωση των ατλαντιστών με τους ουδέτερόφιλους εμπόδισε τη θεμελίωση κοινής αμυντικής πολιτικής μέσω της ενσωμάτωσης της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ο διακηρυγμένος στόχος της προσαρμογής των θεσμικών οργάνων για την υποδοχή νέων κρατών-μελών δεν επιτεύχθηκε, αφού το σχετικό πρωτόκολλο που εξασφαλίζει έναν Επίτροπο για κάθε κράτος-μέλος – και οδηγεί στην κατάργηση του δεύτερου Επιτρόπου των μεγαλύτερων κρατών μελών μετά την επόμενη διεύρυνση – τελεί υπό την αίρεση της επίτευξης συμφωνίας για την αναστάθμιση του αριθμού των ψήφων υπέρ των ίδιων κρατών στο Συμβούλιο πριν από αυτή τη διεύρυνση.

Σημαντικά συμφέροντα του κράτους-

έθνους και των πολιτών του διασφαλίζονται με άλλα πρωτόκολλα που επισυνάπτονται στη συνθήκη, όπως το πρωτόκολλο για την εφαρμογή της αρχής της επικουρικότητας που μεταξύ άλλων ορίζει ότι η Κοινότητα μπορεί να αναλαμβάνει δράση όταν «η δράση σε κοινοτικό επίπεδο θα έχει σαφή οφέλη λόγω της κλίμακας στην οποία θα διεξαχθεί, ή των αποτελεσμάτων της, σε σύγκριση με τη δράση στο επίπεδο των κρατών-μελών».

Η πρόοδος πάντως προς την κατεύθυνση του εκδημοκρατισμού της Ένωσης θα μπορούσε να είναι μεγαλύτερη με την αναδόμηση και απλοποίηση των συνθηκών, την ενσωμάτωση καταλόγου θεμελιωδών δικαιωμάτων, τη θεσμική κατοχύρωση των ευρωπαϊκών πολιτικών κομμάτων και την αναγνώριση των ευρωπαίων πολιτών ως χωριστής πηγής εξουσίας, παράλληλα με τα κράτη, σύμφωνα με την ομοσπονδιακή αρχή της διττής νομιμοποίησης.

Συγκρινόμενη με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, η οποία θίγει τον πυρήνα της κρατικής κυριαρχίας μέσω των διατάξεων περί ΟΝΕ, η Συνθήκη του Άμστερνταμ δεν επιφέρει αξιοσημείωτες δεσμεύσεις της κρατικής κυριαρχίας, ιδιαίτερα αν ληφθεί υπόψη η δυνατότητα προβολής βέτο σε πλειοψηφικές αποφάσεις στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής. Με αυτά τα δεδομένα πρέπει να γίνει δεκτό ότι δεν απαιτείται η ειδική πλειοψηφία των 180 βουλευτών για την κύρωση της συνθήκης από το ελληνικό Κοινοβούλιο, αλλά και δεν δικαιολογείται η προσφυγή σε δημοψήφισμα.

Πρόσω ολοταχώς για ΟΝΕ

της Κατερίνας Καρύγιαννη

Η μεταστροφή των γερμανών σοσιαλδημοκρατών, που φαίνεται ότι εγκαταλείπουν τη ρητορική του ευρωσκεπτικισμού –μετά το βατερλώ στην πρόσφατη εκλογική αναμέτρηση στο κρατίδιο του Αμβούργου–, η επισημοποίηση του γαλλο-γερμανικού συμβιβασμού στη Βαϊμάρη (συναντήθηκαν Σιράκ-Κολ, στις 19 Σεπτεμβρίου)¹ και η πρόθεση του βρετανού πρωθυπουργού Τόνυ Μπλερ να ανακοινώσει τη συμμετοχή της χώρας στην ΟΝΕ, όπως αποκάλυψαν οι Financial Times, αποτελούν τρία νέα σημαντικά στοιχεία που συνηγορούν στο ότι η πορεία προς το ευρώ δύσκολα πια θα ανακοπεί, με ό,τι σημαίνει αυτό για το τίμημα που θα καταβάλουν οι ευρωπαίοι πολίτες προκειμένου να εκπληρωθούν τα κριτήρια.

Οι τοπικές εκλογές στο κρατίδιο του Αμβούργου, πριν από τρεις εβδομάδες, όπου οι Σοσιαλδημοκράτες πέτυχαν πύρρειο νίκη συγκεντρώνοντας το μικρότερο –μεταπολεμικά– ποσοστό στο παραδοσιακό προπύργιό τους φαίνεται ότι ήταν καθοριστικής σημασίας για τις πολιτικές εξελίξεις στη Γερμανία. Το SPD πήρε το μάθημά του και αυτό το απέδειξε η μεταστροφή του **Γκέρχαρντ Σρέντερ** –πρωθυπουργού της Κάτω Σαξωνίας και επικρατέστερου υποψήφιου για το χρίσμα των Σοσιαλδημοκρατών για τις γενικές εκλογές του Οκτωβρίου του '98– που αποφάσισε να εγκαταλείψει το χαρτί του ευρωσκεπτικισμού και της ξеноφοβίας.

Η διαπίστωση ότι το SPD αλλάζει γραμμή πλεύσης μπορεί να φαίνεται υπερβολική και βεβιασμένη. Αυτό θα φανεί, εμείς απλώς παραθέτουμε εδώ κάποια γεγονότα που συνηγορούν στο ότι το SPD αναζητεί ταυτότητα. Πριν από τις εκλογές στο Αμβούργο, ο Γκέρχαρντ Σρέντερ, που θεωρείται ο επικρατέστερος αντίπαλος του καγκελάριου **Χέλμουτ Κολ** στην επικείμενη αναμέτρηση, είχε ανακηρύξει εαυτόν σε υπέρμαχο του ισχυρού μάρκου, που δεν θα έπρεπε –όπως έλεγε ο Σρέντερ– να θυσιαστεί για ένα ασθενές ευρώ.

Προειδοποιούσε τότε τον κ. Κολ να μην αποδεχτεί έκπτωση των κριτηρίων σύγκλισης, προκειμένου να επωφεληθεί η Γαλλία. Δικαίως «κέρδισε» τότε, με τις κορώνες του εναντίον του ευρώ, το χαρακτηρισμό του λαϊκιστή. Τα συνθήματα όμως υπέρ «του νόμου» και «της τάξης» κατά του ευρώ και

της εγκληματικότητας –που αποδιδόταν βέβαια στους μετανάστες– «δεν έπιασαν» στην εκλογική αναμέτρηση του Αμβούργου, με αποτέλεσμα ο κ. Σρέντερ να δηλώνει λίγες μέρες αργότερα στην εφημερίδα *Die Zeit* ότι δεν θα ανακηρύξει το ευρώ σε κυρίαρχο σύνθημα στην προεκλογική του εκστρατεία. Σημειώνουμε ότι το Μάρτιο θα γίνουν τοπικές εκλογές και στο κρατίδιο της Κάτω Σαξωνίας. Τα συμπεράσματα από τη μεταστροφή αυτή είναι απλά.

SPD: ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Το πρώτο είναι ότι το ευρώ δεν θα είναι κυρίαρχο στοιχείο στην προεκλογική εκστρατεία. Το δεύτερο είναι ότι το SPD επιστρέφει στην παραδοσιακή ρητορική της σοσιαλδημοκρατίας με κοινωνικού χαρακτήρα συνθήματα, εγκαταλείποντας το εγχείρημα του Σρέντερ για επίθεση από τα δεξιά στους Χριστιανοδημοκράτες του Κολ. Τα παραδείγματα άλλωστε της Βρετανίας, της Γαλλίας και της Ελλάδας βέβαια έδειξαν ότι η Σοσιαλδημοκρατία με κοινωνικό πρόσωπο και πρακτικές της δεξιάς φτάνει στην εξουσία και έχει αρκετά ισχυρά λαϊκά ερείσματα για να προωθήσει επώδυνες οικονομικές μεταρρυθμίσεις. Με δύο λόγια, είναι σαφές ότι η Σοσιαλδημοκρατία στην Ευρώπη έχει επιλεγεί για να κάνει αυτό που δεν θα μπορούσε να κάνει η δεξιά, να περάσει μια σειρά από αντιλαϊκά μέτρα που απαιτούνται για την Οικονομική και Νομισματική Ολοκλήρωση.

Με δεδομένη τη σύμπνοια στον γαλλο-γερμανικό άξονα με συμβιβαστικές λύ-

σεις, ιδιαίτερη σημασία αποκτά η πρόθεση του βρετανού πρωθυπουργού Τόνυ Μπλερ να ανακοινώσει τη συμμετοχή της Βρετανίας στην ΟΝΕ.

Τη σχετική φιλολογία πυροδότησε δημοσίευμα των *Financial Times*², που όπως φαίνεται μεθοδευμένα δόθηκε στη δημοσιότητα για να καταγραφούν οι αντιδράσεις. Το πρωτοσέλιδο άρθρο της εφημερίδας προαναγγέλλει ότι ο κ. Μπλερ θα ανακοινώσει στα τέλη Οκτωβρίου, όταν θα συνέλθει σε νέα σύνοδο η Βουλή των Κοινοτήτων, τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες θα δεχτεί η Βρετανία να συμμετάσχει στο εγχείρημα. Η κυβέρνηση βέβαια διέψευσε τους ισχυρισμούς, οι επιπτώσεις όμως στο χρηματιστήριο, όπου οι μετοχές σημείωσαν σημαντική άνοδο, ήταν αναπόφευκτες. Ο κ. Μπλερ φαίνεται αποφασισμένος να μην αφήσει τη Βρετανία σε ρόλο παρατηρητή των σημαντικών διεργασιών που σημειώνονται στο πλαίσιο των «15». Το ενδεχόμενο να εκλείψει ο ευρωσκεπτικισμός της Βρετανίας ενισχύει την πορεία προς το ευρώ και αναμένεται να μεταβάλει καθοριστικά τους συσχετισμούς των δυνάμεων και να επηρεάσει τις εξελίξεις στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με δεδομένο ότι ο Τόνυ Μπλερ έχει δεσμευτεί προεκλογικά να προχωρήσει σε δημοψήφισμα για την έγκριση από το λαό της συμμετοχής της χώρας στην ΟΝΕ, ο βρετανός πρωθυπουργός θα πάρει μεγάλο ρίσκο, ανακοινώνοντας την πρόθεσή του για είσοδο στην ΟΝΕ και θα το κάνει, μάλιστα, μόνο αν πιστεύει ότι θα έχει τη στήριξη της πλειοψηφίας του βρετανικού λαού. Θα

...ζει; Δεν είναι κάτι που μπορούμε να το
λέψουμε με ασφάλεια.

μόνο που μπορούμε να πούμε σ' αυτή
ση και σε ό,τι αφορά την περίπτωση
Βρετανίας, είναι ότι «πίσω από τις τα-
ς του κ. Μπλερ υπάρχει μια εντυπω-
στρατηγική». Αυτό υποστήριξε η
ενική εφημερίδα *Guardian* την επο-
της έναρξης του συνεδρίου των
τικών. Στο κεντρικό σχόλιο της εφη-
ας σημειώνεται χαρακτηριστικά ότι
τανός πρωθυπουργός μίλησε στο συ-
ο ως πρωθυπουργός της Βρετανίας
χι ως ηγέτης του κόμματος, δεν προ-
ησε να επιρρίψει ευθύνες στις κυβερ-
ς των συντηρητικών, αναφέρθηκε
στο δικό του όραμα για τη Βρετανία,
το συνοψισε στις λέξεις «δύσκολες
γές», «καθήκον», «εκσυγχρονισμός»,
γή», «δόσιμο». Για τους Βρετανούς,
ρες που έρχονται θα είναι σίγουρα
ς «δοσίματος», μιας και ο κ. Μπλερ
στατα ξεκαθάρισε ότι θα έρθουν δύ-
ες μέρες, προκειμένου να γίνει η Βρε-
«προπομπός» των εξελίξεων, όπως
ές φορές επανέλαβε ο κ. Μπλερ.

ΒΡΕΤΑΝΟΙ ΣΤΟ ΧΟΡΟ

όπως χαρακτηριστικά έγραψε η βρε-
ή εφημερίδα, οι εξαγγελίες αυτές θα
ούσαν να ανήκουν στον ηγέτη των Συ-
μικών, **Ουίλιαμ Χαγκ** ή στον ηγέτη
Φιλελευθέρων **Πάντυ Αστάουν**. «Το
λο κατόρθωμα του κ. Μπλερ είναι ότι
πό τέσσερα χρόνια δεν θα νοείτο ένας
ς των Εργατικών να κάνει μια τέτοια
κ. Οι δύσκολες επιλογές είναι μπρο-
Μετά την ομιλία του Μπλερ όμως κα-
στο κόμμα του δεν θα μπορέσει να
ιστεί ότι δεν τους προειδοποίησε», κα-
νει το σχόλιο της *Guardian*.

οι Βρετανοί λοιπόν στο χορό, και το
λο ερώτημα παραμένει αναπάντητο.

Και τώρα που ο δρόμος για την ΟΝΕ φαί-
νεται να ανοίγει διάπλατα, τι μπορούμε να
περιμένουμε; Τι θα ήταν αυτό το απρόβλε-
πτο που θα μπορούσε να βάλει φρένο στα
σχέδια καταστρατήγησης του κοινωνικού
κράτους, με τόσες θυσίες από τους πολί-
τες; Ο γαλλικός λαός δείχνει ακόμα ανοχή
στην κυβέρνηση **Ζοσπέν**, το ίδιο και οι
Γερμανοί, το ίδιο και εμείς απέναντι στον
κ. **Σημίτη**, ενώ ο κ. Μπλερ διανύει ακόμα
το μήνα του μέλιτος με τους Βρετανούς,
συγκεντρώνοντας το πρωτοφανές ποσο-
στό του 93% της υποστήριξής τους.

Δυστυχώς, τα περιθώρια αντίδρασης δεν
είναι πολλά. Σε ό,τι αφορά τα κόμματα της
αριστεράς θα έλεγε κανείς ότι ακροβα-
τούν σε τεντωμένο σκοινί. Είναι χαρακτη-
ριστικό το παράδειγμα της Κομμουνιστι-
κής Επανάστασης στην Ιταλία που διακή-
ρυξε την προηγούμενη εβδομάδα ότι θα
καταψηφίσει τον προϋπολογισμό του '98

—έχει προσαρμοστεί στις απαιτήσεις της
σύγκλισης— απειλώντας να ρίξει την κυ-
βέρνηση **Πρόντι**. Τελικά ο ηγέτης του κόμ-
ματος **Φάουστο Μπερτινόνι** «τα μάζεψε»
την τελευταία στιγμή και ναι μεν δεν χρεώ-
θηκε την ευθύνη για μια νέα πολιτική κρί-
ση, που θα άφηνε τη χώρα έρμαιο στις αρ-
πακτικές διαθέσεις μιας αλλοπρόσαλλης
δεξιάς υπό τον μεγιστάνα του τύπου **Σύλ-
βιο Μπερλουσκόνι**, που συνεργάζεται με
τους νεοφασίστες του **Φίνι** και τους αυτο-
νομιστές του **Μπόσι**, ωστόσο η αξιοπιστία
του κόμματός του επλήγη ανεπανόρθωτα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Γαλλογερμανική συμφωνία για ισχυρό
ευρώ, *Αντί*, τχ. 644, 26/9/97.
2. *Financial Times*, 25/6/97.
3. Blair's affordable vision, *The Guardian*,
1/10/97.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΝΕΟΙ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ΑΝΤΙ

ΠΟΛΥΤΙΜΟΣ ΒΟΗΘΟΣ

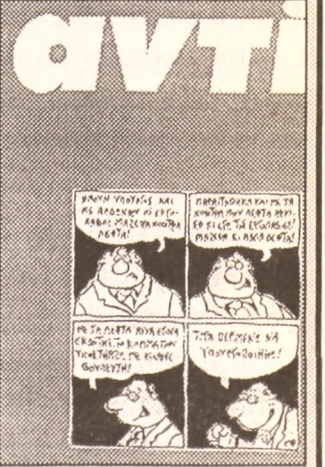
Έτοιμοι οι νέοι τόμοι του **Αντί**. Στα γραφεία του περιοδικού μπορείτε να προμηθευτείτε μέ-
χρι και τον τόμο ΜΑ' (Β' εξάμηνο 1994, δηλαδή μέχρι και το τεύχος 567).

Θα βρείτε, επίσης, τους τόμους των προηγούμενων ετών.

Στους τόμους του **Αντί** έχετε καταγεγραμμένη τη σύγχρονη ιστορία μας.

Α' εξάμηνο 1994

Β' εξάμηνο 1994

Υπερπληθυσμός...

του Μιχάλη Μοδινού

Η Ινδία θα είναι σύντομα η δεύτερη χώρα –μετά την Κίνα– με πληθυσμό μεγαλύτερο του ενός δισεκατομμυρίου ανθρώπων. Η προοπτική αυτή, όσο κι αν για πολλούς ακούγεται τρομακτική, δεν συνιστά αφ' εαυτής την κύρια απειλή για το περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους της χώρας. Τουλάχιστον έτσι ισχυρίζεται μια σημαντική μελέτη, που ολοκληρώθηκε πέρυσι από το World Resources Institute (WRI) και η οποία αποδεικνύει ότι οι καταστροφολόγοι του πρόσφατου παρελθόντος έπεσαν έξω στις προβλέψεις τους, αλλά δεν αποκλείεται να επαληθευθούν στο άμεσο μέλλον.

Οταν, στα 1970, ο πληθυσμός της Ινδικής Υποηπείρου άγγιζε τα 500 εκατομμύρια μερικοί φωτισμένοι άνθρωποι κάθισαν γύρω από ένα τραπέζι και έθεσαν το ερώτημα του ποιες θα ήταν οι συνέπειες αν η χώρα αντιμετώπιζε το πρόβλημα της διατροφής, της στέγασης, της ύδρευσης, της περίθαλψης και της παροχής βασικών υπηρεσιών σ' έναν διπλάσιο πληθυσμό. Έτσι προέκυψε η οκτάτομη μελέτη με τίτλο *Η Δεύτερη Ινδία*, μια συστηματική και ορθολογική ματιά στο μέλλον, η οποία αναθεώρησε πολλές από τις αφελώς αισιόδοξες απόψεις της ινδικής κυβέρνησης περί «ατελεύτητης ανάπτυξης». Ήταν η εποχή που η πίστη στην Πράσινη Επανάσταση και την τεχνολογική πρόοδο κυριαρχούσε στα παγκόσμια fora αλλά και η εποχή που τα πρώτα σημάδια οικολογικής παρακμής έκαναν πολλούς Δυτικούς διανοητές ιδιαίτερα απαισιόδοξους για τις προοπτικές του πλανήτη και ιδιαίτερα για το μέλλον χωρών σαν την Ινδία, όπου αναμενόταν καταστροφικοί λιμοί. Από τη μία η **Ίντιρα Γκάντι** διαβεβαίωσε τους πάντες ότι η Πράσινη Επανάσταση θα έτρεφε καλά όλους τους Ινδούς, από την άλλη *Η Πληθυσμιακή Βόμβα*, το περίφημο βιβλίο του **Πωλ Έρλιχ**, προειδοποιούσε ότι ο θάνατος εξαιτίας της πείνας θα είναι ο κυρίαρχος παράγων στην αναμενόμενη αύξηση της θνησιμότητας.

Η ιστορία απέδειξε ότι καμία πλευρά δεν είχε δίκιο, παρά το ότι η απειλή επικρέμεται πάνω από την Ινδία και η περιβαλλοντική υποβάθμιση είναι εμφανής. Η Ινδία

Το περιβάλλον της Δεύτερης Ινδίας απειλείται με καταστροφή.

συνέχισε να αναπτύσσεται και οι νεο-μαλθουσιανοί δεν επαληθεύθηκαν για τις καταστροφές που είχαν προβλέψει. Αλλά η ανάπτυξη υπήρξε σημειακή και άνιση, με μεγάλες περιφέρειες να εκπτώχευονται και μικρές γεωγραφικές ενότητες να αυξάνουν θεαματικά το ακαθάριστο προϊόν τους. Η Πράσινη Επανάσταση είχε αποτελέσματα κατά μήκος των μεγάλων ποταμών, κυρίως του Γάγγη, και στις αλφουβιακές λεκάνες απορροής. Η βιομηχανία συγκεντρώθηκε στις ολιγάριθμες ήδη ανεπτυγμένες περιοχές. Και ο τομέας των υπηρεσιών διόγκωσε ασύμμετρα τους αστικούς ιστούς. Το εντυπωσιακότερο είναι ότι δύο δεκαετίες πριν, όταν εκπονείτο η μελέτη για τη *Δεύτερη Ινδία*, κανείς δεν λάμβανε υπόψη την απειλούμενη περιβαλλοντική υποβάθμιση και την εξάντληση

των φυσικών πόρων που θα συνεπαγόταν η ινδική ανάπτυξη. Αλλά η μελέτη είχε αγνοήσει και την εγγενή ικανότητα των κοινωνιών να ανασυντάσσονται όταν απειλούνται, εφευρίσκοντας νέες μορφές συγκρότησης και αλληλεγγύης, κάτι που στην ινδική υποήπειρο –από τις μικρές αγροτικές κοινότητες ως τις αχανείς τενοκεδουπόλεις της Βομβάης και της Καλκούτας– είναι ιδιαίτερα εμφανές.

ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΕΙΣ

Τώρα, δύο δεκαετίες μετά, η αναθεώρηση της μελέτης αυτής με συντονιστή τον διευθυντή του WRI **Ρόμπερτ Ρεπέττο** επιχείρησε να ρίξει φως στις σύνθετες διεργασίες που λαμβάνουν χώρα μεταξύ εκπτώχευσης, περιβαλλοντικής υποβάθμισης, ραγδαίας πληθυσμιακής αύξησης και

χνολογικών εξελίξεων. Τα συμπεράσμα-
δημοσιοποιήθηκαν διεθνώς καθώς,
ως οι ερευνητές ισχυρίζονται, μπορούν
να έχουν εφαρμογή σε όλες τις κοι-
ονίες που αντιμετωπίζουν συναφή προ-
ήματα με προεξάρχον αυτό της ταχείας
ηθυσμιακής αύξησης. Ορισμένα από τα
ρήματα της μελέτης θεωρούνται εντυπω-
ακά:

- Οι δείκτες γονιμότητας ορισμένων
τοιχών περιοχών, όπως οι Νότιες Πολι-
ίες του Ταμίλ Ναντού και της Κεράλα,
χουν καμφθεί αισθητά και ήδη αγγίζουν
επίπεδο της απλής αντικατάστασης του
ληθυσμού. Χωρίς να είναι έντονα ανα-
τυσσόμενες με τα συμβατικά κριτήρια, οι
ριοχές αυτές είναι περισσότερο δημο-
ρατικές, δίνουν έμφαση στην κοινωνική
και οσύνη και οι γυναίκες απολαμβάνουν
α σαφώς ανώτερο καθεστώς πολιτικών
και ωμάτων και μόρφωσης. Αντίθετα,
την υπόλοιπη Ινδία, και ιδιαίτερα στον
αχώς αναπτυσσόμενο Βορρά, οι δείκτες
ονιμότητας αυξήθηκαν στην υπό μελέτη
ερίοδο κατά 50% περίπου και η μέση οι-
ογένεια έχει σήμερα περισσότερα από
έντε παιδιά. Επιπλέον, στο σύνολο της
δίας, ο αριθμός των τοκετών στη διάρ-
εια ζωής της κάθε γυναίκας αυξήθηκε
τό 6, το 1971, σε εννέα το 1991.

- Παρά τα επιφαινόμενα, το ποσοστό
ον Ινδών που διαβιών σε καθεστώς από-
της φτώχειας είναι σαφώς χαμηλότερο
την ύπαιθρο απ' ό,τι στις πόλεις. Φαίνε-
αι, δηλαδή, ότι οι ανεπτυγμένοι γεωγρα-
κοί θύλακες παράγουν υψηλά ποσοστά
θρώπων που επιβιώνουν όπως-όπως δί-
να σε μια θάλασσα πλούτου. Γι' αυτό
κριβώς στις αγροτικές περιοχές, όπου οι
ράσινες επαναστάσεις παράγουν μεγάλα
εονάσματα, το ποσοστό φτωχών και
αληρων ατόμων είναι μεγαλύτερο απ' ό,τι
ας περιφέρειες με παραδοσιακότερες
μές και σχετικά ισόρροπη κατανομή των
οισικών πόρων. Παρά τις αποκλίσεις αυ-
ς, πάντως, ο φαύλος κύκλος της εκπτώ-
σης και της περιβαλλοντικής υποβάθμι-
ης χτυπά το σύνολο της χώρας, καθώς η
λέτη βρίσκει αύξουσα ζήτηση για επιτα-
νόμενα συρρικνούμενους πόρους. Η συ-
ολική καλλιεργούμενη γη στην Ινδία έμει-
πρακτικά σταθερή την τελευταία εικο-
ετία. Η γεωργική επέκταση –εις βάρος
οισικών εκτάσεων– αντισταθμίστηκε από
ην απόσυρση έντονα διαβρωμένων γαιών.
άπου 90 εκατομμύρια στρέμματα, το

Rabindranath Tagore (1861-1941)

ΕΝΑΣ ΠΟΙΗΤΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

Η ελευθερία είναι ένα προνόμιο που το άτομο πρέπει να υπερασπίζεται καθημε-
ρινώς χάριν του εαυτού του· γιατί ακόμα και η πλέον δημοκρατική κυβέρνηση
τείνει να είναι καταπιεστική, αν η τυραννία της δελεάζεται από την αδιαφορία ή
τη δειλία των υπηκόων της. Όθεν η ανάγκη για μια Ένωση Πολιτικών Ελευθε-
ριών σε οποιοδήποτε σύστημα διακυβέρνησης, και όθεν η ανάγκη τέτοιες ενώ-
σεις να συνειδητοποιήσουν ότι δεν μπορούν να διαφυλάξουν την ελευθερία για
το άτομο, αν δεν το διδάξουν να την υπερασπίζεται χάριν του εαυτού του με τη
συνεχή προθυμία του να πληρώσει γι' αυτή με θυσία. Το πρόβλημα δεν είναι τό-
σο η εξωτερική οργάνωση όσο η πρόκληση των κατάλληλων ηθικών ποιοτήτων
στο άτομο, η δημιουργία της συνείδησης σ' αυτό της εγγενούς αξίας του ως
ατόμου. Διαφορετικά, αν το άτομο φτιάχνεται να ενδιαφέρεται για την ελευθε-
ρία ως μέσον απόκτησης της απλής υλικής ικανοποίησης, τότε το Κράτος εύκο-
λα θα το δελεάσει να την αποχωριστεί, προτείνοντάς του το δόλωμα καλύτε-
ρων ικανοποιήσεων· κι αυτό είναι που πράγματι συμβαίνει στις κομματικές δι-
κτατορίες – Κόκκινη, Μαύρη ή Καφέ.

Ο αγγλικός λαός, επίσης, αν και παραδοσιακά υποτίθεται ότι λατρεύει την ελευ-
θερία χάριν της ίδιας της ελευθερίας, έχει ανεχθεί να διαρπάζεται η ελευθερία
άλλων λαών χωρίς κανέναν ηθικό ενδοιασμό, απλώς επειδή η απληστία του για
υλικές απολαύσεις έχει ως εκ τούτου αποτελεσματικώς ικανοποιηθεί. Ίσως οι άγ-
γλοι φίλοι μου να μην συμφωνήσουν μαζί μου σ' αυτό το σημείο, αλλά όταν ο
ανταγωνισμός για αποικιακή εκμετάλλευση γίνει ακόμα πιο οξύς, οι βρετανοί πο-
λίτες θα το κρίνουν αναγκαίο να εξοπλίσουν την κυβέρνησή τους στη μητρόπολη
με έκτακτες εξουσίες για την υπεράσπιση των κτήσεών τους στο εξωτερικό. Τό-
τε, ξαφνικά, θα ξυπνήσουν και θα βρουν ότι, χωρίς να το έχουν κατά νου, έχουν
χάσει το δικαίωμα της δικής τους ελευθερίας και έχουν παρασυρθεί σ' έναν φασι-
στικό έλεγχο, και ίσως, τότε θα συνειδητοποιήσουν ότι η ελευθερία έχει την αλη-
θινή της βάση μόνο στην ηθική αξία των ατόμων που συνιστούν το Κράτος.

Μετάφραση: Δημ. Ι. Χατζόπουλος

6,5% των γεωργικών γαιών, βρίσκονται
εκτός παραγωγής λόγω αλατοποίησης,
ερημοποίησης και εξάντλησης των οργα-
νικών συστατικών της. Οι εξελίξεις αυτές
έχουν στον αντίποδά τους τις διπλές συ-
γκομιδές σε αρδευόμενες γαίες, αλλά και
το νερό αρχίζει να γίνεται ένας πόρος σε
σπάνη. «Η κλίμακα των περιβαλλοντικών
προβλημάτων της Ινδίας θα απαιτήσει πο-
λύ εντατικότερες προσπάθειες, αν θέλουμε
να αποφευχθεί η περαιτέρω υποβάθμιση»,
συνάγει ο Ρεπέττο.

Η πληθυσμιακή αύξηση (2,1% το χρόνο)
θα απαιτήσει την ταχεία γεωργική ανάπτυ-
ξη, τη στιγμή που οι διαθέσιμοι πόροι συρ-
ρικνώνονται. Πώς θα γίνει αυτό, όταν οι
τεχνολογικές καινοτομίες βρίσκονται σε
στασιμότητα και όταν οι νέες ποικιλίες
υποτάσσονται στο νόμο των φθινουσών
αποδόσεων; Η μελέτη δεν δίνει απάντηση,
αφήνοντας το μέλλον ν' αποφασίσει και

ελπίζοντας ότι, η μέχρι σήμερα αποφυγή
μιας μείζονος καταστροφής είναι καλός
οδηγός. Όμως όποιος έχει επισκεφθεί την
αχανή χώρα διακρίνει σε κάθε βήμα σημά-
δια παρακμής: η περίφημη βιοποικιλότητά
της απειλείται, οι βιότοποι συρρικνώνο-
νται, τα δάση περιορίζονται, το νερό λεί-
πει, η ρύπανση από τους θερμοηλεκτρι-
κούς σταθμούς που χρησιμοποιούν άνθρα-
κα επεκτείνεται, η ζήτηση για καυσόξυλα
ξεριζώνει τα πάντα σε ορισμένες περιοχές.
Οι δημογράφοι προβλέπουν ότι ο πληθυ-
σμός της χώρας θα διπλασιασθεί ακόμη
μία φορά, φτάνοντας τα 1,5-1,8 δισεκατομ-
μύρια ψυχές, πριν καταφέρει να σταθερο-
ποιηθεί. Η απουσία ευρέων κοινωνικών
μετασχηματισμών και η έλλειψη φυσικών
πόρων θ' αποτελέσουν τον κύριο παράγο-
ντα ενίσχυσης του φαύλου αυτού κύκλου,
με ανυπολόγιστες συνέπειες για τη φύση
και την κοινωνία.

Έναρξη με προϋπολογισμό

της Κατερίνας Καρύγιαννη

Η συζήτηση για τον προϋπολογισμό του '98 θα κυριαρχήσει στην πρώτη συνεδρίαση, 20 Οκτωβρίου, του νέου πολωνικού κοινοβουλίου που προέκυψε από τις πρόσφατες βουλευτικές εκλογές, αν προηγουμένως έχουν αίσιο τέλος οι συνομιλίες για τον σχηματισμό κυβέρνησης ανάμεσα στη δεξιά συμμαχία Εκλογική Δράση της Αλληλεγγύης –ήρθε πρώτο κόμμα– και στην Ένωση για την Ελευθερία. Έτσι ή αλλιώς, οι γενικές κατευθύνσεις της οικονομικής αλλά και της εξωτερικής πολιτικής της Πολωνίας δεν μεταβάλλονται μετά την ήττα της κυβέρνησης των πρώην Κομμουνιστών.

Ο απερχόμενος πρωθυπουργός αναμένεται να υποβάλει την παραίτησή του στις 17 Οκτωβρίου και παράλληλα να παραδώσει στη νέα κυβέρνηση το σχέδιο για τον προϋπολογισμό του επόμενου χρόνου. Ο προϋπολογισμός θα συζητηθεί στην πρώτη συνεδρίαση του νέου κοινοβουλίου, στις 20 Οκτωβρίου και αναμένεται να βρει σύμφωνο τον δεξιό συνασπισμό που αναλαμβάνει την εξουσία. Οι στόχοι της οικονομικής πολιτικής της χώρας παραμένουν αμετάβλητοι. Οι οικονομολόγοι της δεξιάς συμμαχίας (AWS) ετοιμάζουν πυρετωδώς το κυβερνητικό πρόγραμμα που δεν φαίνεται να διαφέρει απ' αυτό της απερχόμενης κυβέρνησης. Το «νέο» πρόγραμμα οικονομικής διαχείρισης της χώρας συνοψίζεται στα εξής: Το έλλειμμα στον προϋπολογισμό πρέπει να μειωθεί στο 1,5%-1,6% του ΑΕΠ μέσα στο '98 και στο 1% τον επόμενο χρόνο. Ο πληθωρισμός να πέσει στο 9,5% μέχρι το Δεκέμβριο του '98 από 13% που είναι η πρόβλεψη για το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του '97. Το ΑΕΠ να αυξηθεί κατά 5,5% μέσα στο '98, αφού αυξήθηκε περισσότερο από έξι ποσοστιαίες μονάδες φέτος.

Το ζητούμενο στο μεταξύ είναι το νέο κυβερνητικό σχήμα, δεδομένου ότι οι συνομιλίες μεταξύ του AWS και της Ένωσης για την Ελευθερία (UW) –που ήρθε τρίτο κόμμα στις εκλογές– δεν έχουν ολοκληρωθεί. Τα επίμαχα ζητήματα είναι η επιλογή του νέου πρωθυπουργού αλλά και ο καταμερισμός των υπουργείων. Ο αρχηγός της

Εκλογικής Δράσης για την Αλληλεγγύη δεν επιθυμεί να αναλάβει την πρωθυπουργία, είναι αντίθετος όμως και στην ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον ηγέτη της Ένωσης για την Ελευθερία. Σε ό,τι αφορά τη μοιρασιά των υπουργείων, το ζητούμενο είναι σε κάθε υπουργείο να υπάρχουν εκπρόσωποι και των δύο κομμάτων. Η πρόθεση του AWS να συμπεριλάβει στον κυβερνητικό συνασπισμό και δύο μικρότερα κόμματα, ανάμεσά τους και το Αγροτικό Κόμμα, που συνεργαζόταν με την προηγούμενη κυβέρνηση των πρώην Κομμουνιστών, φαίνεται ότι δεν βρήκε απήχηση στον **Λέζεκ Μπαλτσέροβιτς**, ηγέτη του UW. Θεωρείται βέβαιο ότι τα δύο κόμματα θα καταλήξουν σε συμφωνία και ότι εκτός από την οικονομική πολιτική δεν θα μεταβληθεί και η εξωτερική πολιτική με κύριες κατευθύνσεις την ένταξη της Πολωνίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΝΑΤΟ. Τίποτα δεν αλλάζει αλλά και τίποτα δεν έχει μείνει ίδιο από την Αλληλεγγύη που ανέτρεπε το 1989 το κομμουνιστικό καθεστώς. Όπως γράφει χαρακτηριστικά στην εφημερίδα *International Herald Tribune* ο **Τζάκσον Ντιλ**, ανταποκριτής άλλοτε της εφημερίδας στη Βαρσοβία, οι άνθρωποι που στήριξαν τότε την Αλληλεγγύη, όπως οι εργαζόμενοι στα ναυπηγεία του Γκντανσκ, όπου ανδρώθηκε το εργατικό συνδικάτο της Αλληλεγγύης, βρίσκονται σήμερα στο δρόμο, αφού τα ναυπηγεία χρεοκόπησαν. Οι ανθρακωρύχοι και οι εργαζόμενοι στη βιομηχανία χάλυβα, που πρωτοστάτησαν στις κινητοποιήσεις της δεκαετίας του

'80, πρέπει να αποδεχτούν μεγάλες περικοπές στο εργατικό δυναμικό αν επιθυμούν την επιβίωση των επιχειρήσεων αυτών. Οι εκατοντάδες χιλιάδες αγρότες που επίσης στήριξαν την Αλληλεγγύη θα μείνουν χωρίς γη, αν συνεχιστούν οι μεταρρυθμίσεις. «Αυτοί που κέρδισαν τότε τον πόλεμο τιμωρούνται σήμερα από την Πολωνία, ενώ αυτοί που έχασαν τον πόλεμο συνιστούν τη νέα ευρωπαϊκή ελίτ», υποστηρίζει ο **Τζάκσον Ντιλ**. Τι απέμεινε από την Αλληλεγγύη του '89; Οι διανοούμενοι που τη στήριξαν στελεχώνουν σήμερα το κόμμα UW και απ' ό,τι φαίνεται είναι ικανοποιημένοι και με το 13% που συγκέντρωσε το κόμμα στην πρόσφατη αναμέτρηση. Βιομηχανικοί εργάτες, αγρότες, ένθερμοι εθνικιστές και Καθολικοί συνωστίζονται πίσω από ένα συνονθύλευμα πολλών κομμάτων –την Εκλογική Δράση για την Αλληλεγγύη– υπό τον ρεβιζιονιστή **Μαριάν Κζακλέβσκι**– δεν υπήρξε ποτέ εξέχον στέλεχος της Αλληλεγγύης τη δεκαετία του '80 –που μιλάει πολύ για το παρελθόν της χώρας και ελάχιστα για το μέλλον της. Ο ίδιος ο **Λεχ Βαλέσα** υποστήριζε προεκλογικά: «η Εκλογική Δράση για την Αλληλεγγύη θα διαλυθεί αν ανέλθει στην εξουσία». Αυτό μένει να το δούμε, κανείς όμως δεν έχει αμφιβολία για τα οράματα του πολωνικού λαού, που διαψεύστηκαν, και για τις δύσκολες μέρες που έρχονται.

1. «In Poland, ordinary politics sidelines the poets», *International Herald Tribune* 7/10/97.

Τρίπλες

της Ελένης Κολλιοπούλου

Ισχυρή συμφωνία της γαλλικής πετρελαϊκής εταιρείας Τοτάλ με την Εθνική Ιρανική Πετρελαϊκή Εταιρεία για εκμετάλλευση του φυσικού αερίου του Περσικού Κόλπου μέχρι το 2025. Τάραξε προς στιγμή τις σχέσεις Ευρώπης - Αμερικής. Πολλοί φοβήθηκαν ακόμα και εμπορικό πόλεμο, όταν οι ΗΠΑ απείλησαν ότι θα εφαρμόσουν στη Γαλλία τις οικονομικές κυρώσεις του νόμου Ντ'Αμάτο, που ετέθη το 1996 με εισήγηση των γεμιστών Αλφόνσο ντ' Αμάτο και Τζέσσελμς. Ένας φιλόδοξος νόμος, προϊόν των επιχειρηματικών λόμπυ, ο οποίος με το πρόσχημα της καταπολέμησης της τρομοκρατίας, απαγορεύει σε αμερικανικές και ξένες επιχειρήσεις να επενδύουν στον πετρελαϊκό τομέα του Ιράν και της Λιβύης για περισσότερο από 40 εκ. δολάρια. Η συμφωνία της Τοτάλ φτάνει τα 2 δισ. δολάρια και τα αποθέματα του κοιτάσματος υπολογίζονται σε 10.000 δισ. κυβικά μέτρα, 250 φορές περισσότερο από την ετήσια κατανάλωση της Γαλλίας. Οι εταιρείες Exxon και Petronas συμμετέχουν κατά 50% μαζί με την Τοτάλ στην εκμετάλλευση του περσικού φυσικού αερίου.

Όσον αφορά για τη μεγαλύτερη επένδυση στο πετρέλαιο μετά την ισλαμική επανάσταση του 1979, η Ε.Ε. υπερασπίστηκε τα γαλλικά συμφέροντα, ενώ ο γάλλος υπουργός Εξωτερικού, Ζαν-Πιέρ Βεντρίν, θύμισε ότι οι ΗΠΑ δεν πρέπει να εναρμονίζονται, γιατί αμερικανικές επιχειρήσεις συμμετέχουν στην κατασκευή αγωγού που θα διασχίζει το Ιράν, μερώντας φυσικό αέριο από το Τουρκμενιστάν στην Τουρκία. Μπροστά στα άφθονα ανεκμετάλλευτα ενεργειακά αποθέματα, ξεχάστηκαν ακόμα και οι ανακλήσεις ευρωπαίων πρεσβευτών από την Τεχεράνη τον περασμένο Απρίλιο. Τότε που με την άρση του γερμανικού δικαστηρίου, καθύλαξαν η ισλαμική δημοκρατία για τη διεξαγωγή σε πολιτικές δολοφονίες. Ο γάλλος πρόεδρος Ζακ Σιράκ επιδιώκει τώρα με κάθε τρόπο να αποκατασταθούν οι διπλωματικές σχέσεις με το Ιράν, δεύτερη χώρα στον κόσμο σε φυσικό αέριο μετά τη Ρωσία και

δεύτερη σε πετρελαϊκά αποθέματα μετά τη Σαουδική Αραβία. Υπολογίζεται ότι κατέχει περίπου το 10% των πετρελαϊκών αποθεμάτων και το 20% των αποθεμάτων φυσικού αερίου. Η διαμάχη ΗΠΑ και Γαλλίας ξεκινά από το 1995. Η αμερικανική εταιρεία Conoco, κάτω από την πίεση του Κογκρέσου, αρνήθηκε να συμφωνήσει την εκμετάλλευση του κοιτάσματος φυσικού αερίου στο Σίρι, στα νότια του περσικού κόλπου. Η Τοτάλ άδραξε την ευκαιρία και υπέγραψε ανάλογη συμφωνία.

Την περασμένη Τετάρτη στη Λευκωσία, 150 εκπρόσωποι κυβερνήσεων και πολυεθνικών από 30 χώρες, σε συνέδριο που πραγματοποιήθηκε για τα υγρά καύσιμα, δικαιολόγησαν τη γαλλική εταιρεία, υποστηρίζοντας τη μείωση των αποθεμάτων του πετρελαίου και την ανάγκη των εταιρειών να αναπτύξουν άλλες μορφές ενέργειας, όπως το φυσικό αέριο.

Τελικά, τα συμφέροντα στην περιοχή ανάγκασαν τις ΗΠΑ να μετριάσουν την οργή τους, αφήνοντας το δρόμο ανοιχτό σε μελλοντικές επενδύσεις. Αρκέστηκαν σε ρηματικές συστάσεις προς την Ευρώπη, η οποία οφείλει να σκληρύνει την πολιτική της ενάντια στο Ιράν και τη Λιβύη και να καταδικάσει την τρομοκρατία. Μια ευκαιρία για τον νεοεκλεγέντα Μοχάμεντ Χατάμι να δείξει στην πράξη τη στροφή που υποσχέθηκε τον περασμένο Μάιο για εφαρμογή των αρχών του πλουραλισμού και του κράτους δικαίου.

Στο μεταξύ, την επομένη της συμφωνίας Τοτάλ - Ιράν, μια άλλη γαλλική πετρελαϊκή εταιρεία Ελφ Ακitaίν, της οποίας το κέντρο των δραστηριοτήτων της ήταν μέχρι τώρα η Αφρική και η Βόρεια θάλασσα, ομολογούσε ότι διαπραγματεύεται συμφωνία με το Ιράν και το Ιράκ. Η Ελφ Ακitaίν είναι πιο προσεκτική, φοβούμενη αντίποινα από τις ΗΠΑ, λόγω των σημαντικών υπερατλαντικών επενδύσεων της. Η αλήθεια είναι ότι η υπόθεση της Τοτάλ θύμισε για ακόμη μια φορά ότι η διεθνής πολιτική ασκείται με άξονα τα οικονομικά συμφέροντα. Ανθρώπινα δικαιώματα και διεθνές εμπόριο σπάνια συναντώνται.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Σειρά: Λαοί και Πολιτισμοί

Jacques Heurgon

Καθηγητής Πανεπιστημίου, Αρχαιολόγος

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΕΤΡΟΥΣΚΩΝ

ΛΑΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΕΤΡΟΥΣΚΩΝ

JACQUES HEURGON

Μετάφραση:
Σταύρος Βλοντάκης
Φιλολόγος

Με 502 σελίδες, 65 εικόνες,
2 χάρτες, 10 σχεδιαγράμματα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

ΓΚΡΙΖΑ ΕΠΕΤΕΙΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΧΕΛΜΟΥΤ ΚΟΛ

Επτά χρόνια μετά την ενοποίηση των δύο Γερμανιών, πολλοί θα ήθελαν να μάθουν τι σκέφτεται και τι προσδοκά σήμερα ο πρωτεργάτης του εγχειρήματος. Ο άνθρωπος που οραματίστηκε την ενωμένη Γερμανία και δηλώνει εμπιστευτικά ότι το Βερολίνο θα είναι το 1999 η νέα πρωτεύουσα του γερμανικού κράτους, ο καγκελλάριος **Χέλμουτ Κολ**, ατενίζει πια με λιγότερη αισιοδοξία το μέλλον. Ο ίδιος επωφελήθηκε πολιτικά από την ειρηνική ενοποίηση. Σήμερα όμως εισπράττει τη γενικευμένη δυσαρέσκεια των πολιτών για τα πεπραγμένα του κυβερνητικού συνασπισμού των Χριστιανοδημοκρατών. Η πλειοψηφία του κόσμου θεωρεί ότι η οικονομία «ασθενεί» και οι δημοσκοπήσεις δείχνουν ότι το κόμμα του CDU είναι τουλάχιστον πέντε ποσοστιαίες μονάδες πίσω από το SPD. Το μεταπολεμικό ρεκόρ ανέργων –φτάνουν τα 4,5 εκατ.– σίγουρα αποτελεί εφιάλτη για το «δεινόσαυρο» της ευρωπαϊκής πολιτικής σκηνής που κυριαρχεί στην ηγεσία της Γερμανίας τα τελευταία 15 χρόνια. Παρ' όλα αυτά πιστεύει, όπως και αρκετοί γερμανοί οικονομολόγοι, ότι η γερμανική οικονομία θα «πιάσει» το κριτήριο του 3% στο δημόσιο έλλειμμα. Την προηγούμενη εβδομάδα εγκαινίασε έναν ακόμα, τον τελευταίο του, πολιτικό αγώνα ενόψει των γενικών εκλογών του Οκτωβρίου '98. Υπολείπονται 12 μήνες.

Ο κ. Κολ παίζει το τελευταίο του στοίχημα και τα παίζει όλα. Αν καταφέρει να αναστρέψει την πορεία της οικονομίας μέχρι τον Οκτώβριο του '98, η νίκη του θεωρείται βέβαιη. Αν όχι, η ενοποίηση θα τον έχει γράψει στην ιστορία, αλλά το κόστος της θα του έχει στερήσει την ευκαιρία να κυβερνήσει την ενωμένη Γερμανία από το Βερολίνο.

ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΓΕΛΤΣΙΝ

Θύελλα αντιδράσεων από την αντιπολίτευση προκάλεσαν οι απειλές του ρώσου προέδρου **Γέλτσιν**, στις 3 Οκτωβρίου, ότι θα διαλύσει τη Δούμα. Ο ρώσος πρόεδρος έστρεψε τα πυρά του εναντίον της Δούμας –όπου πλειοψηφούν οι κομμουνιστές– γιατί αρνείται να τον υπακούσει, και εμμέσως απείλησε να διαλύσει το Κοινοβούλιο, αν αυτή η κατάσταση συνεχιστεί. Στον Γέλτσιν απάντησε ο ηγέτης των Κομμουνιστών, **Γενάντι Ζιουγκάνοφ**, υποστηρίζοντας ότι η κυβέρνησή του δεν εκπλήρωσε καμία από τις προεκλογικές της δεσμεύσεις και ότι πρόκειται για ένα επιτελείο «χρεοκοπημένο οικονομικά και πνευματικά». Λίγες μέρες αργότερα ο Γέλτσιν απέκλεισε το ενδεχόμενο να πραγματοποιήσει την απειλή του, αναλογιζόμενος προφανώς ότι η προσφυγή στις κάλπες δεν θα μεταβάλλει κατά πολύ τη σύνθεση του Κοινοβουλίου.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑΣ ΣΤΗ ΣΕΡΒΙΑ

Ο δεύτερος γύρος των βουλευτικών εκλογών στη

Σερβία περιέπλεξε τα πολιτικά πράγματα στη χώρα, δεδομένου ότι νικητής σ' αυτή την αναμέτρηση αναδείχτηκε η αποχή, που ξεπέρασε το 50%, με αποτέλεσμα οι εκλογές να ακυρωθούν. Η αναμέτρηση θα επαναληφθεί ύστερα από δύο μήνες πιθανόν με νέους υποψηφίους, μιας και ο πρόεδρος της Γιουγκοσλαβίας **Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς** φαίνεται δυσαρεστημένος από τα πεπραγμένα του υποψηφίου του **Ζόραν Λίλιτς**. Μέχρι τότε καθήκοντα προέδρου της χώρας θα ασκεί ο πρόεδρος της Βουλής. Και οι διαβουλεύσεις όμως για τον σχηματισμό κυβέρνησης φέρνουν σε δυσχερή θέση τους σοσιαλιστές του Μιλόσεβιτς, δεδομένου ότι πρέπει να διαλέξουν είτε ανάμεσα στη συνεργασία του εθνικιστή **Βόισλαβ Σέσελι** είτε αυτή του φιλομοναρχικού **Βουκ Ντράσκοβιτς**, που τώρα πιέζει για περισσότερα και βαρύνουσας σημασίας

υπουργεία. Για πρώτη φορά ύστερα από δέκα χρόνια, ο Μιλόσεβιτς φαίνεται να μην μπορεί να ελέγξει αποτελεσματικά το πολιτικό παιχνίδι στη Σερβία. Όχι βέβαια ότι δεν θα έχει τη δυνατότητα ή ότι δεν θα επιδιώξει να «μαγειρέψει» τις εξελίξεις μέχρι τις επαναληπτικές εκλογές. Ωστόσο, πολλά θα κριθούν από τα αποτελέσματα και του δεύτερου γύρου των προεδρικών εκλογών –την επόμενη Κυριακή– στο Μαυροβούνιο. Ο υποψήφιος του Μιλόσεβιτς, **Μόμιρ Μπουλάτοβιτς** βέβαια κατάφερε να κερδίσει μικρό προβάδισμα έναντι του μεταρρυθμιστή πρωθυπουργού του Μαυροβουνίου **Μίλο Τζουκάνοβιτς**. Τώρα ο Μπουλάτοβιτς αναμένεται να κερδίσει και την υποστήριξη των άλλων υποψηφίων που δεν πέρασαν στον β' γύρο. Αν συμβεί αυτό, τότε ο Μιλόσεβιτς θα μπορεί να κοιμάται πιο ήσυχος.

Τριάντα χρόνια από το θάνατο του Τσε Γκεβάρα – και τα ΜΜΕ όλου του κόσμου αφιερώνουν δακρύβρεκτα αφιερώματα στον μεγάλο επαναστάτη. Ενστερνίζονται τα οράματά του; Κάθε άλλο. Απλώς, στη σφαίρα του μύθου, ο Τσε, σήμερα, είναι ακίνδυνος. Πώς το 'λεγε ο Ρολάν Μπαρτ; Η ιστορία είναι καλή υπηρέτρια της μυθολογίας. Και τα ΜΜΕ αντιμετωπίζουν με τον ίδιο τρόπο, με μυθολογικό τρόπο, είτε τον Τσε είτε την Νταϊάνα. Καλότυχοι όσοι δεν πέθαναν ναρής.

ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗΣ

Νίκος Παναγιωτάκης γεννήθηκε στο Ηράκλειο της Κρήτης το 1935. Μεταξύ 1953-59 σπούδασε με υποτροφία στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Αμέσως μετά τη λήψη του πτυχίου υπέβαλε στη Σχολή τη διδακτορική του διατριβή με τίτλο «Θεοδόσιος ο Διάκονος και το έργο του "Άλωσης της Κρήτης"» και τον Φεβρουάριο του 1961 αναγορεύθηκε διδάκτορας με το βαθμό Άριστα. Μεταξύ 1962-1965 μετεκπαιδεύτηκε με υποτροφία στο Ι.Κ.Υ. στο Λονδίνο, όπου παρακολούθησε μαθήματα των βυζαντινολόγων Joan Hussey και Robert Browning καθώς και διαδόσεις Αραβικής και Σλαβικής Ιστορίας. Εν απασχόλησε ιδιαίτερα η προετοιμασία της κριτικής έκδοσης του βυζαντινού ιστορικού Λέοντος του Διακόνου. Το 1965 έβγαλε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών διατριβή επί τη θεσί με τίτλο «Λέων ο Διάκονος. Α', Τα γραφικά. Β', Χειρόγραφα και εκδόσεις» την επόμενη χρονιά αναγορεύτηκε καθηγητής της Βυζαντινής Φιλολογίας. Το 1968 εκλέχτηκε καθηγητής της Μεσαιωνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, αλλά η εκλογή του ακυρώθηκε από τη δικαστική αρχή. Επισκέπτης καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Τέξας (Austin) το 1968-69 και στη συνέχεια Visiting Fellow στο Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών Dumbarton Oaks (Ουάσινγκτον), επανεκλέχτηκε το 1970 επίτιμος καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Μέλος της Διοικούσας Επιτροπής του Πανεπιστημίου Κρήτης (1973-1986) και από το 1987 Διευθυντής του Ελληνικού Ινστιτούτου Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών της Βενετίας, μετακλήθηκε το 1988 στο Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης. Το 1980 του απονεμήθηκε από τον Δήμο Ηρακλείου το Βραβείο Καζαντζάκη (μαζί με Γρ. Σηφάκη), ενώ το 1995 αναγορεύτηκε τιμητικός διδάκτορας του Πανεπιστημίου του Πρίνστον. Την ίδια χρονιά τιμήθηκε και από το Πανεπιστήμιο Κρήτης για τις υπηρεσίες που προσέφερε σε αυτό. Έγραψε μεγάλο αριθμό μελετών και βιβλίων, καλύπτοντας όλο το φάσμα του Βυζαντινού και Μεταβυζαντινού Κόσμου με έμφαση στην ιστορία και φιλολογία της Κρήτης ως τη λήξη της Βενετοκρατίας.

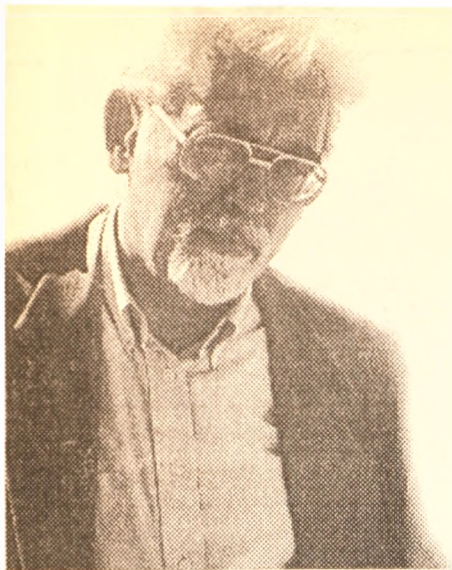
Την Τρίτη 30 Σεπτεμβρίου πέθανε από ανακοπή καρδιάς ο καθηγητής Νίκος Παναγιωτάκης. Ο Νίκος Παναγιωτάκης, φιλόλογος και ιστορικός μεγάλου διαμετρήματος, με τις πρωτότυπες, εξαντλητικές έρευνές του φώτισε πολλές πτυχές της μεσαιωνικής ελληνικής ιστορίας, και κυρίως εκείνης της βυζαντινής και της μεταβυζαντινής περιόδου. Ιδιαίτερα ασχολήθηκε με τα θέματα της βενετοκρατούμενης Κρήτης και, εδώ, οι φιλολογικές και ιστορικές μελέτες του άνοιξαν νέες προοπτικές και φώτισαν έναν πολιτισμό, πολλά προϊόντα του οποίου θαυμάζαμε, αλλά τη δομή και την εξέλιξή του λίγο γνωρίζαμε.

Ο Νίκος Παναγιωτάκης ήταν πολύπλευρα προικισμένος και ιδιαίτερα δραστήριος επιστήμονας. Η συμβολή του στην ίδρυση και το ξεκίνημα του Πανεπιστημίου Κρήτης και το σημαντικό επιστημονικό και διοικητικό έργο του στο Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών της Βενετίας είναι ουσιαστικά.

Δεν ήταν όμως μόνον η πολυσχιδής επιστημονική του προσφορά. Είναι η ανθρώπινη παρουσία του, ο ήπιος χαρακτήρας του, η αγάπη του για τον τόπο του και τους ανθρώπους του που καθιστούν την απώλεια του Νίκου Παναγιωτάκη μεγάλη για όσους είχαν την τύχη να ζήσουν μαζί του ή κοντά του.

Το Αντί φιλοξενεί σήμερα στις σελίδες του το κείμενο που έγραψε για τον Νίκο Παναγιωτάκη ο φίλος και συνοδοιπόρος του Γρηγόρης Σηφάκης καθώς και την ομιλία που επρόκειτο να εκφωνήσει ο Ν. Παναγιωτάκης στο Ηράκλειο κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου «Βενετία και Κρήτη». Σύντομα, θα ετοιμάσει ειδικό αφιέρωμα, όπου θα αναδειχθεί η πορεία ενός μοναδικού ανθρώπου και επιστήμονα.

Ο Νίκος Παναγιωτάκης θα λείπει από τους οικείους, τους φίλους, τους συνεργάτες του. Η ανθρώπινη και ζεστή παρουσία δεν αναπληρώνεται. Θα μείνουν όμως τα κείμενά του, οι μελέτες του. Και σ' αυτές θα ανατρέχουμε στο μέλλον.

Νικόλαος Μ. Παναγιωτάκης

του Γ. Μ. Σηφάκη

ἀπολιπὼν μ' ἀποίχεται
ἀγαθὸς ποιητὴς καὶ ποθεινὸς τοῖς φίλοις
(Ἀριστ. Βατρ. 83-84)

Τὴν τελευταία ἡμέρα τοῦ περασμένου μηνός, ἀργὰ τὴ νύχτα τῆς Τρίτης, 30ῆς Σεπτεμβρίου 1997, ὁ θάνατος κράτησε ξαφνικὰ τὴν καρδιά τοῦ **Νίκου Παναγιωτάκη** καὶ τὴ σταμάτησε ἀπότομα, καθὼς ὁ Νίκος ἔφτανε στὸ Ἡράκλειο, γιὰ νὰ συμμετάσχει στὸ τελευταῖο ἐπιστημονικὸ συνέδριο τῆς ζωῆς του, μὲ θέμα τὴν ἐπιστημονικὴ περιοχὴ πού ἀγαποῦσε ἰδιαίτερα καὶ τῆς εἶχε ἀφιερῶσει πολλές ἀπὸ τὶς καλύτερες μελέτες του, δηλαδὴ τὶς σχέσεις, ἱστορικὲς καὶ πολιτιστικὲς, Κρήτης καὶ Βενετίας. Ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους Ἑλληνες φιλόλογους τοῦ δεύτερου μισοῦ τοῦ αἰῶνα μας.

Προικισμένος μὲ εὐφυΐα καὶ μνήμη σὲ βαθμὸ ἐντελῶς ἐξαιρετικό, μὲ δύναμη ψυχικὴ καὶ σωματικὴ ἐξίσου ἀσυνήθιστη, καὶ μὲ ὄρεξη καὶ ἀντοχὴ στὴ δουλειά τῆς ἴδιας κατηγορίας, κατόρθωσε νὰ δημιουργήσῃ ἓνα ἔργο τεράστιο σὲ ὄγκο, πλούσιο σὲ θέματα καὶ ἀποχρώσεις, καὶ πρωτότυπο σὲ ἀναζητήσεις, εὗρήματα καὶ ἐρμηνεῖες. Ὁ Ν.Μ.Π., ὥστόσο —εἶναι καλὸ νὰ λεχθεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχή—, δὲν ἦταν ἓνας ἀφιερωμένος στὴ δουλειά του καὶ μόνον κοσμοκαλόγερος. Ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο θὰ ἦταν πιὸ κοντὰ στὴν ἀλήθεια: Ἦταν ἡ ὁρμὴ καὶ ἀγάπη του γιὰ τὴ ζωὴ γενικότερα, πού ἐκδηλωνόταν μετουσιωμένη σὲ ἐρευνητικὸ οἶστρο καὶ τὸν ἔκανε νὰ βυθίζεται γιὰ μέρες καὶ νύχτες —ἰδίως τὶς νύχτες— σὲ χειρόγραφα, βιβλιοθήκες καὶ ἀρχεῖα, προκειμένου νὰ ἐξακριβώσῃ μιὰν ἱστορικὴ λεπτομέρεια, νὰ λύσει ἓνα αἶνιγμα, ἢ νὰ ἀνακαλύψῃ τὶς ψηφίδες πού τοῦ ἔλειπαν, ὥστε νὰ διακρίνει τὰ περιγράμματα μιᾶς «μαγικῆς» εἰκόνας ἀπὸ μιὰ περασμένη ἐποχὴ. Καὶ ἦταν ἀκριβῶς αὕτὴ ἡ χαρακτηριστικὴ του ὁρμὴ καὶ ἀγάπη γιὰ τὴν ἐρευνα πού τὸν ὀδηγοῦσε στὶς μεγάλες ἀνακαλύψεις του, ἀπὸ τὶς ἀκαδημίες τῶν λογίων στὶς πόλεις τῆς Κρήτης ἐπὶ Βενετοκρατίας ὡς τὴν ἐκδηλότηση τῆς περιπετειώδους ζωῆς τοῦ πρώτου Ἑλλήνα μουσουργοῦ (κατὰ τὸ δυτικὸ ἰδίωμα, ἐννοεῖται) τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀναγέννησης, τοῦ Φραγκίσκου Λεονταρίτη, τοῦ ὁποίου καὶ τὶς παρτιτούρες ἀκόμη κατόρθωσε νὰ ξετρυνώσει σὲ διάφορες βιβλιοθήκες, ἀπὸ τὴν Ἰταλία καὶ τὴ Γερμανία ἵσαμε τὴ Σουηδία.

Ὁ Ν.Μ.Π. γεννήθηκε καὶ μεγάλωσε στὸ Ἡράκλειο, μιὰ πόλη μὲ ἀξιοσημεῖωτη πνευματικὴ ζωὴ στὸν μεσοπόλεμο, ἀλλὰ καὶ ἀμέσως μετὰ τὸν πόλεμο. Τὴν ἐποχὴ τῶν μαθητικῶν καὶ

ἀργότερα τῶν φοιτητικῶν του χρόνων, βρισκόταν σὲ ἀκμὴ ἡ Ἑταιρεία Κρητικῶν Ἱστορικῶν Μελετῶν ὑπὸ τὴ φωτισμένη ἡγεσία τῶν Νικολάου Πλάτωνος, Ἀνδρέα Καλοκαιρινοῦ καὶ Μενέλαου Παρλαμᾶ, τοῦ ὁποίου τὸν θάνατο θρήνησε προσφατὰ ἐπίσης τὸ Ἡράκλειο (βλ. καὶ τὸ σχετικὸ ἀφιέρωμα στὸ Ἀντί, τεῦχος 642, 29/8/1997). Ἦταν ἀκόμη ζωντανὸς ὁ ἀπόγονος τῆς παρουσίας τοῦ Νίκου Καζαντζάκη, τῆς Γαλάτειας Καζαντζάκη, τῆς Ἑλλης Ἀλεξίου· ἀνεβοκατέβαιναν συχνὰ πυκνὰ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ὁ ποιητὴς Ἀρης Δικταῖος, οἱ ζωγράφοι Γιώργος Ἀνεμογιάννης, Γιώργος Μανουσάκης, Γιάννης Μιγάδης, ἐνῶ δὲν εἶχαν ἀπομακρυνθεῖ ποτὲ ἀπὸ τὴν πόλιν οἱ φιλόλογος καὶ ἀξιόλογος ποιητὴς, Λευτέρης Ἀλεξίου (πατέρας τοῦ ἀρχαιολόγου καὶ νεοελληνιστῆ Στυλιανοῦ Ἀλεξίου) οἱ ἱστορικοὶ τῆς Κρήτης Γιάννης Μουρέλλος, Νικόλαος Στανινίδης καὶ Στέργιος Σπανάκης, ὁ ζωγράφος Θωμᾶς Φανουράκης—καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι παραλείπω πολλοὺς πνευματικούς ἀνθρώπους, ὅχι λιγότερο σημαντικούς ἀπὸ τοὺς παραπάνω (ἔτσι κι ἀλλιῶς, ὁ κατάλογος δὲν εἶναι ἀξιολογικός). Ὁ Παναγιωτάκης βρισκόταν σὲ ἐπαφὴ μὲ τοὺς περισσότερους ἀν' ὅχι ὅλους, αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ συμμετεῖχε ἀπὸ νεαρὸς πολὺ ἐνεργὰ στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς πόλης, ἰδίως μέσα ἀπὸ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς Ε.Κ.Ι.Μ., δηλαδὴ τὰ διεθνῆ κρητολογικὰ συνέδρια (τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔγινε στὸ Ἡράκλειο τὸ 1961) καὶ μὲ τὶς συνεργασίες του στὸ περιοδικὸ τῆς ἐταιρείας, τὰ *Κρητικὰ Χρονικά*, ἓνα ἀπὸ τὰ ἐλάχιστα ἑλληνικὰ ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ πού βρίσκονται στὶς μεγάλες βιβλιοθήκες ὅλου τοῦ κόσμου.

Ὅταν ὁ Ν.Μ.Π. μπῆκε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν εἶχε ἤδη δημοσιεύσει ποιήματά του στὴ *Νέε* Ἑστία καὶ ἄλλα περιοδικὰ, καθὼς καὶ τὰ πρῶτα του ἐπιστημονικὰ ἄρθρα στὴν *Κρητικὴ Ἑστία* τῶν Χανίων καὶ τὰ *Κρητικὰ Χρονικά*. Δὲν δυσκολεύτηκε, φυσικά, νὰ διακριθεῖ πρὸς τὴν ἀκαδημία ὡς σπουδαστὴς καί, ἔχοντας ἤδη στραφεῖ πρὸς τὰ βυζαντινὰ καὶ τὰ νέα ἑλληνικά, παρακολούθησε μὲ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον τὰ μαθήματα τῶν καθηγητῶν Ζακυθινοῦ, Ζώου καὶ Τωμαδάκη. Ἀλλὰ ἦταν ὁ τελευταῖος πού τὸν βοήθησε οὐσιαστικά καὶ τοῦ ἔδωσε τὸ θέμα τῆς διατριβῆς του, τὸ ποίημα τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Διακόνου γιὰ τὸν Νικηφόρο Φωκά καὶ τὴν ἀνακατάληψη τῆς Κρήτης ἀπὸ τοὺς Ἀραβες τὸ 961. Ὁρμος ὡς ἐρευνητὴς ἤδη ἀπὸ τὰ φοιτητικὰ του χρόνια, ὁ Ν.Μ.Π. ὑπέβαλε τὴ διδακτορικὴ του διατριβὴ στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ ἀνακηρύχθηκε διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας τὸ 1961, πρὶν καλὰ καλὰ ἀπολυθεῖ ἀπὸ τὸν στρατό, σὲ ἡλικία

•Ὁ Γ. Μ. Σηφάκης εἶναι καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Νέας Ὑόρκης (NYU).

5 ετών. Από τότε κι έπειτα ή έπιστημονική του εξέλιξη μπαί-
ει σέ μιάν ήλιγγιώδη τροχιά και ή παραγωγικότητά του μεγα-
ώνει χρόνο με τόν χρόνο, καθώς τά έπιστημονικά περιοδικά,
λήνικά και ξένα, φιλοξενούν άλλεπάλληλες συνεργασίες
ου.

Τό 1962, παντρεμένος ήδη με την "Ελλη Σακαλάκη —τήν
προσιωμένη του σύντροφο, που του χάρισε δυό γιούς, τόν
Ιωάννη και τόν Γιάννη—, ό Ν.Μ.Π. πήγε στο Λονδίνο με
ποτροφία του Ι.Κ.Υ., για νά διευρύνει τόν όρίζοντα της παι-
είας και της έπιστήμης του. Μολονότι παρακολούθησε τά
κθήματα και σεμινάρια μεγάλων έπιστημόνων, όπως ό βυ-
αντινολόγος Robert Browning και ό άραβολόγος Bernard
ewis, κύρια ένασχόλησή του τά χρόνια που πέρασε στο Λον-
νο (1962-1965) ήταν οί έρευνές του σέ μεγάλες βιβλιοθήκες
ότε ανακάλυψε, π.χ., στίς βιβλιοθήκες του Ίνστιτούτου
arburg και του Βρετανικού Μουσείου, τόν πολύπλευρο και
αγευτικό κόσμο του δυτικοευρωπαϊκού Μεσαίωνα και της
αναγέννησης)· και ή συγγραφή της διατριβής του επί ύφηγε-
α για τόν βυζαντινό ιστορικό του 10ου αιώνα, Λέοντα τόν
ιάκονο. Έπιστρέφοντας στην Ελλάδα, υπέβαλε την έργα-
α του και αναγορεύθηκε ύφηγητής της βυζαντινής φιλολο-
ας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αθήνησι τόν Φεβρουάριο
νύ 1966.

Λίγο άργότερα υπέβαλε ύποψηφιότητα για την έδρα της
ίεσαιωνικής Έλληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Ίω-
ννίνων, αλλά οί πολιτικές άνωμαλίες εκείνης της περιόδου
αθυστέρησαν την έκλογή του, ή όποία στο τέλος και άκυρώ-
ηκε από τό καθεστώς της δικτατορίας, στίς άρχές του 1968.

Ο Ν.Μ.Π. κατέφυγε τότε στη Βενετία, στη φιλόξενη στέγη
νύ Έλληνικού Ίνστιτούτου, όπου πέρασε τέσσερεις μήνες —
νύ σημάδεψαν την έπιστημονική του πορεία έκτοτε—, και
ργότερα στο Λονδίνο, όπου εργάστηκε για μερικους μήνες
ήν έλληνική έκπομπή του BBC. Τά έπόμενα δύο χρόνια,
1969-1971, τόν βρήκαν, με την οίκογένειά του, στην Αμερική,
ήν άρχή ως έπισκέπτη καθηγητή στο Πανεπιστήμιο του Τέ-
ις (στο Austin) και άργότερα ως έπισκέπτη έρευνητή στο
umbarton Oaks, τό περίφημο κέντρο βυζαντινών σπουδών
υ Πανεπιστημίου Harvard στην Ουάσιγκτον.

Εντωμεταξύ, ή Φιλοσοφική Σχολή των Ίωαννίνων κατέφυ-
σέ μιάν άνορθόδοξη διαδικασία μετάκλησης: Ακριβέστε-
ι, οί μετέπειτα συνάδελφοί του υπέβαλαν για λογαριασμό
υ ύποψηφιότητα (με τη συγκατάθεσή του βέβαια) στην ίδια
ρα όπου είχε έκλεγεί παλαιότερα, και τόν επανεξέλεξαν
ν Απρίλιο του 1970. Αυτή τη φορά, ό Ν.Μ.Π. ανέλαβε ύπη-
σία τό 1971 και παρέμεινε καθηγητής του Πανεπιστημίου
αννίνων ως τό 1988, όποτε μετακλήθηκε στο Ρέθυμνο.

Τό Πανεπιστήμιο Κρήτης όμως είχε άρχίσει νά προσφέρει
ηγεσίες πολύ ένωρίτερα, ως μέλος της Δ.Ε. του νεοσύστα-
υ ιδρύματος, και μάλιστα με τη μακρότερη από κάθε άλλον
πεία σ' αυτήν (1973-1986). Δεν θά ήταν ύπερβολή νά λεχθεί
ι ή όργάνωση και φυσιογνωμία της Φιλοσοφικής Σχολής
ν Π.Κ. ήταν δική του σύλληψη και, έν πολλοίς, έκτέλεση.
ς ή ήταν επίσης χρήσιμο νά μνημονευθούν με την εύκαιρία
την δύο κινήσεις μεγάλης διορατικότητας του Ν.Μ.Π., που
ράγισαν με την σειρά τους τη νεοσύστατη σχολή. Η πρώτη
αν ή έξασφάλιση της συνεργασίας του αείμνηστου και άδι-
χαμένου Γιάννη Καμπίτση ως κοσμήτορα και γενικού προ-
ητή, θά λέγαμε, του Πανεπιστημίου στο Ρέθυμνο τά πρώτα
όνια της λειτουργίας του· ή δεύτερη ήταν ή αντίστοιχη

Ο Ν.Μ. Παναγιωτάκης, με φιλική του παρέα, σέ καφεεντάκι
της Κεφαλονιάς, τόν Μάιο του 1986.

στρατολόγηση του αείμνηστου Νίκου Σβορώνου άργότερα,
που όχι μόνο δίδαξε και κοσμήτευσε δυό χρόνια στο Ρέθυμνο,
άλλά και, ως μέλος της Δ.Ε. (1981-86), λειτούργησε σαν
ίσχυρός κυματοθραύστης άπέναντι στα άλλεπάλληλα κύμα-
τα λαϊκισμού που σάρωναν τά ΑΕΙ στίς άρχές της δεκαετίας
του '80.

Η τελευταία περίοδος της ζωής και δράσης του Ν.Μ.Π. συ-
μπίπτει με την ύπηρεσία του ως διευθυντή του Έλληνι-
κού Ίνστιτούτου Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών
της Βενετίας (1989-1997). "Υστερα από μακρά περίοδο άπί-
στευτων περιπετειών, κατά την όποία κάποιοι άφρονες δι-
πλωμάτες και μικροπολιτικοί έπιχείρησαν νά μεταβάλουν τόν
χαρακτήρα του μοναδικού έπιστημονικού ιδρύματος της χώ-
ρας στο έξωτερικό (και νά σπιλώσουν καθ' όδόν τό όνομα του
προηγούμενου διευθυντή του, Μανούσου Μανούσακα), ό
Ν.Μ.Π. κατόρθωσε νά σώσει τό Ίνστιτούτο (και αυτό, για
όσους γνωρίζουν τά πράγματα, δεν είναι σχήμα ύπερβολής),
νά του έξασφαλίσει νέους πόρους, και νά του ξαναδώσει την
παλαιά του αίγλη και διεθνή άκτινοβολία με λαμπρές έκδό-
σεις, διεθνή συνέδρια και συνεχή συμμετοχή και παρουσία
του ίδιου του διευθυντή του στα σχετικά με τούς σκοπούς του
ιδρύματος έπιστημονικά τεκταινόμενα σέ όλον τόν κόσμο.

Αν και άριστος βυζαντινολόγος, όπως και, λόγω σπάνιας
έλληνομάθειας, άριστος έκδότης κεμένων (έλπίζω ότι οί μα-
θητές του, που θά φροντίσουν τά κατάλοιπά του, θά μπορέ-
σουν νά δημοσιεύσουν τό κείμενο του Λέοντος του Διακόνου
που είχε έτοιμιάσει από χρόνια), δεν ύπάρχει άμφιβολία ότι ή
στροφή προς την Κρήτη της Βενετοκρατίας και τη λατινο-
κρατούμενη Ανατολή γενικότερα, που ό Ν.Μ.Π. άρχισε νά
κάνει από τό 1968 για νά την ολοκληρώσει πριν ακόμα έγκα-
τασταθεί στη Βενετία, τό 1989, ταίριαζε άπόλυτα με την ιδιο-
συγκρασία του και τόν όδήγησε σέ όλοένα και πιό θαυμαστές
ανακαλύψεις.

«Τὸ χιούμορ ἦταν ἐγγενὲς στοιχεῖο τοῦ ὕφους του – δηκτικὸ ἢ καλοσυνάτο, ἐνίοτε αὐτοαναίρετικό...»

Ὅπως γράφει ὁ ἴδιος στὸ υπόμνημα πὺν ὑπέβαλε στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν (νομίζω τὸ 1987), ὅταν ἦταν ὑποψήφιος γιὰ τὴ θέση τοῦ διευθυντῆ στὸ Ἑλληνικὸ Ἰνστιτούτο τῆς Βενετίας, «[σ]ταθμὸς κρίσιμος γιὰ τὸν ἀναπροσανατολισμὸ τῶν ἐρευνητικῶν μου ἐνδιαφερόντων σαφέστερα πρὸς τὴ μεταβυζαντινὴ ἐποχὴ στάθηκε ἡ παραμονή μου γιὰ ἓνα τετράμηνο τὸ 1968 στὴ Βενετία, ὅπου (...) εἶχα τὴν τύχη νὰ ἀνακάλυψω ἓναν ὁλόκληρο κόσμον προσώπων, κειμένων καὶ πραγμάτων ἄμεσα συνδεόμενων μὲ τὸν κρητικὸ πολιτισμὸ τῆς Ἀναγέννησης καὶ τοῦ Μπαρόκ. Ἐκτοτε ἡ συστηματικὴ ἐνασχόλησή μου μὲ τοὺς δυὸ αἰῶνες πὺν ἀκολούθησαν μετὰ τὴν ἄλωση, σὲ ἑλληνικὸ ἀλλὰ καὶ σὲ εὐρωπαϊκὸ ἐπίπεδο, μὺν ἐδραίωσαν τὴν πεποίθησή ὅτι ἡ ἐπιβίωση τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ παίχτηκε, καὶ κερδήθηκε, στοὺς δυὸ αὐτοὺς αἰῶνες, ἰδιαίτερα στὸν πρῶτο. Συνεπῶς ἡ ἀγνοημένη ἀπὸ τοὺς Νεοέλληνες περίοδος αὐτὴ ἀξίζει μιὰ μελέτη συστηματικότερη καὶ ἀποκλειστικότερη. Ἡ μελέτη αὐτὴ ἀποτελεῖ ἔκτοτε τὸ κεντρικὸ ἀντικείμενο τῶν ἐπιστημονικῶν μου ζητήσεων. Μὲ ἐνδιαφέρουν εἰδικότερα οἱ μορφές πολιτισμοῦ στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, λατινοκρατούμενο καὶ τουρκοκρατούμενο, τὴν περίοδο αὐτὴ, καὶ ἰδιαίτερα ὁ πολιτισμικὸς ρόλος τῶν Ἑλλήνων στὴ λατινοκρατούμενη Ἀνατολή, ἓνας ρόλος δυναμικὸς καὶ καίριος, πὺν δὲν ἔχει ὡς τώρα προβληθεῖ ὅσο τὸ ἀξίζει. Μ' ἐνδιαφέρει ἐπίσης ἡ διερεύνηση τῆς δυναμικῆς, τῆς λειτουργίας καὶ τῆς μεταμόρφωσης τῶν προερχόμενων ἀπὸ τὴ Δύση ιδεῶν καὶ ρευμάτων στὸν ἴδιο αὐτὸν χῶρο».

Ὅπως ἔγραφε, ἄλλωστε, ὁ τότε διευθυντῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου, καθ. Μ. Μανούσακας, στὸ περιοδικὸ τοῦ ἰδρύματος, τὰ Θησαυρίσματα, «δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν ἀδιστακτικῶς ὅτι οὐδεὶς μέχρι σήμερον ἐρευνητῆς ἢ φιλοξενούμενος τοῦ ἡμετέρου Ἰνστιτούτου εἰργάσθη ἀποδοτικώτερον [τοῦ Ν.Μ.Π.], ἔσχε σημαντικώτερα εὐρήματα καὶ συνεκέντρωσεν ἀφθονώτερον καὶ ἀξιολογώτερον ὕλικόν (...) Αἱ ἐρευναὶ του θὰ διανοίξουν νέους ὁρίζοντας καὶ θὰ δώσουν ἀφορμὴν μελέτης πλείστων νέων θεμάτων» (τόμ. 5, 1968, σσ.

264, 266). Διόλου παράξενο, λοιπόν, ὅτι οἱ σχετικὲς μελέτες τοῦ Ν.Μ.Π. ἄρχισαν ἀπὸ τότε νὰ βγαίνουν ἢ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη.

Δὲν εἶναι τοῦτος ἐδῶ ὁ καταλληλότερος χῶρος, οὔτε ἐνδιαφέρουν τοὺς ἀναγνώστες μιὰς νεκρολογίας οἱ κατάλογοι ἔργων καὶ δημοσιευμάτων. Γι' αὐτὸ περιορίζομαι νὰ ἀναφέρω ἐδῶ μερικὲς μόνο ἀπὸ τὶς ἐργασίες του, γιὰ τὶς ἐντελῶς ἀγνώστες ὡς τότε ἀκαδημίες λογίων στὶς πόλεις τῆς Κρήτης (κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἰταλικῶν ἀκαδημιῶν) καὶ τὸν ρόλο τοὺς στὴν παιδεία, τὸ θέατρο καὶ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Κρήτης (Θέατρο 1966, Θησαυρίσματα 1970, 1971, Πεπραγμένα Γ' Κρητολογικοῦ Συνεδρίου 1974)· τὴ θεμελιώδη μελέτη γιὰ τὸν ποιητὴ τοῦ Ἑρωτοκρίτου (Πεπραγμένα Δ' Κρητολογικοῦ Συνεδρίου 1981, καὶ στὸν τόμο Ὁ ποιητῆς τοῦ Ἑρωτοκρίτου καὶ ἄλλα βενετοκρητικὰ μελετήματα, Ἡράκλειο 1989)· τὴ μονογραφία (μὲ τὸν Μ. Μανούσακα) γιὰ τὸν Φραγκίσκο Πόρτο, τὴ φιλομεταρρυθμιστικὴ του δράση καὶ τὴ δίκη του ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Ἐξέταση (Θησαυρίσματα 1981), πὺν τοῦ ἀνοίξε τὸν δρόμο γιὰ τὴν ἀνακάλυψη τοῦ Λεονταρίτη λίγο ἀργότερα· τὴ μονογραφία του γιὰ τὴν κρητικὴ περίοδο τῆς ζωῆς τοῦ Δομήνικου Θεοτοκόπουλου (1986), στηριγμένη σὲ νέα ἀρχεὶακὰ εὐρήματα, ὅσο καὶ σὲ μιὰ συνθετικὴ ἀνασυγκρότηση τῶν ὁρῶν ζωῆς τοῦ νέου καλλιτέχνη στὸν Χάνδακα, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀναχώρησή του γιὰ τὴν Ἰταλία (γιὰ τὴ μετάφραση τοῦ ἔργου στὰ ἀγγλικά εἶχε ἐνδιαφεθεῖ τὸ Cambridge University Press, ἀλλὰ ὁ Ν.Μ.Π. ἤθελε νὰ διευρύνει τὴν ἐρευνά του καὶ τὴ μορφή τοῦ βιβλίου).

Τὸ 1990 ὁ Ν.Μ.Π. ἐξέδωσε δύο βιβλία πὺν ἀλληλοσυμπληρῶνται: Ἡ μουσικὴ στὴν Κρήτη κατὰ τὴν Βενετοκρατίαν καὶ Φραγκίσκος Λεονταρίτης: Κρητικὸς μουσικοσυνθέτης τοῦ 16ου αἰῶνα. Μὲ τὰ ἔργα του αὐτὰ ὁ ἀκαταπόνητος ἐρευνητῆς ἔγραψε ἓνα ἐντελῶς καινούργιο κεφάλαιο στὴν ἱστορία τῆς βενετοκρατίας, στὴν ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς, ὅσο καὶ στὴν ἱστορία τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς γενικότερα. Μὲ τὴ μουσικολογικὴ ἐρευνά, πὺν τὸν ἀπασχόλησε ἐπὶ ἑπτὰ σχεδὸν χρόνια, ὁ Ν.Μ.Π. κατάφερε νὰ ἐξιχνιάσει τὴν περιπετειώδη ζωὴ καὶ τὸ ἔργο ἑνὸς ἀγνωστοῦ ὡς τότε Κρητικοῦ, πὺν ξεκίνησε τὴν καριέρα του ὡς ὁργανίστας στὸν Ἅγιο Τίτο τοῦ Χάνδακα, ἀναζητήσε τὴν τύχη του στὴ Βενετία, ὅπως ἔκαναν ἀρκετοὶ νέοι μὲ φιλοδοξίες ἐκεῖνα τὰ χρόνια, ἔγινε «cantor» στὸν Ἅγιο Μάρκο τῆς Γαληνοτάτης καὶ συνθέτης μουσικῶν ἔργων, ἀλλὰ κατέφυγε στὸ Μόναχο, ὅταν ἄρχισε νὰ ἐνδιαφέρεται γι' αὐτὸν ἡ Ἱερὰ Ἐξέταση, καὶ τελικὰ ἐπέστρεψε στὴν Κρήτη, ὅπου καὶ τελείωσε τὴ ζωὴ του. «[Υ]στερα ἀπὸ ἐντατικὲς ἐρευνὲς μου στὰ ἀρχεὶα τῆς Βενετίας (1983–85), τῆς Ρώμης (1984) καὶ, μέσῳ τρίτων, τοῦ Μονάχου, καθὼς καὶ ὕστερα ἀπὸ ἐξονυχιστικὴ διερεύνηση τῆς σχετικῆς μουσικολογικῆς βιβλιογραφίας σὲ ἀμερικανικὲς καὶ εὐρωπαϊκὲς βιβλιοθήκες», σημειώνει μὲ ἱκανοποίησις ὁ καλὸς ἐρευνητῆς, «οἱ πληροφορίες γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τοῦ ἀγνωστοῦ ὡς τώρα Λεονταρίτη πὺν ἔχουν συγκεντρωθεῖ εἶναι περισσότερες ἀπὸ τὶς πληροφορίες πὺν σώζονται γιὰ τὴ ζωὴ ὁποιοῦδήποτε ἄλλου Εὐρωπαίου μουσικοῦ τοῦ 16ου αἰῶνα, ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ τὸν Orlando di Lasso! Τὸ σωζόμενο ἔργο τοῦ Φραγκίσκου Λεονταρίτη δὲν εἶναι μεγάλο σὲ ὄγκο· πάντως ὁ Ν.Μ.Π. φρόντισε ὥστε νὰ μεταγραφῇ σὲ σύγχρονη σημειογραφία καὶ νὰ ἐκτελεσθεῖ σὲ ἀρκετὲς συναυλίες πὺν ἔγιναν στὰ τέλη τῆς περασμένης δεκαετίας στὴν Ἀθήνα, τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὸ Ἡράκλειο, καθὼς καὶ στὸ Princeton καὶ σὲ δύο ἐκπομπὲς τοῦ

ἀφιερωμένες στον πρώτο αυτόν Έλληνα συνθέτη ληνα, βέβαια, δυτικότροπου ύφους, κάπως αντίστοιχο με Θεοτοκόπουλο στον χώρο της ζωγραφικής της Αναγέν-

ισ).
Θα ήταν σωστό να κλείσει αυτή η σύντομη αναφορά στο οσιευμένο έργο του Ν.Μ.Π. χωρίς να μνημονευθούν δύο μεγάλες συνθετικές επισκοπήσεις, ή πρώτη για τη ζωή το έργο του σημαντικού Καστρινού ποιητή του 14ου αιώ- Στέφανου Σαχλίκη (του οποίου την έκδοση έτοιμαζε από α χρόνια: «Sachlikisstudien», Neograeca Medii Aevi 1986), ύτερη για την Ιταλική επίδραση στην πρώιμη κρητική λο- χνία, μιὰ πραγματεία που δεν θα μπορέσει να αγνοήσει κανείς απ' όσους θελήσουν να ασχοληθούν με την κρητική τεχνία στο μέλλον («The Italian Background of Early Cretan ature», Dumbarton Oaks Papers 1995).

Αν τον δάσκαλο Παναγιωτάκη αρμόδιοι να γράφουν είναι σφαλώς οι πολλοί μαθητές του (βλ. ήδη το άρθρο του Θά- Μαρκόπουλου, «Αποχαιρετισμός», στο Βήμα της '97). Άλλά ο αριθμός και μόνο των διδασκόντων — αλώς πάνω από δέκα— που βγήκαν από τον κύκλο των πτών του Ν.Μ.Π. στα σχετικά λίγα χρόνια που υπηρέτησε αθηγητής στα Γιάννενα είναι μάλλον χωρίς προηγούμενο ιαρτυρεί την ουσιαστική βοήθεια και τον χρόνο που πα- ε ἀφειδῶς σέ όσους ζητούσαν τη συνδρομή του· και οι νέοι τήμονες, Έλληνες και ξένοι, που κατά καιρούς ζήτησαν τημονική βοήθεια από εκείνον και γνώρισαν πάντοτε τη αϊόδωρη ανταπόκρισή του, ξεπερνούν την εκατοντάδα.

Μως τό πόσο ἀφειδώλευτα προσιτός ήταν ό Ν.Μ.Π. σέ μα- ς και συνεργάτες δεν δείχνει μόνο τη συνείδηση του δα- λου, αλλά και τον χαρακτήρα του ανθρώπου. Δύο έμφρα- πλευρές του χαρακτήρα του, που έμοιαζαν αντίθετες, ρόν αντιφατικές, ήταν, από τη μιὰ μεριά, ή ένθουσιώδης ορμητικότητα —που έκδηλωνόταν με μεγάλες αποφάσεις «χειρονομίες», με τον έρευνητικό οίστρο που ήδη ανέφε- με την ίδια τη χαρά της ζωής που μετέδιδε και στους νους, όσο κι αν οι περιπέτειες της υγείας του τὰ τελευταία ια είχαν αφαιρέσει κάτι από τη χαρά αυτήν— και, από ἄλλη, ή ήπιότητα, διαλλακτικότητα και επιείκειά του πρὸς ἄνθρώπους. Ήταν δεινὸς παρατηρητής και κριτής τῶν ῥώπινων ἀδυναμιῶν, ἀλλὰ δεν καταδίκαιζε ποτέ (ή ἰόν ποτέ) κανέναν. Αυτό που γεφύρωνε τίς δυὸ αυτές ῥές του χαρακτήρα του ήταν τό ιδιότυπο χιούμορ του. Ό ς δεν ἔλεγε ποτέ ἀστείες ιστορίες, οὔτε πάσχιζε νὰ προ- ἔσει τό γέλιο· ἀλλὰ τό χιούμορ ήταν ἐγγενές στοιχείο του ς του — δηκτικό ή καλοσυνάτο, ένίοτε αὐτοαναίρετικό, τελικά λειτουργοῦσε μετριαστικά και ἀντισταθμιστικά.

Ἀρχαῖοι ποιητές, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν Όμηρο, παρατη- ν ξανά και ξανά πόσο βραχεῖα, σχεδὸν ἐφήμερη, είναι ή τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ νὰ θρηνοῦμε αὐτοὺς πὺν φεύγουν ῥα είναι ἀνθρώπινο, ἀλλὰ τὴν πικρία τοῦ θανάτου με- ζουν τὰ καλὰ ἔργα πὺν μένουν. Ό Φραγκίσκος Λεοντα- ς, ό Στέφανος Σαχλίκης, ό Βιτσέντζος και ό Άνδρέας νάρος, ό Φραγκίσκος Πόρτος, ό Νικόλαος Παπαδόπου- ό Ίάσων Δενόρες, ό Μανούσος και ό Δομήνικος Θεοτο- ουλος, και τόσοι ἄλλοι πὺν οἱ μορφές τους διακρίνονται α πολὺ καλύτερα χάρη στο ἔργο του, θα καλωσορίσουν χορεία τους τὸν Νίκο Παναγιωτάκη. Ήμεῖς, συγγενεῖς και ι, θα τὸν θυμόμαστε με ἀγάπη γιὰ τίς καλοσύνες, τό μορ και τὴν ἀπαράμιλλη γενναιοδωρία του.

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ

ΜΕΣΙΤΕΙΕΣ ΤΟΥ ΟΡΑΤΟΥ

Θεωρία της κριτικής
στην αρχιτεκτονική και την τέχνη

Είναι ένα βιβλίο για την αρχιτεκτονική. Πρόκειται για «συρραφή» άρθρων που γράφτηκαν με διάφορες ευκαιρίες και δημοσιεύθηκαν κατά καιρούς σε ειδικά περιοδικά ή πρωτοδημοσιεύονται εδώ, που διαβάζονται ως συνεχόμενα κεφάλαια βιβλίου, αλλά και το καθένα αυτοτελώς, κι αφορούν εξίσου ζητήματα λογοτεχνίας, εικαστικών, διαφήμισης, Μ.Μ.Ε. κ.ά. Διατηρείται πάντως, σε όλα τα επί μέρους κείμενα, μια ενιαία προβληματική γύρω από τις κριτικές του κτισμένου χώρου και των άμεσων (με τις συμπεριφορές) ή των έμμεσων (με τις αναπαραστάσεις) εκτιμήσεών του.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ... Η άλλη άποψη στο βιβλίο

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10 680, Τηλ. 36.07.744 - FAX: 36.23.093
ΣΤΟΑ ΒΙΒΛΙΟΥ: ΠΕΖΜΑΤΖΟΓΛΟΥ 5, ΑΘΗΝΑ 10 564, Τηλ. 32.22.846

Βενετία και Κρήτη

του Νίκου Παναγιωτάκη

Το κείμενο που ακολουθεί είναι η ομιλία που επρόκειτο να διαβάσει ο καθηγητής Ν. Παναγιωτάκης την Τετάρτη 1η Οκτωβρίου, κηρύσσοντας την έναρξη του Διεθνούς Συνεδρίου Σπουδών «Βενετία και Κρήτη», που έλαβε χώρα από 1-5 Οκτωβρίου στο Ηράκλειο και τα Χανιά. Το κείμενο δημοσιεύεται χωρίς τις συντομεύσεις που είχε σημειώσει ο Ν. Παναγιωτάκης.

Οι Ρωμαίοι κατέκτησαν την εγγύς Ανατολή όταν οι Έλληνες είχαν ήδη εγκατασταθεί πριν από επτά αιώνες στην Ιταλία. Στα πλαίσια της Pax Romana, οι Ρωμαίοι έπαψαν κάποτε να είναι οι κατακτητές, και οι κατακτημένοι έγιναν ισόνομοι πολίτες της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Οι ελληνόφωνοι, στην πλειονότητά τους κάτοικοι της χριστιανικής Ανατολής, ιδιαίτερα μετά τη διάσπαση της Αυτοκρατορίας σε δυτική και ανατολική, άρχισαν να διεκδικούν αποκλειστικά για τους εαυτούς τους το όνομα των Ρωμαίων, όνομα με σαφές πολιτικό περιεχόμενο, που υποδήλωνε την οικουμενικότητα και την υπεροχή της Ανατολικής Αυτοκρατορίας ως συνέχειας της Ρωμαϊκής. Ο όρος Βυζαντινός, με την τρέχουσα σημασία του, εφευρέθηκε στη Γερμανία μόλις τον δέκατο έκτο αιώνα, ενώ ο όρος Έλλην υποδήλωνε κατά κανόνα τους ειδωλολάτρες, σε αντιπαράθεση προς τους χριστιανούς. Η σποραδική χρήση του όρου Έλλην από τους Βυζαντινούς με τη σημασία του ελληνόφωνου βυζαντινού πολίτη δεν είναι παλαιότερη από τον 13ο αιώνα, περιοριζόμενη σε μικρές ομάδες μόνο λογίων.

Στο σημείο αυτό θα μου επιτρέψετε μια παρένθεση: στο Βυζάντιο, όπως είναι γνωστό, η ελληνική ήταν η κυρίαρχη γλώσσα ως γλώσσα ενός μεγάλου μέρους του πληθυσμού του και ως επίσημη γλώσσα του Κράτους. Και παρόλο που οι Βυζαντινοί δεν αρέσκονταν να αυτοαποκαλούνται Έλληνες, ωστόσο όλοι τους είχαν τη συνείδηση ότι μιλούσαν ελληνικά, και οι λόγιοι είχαν επιπλέον την πεποίθηση ότι ήταν οι θεματοφύλακες και οι συνεχιστές όχι μόνο της γλώσσας αυτής αλλά και των πολιτισμικών αγαθών που κουβαλούσε μαζί της. Από τη Νότια Ιταλία και τη Σικελία ως τις κοιλάδες του Πόντου, από τον

Δούναβη ως την Κρήτη, την Κύπρο και την Αίγυπτο, άλλοτε έξω από τα όρια του βυζαντινού κράτους και άλλοτε μέσα σ' αυτά, δεν έλειψαν ποτέ οι άνθρωποι που μιλούσαν τα ελληνικά. Ήταν οι απόγονοι των ανθρώπων που μιλούσαν την ίδια γλώσσα στη ρωμαϊκή εποχή, στην ελληνιστική εποχή και, ακόμη νωρίτερα, στην κλασική εποχή. Οι Έλληνες, ωστόσο, ήταν διάσπαρτοι σε μια τεράστια έκταση, περιβαλλόμενοι από πληθυσμούς πολυανθρωπότερους, που ήταν φυσικό να θέλουν να τους απορροφήσουν στις γλώσσες και στις θρησκείες τους. Ότι οι αραιοί αυτοί Έλληνες, σκορπισμένοι στα πέρατα του κόσμου, μπόρεσαν να ενωθούν, να επαναστατήσουν και να ιδρύσουν ένα κράτος, που σήμερα έχει μια σχεδόν πλήρη εθνική ομοιογένεια, αποτελεί ένα ιστορικό κατόρθωμα. Το θέμα της φυλετικής καταγωγής των Νεοελλήνων, θέμα πολυσυζητημένο και αντιλεγόμενο, αναδύεται κάθε τόσο στην επικαιρότητα. Πιστεύω χωρίς δισταγμό ότι η ιδέα της φυλετικής συνέχειας αποτελεί ένα ψευδο-ιστορικό ιδεολόγημα. Για τους σημερινούς Έλληνες δεν έχει τόση σημασία η φυλετική ταυτότητα κάποιων προπάππων τους, αλλά η γλωσσική και πολιτιστική τους ταυτότητα, που διαμορφώθηκαν από τις ιστορικές συγκυρίες. Και αυτή η πολιτισμική ταυτότητα δεν μεταδίδεται με τα γονίδια, αλλά πηγάζει από τη συλλογική βούληση των ανθρώπων που συναπαρτίζουν έναν λαό.

Οι Βυζαντινοί, ιδιοποιούμενοι το όνομα των Ρωμαίων, ήθελαν να δείξουν την άμεση σχέση του αρχαίου Imperium Romanum με την Ανατολική Αυτοκρατορία και ταυτόχρονα να δηλώσουν την υποκατάσταση της αρχαίας Ρώμης από τη νέα, την Κωνσταντινούπολη. Η πολιτική τους ανωτερότητα, που αποδεικνυόταν και de facto από την παρακμή της Δυτικής Αυτο-

κρατορίας, μεταφερόταν τώρα και στο πεδίο του πολιτισμού και της θρησκείας. Όπως παρατηρεί ο **Herbert Hunger** στο βιβλίο του για την αίσθηση της «ετερότητας» Ελλήνων και Ιταλών («Il senso dell'alterità nei rapporti greco-romani ed italo-bizantini»), η παλιά διχοτομία «Έλληνες Βάρβαροι» αντικαταστάθηκε τώρα από μια άλλη, ανάμεσα στους «Ρωμαίους» και στα «έθνη», τους ξένους δηλαδή λαούς που κατοικούσαν έξω από τα όρια του Βυζαντινού Κράτους, αλλοθρήσκους αλλά και Χριστιανούς. Οι βυζαντινοί βασιλείς δεν θα πάψουν ποτέ να αποκαλούν εαυτούς «βασιλείς και αυτοκράτορες Ρωμαίων».

Η ελληνική Αυτοκρατορία του Βυζαντίου μετά τον έβδομο αιώνα είχε διαφορετικά προβλήματα, συμφέροντα και προσανατολισμούς, που την περιορίζαν όλο και περισσότερο μέσα στα όριά της και την απομάκρυναν από τη Δύση (παρόλο που περιοχές της Κάτω Ιταλίας εξακολουθούσαν να είναι βυζαντινές επαρχίες ως τον ενδέκατο αιώνα). Η Δύση πάλι, με τη σειρά της, για διάφορους λόγους κι αυτή, έστρέφει τα νώτα της στη Χριστιανική Ανατολή. Πρόκειται για μια διαδικασία αποξένωσης, που συνεχίστηκε, δημιουργώντας ολοένα περισσότερες αποκλίσεις κοινωνικές, πολιτικές και εκκλησιαστικές ανάμεσα στη Δύση και στο Βυζάντιο. Τα εκκλησιαστικά σχίσματα του 9ου αιώνα και του 1054 (που ήταν το οριστικότερο) αποτελούν περισσότερο πολιτική και πολιτισμική παρά θρησκευτική επισφράγιση της πραγματικότητας αυτής. Το σχίσμα δημιούργησε ένα νέο αμοιβαίο κλίμα δυσπιστίας, καχυποψίας και αντιπαλότητας, που όξυνε αυτό που ο Hunger αποκαλεί «ετερότητα». Τη βεβαρημένη ήδη κατάσταση αυτή την επιδείνωσαν περισσότερο οι Σταυροφορίες. Η κορύφωση της αντιπαλότητας δημιουργήθηκε το 1204 με την Τε-

τη Σταυροφορία, που κατέληξε στην υιοθέτηση της Κωνσταντινούπολης και στην άκτηση μεγάλων τμημάτων της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας από τους Σταυρούς.

Από τις σημαντικότερες συνέπειες της άδοξης Τέταρτης Σταυροφορίας είναι η δημιουργία του βενετικού αποικιοκρατικού κράτους, που υπήρξε, κυρίως στην Κρήτη, ο χώρος της πρώτης πραγματικής ένταξης του λατινοϊταλικού με τον ελβετοβυζαντινό πολιτισμό και της δημιουργίας μιας αρμονικής σύνθεσης, που δεν είδαμε ποτέ ως τότε πραγματοποιηθεί και δεν επανέληψε ποτέ. Κι αυτό θέλω να τονίσω ιδιαίτερα να το εξάρω. Προηγουμένως όμως θέλω να υπενθυμίσω την ελληνική βολή στην ιταλική Αναγέννηση, που είχε βέβαια, μικρή αλλά ουσιαστική. Από το Νότιο, αλλά και από την Κρήτη, προήλθαν αρκετοί από τους κορυφαίους επιστήμονες της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας και γλώσσας στην Ιταλία.

Υπενθυμίζω επίσης (γιατί συνήθως λησνεί) ότι η παλαιότερη μεσαιωνική ιστορία της Βενετίας είναι άρρηκτα συνυφασμένη με την ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Οι βυζαντινοί αυτοκράτορες θα μνημονεύονται ως «κυρίαρχοι» της βενετικής επίσημα έγγραφα ως τις παλαιότερες σχεδόν της Τέταρτης Σταυροφορίας, που, όπως είπα ήδη, σηματοδότησε βαθύτατη ιστορική ρήξη. Παρ' όλα αυτά το κοσμοϊστορικό αυτό γεγονός συνέβαλε να σφυρηλατηθούν ανάμεσα στη μεσαιωνική και στην Ελληνική Ανατολή δεσμοί πολύ στενότεροι από πριν, ιδιαίτερα στις περιοχές της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας που έπεσαν στη μερίδα της λείας των Σταυρούς ή περιήλθαν αργότερα στα χέρια

της βενετικής κυριαρχίας σε περιοχές που αποτελούν σήμερα τμήματα της ελληνικής επικράτειας, και ιδιαίτερα στην Κρήτη, έχει προσελκύσει στην Ελλάδα αριστοτεχνικό ενδιαφέρον, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια. Περισσότερο απ' ό,τι στην Ιταλία. Υπολογίζω ότι η ελληνική βιβλιογραφία για τη βενετοκρατία στην Κρήτη είναι τουλάχιστον τετραπλάσια σε μέγεθος με την ιταλική. Και η διαφορά δεν είναι μόνο ποσοτική. Είναι, φυσικά, και ποιοτική οπτικής γωνίας. Οι ιταλοί ιστορικοί βλέπουν την κατάκτηση της Κρήτης ως κορυφή της εδραίωσης της ιταλικής παύσης στην Ανατολή, και ως σημαντικό σημείο της εξάπλωσης του αποικιακού κράτους της Βενετίας και κατά τεκμήριο επιρροής της, όπως πράγματι ήταν. Οι

Francesco Basilicata: Παραλία του Φραγκοκάστελλου (διαστάσεις πρωτοτύπου 35,5x24,8).

Έλληνες, από την άλλη, θεωρούν τη βενετοκρατία στην Κρήτη ως ήττα, ως μια μακρόχρονη περίοδο κατοχής, που όμως ήταν ήπια, ευεργετική στο βαθμό που αποτέλούσε προστατευτική ασπίδα εναντίον των Τούρκων, και, τελικά, παρ' όλα τα αρνητικά της στοιχεία, θετική για τον κρητικό ελληνισμό. Είναι κρίμα ότι πολλοί ιταλοί μελετητές της περιόδου αυτής δεν χρησιμοποιούν την ελληνική βιβλιογραφία. Ο λόγος ασφαλώς είναι ότι οι ελληνικές συμβολές είναι γραμμένες κατά κανόνα σε μια γλώσσα σχεδόν άγνωστη σε όλους σχεδόν τους μελετητές της Βενετίας, εκτός από λιγοστές εξαιρέσεις, βυζαντινολόγους κυ-

ρίως. Ωστόσο, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η γνώση της ελληνικής γλώσσας θα ήταν χρησιμότερη, θα έλεγα απαραίτητη, στους ιστορικούς που ασχολούνται με τις υπερπόντιες κτήσεις της Βενετίας, το Stato da Mar. Τα ελληνικά έγγραφα της εποχής ανέρχονται σε πολλές εκατοντάδες χιλιάδες, και χωρίς τη χρησιμοποίησή τους είναι αδύνατον να γραφτεί η οικονομική και η κοινωνική ιστορία του νησιού. Πολυάριθμα κρητικά έγγραφα, ελληνικά, λατινικά και ιταλικά, είναι δημοσιευμένα και σχολιασμένα σε βιβλία και μελετήματα γραμμένα στα ελληνικά από Έλληνες.

Εφέτος συμπληρώθηκαν 200 χρόνια από

την κατάλυση της Βενετικής Δημοκρατίας από τον Ναπολέοντα. Το γεγονός αυτό δεν είχε καμιά απήχηση στην Κρήτη, που εκείνη την εποχή ήταν ήδη επί 130 χρόνια κάτω από τουρκικό ζυγό. Η είδηση θα φθάσει κάποτε και στην Κρήτη, αλλά είναι αμφίβολο αν θα προκαλέσει αντίδραση ή συγκίνηση. Η Βενετία ανήκε σε ένα μακρινό παρελθόν για τους Κρητικούς και η Κρήτη την περίοδο εκείνη είχε ξεσηκωθεί στην πρώτη μεγάλη επανάστασή της εναντίον των Τούρκων.

Στην τουρκοκρατούμενη και στην ελεύθερη Κρήτη είναι αρκετά τα ίχνη που άφησε η βενετική παρουσία. Εκτός από τα μνημεία, έχουν μείνει λιγοστές λέξεις καθημερινής χρήσης και μερικά επώνυμα. Στην Κρήτη υπάρχουν ακόμη οικογένειες με επώνυμα, όπως Cornaro, Dandolo, Querini, Demezzo, Barbarigo, Morosini, Zeno, Grioni, Sanudo, Cicogna, Dacanali, και άλλα. Από τα μνημεία σώζονται κυρίως οχυρωματικά έργα: φρούρια και λέοντες του Αγίου Μάρκου, που, αντίθετα απ' ό,τι έγινε στη Δαλματία, στην Κρήτη δεν τους κατέστρεψε κανείς. Η σχετική παραμέληση των βενετικών μνημείων στην Κρήτη δεν οφείλεται σε αδιαφορία, αλλά σε αδυναμία. Το νησί είναι γεμάτο από αρχαιότητες και είναι φυσικό τα βενετικά μνημεία να έχουν περάσει σε δευτερεύουσα θέση. Προτεραιότητα δόθηκε στις μινωικές αρχαιότητες και στις αρχαιότητες της κλασικής, της ελληνιστικής και της ρωμαϊκής εποχής. Εύλογη προτεραιότητα έχει επίσης δοθεί και στους 1.000 και πλέον βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς ναούς της Κρήτης που κοσμούνται με τοιχογραφίες χρονολογούμενες από τον 11ο ως τις αρχές του 17ου αιώνα. Στις πόλεις της Κρήτης έχουν αναστηλωθεί τα νεώρια και τα φρούρια των λιμανιών. Τα περίφημα τείχη του Χάνδακα δεν γνώρισαν την ίδια φροντίδα. Αν και δεν έχουν εντελώς εγκαταλειφθεί, δεν έχουν καθόλου αξιοποιηθεί. Εκτός αν θεωρηθεί αξιοποίηση το γεγονός ότι το ξενοδοχείο «Ατλαντίς», όπου βρισκόμαστε, είναι χτισμένο επάνω στο baloardo Zane. Καθώς αποτελούν έναν κλοιό ασφυκτικό γύρω από την κεντρική πόλη και, καθώς σε επίπεδο συμβολικό θυμίζουν σε μερικούς μια περίοδο υποτέλει-ας, έχουν ακουστεί κατά καιρούς φωνές για την κατεδάφισή τους. Οι φωνές δεν εισακούστηκαν και σήμερα έχουν πια ατονήσει. Η αναστήλωση της loggia, όπου στεγάζεται μια πτέρυγα του Δημαρχείου της πόλης και όπου θα οργανωθεί η καταληκτήρια εκδήλωση του συνεδρίου μας, δεί-

χνει ότι ευτυχώς το κλίμα έχει αλλάξει.

Η Κρήτη δεν κατακτήθηκε με πόλεμο από τους Βενετούς. Όπως είναι γνωστό, αγοράστηκε, και μάλιστα πολύ φθηνά, από τον Βονιφάτιο τον Μομφερατικό, στον οποίο είχε πέσει ως μερίδιο των λαφύρων της Τέταρτης Σταυροφορίας. Τους τρεις πρώτους αιώνες το ελληνορθόδοξο κρητικό στοιχείο αντιστάθηκε δυναμικά εναντίον των κατακτητών. Οι διαδοχικές εξάρσεις, που κράτησαν ως τις πρώτες δεκαετίες του 16ου αιώνα, συναπαρτίζουν έναν αγώνα, που όμοιός του δεν μαρτυρείται σε καμιά κατακτημένη ελληνική περιοχή. Ήταν ένας αγώνας που αποκτά μεγαλύτερη ηθική σημασία από το γεγονός ότι διεξαγόταν κάτω από συνθήκες που προεξοφλούσαν την αποτυχία του. Δεκατέσσερες μείζονες επαναστάσεις ως το 1376, δηλαδή μία κάθε 12 χρόνια, δεν είναι ασφαλώς μικρός αριθμός. Οι επαναστάσεις αυτές ερμηνεύθηκαν ως εξεγέρσεις των βυζαντινών αρχόντων που έχασαν τη γη και τα προνόμιά τους –δύσκολα όμως μπορεί να αμφισβητηθεί ο βασικά εθνικοαπελευθερωτικός χαρακτήρας τους.

Η Κρήτη ήταν νησί ελληνικό και παρέμεινε ελληνικό σε όλη τη διάρκεια της βενετοκρατίας. Ο εποικισμός από την Ιταλία ήταν περιορισμένης κλίμακας και οι βενετοί φεουδάρχες, που στάλθηκαν τον 13ο αιώνα σε δύο κύματα, είναι αμφίβολο αν είχαν κατορθώσει να εδραιώσουν την κυριαρχία στα φέουδά τους ως τα μέσα του 15ου αιώνα, ιδιαίτερα στη δυτική Κρήτη. Πώς αλλιώς να ερμηνευθεί ότι δεκάδες ναοί στην κρητική ύπαιθρο, σε όλο το μήκος και το πλάτος του νησιού, αναφέρουν στις κτητορικές επιγραφές τους τα ονόματα των βυζαντινών αυτοκρατόρων; Στα τέλη του 16ου αιώνα ο πληθυσμός της Κρήτης σε ποσοστό 95%, ίσως και παραπάνω, ήταν ελληνορθόδοξος.

Όπως είναι γνωστό, οι Βενετοί, από τα πρώτα κιόλας χρόνια της κατάκτησης, επέβαλαν την υποκατάσταση της ορθόδοξης ιεραρχίας από την καθολική και έθεσαν υπό αυστηρό έλεγχο τη δραστηριότητα του κατώτερου ορθόδοξου κλήρου, εφαρμόζοντας μια πολιτική βαθμιαίας υπαγωγής του στην Εκκλησία της Ρώμης, μια πολιτική που συνάντησε σθεναρή αντίσταση και τελικά απέτυχε οικτρά. Η στάση τους αυτή απέναντι στην Ορθοδοξία, σε συνδυασμό με την πατροπαράδοτη εχθρότητα των δύο δογμάτων, το μίσος κάθε υποδούλου για τον δυνάστη του, οι αιματηροί, τέλος, αγώνες των Ελλήνων του νησιού για την αποτίναξη του βενετικού ζυγού, όλα αυτά, είχαν

συντείνει να δημιουργηθεί ένα βαθύτατο ψυχολογικό χάσμα ανάμεσα στο ιταλικό και στο ελληνικό στοιχείο. Τους πρώτους αιώνες της βενετοκρατίας Έλληνες και Βενετοί ζούσαν μέσα σ' ένα κλίμα μισολοδοξίας και αμοιβαίας δυσπιστίας, ακολουθώντας ο καθένας τις δικές του παραδόσεις. Η πολιτισμική επικοινωνία μεταξύ τους, η διασταύρωση εκείνη του βυζαντινού και του δυτικού πολιτισμού, που έμελλε αργότερα να αποβεί τόσο γόνιμη, ήταν υποτυπώδης και ανενεργή ως τα μέσα περίπου του 15ου αιώνα.

Τα επόμενα χρόνια, ιδιαίτερα μετά τη Άλωση, όταν οι ελπίδες των Ελλήνων της Κρήτης για απελευθέρωση και εθνική αποκατάσταση έπαψαν να είναι ρεαλιστικές, και η Βενετία αποτελούσε τη μοναδική εγγύηση άμυνας εναντίον των Τούρκων, τα δύο στοιχεία άρχισαν να προσεγγίζουν το ένα το άλλο και το χάσμα ανάμεσά τους να γεφυρώνεται, ιδιαίτερα στις αστικές κοινωνίες των πόλεων. Η οξύτητα των παλαιών διενέξεων είχε ξεθυμάνει και στη θέση της είχε αρχίσει να δημιουργείται ένα κλίμα μεγαλύτερης μετριοπο-θειας και εμπιστοσύνης. Βέβαια, οι Βενετοί εξακολουθούσαν να ευνοούν το καθολικό δόγμα, και οι προσπάθειες του Βασιλικού για τον προσηλυτισμό των ορθόδοξων της Κρήτης δεν σταμάτησαν ποτέ. Στη διάρκεια όμως του 16ου αιώνα είχε εξε-ρεθεί ένας *modus vivendi* και για τα θρησκευτικά θέματα, που αποτελούσαν μια από τις κυριότερες αιτίες των διενέξεων.

Οι επίσημες Αρχές και η καθολική Εκκλησία της Κρήτης ενασμενίζονταν στην ιδέα ότι οι ορθόδοξοι ακολουθούσαν τις αποφάσεις της συνόδου της Φλωρεντίας, μια ιδέα που απείχε πολύ από την πραγματικότητα. Ο ορθόδοξος πάλι πληθυσμός της Κρήτης αποδεχόταν τους καθολικούς ιεράρχες όχι ως εκπροσώπους της Εκκλησίας της Ρώμης αλλά ως θρησκευτικούς εντολοδόχους του βενετικού κράτους και αναγνώριζε την πνευματική δικαιοδοσία τους μόνο αν οι αποφάσεις τους, που έπρεπε να είναι σύμφωνες με τους ορθόδοξους κανόνες, μπορούσαν να εφεσιβληθούν στις βενετικές Αρχές. Υπήρχε δηλαδή ένα είδος πολιτικής και όχι θρησκευτικής αναγνώρισης της καθολικής ιεραρχίας από τους ορθόδοξους της Κρήτης, που κατά τα άλλα διατηρούσαν απόλυτη ελευθερία στην άσκηση της λειτουργίας τους, χωρίς καμιά δυνατότητα επέμβασης των λατίνων επισκόπων, και επίσης το δικαίωμα να χειροτονούνται οι ιερείς τους από ορθόδοξους επισκόπους.

α θεωρούνται έγκυρες οι χειροτονίες

ότα μέσα του 16ου αιώνα η Βενετία, κατανοούσε ότι η καλή διάθεση των δοξων υπηκόων της αποτελούσε απαιτητη προϋπόθεση για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της συνεχούς τουρκοαπειλής, προσπαθούσε να αποφεύγει άθε αφορμή δυσανεξίας, παίρνοντας μέτρα που στόχευαν στην προάσπιση θρησκευτικών ελευθεριών των ελληνοδόξων της Κρήτης και στη χαλινάσση της καθολικής προπαγάνδας.

Βενετία ήθελε να έχει τους λατίνους ιερείς του νησιού υπό τον έλεγχο της όχι υπό τον έλεγχο της Ρώμης. Η καισαυτική αυτή πολιτική επιτάχυνε την ακμή της λατινικής Εκκλησίας στην η. Η μεγάλη απόσταση που χώριζε ζρήτη από τα κέντρα του καθολικισμού δυσκόλευε πολύ τον αποτελεσματικό ρόλο των εκπροσώπων της λατινικής ησίας στο νησί και η σχετική αυτή ισοστά, που συνεχίστηκε και μετά τη ροδο του Trento, σε μια εποχή που παρείται γενική χαλάρωση των ηθών, είς συνέπεια την ηθική κατάπτωση του κληρικού και τη σημαντική μείωση κύρους του. Τα χρόνια προβλήματα λατινικής Εκκλησίας στην Κρήτη, δηλαδή μακροχρόνιες απουσίες των καθόν επισκόπων από το νησί και η παρασση και διασπάθιση της τεράστιας περσίας της, παρέμεναν άλυτα και επέτεινεν παρακμή. Αποτελεί πράγματι θλιπτικό απολογισμό μιας προσπάθειας προοτισμού που είχε κρατήσει τέσσερις του αιώνες ότι στα τέλη του 16ου αιώνα καθολικοί αντιπροσώπευαν μόλις το 10% του πληθυσμού της Κρήτης, 2.000 ένα-30.000 ορθοδόξων, σύμφωνα με τους λογισμούς του νούντσιου Alberto gnetti το 1583.

Αντίθετα, τον 16ο και τον 17ο αιώνα η ορθόδοξη γνώρισε στην Κρήτη πρωτοακμή. Μόνο στην Ανατολική Κρήτη ογίζεται ότι στο διάστημα αυτό ιδρύθηκαν 300 περίπου ορθόδοξες μονές, μικρές και μεγάλες. Μορφωμένοι κρητικοί μέντοι γίνονται πατριάρχες στα τρία ολικά πατριαρχεία, καταλαμβάνουν οπολιτικές έδρες σε όλη την Ορθόδοξη Ανατολή, φθάνοντας ως τη Ρωσία, και ζουν καινούρια ζωή στη μονή του Σινά. Θρησκευτικά, πολιτικά και οικονομικονόμια που απέκτησαν τον 16ο αιώνα οι έλληνες υπήκοοι της Βενετίας στην η συνέτειναν στη δημιουργία μιας ακμαίας και εύπορης αστικής τάξης εμπόρων

Francesco Basilicata: Καστέλλι Μεραμβέλλου (διαστάσεις πρωτοτύπου 35,5x24,8).

και ναυτικών, βασικά φιλοβενετικής. Αντίθετα, ο πληθυσμός της υπαίθρου, δειννά καταπιεζόμενος από τους φεουδάρχες, Βενετούς και Έλληνες, και από τις βενετικές Αρχές, παρέμενε αντιβενετικός. Μια λαϊκή παροιμιώδης έκφραση, «Κάλλιο Τούρκου σπαθί παρά Βενετσιάνου κρίση», απηχεί το αίσθημα αυτό. Η βενετική δικαιοσύνη στην Κρήτη, όπως και η διοίκηση γενικά, δεν λειτούργησαν ποτέ ικανοποιητικά.

Από τη μια η εξάπλωση της λατινοϊταλι-

κής παιδείας στους ελληνοορθόδοξους των πόλεων και η μετάβασή τους για σπουδές στην Ιταλία, που άρχισε ουσιαστικά μετά το 1550, και από την άλλη η γενίκευση της χρήσης της ελληνικής γλώσσας, που είχε γίνει ο sermo maternus και των κρητικών καθολικών, βοηθούσαν σημαντικά στην προσέγγιση των οπαδών των δύο δογμάτων και δημιουργούσαν ένα πνεύμα συγκρητισμού, κατανόησης και συνεργασίας, που σιγά-σιγά εκτόπισε την παλαιά δυσπιστία. Η ιστορική εχθρότητα είχε τώ-

ρα αμβλυνθεί σημαντικά και είχε πάψει να αποτελεί εμπόδιο στην αμοιβαία πρόσληψη στοιχείων πολιτισμού. Το νέο αυτό κλίμα θα δημιουργήσει τις απαραίτητες προϋποθέσεις για να συντελεσθεί το θαύμα της λογοτεχνικής και της καλλιτεχνικής άνθησης του τελευταίου αιώνα της βενετοκρατίας.

Το κρητικό θαύμα δημιουργήθηκε μέσα από διαδικασίες πρωτοφανείς και ανεπανάληπτες. Οι θρησκευτικοί ανταγωνισμοί είχαν χάσει πια την οξύτητά τους στις αστικές κοινωνίες των αναγεννησιακών πόλεων της Κρήτης, χειραφετημένες από τον μεσαιωνικό θρησκευτικό φανατισμό. Η Βενετία τον 16ο αιώνα, παρά την εμμονή της σ' έναν διοικητικό συγκεντρωτισμό, ήταν στην πραγματικότητα η μητρόπολη μιας ομοσπονδίας, και η Κρήτη περισσότερο επαρχία παρά αποικία του βενετικού Κράτους. Οι κάτοικοι του νησιού, και ιδιαίτερα οι αστοί, ανεξάρτητα από το δόγμα τους αποτελούσαν από τον 16ο αιώνα ως την τουρκική κατάκτηση (1669) μια κοινωνία ενιαία, με θεμελιώδη χαρακτηριστικά την κοινωνική συνοχή, που τη συντηρούσαν τα κοινά συμφέροντα, και έναν πολιτισμό ουσιαστικά κοινό.

Η αρμονική συναίρεση των δύο παραδόσεων, της ελληνοβυζαντινής και της λατινοϊταλικής οδήγησε στη γένεση ενός πολιτισμού με εντελώς ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, εξαιρετικά ζωντανού και δημιουργικού στο χώρο της λογοτεχνίας και της τέχνης, που εκφράζεται με τρόπο τόσο αντι-

προσωπευτικό στις μορφές βυζαντινής έμπνευσης και συνάμα τόσο δυτικές των πινάκων του El Greco, του γνωστότερου Κρητικού της εποχής. Το ίδιο ισχύει και στη λογοτεχνία, όπου τα ποιητικά κείμενα γραμμένα σε μια ελληνική γλώσσα κομψοτατη και εκφραστικότατη, σε παραδοσιακά βυζαντινά μέτρα, αναπαράγουν τις μορφές των λογοτεχνικών ειδών της Αναγέννησης και του Μπαρόκ, και είναι έντονα επηρεασμένα από την ιταλική λογοτεχνία της εποχής. Την περίοδο αυτή γεννήθηκαν δύο από τους μεγαλύτερους ποιητές που έγραψαν ποτέ σε ελληνική γλώσσα, ο Βιτσέντζος Κορνάρος (πιθανότατα βενετός ευγενής) και ο δραματουργός Γεώργιος Χορτάσης. Η πλούσια ελληνική λογοτεχνική παραγωγή των χρόνων της βενετοκρατίας στην Κρήτη αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα κεφάλαια της ιστορίας του νεοελληνικού πολιτισμού.

Η επίδραση της ιταλικής λογοτεχνίας στην κρητική υπήρξε άμεση και ευθύγραμμη, τα ελληνικά όμως έργα στα οποία ασκήθηκε εξακολούθησαν να διατηρούν μια αξιολογή ποιοτική αυτονομία και ενίοτε είναι ανώτερα από τα πρότυπά τους. Πρόκειται για μια από τις πιο ενδιαφέρουσες και αξιοσημείωτες κατακτήσεις του ιταλικού πολιτισμού εκτός Ιταλίας. Για τον πολιτισμό αυτόν οι Έλληνες είναι ευγνώμονες προς τη Βενετία. Στην Κρήτη της εποχής της βενετοκρατίας, εμφανίστηκε επίσης η νεοφανέρωτη τότε θεωρία της σύνδεσης του νέου ελληνισμού όχι με το Βυζάντιο αλλά με τον αρχαίο κόσμο, θεωρία που έμελλε να αποτελέσει τη βάση της νεοελληνικής εθνικής ιδεολογίας.

Ο λαμπρός αυτός πολιτισμός χάθηκε ξαφνικά, «σαν μια δεύτερη Ατλαντίδα στην άβυσσο», όπως γράφει ένας κορυφαίος μελετητής του, ο καθηγητής Στυλιανός Αλεξίου, όταν οι Τούρκοι πάτησαν στο νησί και οι κάτοικοι των αστικών κέντρων της Κρήτης, ο φορέας αυτού του πολιτισμού, πήραν μαζικά το δρόμο της εξορίας. Οι πρόσφυγες Κρητικοί θα προσφέρουν πολλά και στις νέες πατρίδες τους, ιδιαίτερα στα Επτάνησα, όπου εγκαταστάθηκαν πολλοί. Δύο μεγάλα τέκνα των Ιόνιων Νησιών, ο εθνικός ποιητής της Ελλάδος Διονύσιος Σολωμός και ο Ugo Foscolo, κατάγονται από κρητικές προσφυγικές οικογένειες που είχαν εγκατασταθεί στα Επτάνησα.

Η Βενετία και η περιοχή της υπήρξαν κέντρο πολιτισμού και παιδείας για τους Νεοέλληνες. Στη Φλαγγίνειο Σχολή, όπου στεγάζεται σήμερα το Ελληνικό Ινστιτού-

το, edίδαξαν κι εσπούδασαν σε διάστημα 150 ετών μερικοί από τους διασημότερους Έλληνες λογίους και διανοούμενους του 18ου και του 19ου αιώνα. Και στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβας υπολογίζεται ότι από το 1500 ως το 1800, εσπούδασαν περισσότεροι από χίλιοι Έλληνες σπουδαστές, από τους οποίους οι περισσότεροι συνέχισαν έπειτα τη σταδιοδρομία τους στις λατινοκρατούμενες ή στις τουρκοκρατούμενες περιοχές της ελληνικής Ανατολής.

Στη Βενετία τυπώθηκαν όλα σχεδόν τα ελληνικά βιβλία, από την ανακάλυψη της τυπογραφίας ως το 1800, ανάμεσά τους και τα πρώτα λογοτεχνικά κείμενα σε δημοτική γλώσσα, καθώς και τα πρώτα εκκλησιαστικά βιβλία, που διοχετεύονταν έπειτα στην Ανατολή και αποτελούσαν την πνευματική τροφή του υπόδουλου ελληνικού λαού. Η Βενετία, όπως είχε ευχηθεί ο Βησσαρίων, είχε πράγματι γίνει για τους Έλληνες «quasi alterum Byzantium».

Η Βενετία, τέλος, είναι το μεγάλο θσαυροφυλάκιο της κρητικής, αλλά και της νεοελληνικής γενικότερα, ιστορίας. Στα αρχεία της σώζονται παλαιότερες πηγές της εθνικής ιστορίας, περισσότερες απ' όσες σώζονται στις βιβλιοθήκες και στα αρχεία του ελληνικού Κράτους. Η μελέτη τους έχει αρχίσει συστηματικά μόνο τις τελευταίες δεκαετίες. Απομένει να γίνουν ακόμη πολλά.

Πολλά ακόμη απομένει να γίνουν γενικότερα για μια καλύτερη γνωριμία της Ελλάδος στην Ιταλία και της Ιταλίας στην Ελλάδα. Έχω την εντύπωση ότι οι στενοί ιστορικοί και πολιτιστικοί δεσμοί ανάμεσα στα δύο έθνη δεν έχουν προβληθεί ικανοποιητικά. Γιατί δεν μπορώ να πιστέψω ότι οι δεσμοί αυτοί σμικρύνονται και σκοτίζονται εξεπίτηδες.

Οι δύο χώρες, μετά τα απαράδεκτα γεγονότα του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου, έδωσαν και πάλι τα χέρια και ακολούθησαν την ίδια πορεία τόσο στα πλαίσια της Ατλαντικής Συμμαχίας όσο και των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Αυτό πάντως που είναι απαραίτητο είναι, νομίζω, μια νέα προσέγγιση. Η βαθύτερη κατανόηση της ιστορίας και του πολιτισμού, που προάγεται με συνέδρια όπως το παρόν, θα συνεισφέρει σημαντικά για μια καλύτερη αμοιβαία γνωριμία των δύο λαών, θα ενώσει ακόμη στενότερα, σε πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο, την Ιταλία και την Ελλάδα και θα βοηθήσει να ξεπεραστούν τα όποια προβλήματα έχουν δημιουργήσει οι γεωπολιτικές συγκυρίες των τελευταίων ετών.

ΕΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ

Ένα σημαντικό συλλογικό έργο που αναφέρεται στην αναθεώρηση της Συνθήκης του Μάαστριχτ και στη νέα Συνθήκη της Ε.Ε. κυκλοφορεί σε λίγες μέρες από τις εκδόσεις Ι. Σιδέρης. Με εισαγωγή και επιμέλεια του συνεργάτη του Αντί Σωτήρη Ντάλη, το έργο «Από το Μάαστριχτ στο Άμστερνταμ. Αποτίμηση της Διακυβερνητικής Διάσκεψης και Ανάλυση της νέας Συνθήκης» περιλαμβάνει κείμενα ελλήνων πολιτικών, πανεπιστημιακών και δημοσιογράφων.

Επισημαίνουμε

ΑΙ Ο ΑΓΩΝΑΣ ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ

26 Σεπτεμβρίου, 50.000 νέοι είχαν συγκεντρωθεί για να παρακολουθήσουν τη συναυλία U2 στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης. Βραδιά καλοκαιρινή, στριμωξίδι και αναμονή.

Τρισμαμένη ατμόσφαιρα, ορθοστασία και ιδρώτας. Καθρεφτιζόμουν στα πρόσωπα των ανών μου. Σκεφτόμουν πως αυτή η συναυλία θα είναι η σημαντικότερη συναυλία ξένου ροτήματος στην Ελλάδα, έπειτα από την εμφάνιση των Ρόλλινγκ Στόουνς στις 17 Ιουλίου 1967. Τότε, οι Στόουνς είχαν άθελά τους συμμετάσχει σε μια πολιτική πράξη,άζοντας κόκκινα γαρίφαλα στο πλήθος, χωρίς να γνωρίζουν ότι το κόκκινο γαρίφαλο ταυτίζεται με τους αγώνες της Αριστεράς, πράξη που οδήγησε σε αστυνομική επέμβαση και διακοπή της συναυλίας...

Οι πολιτικοποιημένοι Ιρλανδοί U2 δεν έκαναν κάτι παρόμοιο. Βέβαια, η εμφάνισή τους εκπληκτική, το στήσιμο της συναυλίας πέρα από τα ελληνικά δεδομένα, τα τραγούδια ερμήνευσε ο Μπόνο αντιπροσωπευτικά της 17χρονης καριέρας τους, και... ως εκεί. Στην παράθειά τους να σαρκάσουν την καταναλωτική κοινωνία, έγιναν κι οι ίδιοι καταναλωτικά όντα. Μαζί με τις ενοχλητικές συνήθειες όλων των συγκροτημάτων να μιλούν στη γλώσσα της ώρας όπου παίζουν («Επιτέλους, παίζουμε στην Ελλάντα»), το όλο κατασκευάσμα κρότημα και γιγαντοοθόνη) έτεινε προς έναν θορυβώδη εντυπωσιασμό. Τα «πολύχρωμα τατά» τους δύσκολα συμβιβάζονταν με το τραγούδι τους εναντίον της επέμβασης των ξένων Πολιτειών στη Νικαράγουα («Bullet the blue sky», 1987) και με την εικόνα του Λούις Κίνγκ, όταν ερμήνευαν το τραγούδι «Pride» (1984).

Αντί, είχαν εμπορευματοποιήσει κάθε μέρος της συναυλίας. Έχει ειπωθεί πως η μουσική συμβιβασμένη από τη στιγμή που γράφεται στο πεντάγραμμο. Υπάρχει αυτός ο καίος συμβιβασμός και υπάρχει και ο άλλος, ο συμβιβασμός της «μάσας». Οι U2 στην Marl περιοδεύουν τους σαρκάζουν την καταναλωτική κοινωνία, της οποίας αποτελούν μέρος. Όμως δεν υπήρχε ούτε ένα στοιχείο αυτοσαρκασμού. Στο τέλος της συναυλίας αν είδαν εικόνες «εμπορευματοποιημένων» καλλιτεχνών: Χέντριξ, Λέννον, Μονρόε κ.λπ. Αλλά όλα τους ίδιους ανάμεσα σε αυτούς στη γιγαντοοθόνη. Κατηγορούσαν τις ΗΠΑ στο «Bullet the blue sky». Όμως από το χέρι της Αμερικής τρέφονται. Επομένως, τι να πεις; Ουλημένοι, υποκριτικοί;

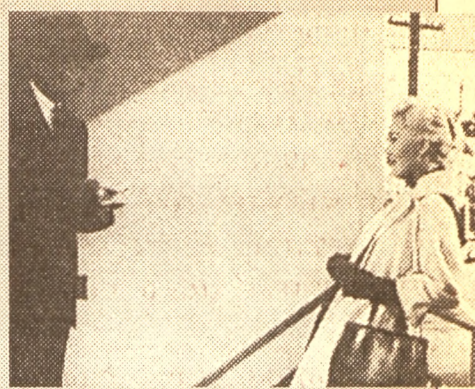
Η άλλη, ποιος είναι υποκριτικός; Οι U2 ή εγώ; Οι U2 απευθύνονται στο ευρύ κοινό και θέλουν δεν θέλουν, φέρονται κατ' αυτόν τον τρόπο. Εγώ πήγα στη συναυλία απειλημένος απέναντί τους και με την επιχειρηματολογία της προηγούμενης συναυλίας του γράφου δομημένη στο μυαλό μου. Νιώθω πως επιβεβαιώθηκα από το θέαμα που είδα, αλλά αμφισβητώ κατά πόσο πραγματικά πιστεύω σ' αυτά που λέω. Τα φώτα έμπωσαν, τα τραγούδια με γοήτευσαν, η αίσθηση της συναυλίας ήταν υπέροχη, οι U2 είναι μόνο το κορυφαίο εν ενεργεία συγκρότημα της εποχής μας, αλλά και από τους πιο δημοφιλείς μουσικούς της Ευρώπης. Όσο για τις επισημάνσεις μου, τι σημασία έχουν να έχουν; Οι U2 εκφράζουν την εποχή τους... και ο αγώνας στην Ιρλανδία συνεχίζεται!

ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΟΥΚΑΣ,
μαθητής

Π Ρ Ο Τ Ε Ι Ν Ο Υ Μ Ε

• Δείτε:

Τον Δεσμώτη του Ιλίου (Vertigo) του Άλφρεντ Χίτσκοκ (1958), που ξανακυκλο-

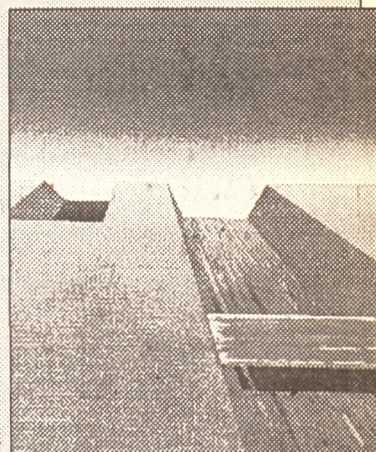

φορεί σε νέες κόπες. Ο Τζαίμς Στιούαρτ και η Κιμ Νόβακ σε ένα ψυχολογικό θρίλλερ, όπου οι ενοχές, τα απωθημένα και οι διαρκώς καταπιεσμένες επιθυμίες συνδυάζονται περίφημα με το γνωστό σασπένς του βιρτουόζου της αστυνομικής πλοκής. Για να θυμούνται οι παλιοί και να μαθαίνουν οι νεότεροι...

• Διαβάστε: Τη νέα ποιητική συλλογή του Διονύση Καψάλη, Μπαλάντες και Περιστάσεις (εκδ. Άγρα). Επιμένοντας στη ρίμα και στο μέτρο, ο ποιητής επανεμφανίζεται με ένα βιβλίο που περιλαμβάνει ποιήματα και μεταφράσεις. Δείγμα γραφής: «Δεν σηκώθηκα, σ' άφησα να 'μπεις / σαν αγέρι που φέρνει δροσιά / σ' είχε ο νους μου γυμνή και να λάμπεις, / μα κρατούσα τα μάτια κλειστά // ως γδυνόσουν, και θα 'χες στο σώμα / του χορού σου δειλές ομορφιές / δεν σηκώθηκα, λείπεις ακόμα, / κι ήταν όνειρο που 'ρθες προχθές.» (Τραγούδι)

• Ακούστε: Τον βαθύφωνο Φραγκίσκο Βουτσάινο και τον Γιάννη Παπαδόπουλο στο πιάνο να ερμηνεύουν Σούμπερτ (το «Κύκνειο άσμα» και τα «Διαλεκτά τραγούδια»), το Σάββατο, 11 Οκτωβρίου, στην αίθουσα του Παρνασσού. Η εκδήλωση, σε συνεργασία του Ωδείου Κόνταλ και του Τρίτου Προγράμματος της ΕΡΑ, γίνεται με αφορμή τον εορτασμό του έτους Σούμπερτ.

• Δείτε: Την έκθεση του ζωγράφου Χέρμαν Μπλάουτ, στην γκαλερί Αργώ, Μέρλιν 8, στο Κολωνάκι. Παρουσιάζει έργα του των τελευταίων δύο χρόνων με τίτλο Ορίζοντες. Μόνιμο μοτίβο του καλλιτέχνη, μια διαβρωμένη σανίδα, σε κατάσταση προχωρημένης φθοράς. Έργα στα οποία δεσπόζει η έντονη παρουσία του ελληνικού φωτός – του ίδιου φωτός που μάγεψε το ζωγράφο απ' το Μόναχο και τον κράτησε στην Ελλάδα, 32 χρόνια τώρα.

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ «ΑΠ' ΟΛΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ»

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ ΚΑΙ ΙΑΠΩΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ. Θουκυδίδης και ρωσική ιστοριογραφία, Θουκυδίδης και ινδική, αμερικανική, γερμανική, ισπανική ιστοριογραφία... και πάει λέγοντας. Όχι στη φαντασία μας. Ούτε σ' ένα μεγαλεπήβολο, ανέφικτο όμως σχέδιο, αλλά στην πράξη. Ένα τόλμημα «σύγκρισης και αντιπαραβολής» για πρώτη φορά κι αυτό από το 2ο Διεθνές Συμπόσιο Θουκυδίδη στο Δήμο Αλίμου. Ένα Συμπόσιο που έλκυσε τις «κορυφές» των Πανεπιστημίων όλου του κόσμου και το οποίο χαιρετίστηκε με θέρμη απ' τη γαλλίδα ελληνίστρια και ακαδημαϊκό **Ζακλίν ντε Ρομιγύ**. Δεκαέξι συνολικά κράτη δήλωσαν το παρών με εισηγήσεις και διάλογο.

Ιδιαίτερη, όμως, αίσθηση στο πενθήμερο Συμπόσιο, το οποίο θεώρησε τον Θουκυδίδη όχι από την απολύτως κλασική έποψη, έκανε η εργασία του **Ε. Μικρογιαννάκη** (προέδρου του Συμποσίου, προέδρου του τμ. Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών) με θέμα: *Ακρότητες ιστορικής κριτικής - Πολλαπλή θεώρηση του Αρχελάου της Μακεδονίας: εξύψωση (από Θουκυδίδη),*

εξουθένωση (από Πλάτωνα), αποσιώπηση (από Ξενοφώντα). Με εργασία που πέραν της πρωτότυπης σύλληψής της προσπάθησε να εμβαθύνει στα αίτια που οδηγούν κάθε ιστορικό στα συμπεράσματά του.

Επίσης, η εργασία των Ρώσων **Vasil Kuzishin** και **Vasil Lyubetsky** με θεματική της την αντιπαραβολή Θουκυδίδη με Τολστόι αναφορικά με τα αίτια των παγκόσμιων πολέμων είχε μεγάλη απήχηση, ενώ ανάλογο ενδιαφέρον παρουσίασαν οι εισηγήσεις της **Α. Βασιλικοπούλου** καθώς και του **Κ. Ζουράρι**.

Στο συνέδριο που διήρκεσε από τις 10 έως τις 14 Σεπτεμβρίου ταξυ άλλων συμμετείχαν οι καθηγητές: **Α. Τσακμάκης, Α. Έμπερ, Ζ. Κριστιέν, Κ. Κατσιμάνης, Α. Παναγόπουλος, Ν. Λουράτζι, Λ. Καλλέτ** κ.ά.

Η επόμενη διεθνής συνάντηση για τον Θουκυδίδη (3ο Διεθνές Συμπόσιο), που αποτελεί πλέον θεσμό, θα γίνει το 2001.

Ιωάννα Κλεφτόγιαννη

BOMBIDIA ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΦΑΣΙΑΣ

• Ήταν ένας μόνος του... Ο Υπουργός Πολιτισμού πορεύεται χωρίς συμβούλους –με μόνη εξαίρεση τη γυναίκα της Ευρώπης και της κλειστής Πινακοθήκης–, με καταργημένη και ουδέποτε ανανεωμένη την Εθνική Γνωμοδοτική Επιτροπή για τα εικαστικά, με καταργημένη και ουδέποτε ανανεωμένη την Καλλιτεχνική Επιτροπή της Εθνικής Πινακοθήκης οι αρμοδιότητες της οποίας λέει, θα μεταβιβάζονταν στους Επιμελητές του Ιδρύματος, λέει κ.ο.κ.

• Παράλληλα, το πολυνομοσχέδιο που ετοιμάζει, βρίθει ανακολουθιών και επικαλύψεων ενώ, ως προϊόν του μη-διαλόγου –που θα έλεγε και ο αείμνηστος–, βρίσκει αντιδράσεις απ' όλους τους εμπλεκόμενους φορείς. Ο υπουργός, πάντως,

δεν μίλησε με το Καλλιτεχνικό Επιμελητήριο το οποίο και τον καταγγέλλει σχετικά ούτε συζήτησε ευρύτερα με την πολιτιστική κοινότητα την οποία και αγνοεί. Ο κ. Βενιζέλος πορεύεται μόνος του –όπως τον είδαμε π.χ. όλοι, σπρωχνόμενο πίσω από τον πρωθυπουργό στην περίφημη παρέλαση του θριάμβου για την Ολυμπιάδα– έχοντας αντιληφθεί ελάχιστα την ιδιαιτερότητα του υπουργείου του. Αν το πολυνομοσχέδιο για τον πολιτισμό, μοιάζει λίγο στο νομοσχέδιό του για τη Ραδιοτηλεόραση, δέσαμε.

• Ο κ. Πάνος Τζώνος, αρχιτέκτων του Μεγάρου Μουσικής στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, ανέλαβε την Εθνική Πινακοθήκη. Το Αντί θα ενδιαφερόταν να μάθει το ποσόν της αμοιβής του, όσο και το κόστος των αναληφθεισών εργασιών. Τα περί πανελληνίου αρχιτεκτο-

νικού διαγωνισμού που ειπώθηκαν, καθώς και τα περί εκδηλώσεως ενδιαφέροντος όπως επιτάσσει ο μόνος για τέτοια έργα, απλώς... ειπώθηκαν.

• Στο Συμπόσιο για την Κάλλας ήταν αυτονόητο ότι έπρεπε να παραστεί και να ομιλήσει ο κ. Θάνος Μικρούτσικος, όπως και να παιανίσει η μουσική του. Δυστυχώς, δεν προσεκλήθη ούτε και ερμήνευσε ο κ. Μητροπάνος. Παράλειψις. (Κακίες θα πείτε. Εξάλλου και ο Λόρκα και ο Ντε Φάλια έγραφαν λαϊκή μουσική, αν δε είχαν εγκαίρως και τα λιμπρέτα του κ. Λαμπράκη ασφαλώς θα έγραφαν και όπερες).

• Παρεμπιπτόντως: ιδρύεται Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης στην Αθήνα, διπλασιάζεται κτηριακά η Εθνική Πινακοθήκη και ιδρύεται Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης στη Θεσσαλονίκη. Επίσης, με βάση το νέο πολυνομοσχέδιο του ΥΠΠΟ, ιδρύεται όπερα και ιδρύεται όπερα δωματίου

στη Θεσσαλονίκη. Επίσης ιδρύονται...

— Τι γελάτε ρε;

• Κι όμως, υπάρχουν χαράμαδες για δημιουργία εκτός της πεπατημένης και μακριά από τα ιερατεία της τέχνης (Πινακοθήκη ή ΑΣΚΤ) ή τους μεγαλομικρέμπορους της. Το Β' φεστιβάλ κόμικς που οργάνωσε η Βαβέλ στο Γκάζι ήταν όχι μόνο μια σοβαρή εναλλακτική πρόταση έκφρασης αλλά και μια όαση ελευθερίας μέσα στο ακαδημοποιημένο γκέτο της εγχώριας πρωτοπορίας. Προεξάρχων της εκδήλωσης ο ημέτερος **Θ. Μουτσόπουλος** – ή και **Μουτσό** για τους κομίστες.

• Στο Γκάζι πάλι εξαιρετική ήταν η παρέμβαση των τριών εικαστικών **Νίκου Αρτέμη, Στέφανου Καράμπαμπα** και **Λεάνδρου**, οι οποίοι πρότειναν τρεις κόμικς περφόρμανς όπου η τρισδιάστατη δυνατότητα δεν μείωνε καθόλου τη διάθεση για σάτιρα ή αυτοσαρκασμό. Μπράβο παιδιά!

Μανωλάκης, ο βομβιστής

ΣΙΕΝΤΖΑ: ΒΕΒΗΛΟΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑ

ΔΕΚΑ ΧΡΟΝΙΑ μετά τον πρόωρο θάνατο του **Αντρέα Πασιέντζα**, του γιού παιδιού των κόμικς, σε μόλις 32 χρόνων, η πόλη της Βόρειας Ιταλίας όπου γεννήθηκε και όπου να σκισάρει-φιλοξενεί στις 5 Οκτωβρίου έως τις 16 Οκτωβρίου μια έκθεση με 250 έργα σκέδια, πολλά από τα οποία παρουσιάζονται για πρώτη φορά.

Ilazzo re Enzo (παλάτι σιλιά Έντσο) φιλοξενεί η αιρετική ευαίσθητη τέχνη από το τέλος του

αν πρωτοδημοσίευσε στο περιοδικό Alter-Alter τις περιπέτειες μονιμής φαντασίας του Πεντοτάλ, τη γέννηση των Τζανάρντι, Αντί και Πετρίλι, των τριών υιέστερων ηρώων του, ο Πασιέντζα φαίνα να πετάει πέτρες. Στο τέλος του παρέμεινε ταυτισμένος με ορόκλητα εκείνα στοιχεία που ορφωσαν το καταστροφικό έργο του, ηρονομιά που άφησε στις νεογενικές γενιές νέων των μητροπόλεων: αποφασίζει να είμαι ροκ όπως ο Μικελάντζελο, κι έτσι θα είμαι μέχρι το τέλος της ζωής μου. Δεν θέλω να γεράσω σε κανένα

επίπεδο, ακόμα και σωματικά. Θέλω να κινηθώ μέσα από πολλά κανάλια που δεν είναι αναγκαστικά τα γνωστά θεσμοποιημένα, η τηλεόραση, το θέαμα κ.λπ.» (Συνέντευξη στο περιοδικό Linus αναδημοσιευμένη στη Βαβέλ (12/84). Πού να το ήξερε ο Πασιέντζα ότι, λίγα χρόνια μετά, τα σκίτσα του θα κινούνταν μέσα κι από άλλα κανάλια, μάλλον θεσμοποιημένα, όπως αυτό του Internet. Τέλος πάντων, για όποιον ενδιαφέρεται, στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.teoremaoffice.com> μπορεί να βρει όλα τα δημοσιευμένα σκίτσα του.

Λεωνίδας Βαλασόπουλος

ΤΙΝΗ ΦΟΥΑΡ

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ, τρία (σύγχρονα σχεδόν) καλλιτεχνικά-εικαστικά γεγονότα ως συζήτηση-επισφράγιση του αφιερώματος στη Σύγχρονη Τέχνη της Βρετανίας, στο πλαίσιο του ART ATHINA '97 - Συνάντηση σύγχρονης τέχνης - της φουάρ.

Πρώτο, μια «εικαστική παρέμβαση» με τη συμμετοχή περισσότερων από 45 αθηναίων καλλιτεχνών από την Ελλάδα και την Ευρώπη, με την παρουσίαση και έκθεση εντύπων, εκδόσεων τέχνης και με ταυτόχρονη λειτουργία βιβλιοπωλείου-art shop και περιπτέρου του μήνα Φωτογραφίας.

Δεύτερο, μια ολοκληρωμένη «γνωριμία» με το εικαστικό γίνεσθαι μέσω των έργων των αθηναίων καλλιτεχνών, που εξετάζουν με κριτικό μάτι το «αστικό τοπίο» της μεταπολεμικής Βρετανίας, καθώς και την επιρροή της βρετανικής ποπ, με κέντρο βάρους τον υλισμό και το ταξικό πρόβλημα της σύγχρονης Βρετανίας.

Τρίτο σκέλος της εκδήλωσης περιλαμβάνει μονοήμερο συμπόσιο εργασίας με θέμα: «Η τέχνη ενός μοντέλου για το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης στον 21ο αιώνα» με τη διοργάνωση διευθυντών μουσείων απ' την Ευρώπη και την Αμερική και υπό το συντονισμό του **Seph Kosuth**.

Η εικαστική παρέμβαση των αθηναίων τέχνης θα γίνει στο Εκθεσιακό Κέντρο της Λεωφόρου Αρσίου από τις 9 έως τις 14 Οκτωβρίου, η έκθεση των έργων των δεκαπέντε καλλιτεχνών, με θέμα τη «Νέα βρετανική τέχνη» (περιλαμβάνονται κυρίως φωτογραφία, βίντεο και εγκαταστάσεις), θα ξεκινήσει στις 10 Οκτωβρίου και θα διαρκέσει έως τις 9 Νοεμβρίου στο Γκάζι. Το Συμπόσιο θα γίνει στις 11 Οκτωβρίου στο συνεδριακό κέντρο του ξενοδοχείου Athenaeum Intercontinental.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

• Με τίτλο **ΓΕΛΙΟ...** γραφώντας τους πολιτικούς μας εγκαινιάστηκε την Τετάρτη 8 Οκτωβρίου στην γκαλερί **Αστρολάβος-Δεξαμενή** (Ξανθίππου 11, Κολωνάκι, τηλ. 7294342) ομαδική έκθεση γελοιογραφίας. Συμμετέχουν οι πολιτικοί γελοιογράφοι **Στάθης, Κ. Μητρόπουλος, Αρχέλαος, Γρηγοριάδης, Γήσης**, οι δικοί μας **Γ. Φιλιδιάκος** και **Χ. Παπανίκος**, κ.ά. Για τους λάτρεις της σκωπτικής διάθεσης η έκθεση θα διαρκέσει έως τις 24 Οκτωβρίου. Προλαβαίνετε.

• **Στέλλα Καλαμαρά**, ζωγραφική. Γκαλερί της Έρσης (Κλεομένους 4, τηλ. 7220231). Από 6 έως 19 Οκτωβρίου.

• **Α. Βούσουρας, Ε. Γαλανού, Ε. Θεοφυλάκτου, Σ. Καραλέκα, Α. Κέλλης, Ν. Κρυωνίδης, Ε. Μιχαλακοπούλου, Γ. Μουχασίρης, Π. Νικολακόπουλος, Ρ. Ράγκου, Δ. Ταντανόζης, Κ. Τσώλης και Κ. Χατζηγιώσης**: έκθεση ζωγραφικής, γλυπτικής και κατασκευές στην αίθουσα τέχνης **Τερρακόττα** (Χρυσ. Σμύρνης 13, Θεσσαλονίκη, τηλ.: 031- 235689). Από 18 Σεπτεμβρίου έως 18 Οκτωβρίου.

• **Γεσθημανή Σεφεροπούλου**: έκθεση ζωγραφικής στην **Τερρακόττα** της Αθήνας (Κηφισίας 124 - Εκθεσιακό Κέντρο Κηφισίας, τηλ.: 6480397-8). 10-14 Οκτωβρίου.

• **Μάρκος Χατζηπατέρας και Στέφαν Αντονάκης**, στο Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης **Ιλεάνα Τούντα** (Αρματολών και Κλεφτών 48, τηλ. 6439466). Ώς 15 Νοεμβρίου.

• **Θεόδωρος Στάμος: 1922-1997** στην Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου (Βασ. Κωνσταντίνου 50), ως τις 30 Νοεμβρίου.

• **Νίκη Καναγκίνη**, ζωγραφική. Στο Πολιτιστικό Κέντρο Μπενεττάτου (Δρόση και Δροσίνη - Πλ. Σολωμού, Ψυχικό, τηλ. 6745135). Ώς τις 12 Οκτωβρίου.

• **Marina D**: ζωγραφική με θέμα **Κήπους της Agarita** στην γκαλερί **Astra** (Καρυστιδων 8, Ακρόπολη, τηλ. 9220236). Από 16 Οκτωβρίου έως 1η Νοεμβρίου.

• **Έφη Μάνου**: ζωγραφική, στον εκθεσιακό χώρο της Α.Σ.Κ.Τ. (Θόλου και Πανός 19Α, Πλάκα, τηλ. 3215654). Από τις 10 έως τις 30 Οκτωβρίου.

• **Αιμιλία Παπαφιλήπου**: έκθεση ζωγραφικής στην γκαλερί **Νέες Μορφές** (Βαλαωρίτου 9, τηλ. 3616165). Ώς τις 21 Οκτωβρίου.

• **Ματίνα Μάντζιου**: ζωγραφική στην γκαλερί **Αέναον** (Αντερσεν 18, Κατεχάκη, τηλ. 6711264) από τις 13 ως τις 31 Οκτωβρίου.

• **Πέπυ Σβορώνου**: ζωγραφική. Γκαλερί **Νέες Μορφές** (Βαλαωρίτου 9, τηλ. 3616165), από 23 Οκτωβρίου έως 11 Νοεμβρίου.

Ένας από τους (2-3) σημαντικότερους εκπροσώπους της Pop Art, μιας καλλιτεχνικής κίνησης που αναδεικνύεται εξαιρετικά επίκαιρη τα τελευταία χρόνια, πέδανε πρόσφατα. Ο Roy Lichtenstein έδωσε ένα κύρος στα κόμικς, από τα οποία πήρε ένα μεγάλο μέρος της έμπνευσης του ξεκινήματός του, κέρδισε δόξα και χρήματα, αλλά αυτό που ίσως ποτέ δεν του αναγνωρίστηκε επαρκώς ήταν πως υπήρξε ένας εξαιρετικός ζωγράφος. Έτσι απλά.

Η σημασία

Roy Lichtenstein

«Η ΤΕΧΝΗ ΕΧΕΙ ΓΙΝΕΙ μετά τον Σέιντντλερ υπερβολικά ρομαντική και μη ρεαλιστική σαν να τρέφεται από την ίδια την τέχνη. Πρόκειται για ουτοπία. Διατηρεί όλο και λιγότερη επαφή με τον κόσμο, κοιτάζει προς τα μέσα... Ο κόσμος είναι έξω. Η Ποπ Αρτ βλέπει έξω, στον κόσμο, δείχνει να αποδέχεται το περιβάλλον της, πράγμα που δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ούτε καλό ούτε κακό, αλλά απλά διαφορετικό με άλλη ψυχική κατάσταση», έλεγε ο Λιχτενστάιν.

Έστειλε την «Υψηλή Τέχνη» στη χαβριζα ή βοήθησε στην πάλη της «χαμηλής» για αποδοχή; Χαρακτήρισαν τη ζωγραφική του «Νέα» ή «Ψυχρή» Αφαίρεση. Στην πραγματικότητα, μάλλον ως σπαρακτικά (αντιθέτως) σαρκαστικά έργα θα τα βλέπαμε. Η ιστορικός **Lucy Lippard** αναρωτιέται αν τον ενδιέφερε πιο πολύ το «θέμα του έρωτα» ή ο «ηρωισμός στον πόλεμο» – θέματα που εικονογραφεί κατά κόρον στην «κλασική» του περίοδο – από το «πρόβλημα της φόρμας». Πάντως, αυτό που είναι σαφές είναι ότι θέτει θέματα τελείως διαφορετικά από συνοδοιπόρους του στην αμερικανική Ποπ Αρτ, όπως ο **Warhol**. Βέβαια, αν θέλουμε να δώσουμε πραγματικά ιστορική διάσταση στο πρόβλημα της Ποπ Αρτ, τότε ο Λιχτενστάιν, ο Γουόρχολ ή ο Ρόζενκρουιστ δεν ήταν περισσότερο ποπ απ' ό,τι ο **Duchamp**, ο **Léger**, ο **Delaunay** ή οι ιταλοί φουτουριστές. Αλλά δεν είναι αυτό το θέμα μας.

Ένα συχνό θέμα των έργων του ήταν οι ες κοπέλες σε μελό στιγμές και στάση πόντους συναισθηματικής υποταγής προς τους εραστές τους, σε έργα όπως τα εγγλωττα από τον τίτλο τους, *Oh, Jeff I Love You, Too but...*, *Blonde Waiting* και *Hopeless*. Σε αυτές αναγνωρίζει κανείς τα πρόσωπα των κοριτσιών από τα («κοριτσιότικα») κόμικς του **Tony Abruzzo**, που τόσο συχνά «αναπαρήγαγε». Ο Λιχτενστάιν παρατήρησε ότι αυτά είχαν μια αλλόκοτη ένταση που άλλα στοιχεία της ίδιας ιστορίας (ή άλλων) δεν είχαν. Πολλές φορές όμως, σε πίνακες όπως το *Blonde Waiting* (Ξανθιά που Περιμένει) του 1964 ή στο

ΡΟΥ ΛΙΧΤΕΝΣΤΑΪΝ, ΚΟΡΙΤΣΙ ΜΕ ΜΠΑΛΑ, 1961.

της κουκκίδας

του Θανάση Μουτσόπουλου

less (Απελπισμένη) του 1963 προχω-
σε σε μια πιστή απόδοση των κορι-
του Abruzzo, αλλάζοντας όμως πα-
γλα το χρώμα των μαλλιών τους από
α (ή τέλος πάντων καστανά) σε ξαν-
ριτήριο, η χρωματική ισορροπία του
ου ή το στυλιζάρισμα της περσόνας
οντά στο στερεότυπο; Κυριαρχεί η
αίσθηση ότι ο Λιχτενστάιν απλώς
έβγαλε» καρέ από κόμικς (στο έργο
ων αρχών του '60) χωρίς καμία δημι-
ική παρέμβαση. «Χωρίς καμία προ-
η γραμμών», θα ήταν ίσως πιο σωστό
πωθεί. Αντίθετα, όμως, ο ζωγράφος
τε να δουλέψει εντατικά πάνω στην
πική του γλώσσα, ώστε να φέρει αυτά
ρέ σε μια πιο πλατωνική ιδέα κόμικς-
τητας. Ποιο καλύτερο παράδειγμα
το γνωστό *Whaam!* (1963), όπου η
ής έκρηξη αεροπλάνου του σχεδια-
όμικς **Irv Novick** μετατράπηκε σε μια
δελική μονοκονδυλιά. Φυσικά, η σχέ-
όμικς-Λιχτενστάιν, μετά την επιτυχία
καλλιτέχνη, λειτούργησε και αντίστρο-
σως δεν είναι πολύ γνωστή η επιρροή
άσκησε το στυλιζάρισμα του ζωγρά-
πα μαζικά αμερικανικά κόμικς της
ετίας του '70 (ιδιαίτερα αυτά της εται-
Marvel). Όμως και σε αυτόν τον το-
ίποτα δεν έμεινε ίδιο μετά την επέλα-

ου.
ιχτενστάιν δεν έμεινε μόνο στα ίδια
όμικς ως αναφορά. Μετέφρασε τα
των αγίων του εικαστικού μοντερνι-
στη «χυδαία» γλώσσα των κόμικς.
ες των **Cézanne, Picasso, Mondrian**
λλων ηρώων της μοντέρνας ζωγραφι-
εταλλάχτηκαν σε «κάτι άλλο». Δεν
ίλλωστε σημασία το θέμα. Καρτ πο-

στάλ με αρχαιοελληνικούς
ναούς, ηλιοβασιλέματα,
γραφικά τοπία αλλά και
(τεράστια) μπαλάκια του
γκολφ υπέστησαν την ίδια
αντιμετώπιση. Καμία ση-
μασία. Το 1965-66 έκανε
μια σειρά από μεγάλους πί-
νακες που έδειχναν μια κό-
μικς εκδοχή ενός (ή περισ-
σοτέρων) εξπρεσιονιστι-
κών πινελιών σε γιγάντια
μεγέθυνση. Φαινόταν σαν
παρωδία του ρητορισμού
της αφηρημένης τέχνης, αλ-
λά πιθανότατα ήταν απλώς
κάτι διαφορετικό. Μια θα-
λασσογραφία που κάνει
πλησιάζει (επικίνδυνα) την
απόλυτη αφαίρεση. Αυτή
τη φορά όμως φθάνει σε
αυτό το αποτέλεσμα από
τελείως άλλο δρόμο από τους προκατό-
χους του.

«ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΑΠΡΟΣΩΠΟΣ»

Άραγε η απόλυτη στιγμή της σχηματοποί-
ησης του Λιχτενστάιν ήρθε με έναν πίνακα
μεγάλου μεγέθους που δεν έδειχνε τίποτα
άλλο από τη λέξη «Art», γραμμένη με στι-
βαρά κεφαλαία φωτοσκιασμένα γράμμα-
τα; Αν σε άλλες προσπάθειες ο ζωγράφος
αποκωδικοποίησε τους εξπρεσιονιστές,
εδώ πήρε θέση ο Marcel Duchamp. Οι τε-
χνοκριτικοί, στην πλειοψηφία τους, όμως,
ποτέ δεν αποδέχτηκαν αυτή την (πιο) εν-
νοιολογική πλευρά του καλλιτέχνη και
εξακολουθούσαν να τον θεωρούν στυλί-
στα. Η συγκεκριμένη αντιμετώπιση που

Ρόυ Λιχτενστάιν, *Γυναίκα με λουλουδάτο καπέλο*, 1963.

του επιφυλάχθηκε όλα αυτά τα χρόνια τον
οδήγησαν κατά καιρούς σε ξεσπάσματα
παραπόνου. «Θεωρούμε ότι η τελευταία
[πριν τους ποπ] γενιά προσπαθεί να φτά-
σει το υποσυνείδητο της, ενώ οι καλλιτέ-
χνες της Ποπ υποτίθεται ότι προσπαθούν
να βγούν έξω από το έργο. Θέλω τα έργα
μου να φαίνονται προγραμματισμένα ή
απρόσωπα, αλλά δεν πιστεύω ότι είμαι
απρόσωπος όταν δουλεύω. Ο Σεζάν μιλού-
σε για την αίσθηση ότι χανόταν. Τείνουμε
να συγχέουμε το ύφος του ολοκληρωμένου
έργου με τις μεθόδους με τις οποίες έγινε.
Κάθε καλλιτέχνης διαθέτει τους απαραίτη-
τους μηχανισμούς αποπροσωποποίησης
ώστε να γίνει πρώτα απ' όλα καλλιτέχνης».
Θα έπρεπε να είναι αυτονόητο. Όχι;

ΧΑΡΗΣ ΒΡΟΝΤΟΣ

ΧΑΜΗΛΗ ΓΗ - Κείμενα για τη μουσική

Μόλις κυκλοφόρησε

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ... Η άλλη άποψη στο βιβλίο

Μια τεράστια βιομηχανία

της Σταυρούλας Παπασπύρου

Τον περασμένο Σεπτέμβριο πραγματοποιήθηκε στη γαλλική πόλη Αρλ η όγδοη κατά σειρά συνάντηση όσων ευρωπαίων –καλλιτεχνών, παραγωγών, υπευθύνων καναλιών– ασχολούνται με το κινούμενο σχέδιο. Στο Forum Cartoon, μια εκδήλωση που δεν είναι ούτε φεστιβάλ ούτε παζάρι, παρουσιάζονται πιλότοι εκπομπών από δεκάδες στούντιο, οι επενδυτές επιλέγουν ποια σχέδια θα στηρίξουν και οι δημοσιογράφοι παίρνουν μια ιδέα από τα καρτούν που θα προβάλλονται σε λίγα χρόνια από τις περισσότερες ευρωπαϊκές τηλεοράσεις.

Ολόκληρη την περασμένη χρονιά, μια γνωστή βρετανική εταιρεία κινουμένων σχεδίων, η Elm Road Entertainment, εργαζόταν πάνω σε μια παραγωγή με τίτλο *The Royal Family*. Όλοι οι συντελεστές, από τον σεναριογράφο ως τον τελευταίο καρτουνίστα, είχαν απόλυτη ελευθερία να σατιρίσουν τα κακώς κείμενα της βασιλικής οικογένειας. Το σχέδιο ήταν να γυριστούν 13 επεισόδια 13 λεπτών το καθένα, τα οποία θ' απευθύνονταν όχι μόνο στα παιδιά αλλά σ' ολόκληρη την οικογένεια. Ετοιμάστηκε λοιπόν ένας πιλότος, και η ομάδα ήταν έτοιμη να επισκεφτεί την Αρλ, την πόλη όπου θα διοργανωνόταν φέτος το ετήσιο ραντεβού όσων Ευρωπαίων ασχολούνται με το κινούμενο σχέδιο. Εκεί θα παρουσίαζαν το δείγμα της δουλειάς τους και θα προσπαθούσαν να κινήσουν το εν-

διαφέρον είτε κάποιων ανεξάρτητων παραγωγών είτε κάποιων τηλεοπτικών σταθμών. Τα πάντα είχαν προετοιμαστεί στην εντέλεια. Ένα πράγμα δεν μπορούσε να φανταστεί κανείς: τον αιφνίδιο θάνατο της λαίδης Νταϊάνα... Ο πιλότος του *Royal Family* έκλεψε μεν τις εντυπώσεις αλλά δεν βρέθηκε ούτε ένας επενδυτής για να στηρίξει την παραγωγή! Bad timing... Αρκετά βάσανα απέκτησε η βασιλική οικογένεια, ας τη σατιρίσουμε άλλη φορά, σκέφτηκαν οι χρηματοδότες.

Έπειτα από οχτώ χρόνια συνεχούς διοργάνωσης, το Forum Cartoon είναι πλέον θεσμός. Πρόκειται για την κορυφαία εκδήλωση του προγράμματος Cartoon της Ευρωπαϊκής Ένωσης (παρακλάδι του προγράμματος MEDIA), αποστολή του οποίου είναι να ενισχύσει την ευρωπαϊκή βιομηχανία κινουμένων σχεδίων και να

σταθεί εμπόδιο στον κατακλυσμό των αμερικανικών και γιαπωνέζικων σειρών. Στο φετινό Forum στην Αρλ της Νοτίου Γαλλίας, το Σεπτέμβριο, συγκεντρώθηκαν 500 επαγγελματίες –περισσότεροι από ποτέ άλλοτε– και παρουσιάστηκαν 140 δείγματα δουλειάς από 14 χώρες –αν και η συντριπτική τους πλειοψηφία προερχόταν από στούντιο της Γαλλίας, της Μεγάλης Βρετανίας και της Γερμανίας. 20 περίπου σχέδια παραγωγής βρήκαν τ' απαιτούμενα κεφάλαια –ύψους 80 εκατομμυρίων ECU– να ολοκληρωθούν. Κι αν η Βασιλική οικογένεια δεν βρίσκεται ανάμεσά τους, άλλη σειρά θα προβάλλεται σύντομα στις περισσότερες ευρωπαϊκές τηλεοράσεις: το *Hilltop Hospital*. Κάτι σαν την *Ενταταία* ή τα *Επείγοντα Περιστατικά* που παρακολουθούν με πάθος οι ενήλικες, μόνο που εδώ πρωταγωνιστούν φιγούρες ζώων απλάστελινη και οι τραγικές καταστάσεις εναλλάσσονται με κωμικοτραγικές. Φέτος, η όγδοη της σειράς, να καθησυχάσει και να συμφιλιώσει τα παιδιά με τους γιατρούς, τα νοσοκομεία, τα δυστυχήματα και, τέλος, τις αρρώστιες.

ΤΑ ΚΑΡΤΟΥΝ ΕΡΧΟΝΤΑΙ ΣΤΗ ΣΥΡΟ

Η ελληνική εταιρεία ARTOON συμμετείχε και αυτή τη χρονιά στο Forum. Τα προηγούμενα χρόνια οι Γιώργος Νικολαΐδης και Νίκος Βεργίτης αναζητούσαν –και έβρισκαν– χρηματοδότες για μια σειρά 13 επεισοδίων, κόστους ενός δις δολαρίων, με τίτλο *Πλάτων και Πανδώρα* (από τα τελευταία... φραουλοπουλιά της Γης). Αισθητοποιούν τα παιδιά απέναντι στον κίνδυνο της οικολογικής καταστροφής. Τώρα, κι ενώ η παραπάνω σειρά κοντεύει

Ζαν Λουπ Φελιτσιόλι-Αλαίν Γκανιόλ, Ο εγωιστής.
Μια από τις υποψήφιες ταινίες για το Χρυσό Καρτούν.

ους να ολοκληρωθεί, η εταιρεία εργάζεται σ' ένα σχέδιο 26 πενταλέ- για παιδιά προσχολικής ηλικίας, το πιο της οποίας υπογράφει η δημοσιο- γος **Ειρήνη Λεβίδη**. Οι παρατηρήσεις παρακολούθησαν τον σχετικό πιλό- γον Αρλ θα ληφθούν υπόψη και, πιθα- α, ένα νέο δείγμα του σχεδίου θα πα- αστεί στο Forum του 1998. Την επό- ρονιά, είναι η σειρά της Ελλάδας να οξενήσει. Η πόλη που προτιμήθηκε ους επικεφαλής του Cartoon είναι η ύπολη, και ήδη μεταξύ Σύρου και ελλών υπάρχει ανοιχτή γραμμή επι- νίας.

ΜΙΚΡΟΥΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΥΣ

ραστηριότητες του Cartoon δεν εξα- νται στη διοργάνωση του Forum. ιονοτικό πρόγραμμα δίνει κίνητρα κρά στούντιο για να συνεργάζονται ι αλληλοσυμπληρώνονται, φροντίζει ν τεχνικό εκσυγχρονισμό τους, διορ- ει σεμινάρια για τους καρτουνίστες, ριμοδοτεί εκείνους που καταθέτουν οπικά έργα με καλλιτεχνικές κι όχι εμπορικές αξιώσεις. Κάθε χρόνο, τιτροπή ειδημόνων επιλέγει την κα-

λύτερη ανάμεσα στις βραβευμένες ταινίες στα φεστιβάλ κινουμένου σχεδίου του Ανσί, των Βρυξελλών, του Καρντίφ, του Εσπίνιο, της Στουτγάρδης και της Ουτρέ- χτης, και απονέμει το Χρυσό Καρτούν (σαν να λέμε το ευρωπαϊκό Όσκαρ). Το βραβείο συνοδεύεται με το ποσό των 35.000 ECU, δίνοντας έτσι στον νικητή τη δυνατότητα να μην δουλέψει αναγκαστικά ως σχεδιαστής σε τηλεοπτική σειρά, αλλά να αφοσιωθεί στην επόμενη ταινία του. Το Χρυσό Καρτούν του '98 δόθηκε στον 33χρονο Γάλλο **Συλβαίν Σωμέ** -απόφοιτο της σχολής κόμικς της Ανγκουλέμ που

Ρουθ Λίνγκφορντ, *Ο θάνατος και η μητέρα.*

ανακάλυψε στο κινούμενο σχέδιο έναν τρόπο έκφρασης- για την ημίωρη μαύρη κωμωδία *Η γριά και τα περιστέρια*, όπου εντυπωσιάζει η πιστή αναπαράσταση του μεταπολεμικού Παρισιού. Η επιτροπή όμως απένειμε τιμητική διάκριση και στη 43χρονη Βρετανίδα **Ρουθ Λίνγκφορντ**. Εμπνευσμένη από ένα παραμύθι του **Χανς Κρίστιαν Άντερσεν**, η ταινία της *Ο θάνα- τος και η μητέρα* έρχεται να υπογραμμίσει για άλλη μια φορά το γεγονός ότι τα κινού- μενα σχέδια δεν απευθύνονται αποκλει- στικά στους μικρούς. Κάποιες φορές συ- γκλονίζουν και τους μεγάλους.

ΟΙΚΟΤΟΠΙΑ

το οικολογικό περιοδικό της νέας εποχής

ΣΕΙΧ-ΣΟΥ ΧΡΟΝΙΚΟ
ένός προαναγγελλθέντος **ΘΑΝΑΤΟΥ**
Όλα αλλάζουν...

Ακόμα και οι μύθοι του Αισώπου

ΦΑΚΕΛΛΟΣ:
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ
της **ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ**

ΔΙΑΚΟΠΕΣ
στη **ΧΩΡΑ** των
ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΤΩΝ

ΗΛΙΑΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Το κίνημα των
ΑΣΤΕΓΩΝ στη **ΒΡΑΖΙΛΙΑ**

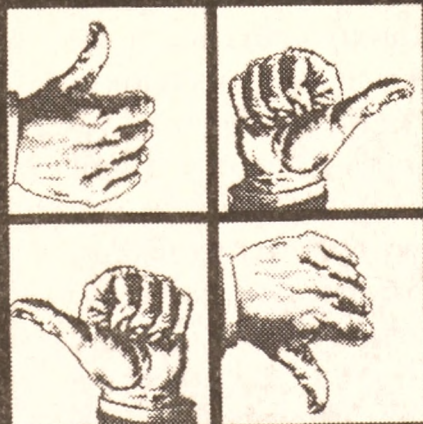
ΚΟΡΙΝΘΟΣ: ΑΡΧΑΙΟ ΛΙΜΑΝΙ

Από τον **ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ** στο **DNA**

ΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΦΡΑΓΚΙΝΗ 9, ΤΗΛ. 241.791
ΘΗΝΑ: ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ 31, ΤΗΛ. 3224.344

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ

ΣΟΦΙΑΝΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΙΔΗΣ
ΤΑ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΤΑ
η καταγραφή μιας δεκαετίας

ΘΕΜΕΛΙΟ

ΣΒΙΑΤΟΣΛΑΒ ΡΙΧΤΕΡ ΚΑΙ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΣ ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ:

Μια ιστορική διαδρομή

της Εύας Βαμβούκου-Κουτιώλα

Λίγες μέρες πριν από το θάνατο του Sviatoslav Richter, ένα αγγλικό περιοδικό έγραψε: «Ένας μύθος. Η μνήμη του φαινόμενο. Η πιανιστική του τέχνη πηγαία, βγαίνει βαθιά μέσα από την ψυχή του. Το ρεπερτόριό του αχανές. Η εμφάνιση του στο κοινό γεμάτη ταπεινοφροσύνη και αυταπάρνηση. Οι ερμηνείες του κάνουν κάθε συνδέτη να σκιρτήσει.»

O Richter έφυγε από κοντά μας. Μένει όμως μέσα από τη μουσική του ο απόηχος του αποκαλούμενου σοσιαλιστικού ρεαλισμού, ενός ρεύματος που επηρέασε την τέχνη σε ολόκληρο το φάσμα της. Η πιανιστική του τέχνη είναι μια καθαρά εγκεφαλική ανάλυση, ένα ξετύλιγμα της πιο γόνιμης και ευαίσθητης φαντασίας. Τα ρυθμικά της στοιχεία δυνατά, οργανωμένα, πάντα αυστηρά και πάντα ελεύθερα.

Γεννήθηκε στην Ουκρανία κοντά στο Κίεβο στις 20 Μαρτίου 1915, μόλις δύο χρόνια πριν από την ιστορική επανάσταση των Μπολσεβίκων. Γιος ενός γερμανικής καταγωγής ουκρανού οργανίστα και πιανίστα, πήρε τα πρώτα μαθήματα μουσικής από τον πατέρα του. Το ταλέντο του ήταν πολύπλευρο και από τα πρώτα του χρόνια ασχολήθηκε με τη σύνθεση και τη διεύθυνση ορχήστρας. Το 1934, όντας ήδη 20 ετών, αποφασίζει να ανακαλύψει την πιανιστική τέχνη και το 1937 έρχεται στη Μόσχα για να συνεργασθεί με τον μεγάλο δάσκαλο **Heinrich Neuhaus** (επίσης δάσκαλο του **Emil Gilels**). Αργότερα ο Neuhaus θα γράψει στο βιβλίο του *Η Πιανιστική Τέχνη*: «*Η πρώτη βίστα του είναι σχεδόν τέλεια. Ο ρυθμός του εγκεφαλικός, οργανωμένος, απόλυτος και ελεύθερος σαν μια αρμονική συμφωνία. Δουλεύοντας με τον Richter ακολούθησα μια φιλική ουδετερότητα. Η δεξιοτεχνία του είναι δώρο της φύσης.*» Το απόφθεγμα του Neuhaus για την πιανιστική τέχνη του Richter ήταν: «*Αν προσπαθήσεις να διδάξεις τον ήδη διδαχθέντα, τον καταστρέφεις.*» Ο μεγάλος μύσσης του πιάνου, που πέρασε στην ιστορία, ήταν αυτοδίδακτος.

Πάντα σκυθρωπός, επιρρεπής στην ανασφάλεια, ακούραστος δουλευτής, έτεινε στην τελειότητα. Το «πιστεύω» του Richter

για τη μουσική είναι πάνω απ' όλα η τέχνη. Η ιστορική ερμηνεία του έργου του **Johann Sebastian Bach** *Well Tempered Klavier* προκάλεσε αντικρουόμενες απόψεις. Οι ερμηνείες του σε έργα **Shostakovich**, **Debussy**, **Britten** και του στενού του φίλου **Prokofyev** θα παραμείνουν ιστορικές.

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΕΣ ΦΟΡΜΕΣ

Με την επανάσταση του 1917, και ενώ ηκούσαν ακόμα τα τρομπόνια από την όπερα *Ευγένιος Ονέγκιν* του **Tchaikovsky** (βασισμένη σ' ένα ποίημα του **Πούσκιν**) στα Μπολσόι, ένας οργανισμός ιστορικών αλλαγών στη μουσική τέχνη έρχεται να υποκαταστήσει τη νασιοναλιστική μουσική του Tchaikovsky και του **Balakirev**. Καλλιεργούνται νέες φόρμες έκφρασης για τις νέες ανάγκες που ξεπήδησαν από την αλλαγή του κοινωνικοπολιτικού σκηνικού. Η κλασική μουσική και η αποκαλούμενη από τους ιστορικούς της μουσικής *bourgeois* μουσική, που ελεγχόταν από τους μαθητές του **Rimsky-Korsakov**, **Glazunov**, **Mikhail Ippolitov-Ivanov**, **Reinold Glier**, **Maximilian Steinberg** παραμερίζονται. Γίνεται μια προσπάθεια να δημιουργηθούν καινούριες φόρμες έκφρασης στο χώρο της μουσικής που θα απηχούσαν τα ιδεώδη της επανάστασης του 1917, όπως η φόρμα *mass songs*, δηλαδή τα τραγούδια του λαού. Το 1923 ιδρύεται η πρώτη μουσική οργάνωση Ένωση Μουσικών του Προλεταριάτου που αποκηρύσσει τη σύγχρονη *bourgeois* και κλασική μουσική και απαιτεί μια σοβιετική μουσική που θα είναι κατανοητή από την εργατική τάξη. Το 1924 γίνεται μια νέα προσπάθεια αναμόρφωσης της μουσικής και ιδρύεται η Ένωση της Σύγχρονης Μουσικής που διακηρύσσει ότι η μουσική δεν είναι ιδεολογία. Για να συμβιβάσει τις διαμετρικά αντίθετες από-

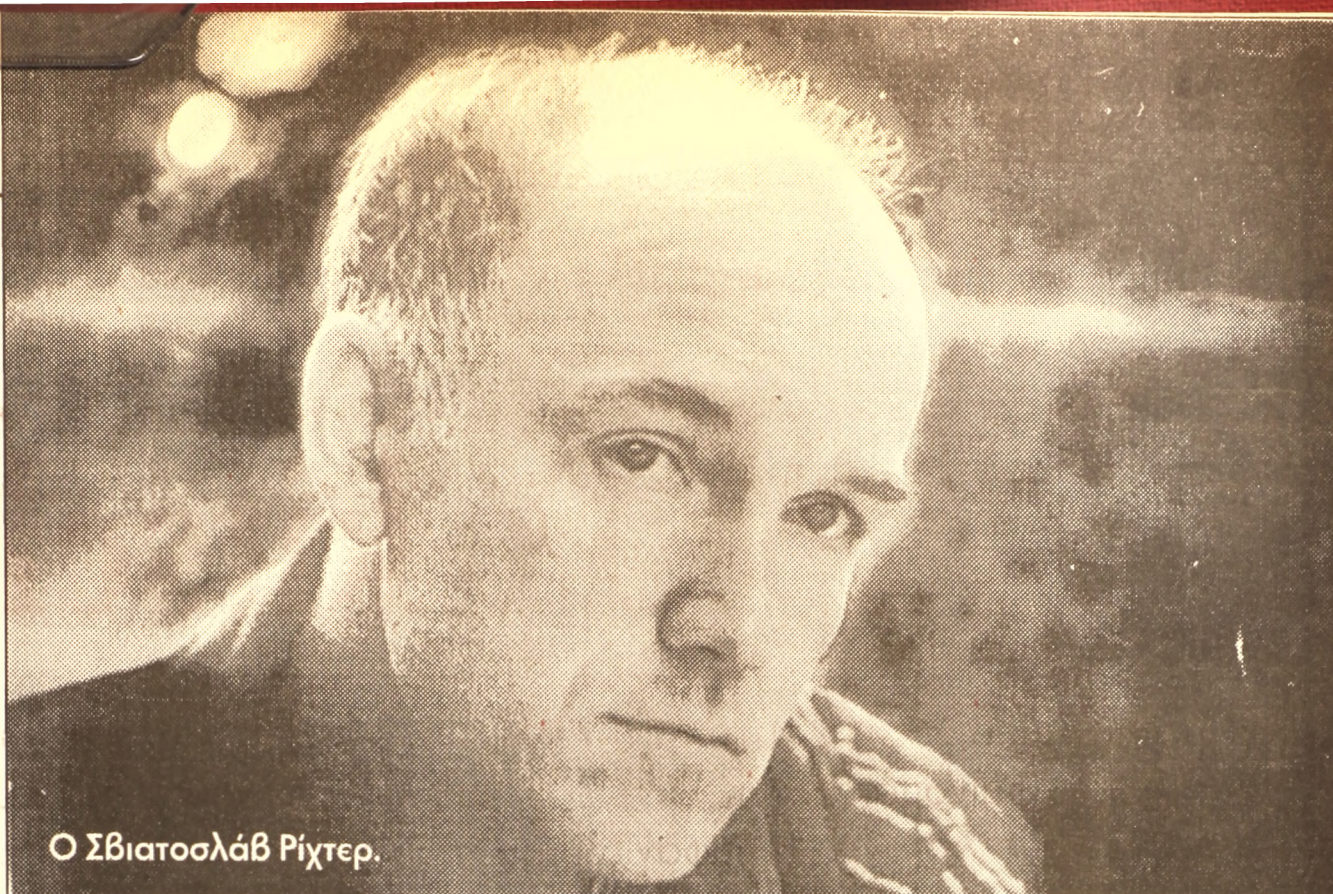
ψεις των δύο σχολών, το 1932, η Κεντρική Επιτροπή του Κομμουνιστικού Κόμματος επιβάλλει το αξίωμα Σοσιαλιστικός Ρεαλισμός. Κατά την άποψη της Κεντρικής Επιτροπής η Σοβιετική Ένωση έπρεπε να έχει μια μουσική ισχυρή, υγιή, αισιόδοξη, αντάξια του παρελθόντος της χώρας. Οι συνθέτες χρειάζονται περίπου 4 χρόνια για να αφομοιώσουν τα μηνύματα των κομρών. Ο συνθέτης **Saporin** με τη συμφωνία του σε C-Minor *Το Παρελθόν και το Μέλλον* συντείνει στη δημιουργία μιας μουσικής βασισμένης σε χορωδιακά και μελωδικά πνευστά σύνολα. Ο **Lev Knipper** με το έργο του *Far Eastern* και ο **Sebalin** με τη δραματική συμφωνία του Λένιν (βασισμένη στο ποίημα του **Μαγιακόφσκι**) υμνούν τον σοβιετικό στρατό. Επίσης, ο **Kabalevsky** συνθέτει το έργο *Έτος 1917*, ενώ η τέταρτη συμφωνία του **Steinberg** είναι εμπνευσμένη από τα εγκαίνια του υπερσιβηρικού σιδηροδρόμου. Ταυτόχρονα με το συμφωνικό έργο η *Πρώτη του Μάη του 1929* του **Dmitri Shostakovitch** επιχειρείται μια επίδειξη λαϊκής μουσικής από καλλιτέχνες που καταρθάνουν από κάθε γωνιά της Σοβιετικής Ένωσης. Αναδεικνύονται νέες φόρμες έκφρασης με τον συνδυασμό κλασικών και λαϊκών οργάνων και προωθείται ο αυτοσχεδιασμός. Η μουσική παιδεία αναδιοργανώνεται και παρέχεται άφθονη στο λαό. Για πρώτη φορά δημιουργείται Σχολή για Παιδιά με Εξαιρετικό Ταλέντο.

Ο ΝΤΜΙΤΡΙ ΣΟΣΤΑΚΟΒΙΤΣ

Ένας από τους εκφραστές του σοσιαλιστικού ρεαλισμού είναι και ο **Dmitri Shostakovitch** (1916-1975). Γεννημένος στο Λένινγκραντ (την σημερινή Αγία Πετρούπολη), μαθητής του **Glazunov**, ανταποκρίνεται στα μουσικά καλέσματα του και

Η μουσική του διακρίνεται για την τε-
αθαρότητα έκφρασης, την αξιοποίη-
ση χρώματος στην ορχήστρα και τη
άσια εκμετάλλευση της παραφωνίας.
Βασισμένος από τους Prokofyev, **Stravinsky**, **Hindemith** συνθέτει το *Πρώτο Κο-
το για Πιάνο*. Το 1930, σε μια προ-
εια συμβιβασμού της σύγχρονης με
ρολεταριακή μουσική, συνθέτει την
οπερά *The Nose*, βασισμένη σε ένα διήγη-
μα του Γκόγκολ, αλλά η προσπάθεια αυτή
ήταν και το έργο χαρακτηρίζεται πα-
ραδοχικό. Η όπερα του Shostakovich *The
Macbeth of Mtensk* του 1934 είναι μια
ειρα σύνθεσης όπερας στο νέο πνεύ-
ο λιμπρέτο του, βασισμένο στο ομώ-
έργο του **Leskov**, ήταν ένα στυλιστικό
άτωμα, μια πολιτική καρικατούρα,
άρσα που αποδόθηκε με χλιαρή μου-
σική. Γι' αυτούς τους λόγους, η όπερά του
ηρύσσεται ως νεοφορμαλιστική, μι-
μική αισθησιασμός. Ο **Στάλιν**, με
το επίσημο του άρθρο στην *Πράβδα*, δη-
λώνει: «αυτή δεν είναι μουσική, είναι χάος».
Η σύνθεση της *Πέμπτης Συμφωνίας*
όμως, το σοβιετικό καθεστώς τον χα-
ρακτηρίζει σοβιετικό συνθέτη και το 1941
απονέμει το βραβείο Στάλιν για το
τέτο του για Πιάνο, που το αποδέχθη-
λά παρέμεινε βαθύτατα δυσαρεστη-
μένος. Μια παρόμοια έμμεση αποδοκιμα-
ση του σοβιετικού καθεστώτος μπορεί να
βρεθεί το *Πρώτο Μέρος της Εβδομης
Συμφωνίας*, που εμπνεύστηκε από την πο-
ιότητα του Λένινγκραντ από τον γερμανι-
κό στρατό. Με το πρώτο μέρος της συμφω-
νίας που χαρακτηρίστηκε από το καθε-
στώς κοινότοπος αισθησιασμός, ο
Shostakovich υπαινίσσεται ότι η καταπίεση
του σταλινισμού και η εισβολή των ναζί
ήταν να εξομοιωθούν.

Ο μεγαλύτερος εκφραστής του σοσιαλι-
στικού ρεαλισμού (1891-1953), μαθητής
Scriabin, Rimsky-Korsakov, Sergei Prokofyev,
αλείπει το Παρίσι και τα μπαλέτα
του Μπρίντλεν, που εκείνη την εποχή πατρο-
νιζαν τον Stravinsky, και επιστρέφει στη
Ρωσική Ένωση. Το 1933 εγκαθίσταται
στη Μόσχα και παρακινείται από την κυ-
βέρνηση να εκλαϊκεύσει και να απλοποιή-
σει τη μουσική. Αυτή η τάση δια-
κρίνεται στη σύνθεσή του *Ο Πέτρος και ο
Λύκος*. Λίγο αργότερα συνθέτει τη μεγάλη
οπερά *Πόλεμος και Ειρήνη*, η
οποία της οποίας επένδυσε την ταινία
Αϊξενστάιν Ιβάν ο Τρομερός. Επίσης
συνθέτει την καντάτα *Αλέξανδρος Νέφσκι*
και την ταινία του *Αϊξενστάιν Θωρηκτό
Πλοίο*, που είναι μια από τις δυναμικό-

Ο Σβιατοσλάβ Ρίχτερ.

τερες παρτιτούρες της μουσικής φιλολο-
γίας. Η κατατροπώση του Χίτλερ γιορτά-
στηκε με την πιο πληθωρική και εκτενέ-
στερη παρτιτούρα της *Πέμπτης Συμφω-
νίας* του. Μετά την υποταγή τριών χρόνων
στην καταπίεση του σταλινισμού, η τύχη
του επιφύλασσε τη μεγαλύτερη ειρωνεία:
να φύγει από τη ζωή στις 5 Μαρτίου 1953,
την ίδια ημέρα με τον Στάλιν. Στενός συ-
νεργάτης και φίλος του, ο Richter έπαιξε
τα έργα του με εξαιρετική αυθεντικότητα.
Μετέφερε στο κοινό την 6η, 7η και 8η σο-
νάτα του Prokofyev, τις αποκαλούμενες
σονάτες του πολέμου (war sonatas), με εκ-
θαμβωτική ερμηνεία, ενώ το 1946-47 ο
Prokofyev έγραψε και αφιέρωσε την 9η
σονάτα του στον Richter. Ο συνθέτης είχε
προειδοποιήσει τον Richter: Μην περιμέ-
νεις ένα χειμαρρώδες, φανταχτερό έργο.
Δεν γράφτηκε για να καταπλήξει τη Με-
γάλη Αίθουσα του Ωδείου. Και πράγματι,
ίσως επειδή ανταποκρίνεται λιγότερο από
τα άλλα έργα στο image του Prokofyev,
παιζεται λιγότερο, αλλά από τη μειωμένη
αρμονική και τεχνική πυκνότητά του ανα-
δύεται μια αίσθηση μουσικής καθαρότη-
τας που αποτελεί κοινό γνώρισμα όλων
των έργων που συνέθεσε τα τελευταία
χρόνια της ζωής του.

ΚΛΕΙΝΕΙ Η ΑΥΛΑΙΑ

Με την αποχώρηση του Richter έπεσε η
αυλαία του πειράματος του σοσιαλιστικού
ρεαλισμού. Η ιστορία θα τον καταγράψει
ως τον ερμηνευτή του. Ο Αιώνας του Λαού
(The People's Century) πέρασε στην ιστο-
ρία, μαζί και ο σοσιαλιστικός ρεαλισμός.
Ένας μεγάλος της σχολής της Μόσχας, γα-
λουχημένος μέσα στον σοσιαλιστικό ρεαλι-
σμό με την καθαρή του σκέψη υπηρέτησε
σαν γνήσιος Ρώσος την πατρίδα του, δίνον-
τας ρεσιτάλ απ' άκρη σ' άκρη σε όλη τη χώ-
ρα και ανακηρύχθηκε ο καλλιτέχνης του
λαού. Του απονεμήθηκε το πρώτο Βραβείο

Διαγωνισμού Μουσικής στη Σοβιετική
Ένωση. Επίσης, τιμήθηκε με το Βραβείο
Στάλιν. Υπήρξε ένας ιδιαίτερα καλλιεργη-
μένος άνθρωπος και χειριζόταν άπταιστα
τη γερμανική και τη γαλλική γλώσσα. Του
άρεσε να συλλέγει διακοσμητικά αντικεί-
μενα και εικόνες της Παναγίας του 14ου αι-
ώνα. Ο ίδιος, ένας ζωγράφος με διακαή πό-
θο, φιλοτεχνούσε φανταχτερά ιμπρεσιονι-
στικά έργα. Η σχέση του με το σοβιετικό
καθεστώς υπήρξε διφορούμενη. Δεν κατα-
φέρθηκε ποτέ εναντίον του, όμως το 1960
αποχαιρέτησε τον λογοκριμένο καλό του
φίλο **Boris Pasternak**, παίζοντας σ' ένα πα-
λιό όρθιο πιάνο τον επικηδεμό του. Αυτό θε-
ωρήθηκε υπερβολικά θαρραλέο για εκείνη
την εποχή. Ακολούθησαν πολλές ματαιώ-
σεις εμφανίσεων με πρόσχημα πάντα την
υγεία του. Ο Sviatoslav Richter, ο σκυθρω-
πός καλλιτέχνης με τον γεροδεμένο λαιμό
και τα τεράστια χέρια, μελετούσε μέχρι και
12 ώρες την ημέρα. Πάντα έβρισκε τα στού-
ντιο ηχογράφησης καταθλιπτικά και αγχο-
γόνα και προτιμούσε τις ζωντανές ηχογρα-
φήσεις. Δεν παρουσίασε ποτέ τις δικές του
συνθέσεις στο κοινό και όπως έλεγε ο ίδιος
«γι' αυτό ευχαριστώ τον Θεό». Τα τελευταία
χρόνια ζούσε στο Παρίσι και στη Γερμανία
με την σύζυγο του σοπράνο **Nina Doloyak**.
Στις 5 Ιουλίου εξέφρασε την επιθυμία να
επιστρέψει στη Μόσχα παραπονούμενος
για δυνατούς πόνους στο στήθος. Διαισθα-
νόμενος το θάνατό του, θέλησε να επιστρέ-
ψει για να αφήσει την τελευταία του πνοή
στην πατρίδα του ημέρα Παρασκευή 1η
Αυγούστου 1997 σε ηλικία 82 ετών. Η φρά-
ση του καθαρή σαν κρύσταλλο, γεμάτη αι-
σιοδοξία και αποφασιστικότητα σαν το
τολμηρό ξεκίνημα του πρωταθλητή να επι-
τύχει τον υψηλότερο στόχο.

Όσο θα ζούμε θα θυμόμαστε το πανάλα-
φρο περπάτημά του μέχρι το πιάνο, τη μυ-
σταγωγία της μουσικής του, τη σεμνότερη
υπόκλιση.

Το Αντί συμμετείχε σε διεθνές Συμπόσιο για το kitsch που διοργανώθηκε στη Ρουμανία τον περασμένο Μάιο

Το kitsch και πάλι όπως παλιά

του Μάνου Στεφανίδη

Από τις 23-24 Μαΐου 1997 διοργανώθηκε στο Βουκουρέστι διεθνές επιστημονικό συμπόσιο με θέμα «το kitsch ως μετάβαση». Ψυχή του συμποσίου ο καθηγητής Andrei Plesu και το «Κολλέγιο Νέα Ευρώπη». Ο υπογραφόμενος συμμετείχε με ανακοίνωση στο συμπόσιο και διαπίστωσε ιδίοις όμμασι τη δημοτικότητα του περιοδικού *Αντί* ανάμεσα στους ρουμάνους διοργανωτές, αλλά και την εντύπωση που έκανε η αγγλόφωνη έκδοση του τόμου «ΚΑΤΙ ΤΟ ΩΡΑΙΟΝ» στους συμμετέχοντες, έκδοση που μνημονεύθηκε ιδιαίτερα κολακευτικά κατά τη λήξη του συμποσίου από τον καθηγητή Paul Nixon του Cambridge, τον καθηγητή Klaus Offe του Humboldt και τον Andrei Plesu. Γιατί όμως ένα συμπόσιο για το kitsch;

Ο Andrei Plesu στο πρόγραμμα των εκδηλώσεων υπογράμμιζε: Οποιοσδήποτε κόσμος σε μετασχηματισμό είναι υβριδικός. Προτού αποκαταστήσει τη φυσικότητά του, ψάχνει νευρικά ανάμεσα σε αντίθετες κατευθύνσεις, η υπερεκτίμηση των οποίων γεννά ένα απίθανο θέαμα ανάμεσα στα όρια πάθους και γελοιοτητας. Η ανεπάρκεια μεταξύ μέσων και στόχων, η κακή δοσολογία των συστατικών μερών, η ανάμειξη σχεδιασμού, αυτοσχεδιασμού και τυχαιότητας, οι βεβιασμένες ή εξεζητημένες λύσεις – όλα μπορούν ν' αναγνωσθούν με κλειδί το kitsch, και να προσφέρουν μιαν λιγότερο συμβατική ερμηνεία των μεταολοκληρωτικών κοινωνιών. Δεν μας απασχολεί εδώ μόνο το «παραδοσιακό» kitsch

με τις οπτικές ή ρηματικές του αποκλίσεις (kitsch διακόσμηση, kitsch ιδεολογία κ.λπ.), αλλά ολόκληρο το σύστημα των πολιτικών ή των κοινωνικών παραμέτρων που προκύπτει από τη μετάβαση και το μετασχηματισμό. Αυτό το σύστημα που αναμφίβολα προκύπτει από τη συνύπαρξη –χαρακτηριστική σε κάθε «μετάβαση»– νέων και παλαιών μορφών ή νοοτροπιών...

Η Ρουμανία ζει στιγμές δύσκολες, βιώνει οδυνηρά τη μετάβασή της από τον ολοκληρωτισμό στη δυτικού τύπου κοινωνική οργάνωση και –αισιοδοξώντας– διαπορεί. Απορεί γι' αυτόν τον καινούριο κόσμο στον οποίο υποτίθεται ότι ανήκει. Η Ρουμανία, η Δακία των Ρωμαίων, η Μολδαβία, η Βλαχομπογδανία και Βλαχία της

Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η χώρα του Ευξείνου αλλά και της γαλλικής επιρροής, η λατινόφωνη πατρίδα με την τόσο καθοριστική σλαβική γειτνίαση, το άγος του Τσουσέσκου και η υπόσχεση του Κωνσταντίνου όντως διανύει μια μετάβαση. Ο επισκέπτης του Βουκουρεστίου θαυμάζει την εκπληκτική αρχιτεκτονική πολυμορφία του Μεσοπολέμου, τον αστικό πολεοδομικό προγραμματισμό των αρχών του αιώνα αλλά και θλίβεται με την εγκατάλειψη και τη μιζέρια αυτού του «μικρού Παρισιού», από τη μαζικοποιημένη αισθητική του προηγούμενου καθεστώτος και από τις καταστροφικές αρχιτεκτονικές εμμονές του εκτελεσθέντος δικτάτορα, ο οποίος δεν δίστασε να ισοπεδώσει συνοικίες οικοκληρές στο κέντρο της πόλης για να κτίσει το «παλάτι» του. Σήμερα το κτίσμα-τέρας, το δεύτερο μεγαλύτερο κτίριο στον κόσμο μετά το αμερικανικό πεντάγωνο, λειτουργεί ως το δημοκρατικό κοινοβούλιο της χώρας. Επιχειρείται έτσι μια αμφίβοла κάθαρση διά της αλλαγής χρήσης. Η μορφολογική ύβρις όμως παραμένει. Παραμένει αυτό το παράταιρο ρουμανικό Gothic που επιβίωσε παράλογα μέσα στον 20ο. Οι κάτοικοι του Βουκουρεστίου ονομάζουν την πόλη τους «Τσαουσίμα», μια ενδεικτική επιγαμία ανάμεσα στις λέξεις Τσουσέσκου και Χιροσίμα, δηλωτική της καταστροφής.

Να γιατί μια συζήτηση για το kitsch σήμερα στη Ρουμανία υπήρξε άκρως επιβεβαιωμένη. Μια συζήτηση πρωτίστως για το κοινωνικοπολιτικό kitsch, το οποίο οι ίδιοι έζησαν τόσο δραματικά επί δεκαετίες. Και έτσι εξηγείται η διάθεσή τους να το καταδικάσουν χωρίς να του αναγνωρίσουν κα-

Βουκουρέστι: σε πρώτο επίπεδο πλατεία αλά Μπαρόκ, στο ενδιάμεσο μαζικές πολυκατοικίες και στο βάθος το από παντού ορώμενο παλάτι του Τσαουσέσκου, μοναδικό αρχιτεκτονικό μνημείο της μη αρχιτεκτονικής και σύμβολο ενός απίστευτου πολιτικού κιτς, ενός αποτρόπαιου πολιτικού θρίλερ.

νένα ελαφρυντικό. Τη στιγμή που οι δυτικοευρωπαίοι συμμετέχοντες πρότειναν με αρκετή συγκατάβαση στρατηγικές προσοικειώσης του kitsch, οι πουμάνοι συνάδελφοί τους αισθάνονταν διπλά εκτεθειμένοι, διπλά προδομένοι. Δύσκολη η επικοινωνία στην εποχή της μετάβασης, ιδιαίτερα όταν υπάρχει χάσμα αισθητικό και επικοινωνικό εκατέρωθεν. Πάντως οι Ρουμάνοι έχουν και πολιτιστική παράδοση και παιδεία και εξαιρετικές ευαισθησίες, άρα δικαιούνται το καλύτερο για το μέλλον.

Στο συμπόσιο ακούστηκαν πολλά και ενδιαφέροντα, ενώ συγχρόνως αναπτύχθηκε εντονότατος διάλογος με άξονες την τέχνη, την αρχιτεκτονική, την επικοινωνία, τα media κ.λπ. Στη σύντομη αυτή ανταπόκριση θα σταχυολογήσω μερικές από τις πιο «αναπάντεχες» απόψεις που ακούστη-

καν, ελπίζοντας ότι έτσι θα μεταφερθεί κάπως το κλίμα του Συμποσίου:

«Μοντερνισμός σημαίνει τη μετάβαση από μίαν αριστοκρατική αντίληψη έκφρασης στον κόσμο και τις ανάγκες των πρωτογόνων». Κατά καιρούς ως kitsch χαρακτηρίστηκε οτιδήποτε δεν συνιστούσε δυτικό project. Ο τούρκος εκπρόσωπος, ο γλύπτης **Erdag Askel**, μίλησε για το Transkitsch και την kitschification της έκφρασης και επέμεινε σ' έναν μη-δυτικό Μοντερνισμό (non western modernism) άποψη που θα έπρεπε να καλλιεργήσουμε περισσότερο και στον τόπο μας. Επίσης ο μοντερνισμός, ως ολοκληρωτικό φαινόμενο, μπορεί να λειτουργήσει αντίθετα από το μοντέρνο που ως ανατροπή οφείλει να είναι περιθώριο (Modern is marginal). Kitsch δεν είναι τα αντικείμενα, αλλά οι άνθρωποι και οι προβολές τους πάνω στ'

αντικείμενα ή ο τρόπος που οι ίδιοι τοποθετούνται στον κόσμο. Kitsch είναι τέλος η ευρύτερη κοινωνική απεικόνιση, η μιμητική τάση που αναφέρει ο **Adorno** και η ροπή προς διακόσμηση, δηλαδή προς το «έγκλημα», όπως υπαινίσσετο ο **Ad. Loos**. Kitsch πάλι μπορεί να είναι οι ασαφείς, οι αβέβαιες μορφές (**N. Helias**) ή το υποχρεωτικό επιφανόμενο κάθε κουλτούρας που καθίσταται μαζικά αποδεκτή (καθ. **Mihai Zamfir**).

Ο **Klaus Offe** τόνιζε μιλώντας για το πολιτικό kitsch: «*Η τέχνη καθιστά ανοίκειο το οικείο, ενώ το kitsch αντίθετα οικειοποιείται το ανοίκειο*». Kitsch είναι ακόμη το στυλιζάρισμα (συμπεριφορών, έργων, εκφράσεων) επειδή αντανακλά τη μαζική παραγωγή.

Αν η τέχνη είναι ένα αριστοκρατικό φαινόμενο που δημιουργείται από τους προικισμένους και τους εξαιρετικούς, τότε kitsch είναι η δημοκρατικοποίηση αυτής της υψηλής τέχνης είναι το δικαίωμα των πολλών στη δημιουργία και στη χαρά της δημιουργίας! Υπό την έννοια αυτή kitsch μπορεί να είναι το κάλλος σε λάθος μέρος, ένα είδος ανανιστικής ικανοποίησης. Επίσης το kitsch σχετίζεται με το πιο αρχαίο ανθρώπινο ένστικτο· ένα ένστικτο που εκφράζει φόβο και ανασφάλεια· το ένστικτο του συλλέκτη, δηλαδή η επιβεβαίωση μέσω των αντικειμένων. Με άλλα λόγια, ο φόβος της ασχήμιας που σημαίνει ένα είδος «κιτσοποίησης του κακού» (kitschification of Evil). Ως τελικό συμπέρασμα διατυπώθηκε η εξής θέση: Kitsch είναι η άρνηση του ν' ανήκει κανείς στην εποχή του, του να ζει τις ανάγκες του καιρού του, του να εκφράζει κατά το δυνατόν το πνεύμα, το όποιο πνεύμα, της εποχής.

ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΕΣ ΨΥΧΙΚΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

Ένα δημιουργικό ταξίδι
στον εσωτερικό εαυτό

1. Ομάδες που έχουν ένα στόχο, π.χ. παχυσαρκία, πάσχοντες από σακχαρώδη διαβήτη, από χοληστερίνη, θυρεοειδή κ.λπ.
2. Ομάδες γενικού πληθυσμού, για καλύτερη ποιότητα ζωής.

Χαρά Παπαϊωάννου
Ομαδική θεραπεύτρια (Drama
therapy-Θέατρο και θεραπεία)
Βιοχημικός-υγιεινολόγος
Τηλέφωνο: 7011952

ΘΕΑΤΡΟ

της ΔΗΩΣ ΚΑΓΓΕΛΑΡΗ

Το μεγάλο φεστιβάλ θεάτρου που διοργανώνει η Ένωση των

Το θέατρο του Άλλου

Θεάτρων της Ευρώπης φιλοξενείται στη Θεσσαλονίκη από τις 23.9 ως τις 31.10.

«We are such stuff

As dreams are made on, and our little life
Is rounded with a sleep».

«... ΕΙΜΑΣΤΕ ΑΠ' ΤΗΝ ΥΛΗ, που 'ναι φτιαγμένα τα όνειρα' και τη ζωούλα μας την περιβάλλει ολόγυρα ύπνος...». Τη δεύτερη εβδομάδα του διένυσε ήδη το 6ο Φεστιβάλ της «Ένωσης των Θεάτρων της Ευρώπης», που φέτος πραγματοποιείται στη Θεσσαλονίκη, πόλη-έδρα του -μέλους της Ένωσης- Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος, από τις 23 Σεπτεμβρίου ως τις 31 Οκτωβρίου, και τα λόγια της σαιξπηρικής *Τρικυμίας* επιστρατεύονται για ν' αποδώσουν κάτι απ' τη θλίψη που αφήνει πίσω της κάθε παράσταση που χάνεται. Γιατί αυτή η άψογα διοργανωμένη συνάντηση είναι μια λαμπρή γιορτή του θεάτρου. Κι όσο πιο σημαντικές είναι οι παραστάσεις, τόσο πιο μεγάλες είναι οι συγκινήσεις και τόσο πιο δύσκολοι οι αποχωρισμοί.

Ένας τόπος συνεύρεσης με το θέατρο του Άλλου αυτές τις μέρες η Θεσσαλονίκη, και για μια ακόμη φορά μας δίνεται η ευκαιρία να θυμηθούμε ότι η ιστορία του θεάτρου γράφτηκε πάνω στα χνάρια ξεχωριστών συναντήσεων, μέσα από περιοδείες, φεστιβάλ και ανταλλαγές, μεταβράσεις, επιδράσεις και αλληλοδάνεια: ότι η θεατρική τέχνη, με υλικό της το αν-

θρώπινο σώμα, συνιστά έναν οικουμενικό κώδικα καθώς η εκφραστικότητα του προσώπου, η χειρονομία, το βάδισμα, το γέλιο, το κλάμα, η κραυγή αμβλύνουν το χάσμα της γλώσσας: ότι πανανθρώπινοι είναι και

οι κώδικες του βλέμματος και της μνήμης, στους οποίους ο ηθοποιός θα

εμπιστευτεί την ύπαρξη και την απαθανάτισή του.

Προϊόν ενός τέτοιου στοιχήματος αποτελεί, καθώς φαίνεται, η εναρκτήρια παράσταση: μία πολυγλωσσική *Τρικυμία*, συμπαραγωγή της Ένωσης των Θεάτρων της Ευρώπης, που σκηνοθέτησε στην Κολωνία η Κάριν Μπάγιερ, με ηθοποιούς από διάφορες χώρες-μέλη της Ένωσης.

Η σταθερά ανερχόμενη γερμανίδα σκηνοθέτις έχει εγγράψει στο ενεργητικό της ένα ακόμη ανάλογο εγχείρημα: το *Όνειρο Καλοκαιρινής Νύχτας*, που παρουσιάστηκε στο περσινό φεστιβάλ στην Κρακοβία, με ηθοποιούς που έπαιζαν στη μητρική τους γλώσσα.

Στη διασκευασμένη *Τρικυμία*, οι ναυαγοί είναι μία πορεία σύγχρονων πολιτικών,

άντρων και γυναικών, που μιλούν αρχικά ένα είδος «εσπεράντο», ώσπου να επανακτίσουν σιγά-σιγά στο νησί τη μητρική τους γλώσσα: γαλλικά, αγγλικά, γερμανικά, κροατικά, πολωνικά, φινλανδικά, ιταλικά. Ρουμάνικα μιλούν ο Πρόσπερο και η Μιράντα, σε μια γερμανική διάλεκτο του 12ου αιώνα εκφράζεται ο αγριάνθρωπος Κάλιμπαν. Πανσπερμία γλωσσών, που έχει δουλευτεί με ξεχωριστή έμπνευση και τεχνική, αφήνοντας την αίσθηση ενός ευρωπαϊκού τραγουδιού, μιας αρμονίας που πηγάζει από το συνδυασμό των ήχων της κάθε γλώσσας και της μουσικής του Άριελ.

Εν γένει σ' αυτήν την παράσταση η μουσική παίζει πρωτεύοντα ρόλο: Ζωντανόι μουσικοί συνοδεύουν τα δρώμενα, με τη δύναμη των κρουστών, που περικυκλώνουν τον επικλινή δίσκο-νησί του Πρόσπερο, δίνεται η επερχόμενη καταιγίδα, ενώ ο Άριελ εκτελεί χρέη μαέστρου. Musica και τραγούδι αντικαθιστούν στην τέταρτη πράξη το θέατρο εν θεάτω.

Μουσική, φρεσκάδα, χιούμορ και τρυφερότητα, αφαίρεση, πινελιές σύγχρονες και αναγεννησιακές για να αποδοθεί η πεμπτουσία του σαιξπηρικού έργου: η Νέμεση και το έλεος, τα όνειρα και η διάψευσή τους, η δύναμη της ποίησης. Η μαγεία της τέχνης του θεάτρου.

• Αφήνοντας κατά μέρος την παράσταση του Θεάτρου Λιούρε της Βαρκελώνης με το *Κουαρτέτο* του Χάινερ Μύλλερ σε μια σκηνοθεσία που παρεξήγησε το όριο μεταξύ παρωδίας και γελοιοτήτας, θα σταθούμε στο επόμενο σημείωμα στις δύο παραστάσεις του ρωσικού θεάτρου Μάλι: το «γεγονός» του Φεστιβάλ.

Ο Πρόσπερο-Ντον Μάριους Αστιλιάν (Βουκουρέστι) και ο Κάλιμπαν Βόλφγκανγκ Μάρια Μπάουερ (Μόναχο) στην πολυεδνική *Τρικυμία*.

Διεθνικτών προδιαγραφών

της Μ. Θεοδοσοπούλου

Ι. Ευθυμιάδη
Ι πόλη των γλάρων,
Εκδόσεις Καστανιώτη,
Αθήνα, 1997

Έλευταία, όλο και συχνότερα, οι συγγραφείς μας, υποδαυλιζόμενοι και από τους εκδότες, εκφράζουν τον πόθο του οικουμενικού μυθιστορήματος. Κυρίως, έχουν κατά νου, ένα βιβλίο με προβληματική που να αφορά μία ευρύτερη κοινότητα του "πολιτισμένου" κόσμου μας. Όπως φαίνεται, το κέρδος από τις εξαγωγές στην παγκόσμια αγορά του 21ου αιώνα, συσκοτίζει τις επιθυμίες όχι μόνο συγγραφέων και εκδοτών αλλά όλων όσων διαχειρίζονται το χώρο του βιβλίου.

Ταλαιότερα, το πόσο οικουμενικό ή ελληνοκεντρικό θα εμφανιζόταν ένα βιβλίο ήταν θέμα προδιάθεσης του συγγραφέα. Τα ελληνικά μυθιστορήματα, όπως και οι καλλιέργειες της γης μας, προορίζονταν κυρίως για επιτόπια κατανάλωση και μπορούσαμε να τα διαλέγουμε κατά το γούστο μας. Αμπέλια και ελαιώνες, αντί αβοκάντο ή ακτινίδια. Παρομοίως, ιστορίες της μικρασιάτισσας γιαγιάς ή του κασιώτη παππού, μέχρι εμφυλιακές μνήμες του γεννήτορα, αν ήταν αυτές που θέλαμε να διαβάσουμε. Το κοσμοπολίτικο μυθιστόρημα κι αυτό καλοδεχούμενο, όταν όμως προέκυπτε από τις εμπειρίες του μετανάστη ή του οικονομημένου ταξιδιώτη, πέρα από αλλότριες προς τη γραφή σκοπιμότητες.

Αυτά, εισαγωγικά, γιατί επιθυμούμε, από μιας αρχής, να απαλλάξουμε τη Ν. Ευθυμιάδη από τη μομφή, πως τάχατες ακολουθεί τη μόδα και τις επιταγές της αγοράς. Παρόλο που το πρόσφατο μυθιστόρημά της κινείται μεταξύ Αθήνας, Νέας Υόρκης και Χάλιφαξ, με ήρωες Έλληνες και Αλβανούς, Αμερικανούς και Καναδούς, λευκούς και μαύρους. Όπως φαίνεται, η Ν.

Ευθυμιάδη, Αθηναία μιας ορισμένης κοινωνικής τάξης και παιδείας, ανέκαθεν, στόχευε σε ένα μυθιστόρημα, περισσότερο διεθνές. Ήδη, το 1984, στο περιοδικό *Διαβάζω*, που την παρουσιάζει, μαζί με άλλους νέους λογοτέχνες της εποχής, υπάρχει η διαπίστωση: Ένα από τα χαρακτηριστικά του έργου της Ν. Ευθυμιάδη είναι και η οικουμενικότητα της προβληματικής του. Οι ήρωές της συχνά σκέπτονται

και κινούνται πέρα από τα τοπικά όρια.

Ωστόσο, ο μη τοπικιστικός χαρακτήρας ενός μυθιστορήματος δεν είναι και πανάκεια. Η Ν. Ευθυμιάδη, τουλάχιστον μέχρι στιγμής, δεν γνώρισε το μεγάλο κοινό του μπέστ σέλλερ, ούτε ιδιαίτερος μεταφράστηκε. Ίσως και να φταίνε οι άστατες σχέσεις που διατηρεί με τους εκδότες της (οκτώ μυθιστορήματα, τέσσερεις εκδόσεις). Πάντως, κατά τα φαινόμενα, μάλλον πρόκειται για συγγραφέα με μόνιμους αναγνώστες. Αυτή η αφοσίωση τμήματος του αναγνωστικού κοινού πηγάζει, ακριβώς, από ορισμένα σταθερά χαρακτηριστικά των βιβλίων της. Σταθερότης που δεν αποκλείει τη συγγραφική ανέλιξη και η Ν. Ευθυμιάδη, κατά τη γνώμη μας, εξελίσσει τη γραφή της.

Για το αληθές του λόγου, μπορούμε να δώσουμε το συγγραφικό της στίγμα, αν και είναι αρκούντως γνωστό και από τα ΜΜΕ, αυτούς τους θεσπέσιους "ίματζ μείκερ" πολιτικών, καλλιτεχνών, εσχάτως και συγγραφέων. Η Ν. Ευθυμιάδη ανήκει στον κορμό των πεζογράφων που εμφανίστηκαν στις αρχές της δεκαετίας του '70 και γεννήθηκε στη δεκαετία του '40 (Ενδείκνυται, προς το παρόν, αυτή η περιφραστική διατύπωση προς αποφυγή της λέξεως, γενιά, μέχρις ότου κριτικοί και συγγραφείς καταλήξουν επί του ρευστού μεταπολιτευτικού τοπίου). Πρώτο βιβλίο το 1973, σε αρκούντως ώριμη ηλικία για το εγχείρημα της μυθιστορίας, χωρίς να έχουν προηγηθεί ποιητικές δοκιμές. Στη συνέχεια, αμιγώς πεζογραφική πορεία: το σύνολο, οκτώ μυθιστορήματα, σε τακτά χρονικά διαστήματα. Εικοσιπενταετής ενασχόληση, που μαρτυρεί συγγραφέα συνειδητό και συστηματικό.

Όσο για την κριτική υποδοχή, εμφανίζεται δίγλωσση. Τα μυθιστορήματα της Ν. Ευθυμιάδη απασχολούν τις αντίστοιχες στήλες των εφημερίδων και ο σχολιασμός δείχνει, κατά κανόνα, θετική διάθεση απέναντι

ντι στη συγγραφέα. Ωστόσο, οι τελικές αποφάνσεις εμφανίζονται επιφυλακτικές ως προς το λογοτεχνικό αποτέλεσμα. Σε αντίθεση, ορισμένοι θεωρητικοί της λογοτεχνίας αναδεικνύουν σε αρετές ό,τι οι προηγούμενοι εκλαμβάνουν για αδυναμίες. Κατά αυτούς, το πολύπλοκο της δομής και το κάπως στατικό ή και σχηματικό των χαρακτήρων δημιουργούν μυθιστορήματα ανοικτά σε διαφορετικές ερμηνείες. Παράδειγμα, ο Γ. Θαλάσσης, στη βραβευμένη διδακτορική του διατριβή, εφαρμόζει την αποδόμηση και την ψυχαναλυτική κριτική στο μυθιστόρημα της Ν. Ευθυμιάδη, *Αθόρυβες μέρες*, και αποκαλύπτει ένα βαθύτερο επίπεδο.

ΣΤΑΘΕΡΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Τα βιβλία της Ν. Ευθυμιάδη (τουλάχιστον τα τρία τελευταία, *Τρυφερός θάνατος*, *Οι πολίτες της σιωπής*, *Η πόλη των γλάρων*) έχουν την επίφαση αστυνομικού μυθιστορήματος. Αν και τα συνήθη τεχνάσματα ενός αστυνομικού αφηγήματος μάλλον παρωδούνται και συντηρείται μόνο η ατμόσφαιρα του μυστηρίου. Στο πρόσφατο βιβλίο της, λ.χ., η ύπαρξη ενός περιστροφού δεν αποτελεί στοιχείο δράσης. Περισσότερο δηλώνει την απειλή που υποβόσκει στις σχέσεις των ηρώων. Όσο για τον αστυνομικό που εμπλέκεται (όπως και στο προηγούμενο βιβλίο, *Οι πολίτες της σιωπής*) προβάλλει μάλλον σαν καρικατούρα μυθιστορηματικού ντετέκτιβ. Αυτό, άλλωστε, είναι ένα χαρακτηριστικό των προσώπων που μπαينوβγαίνουν στα μυθιστορήματα της Ν. Ευθυμιάδη. Ιδιαίτερα οι δευτερεύοντες χαρακτήρες είναι ήρωες, παράξενοι έως ιδιόρρυθμοι.

Σχεδόν όλα τα μυθιστορήματά της έχουν έναν διεθνιστικό χαρακτήρα. Ακόμη και τα παλαιότερα, όπως *Η φωτοβολίδα* και το *Αθόρυβες μέρες*, όπου δεν προσδιορίζεται ο τόπος και οι ήρωες διακρίνονται μόνο με τα ελληνικά ή ξενικά ονόματά τους. Αυτός ο χαρακτήρας στο πρόσφατο βιβλίο υπερτονίζεται, μόνο που εδώ ο κοσμοπολιτισμός φανερώνεται σαν κακέκτυπο. Ο ήρωας ταξιδεύει σε μια απολύτως στατική Νέα Υόρκη, ένα πένθιμο Χάλιφαξ και καταλύει σε πολυτελή αλλά αποπνικτικά ξενοδοχεία. Τελικά, η συγγραφέας επιστρατεύει διαφορετικούς τρόπους για να σκιαγραφήσει, αλλά και να πολιορκήσει, τις ίδιες ανθρώπινες καταστάσεις. Το ταξίδι, όμοια με την τρομοκρατία που υπάρχει σε άλλα βιβλία της (*Αθόρυβες μέρες*, *Οι πολίτες της σιωπής*), αναδεικνύει την κατατριβή και τη ματαίωση.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό των βιβλίων της Ν. Ευθυμιάδη είναι το επίκαιρο του θέματος, που μάλιστα, φαίνεται να συνάδει με ιδεοληψίες της εποχής μας. Και στα δύο πρόσφατα μυθιστορήματά της, ανακατώνεται ένα ομοφυλόφιλο ζευγάρι ανδρών που έχει επιτύχει αρμονικό *modus vivendi* και επιζητεί την αναγνώριση του γάμου. Έλληνες ή Αμερικανοί, αυτοί οι ομοφυλόφιλοι, στην απεικόνισή τους υπάρχει τάση εξιδανίκευσης.

Μία δεύτερη εμμονή είναι ο λόγος υπέρ των εθνικών μειονοτήτων. Στο πρόσφατο βιβλίο, η αναφορά στους αλβανούς λαθρομετανάστες της Αθήνας αγγίζει, ενίοτε, μελοδραματικούς τόνους. Είναι οι καλοί και οι ηρωικοί, αντιμέτωποι με τους κακούς γηγενείς αστυνομικούς. Ανάμεσα στα μέλη τους δε, ταλαντώνεται ο αθηναίος διανοούμενος, έρμαιο των ενοχών του. Σε αντίθεση, η σύζυγός του –σύγχρονος άνθρωπος, όπως δηλώνει και η ενασχόλησή της με τα κομπιούτερ– καταλύει ευκολότερα σύνορα και ερωτικά ταμπού. Η συγγραφέας σκιαγραφεί τη διαπάλη ενός διανοούμενου, που θέλει να είναι προοδευτικός, ανάμεσα στα άκρα του διεθνισμού και της πατριδολατρίας.

ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

Στην *Πόλη των γλάρων*, η Ν. Ευθυμιάδη παραλλάσσει την αφηγηματική της στρατηγική. Προκρίνει μια κυκλική αφήγηση, χωρίς όμως πολυλογία, αφού οι διαφορετικοί αφηγητές μάλλον αλληλοσυμπληρώνονται παρά επικαλύπτονται. Τρεις είναι οι κυρίως αφηγητές, που μοιράζονται εξίσου και εναλλάξ τα 25 κεφάλαια. Ένας αθηναίος επιχειρηματίας, ένας αμερικανός τηλεπαραρυσιαστής και η σύντροφός του, κοινωνική σύμβουλος υπερηλίκων. Και οι τρεις ταξιδεύουν στο Χάλιφαξ του Καναδά, με τη λανθάνουσα επιθυμία να ξεκινήσουν τη ζωή τους από το μηδέν. Απομένουν οκτώ κεφάλαια, διάσπαρτα στο βιβλίο, που υποτίθεται πως παρακολουθούν την οπτική ισάριθμων προσώπων που εμπλέκονται στο ταξίδι των τριών βασικών ηρώων.

Όλοι οι αφηγητές έχουν παραπλήσιο τρόπο θέασης των πραγμάτων και συνειρμικής αναμόχλευσης. Μικρές οι αντιρρήσεις για τους τρεις ήρωες, αφού πρόκειται για εύπορους διανοούμενους και, ως γνωστόν, η δίνη του υπαρξιακού άγχους και το αίσθημα της αποξένωσης, στα οποία εντρυφεί η συγγραφέας, ελάχιστα διαφοροποιούνται με την εθνικότητα και το φύλο. Περισσότερο εκπλήσσει τόση στοχα-

στικότητα στους ευκαιριακούς αφηγητές, όπως ο μαύρος σερβιτόρος, ο έφηβος αθλητής ή ο φύλακας του νεκροταφείου. Αυτή η μη διαφοροποίηση, κατά μία εκδοχή, προδίδει συγγραφική αδυναμία. Ωστόσο, κατά μία άλλη άποψη, πρόκειται για δολιότητα της συγγραφέως, ανεξάρτητα του βαθμού επιτυχίας.

Προς αυτήν την άποψη, άλλωστε, βαρύνει και η κάποια ασάφεια που περιβάλλει τους ήρωες. Συμβατικά ακόμη και τα ονόματά τους, μέχρι ο κύριος αφηγητής, ο αθηναίος επιχειρηματίας, αποποιείται την ταυτότητά του και δέχεται να τον αποκαλούν Αλ, αμερικανικής εμπνεύσεως σύντηξη του Άλλου. Στοιχεία που νεύουν προς ένα και μοναδικό υποκείμενο, που βρίσκεται σε καφκικό αδιέξοδο και μια, ατέρμονη, κατά Μπέκετ, αναμονή.

Ωστόσο, οι διαφορετικοί αφηγητές προσφέρουν την ευκαιρία να σχολιαστούν αυτές οι εμμονές της εποχής μας. Επιπρόσθετα σε όσες ήδη αναφέραμε, το παλαιό αστέρι της τηλεόρασης παραθέτει εν εκτάσει τις διαστροφές του επαγγέλματος. Ενώ, η κοινωνική λειτουργός χρωματίζει, μεταξύ άλλων, και το πρόβλημα της ευθανασίας. Τελικά, παρά τις πολλαπλές εστίσεις της αφήγησης, το μήκος του μυθιστορήματος είναι το ικανόν και αναγκαίον. Μάλιστα, σε ένα επισφαλές σημείο, αποφεύγει να κάνει «κοιλιά», εντείνοντας την αστυνομική πλοκή.

Τέλος, στο πρόσφατο μυθιστόρημα, η γραφή εξελίσσεται περαιτέρω. Υπάρχει μεγάλη απόσταση από το *Η φωτοβολίδα* του 1978, το πρώτο μυθιστόρημα της Ν. Ευθυμιάδη που διαβάσαμε. Κατά τη γνώμη μας, το κύριο χαρακτηριστικό είναι μια μονοφωνική αφήγηση που διαθέτει γοητεία. Σε αυτήν κυριαρχεί η στοχαστική διάθεση, πληθαίνουν οι ποιητικές εκφράσεις και η ιστορία αποκτά ρυθμό καθώς χωνεύει τις στιχομυθίες. Κατά κανόνα, εύστοχες, οι αποφθεγματικές φράσεις περί των ανθρωπίνων, αν και ενίοτε παραδοξολογούν κάνοντας κατάχρηση σε σχήματα λόγου. Πάντως, οι περικοπές με τη μουντή και πεισιθάνατο διάθεση, νομίζουμε πως ευτυχούν περισσότερο από τις, ευτυχώς λιγοστές, παραγράφους κοινωνικής κριτικής.

Σε κάθε περίπτωση, τουλάχιστον σε αυτό το βιβλίο, ξεμυτίζει και λίγη Ελλάδα. Έστω μαύρη («...Είχε γεννηθεί στη Μάνη και τώρα αναπολούσε ήθη και έθιμα νεκρά...»), έστω και σε αποχρώσεις ρομαντικού μυθιστορήματος («...Περπατούσα σε αρχαίες πέτρες και από εκεί αντίκριζα το χρόνο, το μηδέν, τις γλυκές στάχτες των αιώνων...»).

ΒΙΒΛΙΟΥ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Η συμβολή του Γ. Θεοτοκά στο νεοελληνικό μυθιστόρημα

Νένα Ι. Κοκκινάκη,
Η Αναζήτηση και η δικαίωση.
Ξαναδιαβάζοντας Γιώργο
Θεοτοκά,
Εκδ. Δόμος, Αθήνα 1996

Πρόκειται για το πρώτο δοκίμιο της καταξιωμένης μυθιστοριογράφου, μια μελέτη που ήλθε να αποτίσει φόρο τιμής στον **Γιώργο Θεοτοκά**, τριάντα χρόνια μετά το θάνατό του, μία επετειακή ημερομηνία που πέρασε απαρατήρητη, τουλάχιστον από την πανεπιστημιακή κοινότητα. Πέρα από την έκδοση *Στοχασμοί και θέσεις. Πολιτικά κείμενα 1925-1966*, том. Α & Β, Αθήνα, Εστία, 1996, με πρόλογο του **Νίκου Αλιβιζάτου** και επιμέλεια Νίκου Αλιβιζάτου και **Μιχάλη Τσαπόγα**, η ελληνική πνευματική οικογένεια πολύ λίγο ασχολήθηκε μ' έναν από τους πρωταγωνιστές της γενιάς του '30, μιας γενιάς που παρά τις όποιες κριτικές ή αντιρρήσεις, επηρέασε σημαντικά τη σύγχρονη νεοελληνική λογοτεχνία.

Το πόνημα της **Ν.Ι. Κοκκινάκη**, πέρα από τις εκφάνσεις του τίτλου και του υπότιτλου, αποτελεί κατάθεση αγάπης και κυρίως ευγνωμοσύνης προς τον πνευματικό άνδρα που δούλεψε άοκνα για την ανανέωση της λογοτεχνίας μας. Η εργασία αυτή, με πνοή προσωπική, δεν περιορίζεται σε ένα καταστάλαγμα ψυχρών ερευνητικών συμπερασμάτων. Κεντρίζει άμεσα το ενδιαφέρον του ανα-

γνώστη με την ιδέα ότι μία σύγχρονη μυθιστοριογράφος κρίνει και σχολιάζει το έργο ενός πνευματικού ηγέτη περασμένης γενιάς, χωρίς να εμπλέκεται στο «κλασικό» πλαίσιο των «παλαιών αξιών και των σύγχρονων ανάξιών», ούτε στον καθιερωμένο αφορισμό της προηγούμενης γενιάς από τη νέα. Η όλη μελέτη και κυρίως η κατάθεση των συμπερασμάτων από τη συγγραφέα βασίζεται στην όψιμη πείρα της ως μυθιστοριογράφου, ως αφοσιωμένης δημιουργού του έντεχνου λόγου, καθώς και στην πιστή και αντικειμενική ανάγνωση των θεωρητικών κειμένων για την τέχνη και τη λογοτεχνία του Γ. Θεοτοκά.

Το βιβλίο της **Ν.Ι. Κοκκινάκη** χωρίζεται σε τέσσερα κεφάλαια, άνισα μεταξύ τους, προκειμένου να γίνει κατανοητό στον τωρινό αναγνώστη, που καθημερινά βομβαρδίζεται από κενολογίες, συχνά ξένες ή αντίθετες προς την πνευματική του παράδοση, τι πρόσβευε ο Γ. Θεοτοκάς, τι επεδίωκε, τι πέτυχε και ποιες ήταν τελικά οι απόψεις του για την τέχνη του μυθιστορήματος. Στο πρώτο κεφάλαιο, με τίτλο «Ένας ανένδοτος του πνεύματος», η συγγραφέας παρουσιάζει την εμμονή του Θεοτοκά, σ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, στον καθοριστικό ρόλο της διανόησης για τη βελτίωση του τρόπου ζωής. Στο επόμενο κεφάλαιο, με τίτλο «Η ανήσυχη αναζήτηση», διαγράφεται ο πνευματικός προβλη-

ματισμός του μεγάλου ουμανιστή, επιχειρείται μια ανάλυση των κατά καιρούς μεταλλαγών του, των προσαρμογών ή ανησυχιών του σχετικά με τη διαμόρφωση του ιδεολογικού και αισθητικού του προσανατολισμού. Στο προτελευταίο κεφάλαιο, με τίτλο «Τα άξια χέρια», αποδεικνύεται έμμεσα η δικαίωση των απόψεών του, αφού η θέση του για την παράδοσή μας, ως συνολικής και συνθετικής αντιμετώπισης των προβλημάτων του σύγχρονου ατόμου, έγινε αποδεκτή από κορυφαίους συγγραφείς της γενιάς του, που μάλιστα αναγνωρίστηκαν διεθνώς. Στο τελευταίο κεφάλαιο που φέρει τον τίτλο «Μυθιστορηματικές αναζητήσεις του Γιώργου Θεοτοκά», που είναι και το μεγαλύτερο του δοκιμίου, εξετάζεται, χρονολογικά, η εξέλιξη της αντίληψης για το συγκεκριμένο λογοτεχνικό είδος και τη λογοτεχνία. Αρχίζοντας από τις θεμελιώδεις θέσεις του στο *Ελεύθερο πνεύμα*, η συγγραφέας επεξεργάζεται κάποια θεωρητικά του κείμενα που άπτονται της τεχνικής της μυθοπλασίας, για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι «η "ισορροπημένη μορφή" στην τέχνη του μυθιστορήματος ήταν το αντικείμενο αναζήτησης όλης της ζωής του, μιας ζωής ανεπιτήδευτης, όπως και ο ίδιος του ο λόγος ήταν ανεπιτήδευτος».

Η μεγάλη όμως αρετή τού πονήματος οφείλεται στο ότι η συγγραφέας στηρίχθηκε αποκλειστικά στην ανάλυση των θε-

«Φθινοπωρινό φύσημα» μας έρχεται με τον γιαπωνέζικο άνεμο του **Γιασουνάρι Καουαμπάτα**: *Ιστορίες της παλάμης* (μετάφραση-επίμετρο-γλωσσάρι: **Παναγιώτης Ευαγγελίδης**, εκδ. Πατάκη, 1997). Σύντομες λυρικές πρόζες, οι ιστορίες που χωρούν μες στην παλάμη αποδίδουν μιαν ατμόσφαιρα περισσότερο παρά μια πλήρη ιστορία. Γοητευτική και ψυχρή συνάμα η γραφή του Καουαμπάτα δημιουργεί μια παράδοση σύνδεση ανάμεσα στην παράδοση της Ανατολής και τον δυτικό μοντερνισμό· καλύτερα, ανοίγει ένα δρόμο επικοινωνίας «για να καταλάβουμε τη γιαπωνέζικη ψυχή».

Χρήσιμες συμβολές στη γνώση μας για τη «νεότερη ποιητική γενιά», που άρχισε κι αυτή να γέρνει προς το γήρας ...: 1. Η *Βιβλιογραφία Νάσου Βαγενά 1966-1996* από τον **Σάββα Παύλου** (εκδ. Βιβλιογραφική Εταιρεία Κύπρου, Λευκωσία 1997), εμπειριστατωμένη και αναλυτική, μας ξαφνιάζει με τις λεπτομέρειες που «ξετρώπωσε» ο ερευνητής! 2. Το ενδιαφέρον ένθετο αφιέρωμα στον **Αντώνη Φωστιέρη**, που βρίσκουμε στο περιοδικό *Αλφειός* (τχ. 12-13, καλοκαίρι '97), με συνέντευξη του Α.Φ., κριτικά κείμενα και ανθολόγιο, αξίζει να προσεχτεί.

Ψυχαναλυτικό περιοδικό, τεύχος Νο 1: Ένα αληθινά σημαντικό εκδοτικό και επιστημονικό γεγονός το περιοδικό *Εκ των υστέρων* (ομάδα σύνταξης: **Γιώργος Κούριας, Γεράσιμος**

Στεφανάτος, Ελένη
Τζαβάρα, Θανάσης
Τζαβάρας: Λυκείου 1, 106 74
Αθήνα, τηλ.: 7258568)

Ξεκινά από το κείμενο του
Freud «Κατασκευές στην
ψυχανάλυση» (1937) για να
το συνδέσει με νεότερες
συμβολές που άλλοτε ανα-
«κατασκευάζουν» και
άλλοτε ξεκινούν από τα
προσφερόμενα δεδομένα
της αναλυτικής.
Ένα
περιοδικό που το διακρίνει
η συστηματικότητα και η
ενότητα προβληματισμού.
Αξίζει να διαβαστεί από
όσους ενδιαφέρονται για
την ψυχαναλυτική σκέψη και
όχι μόνο από τους ειδικούς.

Ωριμότητα και ακρίβεια
κοινωνικού και ψυχολογικού
προβληματισμού
αναδεικνύονται μέσα από
κείμενα φυλακισμένων που
αναφέρονται στις φυλακές.
Το περιοδικό μάς έρχεται
από τον Καναδά: **Journal of**
Prisoners on Prisons (τ.7,
τχ.1, 1996-1997). Αν θέλετε να
γίνεται συνδρομητές στείλτε
\$10.00 (ή \$7.00, αν το
εισόδημά σας είναι χαμηλό!)
στην εξής διεύθυνση: Box 54,
University Centre, University
of Manitoba, Winnipeg,
Canada, R3T 2N2. Σας
βεβαιώ ότι η εμπειρία
ανάγνωσης αυτών των
κειμένων είναι μοναδική.

Ανθολογία Σύγχρονου
Ελληνικού Διηγήματος στην
ολλανδική γλώσσα (εκδ.
Meulenhoff, Άμστερνταμ,
1997) με επιμέλεια και
μετάφραση του
νεοελληνιστή **Hugo**
Hokwerda και επιλογική
μελέτη του αναφερόμενη
στην κοινωνικοπολιτική,
γλωσσική και πολιτισμική
κατάσταση της Ελλάδας
μετά την πτώση της

ωρητικών κειμένων του Γ. Θεο-
τοκά σχετικά με την αισθητική
της λογοτεχνίας, τα οποία προ-
καλούν στον αναγνώστη νέα
ερεθίσματα, θέτουν νέους προ-
βληματισμούς, τον προτρέπουν
να σκεφτεί πάνω στην τεχνική

του μυθιστορήματος, να αναρω-
τηθεί για τη διάσταση της ζωής
και της γραφής, δύο στοιχείων
που συναντώνται μόνο στο κεί-
μενο της μυθοπλασίας. Γραμμέ-
νο με λόγο σαφή και σεμνό, χω-
ρίς διθυραμβικές εξάρσεις, το

δοκίμιο αυτό εντάσσεται στις
«κριτικές» προσδοκίες που ο Γ.
Θεοτοκάς θα λαχταρούσε και
θα ανέμενε, και που μια πνευ-
ματική του απόγονος καταθέτει
μ' επιτυχία.

Γιώργος Φρέρης

Η ζωγραφική είναι μάτι

Αντώνης Πρωτοπάτσης,
Λεύκωμα,
Κείμενα: Στρατής Αλ.
Μολίνος, Μαρούλα
Δημητρίου, Βαγγέλης Αντ.
Καραγιάννης.
Καλλιτεχνική επιμέλεια:
Καίτη Μεσσηνέζη,
Εκδ. Αστερίας

Με την ευκαιρία της συμπλή-
ρωσης εκατό χρόνων από τη
γέννηση και πενήντα από το
θάνατο του μυτιληνιού ζωγρά-
φου και σκιτσογράφου αλλά
και λογοτέχνη, ενός από τους
πρωτεργάτες του κινήματος της
Λεσβιακής Άνοιξης, Αντώνη
Πρωτοπάτση (1897-1947), οι
εκδόσεις *Αστερίας* κυκλοφόρη-
σαν καλαίσθητο τυποτεχνικά,
πανόδετο λεύκωμα (27,5x24,5
εκ.) με χρυσοτυπία στο εξώ-
φυλλο και ευφάνταστο περικά-
λυμμα. Το λεύκωμα περιλαμ-
βάνει κείμενα των Στρατή Αλ.
Μολίνου, Μαρούλας Δημητρί-
ου, Βαγγέλη Αντ. Καραγιάννη,
σκίτσα από τη συλλογή Μαρού-
λας Δημητρίου και επιστολές
από το αρχείο Βαγγέλη Αντ.
Καραγιάννη. Η καλλιτεχνική
επιμέλειά του οφείλεται στη
ζωγράφο Καίτη Μεσσηνέζη.

Ας σημειωθεί τώρα η «μικρή
ιστορία» της συλλογής Μαρού-
λας Δημητρίου: Τα σκίτσα της
συλλογής προήλθαν από κουτί
που ξέμεινε στο σπίτι του στε-
νού φίλου του Πρωτοπάτση,
Θεόδωρου Λεφκιά (Βρανά Μπε-

Πορτραίτο του Μπωντλαίρ
(χαλκογραφία) από τα Άνθη
του Κακού, που εξέδωσε
ο Πρωτοπάτσης το '44.

γιάζη), γαμπρού της Μαρούλας
Δημητρίου, στη Μυτιλήνη το
1944, χρονιά που ο Πρωτοπά-
τσης, ενταγμένος στις τάξεις
του ΕΑΜ, έφυγε από το νησί.
Το κουτί αγνοήθηκε μέσα στο

υπόγειο του σπιτιού και μετά το
θάνατο του Πρωτοπάτση. Έτσι
πρωτοπαρουσιάζεται σήμερα.

Ορισμένα βιογραφικά στοι-
χεία του Πρωτοπάτση κρίνο-
νται χρήσιμα για να κατανοηθεί
καλύτερα η σημασία της έκδο-
σης. Ο Αντώνης Πρωτοπάτσης
γεννήθηκε στις 4 Απριλίου 1897
στο «αηδονοτραγουδισμένο»
προάστιο της Μυτιλήνης Ακλει-
διού σε οικογένεια αρχοντική
(το επώνυμο *Πρωτοπάτσης*
ήταν αρχικά προσηγορικό:
Πρωτοπαπάς, τίτλο που έφερε
πιθανόν πρόγονος του Αντώ-
νη). Σώζεται από το 1908 κιό-
λας, όταν είναι ένδεκα χρόνων,
σκίτσο του με την απεικόνιση
μικρού παιδιού – το πρώτο έργο
του. Το 1914 βρίσκεται στη Σχο-
λή Καλών Τεχνών της Αθήνας,
όπου έχει συμφοιτητή τον Γιώ-
ργο Γουναρόπουλο, αλλά γρήγο-
ρα την αφήνει, πιστεύοντας ότι
«οι σχολές ζωγραφικής νεκρώ-
νουν τα ταλέντα», όπως είπε κα-
τόπιν στον μαθητή του Μίλη
Παρασκευαΐδη. Το 1912 αρχί-
ζει να γράφει τα πρώτα ποιήμα-
τά του με το ψευδώνυμο *Μή-
τρος Ακλειδιανός* και το 1915,

Στο Κέντρο Εικαστικών Τεχνών YAKINΘΟΣ (Κηφισιά) λει-
τουργεί αναδρομική έκθεση (6-31 Οκτωβρίου '97) του
Αντώνη Πρωτοπάτση. Παρουσιάζονται 60 έργα (σχέδια,
χαλκογραφίες, ξυλογραφίες) με σκηνές, τοπία και τύπους
της Μυτιλήνης. Επίσης και τα πορτραίτα των: Μπωντλαίρ
(ξυλογραφία και χαλκογραφία), Κ. Παλαμά (χαλκογραφία),
Ελ. Βενιζέλου (χαλκογραφία) κ.ά. Η έκθεση είναι αφιέρωμα
στον Αντώνη Πρωτοπάτση για τη συμπλήρωση 50 χρόνων
από το θάνατο και 100 από τη γέννησή του.

τη συντροφιά των φίλων του στρατή Ελευθεριάδη (Tériade), στρατή Δούκα, Θειέλπι Λεφά, Στρατή Παπανικόλα και άλλων, εκδίδει το περιοδικό *Ελπίς*, ενώ εξορμά με περιοδείες α συλλογή λαογραφικού υλικού στη Λέσβο. Το 1917 παρουάζει με τους **Μιχάλη Ψαρό, Π. 'άλτη** (Παναγιώτη Νικήτα) και **αναγιώτη Κεφάλα** τη διακήρυξη («φυλλαδάκι») των μαλαρών της Μυτιλήνης κατά της αθαρεύουσας, που γράφει στο πιστόφυλλο: «Όποιος θέλει πορεί να το γυρέψει αμ' τους κδότες· οι μαλλιαροί είναι καομίλητοι αθρώποι και δεν τρώε τον κόσμο». Το 1919 συμμετέχει στην παρέα που εκδίδει το περιοδικό *Τα Νιάτα*, ένα από τα σημαντικότερα περιοδικά που εμφανίστηκαν στη Μυτιλήνη μέχρι το 1921. Από το 1919 επίσης δείχνει τις ικανότητές του στο σκίτσο· παρακολουθεί τη Σύνοδο της Κοινωνίας των Εθνών στη Γενεύη και αποτυπώνει σε σχέδιά του τους πολιτικούς που λαμβάνουν μέρος. Την περίοδο 1921-1924 κατοικεί στο Παρίσι, ταξιδεύοντας όμως στην Ελλάδα και εκθέτοντας εδώ έργα του, μέχρι το 1939, οπότε με την έκρηξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου επιστρέφει στη Μυτιλήνη. Μαθητές του εδώ υπήρξαν με τον έναν ή τον άλλο τρόπο ο πρόσφατα χαμένος σημαντικός τεχνοκρίτης **Γιώργος Σίμος** (Πετρίης) και οι ζωγράφοι **Μίλτης Παρασκευαΐδης** και **Μανώλης Καλλιγιάννης**. Στον τελευταίο, τον μαθητή του τον αγαπητό, όπως τον ονομάζει σε ένα χαρισμένο σκίτσο του, έλεγε: «*Η ζωγραφική είναι μάτι*». Στο μεταξύ, από το 1921 κιόλας, εργάζεται ως μόνιμος σκιτσογράφος στην εφημερίδα *Le Journal*, ενώ με το ψευδώνυμο *Pazzi* υπογράφει σκίτσα του για την εφημερίδα *Le Figaro* και για παρισινά περιοδικά (*Paris-Midi*, *Le Quotidien*, *Les Nouvelles Littéraires*, *La Revue Française*, *L'Intransigeant*). Καθοριστική στάθηκε κατά το Μεσοπόλεμο η συμβολή του στην ίδρυση και την οργάνωση του Συνδέσμου Ελλή-

Σκίτσο του Πρωτοπάτη με σινική μελάνη.

νων Σκιτσογράφων, του οποίου χρημάτισε και πρόεδρος. Οι μέρες του Πολέμου και της Κατοχής για τον Πρωτοπάτη αποβαίνουν ιδιαίτερα οδυνηρές. Δουλεύει νύχτα-μέρα ως σκιτσογράφος για τις εφημερίδες *Ελεύθερη Ελλάδα*, *Μάχη*, *Ριζοσπάστης*, *Ρίζος της Δευτέρας*. Το 1944 πρόλαβε και τύπωσε στη Μυτιλήνη μεταφρασμένα πενήντα ποιήματα από τα *Άνθη του Κακού* του Charles Baudelaire με ξυλογραφημένη την προσωπογραφία του ποιητή και διάφορα άλλα ξυλογραφικά κοσμήματα. Πέθανε στις 16 Απριλίου 1947 στον *Ευαγγελισμό*, κυριολεκτικά με το μολύβι στα χέρια (το δεξί, παράλυτο από την επάρατη νόσο...).

Το λεύκωμα, εκτός από τέσσερα ενδιαφέροντα κείμενα για τον Πρωτοπάτη («Ο σκιτσογράφος Αντώνης Πρωτοπάτης» του Στρατή Αλ. Μολίνου, «Αναμνήσεις» της Μαρούλας Δημητρίου, «Ανέκδοτα νεανικά γράμματα του Αντώνη Πρωτοπάτη» και «Επιλογικά» του Βαγγέλη Αντ. Καραγιάννη), περιέχει άγνωστο, σπάνιο υλικό τεκμηρίων (φωτογραφιών και εγγράφων διαφωτιστικών της ζωής και της όλης πνευματικής πορείας του Πρωτοπάτη) και έργων του καλλιτέχνη (συγκε-

ντρώνονται πάνω από 160 σχέδια με μολύβι και σινική μελάνη, 6 παστέλ και 8 χαρτικά). Στο πίσω αυτί του περικαλύμματός του αναδημοσιεύονται καίρια αποσπάσματα κριτικών για το έργο του από ανθρώπους που τον γνώρισαν: των **Κώστα Βάρναλη**, **Στρατή Μυριβήλη**, **Στρατή Δούκα**, **Ορέστη Κανέλλη**, **Σπύρου Βασιλείου**, **Γιώργου Βαλέτα** και **Μίλτη Παρασκευαΐδη**. Μειονέκτημα του λευκώματος η έλλειψη περιεχομένων, γενικής βιβλιογραφίας (θυμίζω μόνο δύο επετειακά άρθρα που θα έπρεπε κάπως και να αναδημοσιεύονται: τη συνέντευξη του **Μανώλη Καλλιγιάννη** στον δημοσιογράφο **Γιώργο Πηλιχό**, στην εφημερίδα *Τα Νέα*, της 28ης Ιανουαρίου 1972, οπότε συμπληρώθηκαν εβδομήντα πέντε χρόνια από τη γέννηση και είκοσι πέντε από το θάνατο του Πρωτοπάτη, συνέντευξη στην οποία εφιστάται η προσοχή μας στην ξεχωριστή αξία του Πρωτοπάτη, και το πεντάστηλο εικονογραφημένο άρθρο του **Φ. Κομνηνάκη** [Μίλτη Παρασκευαΐδη], στην εφημερίδα *Το Βήμα*, της 26ης Μαρτίου 1972, με τίτλο «Αντώνης Πρωτοπάτης – Ένας "ωραίος απόστολος" του Νεοελληνικού Πολιτισμού», άρθρο που ξανάφερε στην επικαιρότητα τον Πρωτοπάτη, και από το οποίο αλιεύονται κρίσεις για τα έργα των συγχρόνων του διανοουμένων και καλλιτεχνών) και ευρετηρίου ονομάτων.

Ας είναι... Η έκδοση ξεκινά τουλάχιστον με βασικό κίνητρο την αγάπη για τον άνθρωπο και τον δημιουργό Αντώνη Πρωτοπάτη, προχωρώντας προς μιαν οιονεί σφαιρική εικόνα του στους ποικίλους τομείς της δραστηριότητάς του, χωρίς να χάνει την επιβαλλόμενη σε απόπειρες μονογραφιών κριτική νηφαλιότητα – το κυριότερο, (εκείνο που, στο όνομα του μοντέρνου, χάνεται από τέτοιες εκδόσεις σήμερα), χωρίς να ενοχλεί ή να προσβάλλει αισθητικά τον αναγνώστη!

Δημήτρης Παυλόπουλος
Ιστορικός της Τέχνης

δικτατορίας. Οι 25 συγγραφείς που ανθολογούνται (αν και θα περίμενε κανείς και ορισμένους σημαντικούς απόντες) αντιπροσωπεύουν ποικίλες συγγραφικές τάσεις και όλοι μαζί εκπροσωπούν ικανοποιητικά την πολυμορφία της ελληνικής διηγηματογραφίας.

Βιβλίο που συνεισφέρει σημαντικά στην κατανόηση της δεκαετίας του '30, πέρα από μυθοποιήσεις και νοσταλγικές αναπολήσεις, είναι το βιβλίο του γιατρού Δημήτρη Καζαμιά, Στα φτωχά χρόνια της δεκαετίας του '30 (εκδ. Καστανιώτη, 1997). Ένα βιβλίο που μας μεταφέρει την ατμόσφαιρα της πραγματικής ζωής, της καθημερινότητας, μέσα από περιγραφές γλαφυρές που αποτυπώνουν την προσφυγιά, τον αγώνα για επιβίωση, τις μορφές διασκέδασης και άλλα πολλά και πολύ ενδιαφέροντα. Ένας μεσοπολέμος σκληρός αλλά αληθινός.

Για τα παιδιά θα πρέπει να προσθέτουμε πάντα βιβλία στην ήδη υπάρχουσα βιβλιογραφία της ψυχοθεραπείας μέσω των εικαστικών τεχνών είναι και το Θεραπεύοντας παιδιά μέσα από την τέχνη της Judith Aron Rubin (μετάφραση: **Γιάννα Σκαρβέλη**, εκδ. Ελληνικά Γράμματα και Κέντρο Τέχνης και Ψυχοθεραπείας, 1997). Πρόκειται για ένα αναλυτικό εγχειρίδιο, αλλά αρκετά απλά γραμμένο, που προσφέρει μια εκτεταμένη περιγραφή της μεθόδου. Μια δοκιμή θα σας πείσει...

ο χαρτοκόπτης

«Η σκουριά ποτέ δεν κοιμάται»

(Τραγούδι του Νηλ Γιάνγκ)

ΕΛΑΧΙΣΤΟΙ ΕΧΟΥΝ ΑΠΟΜΕΙΝΕΙ στη σημερινή εποχή της φιλολογικής ανομβρίας.

Και σαν να 'ναι νερό στέρνας, που λιγοστεύει επικίνδυνα, σκύβουμε με λαχτάρα να δροσι-
στούμε από το λόγο τους με κάθε δημόσια ή ιδιωτική ευκαιρία.

Ένας απ' αυτούς, κι ο Μάριο Βίττι. Το πάθος του για τα ελληνικά γράμματα, μεγάλο· το ίδιο
οξύς κι ο πόνος του για καθετί που βλέπει ότι πάει να στραβώσει σ' αυτόν εδώ τον τόπο.
Ανάμεσα στα πολλά και σημαντικά που κατέθεσε στο *Βήμα* της 21ης Σεπτεμβρίου, κάτω
από τον πικρό τίτλο «Είμαι είδος προς εξαφάνιση», αφουγκραζόμαστε και την παρακάτω
αγωνία του:

«Βλέπω στα ελληνόπουλα που έρχονται να σπουδάσουν στην Ιταλία μια αισθητή άγνοια
στην αρχαία ελληνική γλώσσα αλλά και στην καθαρεύουσα, ακόμη και σε σχέση με τους
Ιταλούς. Και αυτό είναι κάτι που τους εμποδίζει ίσως να φθάσουν στο ευρωπαϊκό επίπεδο,
όπου οι περισσότεροι νέοι έχουν κλασικές γνώσεις».

ΤΟ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ καλό θα ήταν να προβληματίσει όλους όσοι δεν θέλουν να εννοήσουν πως
το μέλλον της λογοτεχνίας, άρα και της γλώσσας, πρέπει να αναζητηθεί –πέρα από κάθε
υποψία συντηρητισμού ή γλωσσαμυντορισμού– στην καινούρια φύτρα που μεγαλώνει σ'
ετούτο το «αλωνάκι». Γιατί καλές είναι οι συζητήσεις και οι περισπούδαστες απόψεις για τα
ρεύματα και τις «γενιές», αλλά διάχυτος υπάρχει ο φόβος πως σε λίγα χρόνια η ελληνική
λογοτεχνία θα αλλάζει μπαλιές μπροστά σε μισοάδειες κερκίδες ή, το χειρότερο, ενώπιον
θεατών που θα αδιαφορούν τελείως για το θέαμα (για την ποιότητα ο λόγος...).
Στο μεταξύ, όλοι οι σημερινοί Έλληνες –γραμματιζούμενοι και μη, γραφιάδες και λογάδες,
μεταγλωττιστές κι αντίπαλοι– είναι ανάγκη να αποστηθίσουμε και μέρα-νύχτα να ξεπλέ-
νουμε το λαρύγγι μας με λόγια ακριβά, σαν κι αυτά του Νίκου Καρούζου:

Ο ακέραιος κυρ Αλέξανδρος

Θαμνώδη ρήματα και φύλλα καταπράσινα της γλώσσας,
Μεγάλος άνθρωπος κι ανέσπερος έλληνας που κράτησε
τον πόνο στο σωστό του ύφος
αγνοώντας και δημοτικισμούς και εξελικτισμούς και μόδες
αγνοώντας τα εκάστοτε μορμολύκεια
την ασίγαστη γενικότητα των πιθήκων
αγνοώντας τον αιώνα της καλπάζουσας εξυπνάδας
ο ανοξείδωτος.

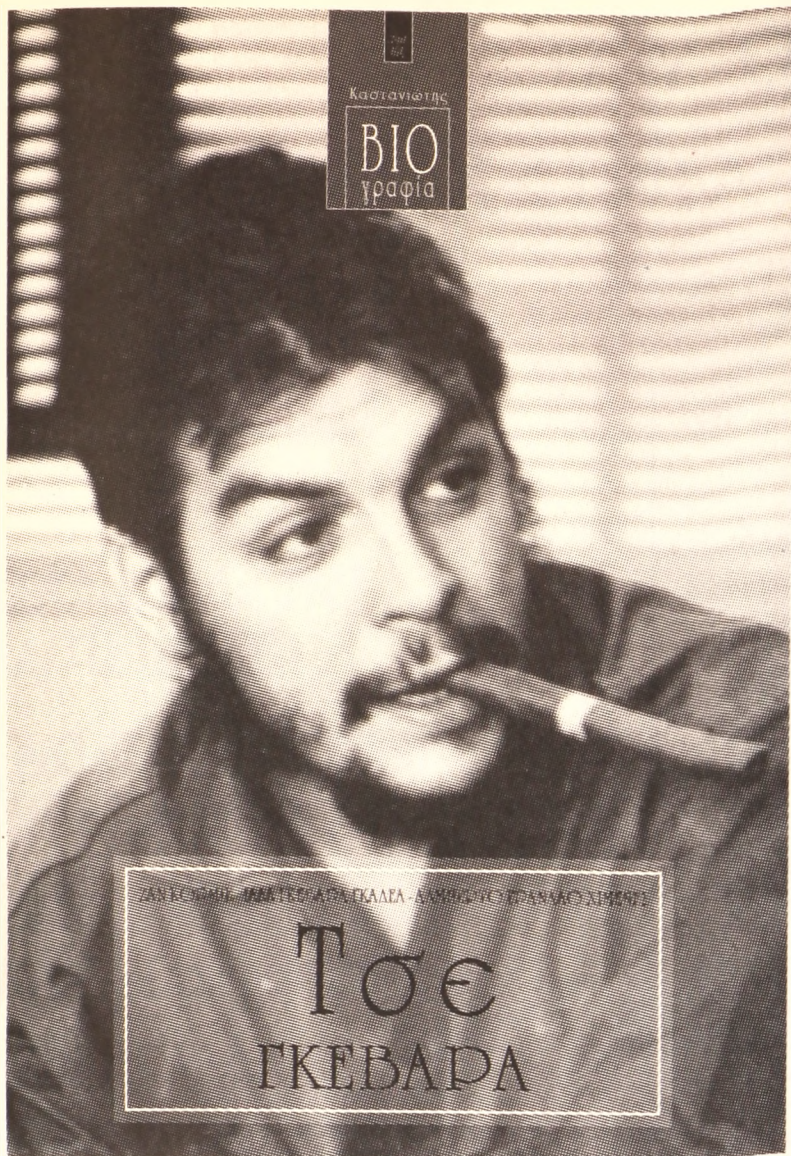
Έδη τα θύματα της Προόδου που πρόωρα σκουριάζει
πάνε στην πατρίδα του τη Σκιάθο
κι αγοράζουν ελπίζοντας οικόπεδα
πάνε για λίγο αεράκι λίγη θάλασσα και φρέσκο φεγγάρι.
Μα είν' αδύνατο να κοροϊδέψουμε τη ρημαγμένη φύση
με ξιπόλητα Σαββατοκύριακα και με τροχόσπιτα.

Ο ακέραιος κυρ Αλέξανδρος
εκείνος ο περιούσιος Παπαδιαμάντης
και το κεράκι μας ακόμη δεν το θέλει.

ΓΙΑ ΝΑ ΜΗΝ ΞΕΧΝΑΜΕ στιγμή πόσο μίζεροι και ανούσιοι είμαστε σε θέση να καταντήσουμε.
Πόσο ανιάτα οξειδωμένοι!..

ΑΠΟ ΤΟΝ
ΚΩΣΤΑ
ΑΚΡΙΒΟ

και τα ποίητά...

ΤΣΕ ΓΚΕΒΑΡΑ

Κι αν ο Τσε ξαναρχόταν; Μα αυτά δε γίνονται!
Κι όμως, η Λατινική Αμερική κρύβει μια αλήθεια:
Εδώ όλα γίνονται, αρκεί να πιστεύεις στα απίστευτα.

Να λες:

«Να είμαστε ρεαλιστές, να ζητάμε το αδύνατο».

Όπως θα πει ο Ερνέστο Γκεβάρα ντε λα Σέρνα.

Όταν θα 'χει γίνει ο Τσε. Το 'φερε η τύχη κι
απ' τα πρώτα του χρόνια πάλευε με το θάνατο.

Κι έφυγε νωρίς.

Κι όμως, είπαν τον είδανε αργότερα.

Εσείς δεν τον είδατε πουθενά;

Κι έπειτα πάλι χάθηκε. Κι αν ξανάρθει;

Μέχρι σήμερα οι Ινδιάνοι λένε πως
οι κυνηγημένοι θεοί των Ίνκας είναι κρυμμένοι
στις πέτρες, περιμένοντας μέρες καλύτερες
για να ξανάρθουν.

Τότε, λένε, θα 'ρθει κι αυτός...

Οι επιζήσαντες σύντροφοι του Τσε

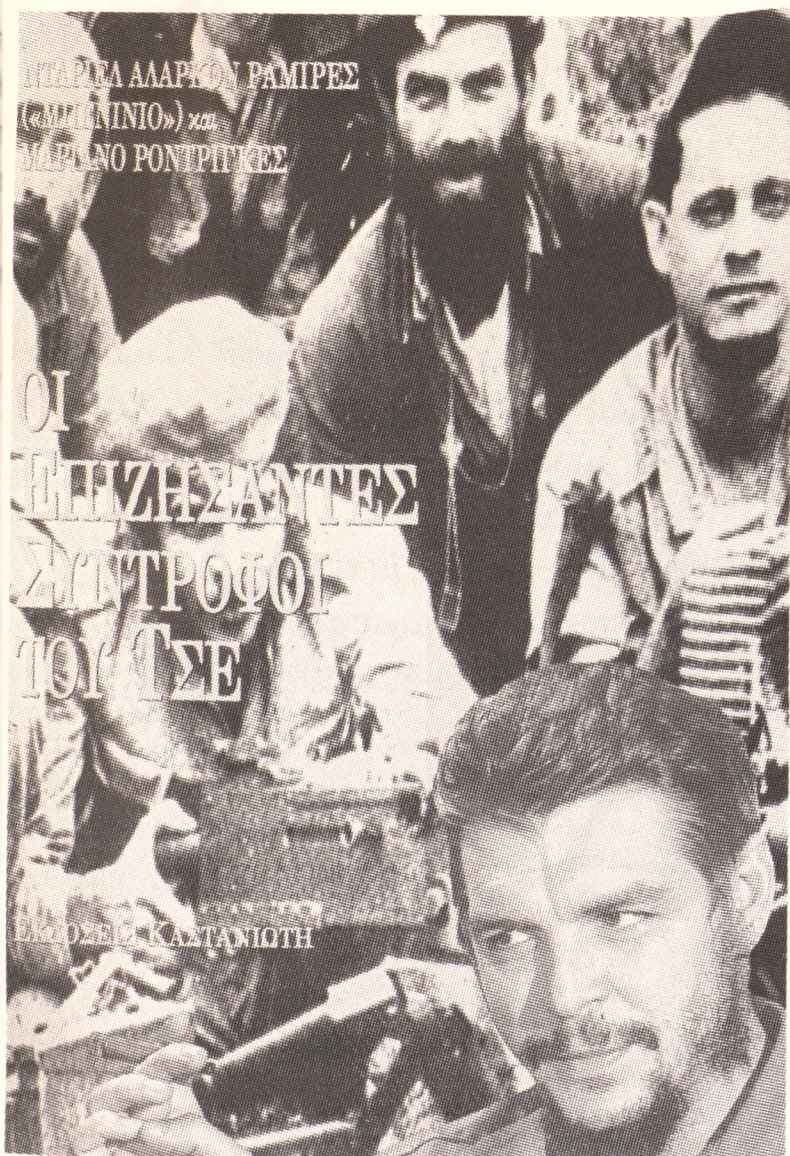
Βολιβία, 8 Οκτωβρίου 1967. Μια ομάδα ανταρτών,
με αρχηγό τον Τσε Γκεβάρα, παίρνει θέση στο φαράγγι
του Γιούρο. Μετά από μια σκληρή μάχη με τις δυνάμεις
του στρατού, ο Τσε αιχμαλωτίζεται μαζί με άλλους δυο
συντρόφους του. Θα εκτελεστεί την επομένη.

Η μάχη του Γιούρο θα μείνει στην Ιστορία.

Μόνον έξι απ' τους δεκαεπτά κατάφεραν να γλυτώσουν:
ο Μπενίνιο, ο Ελ Νιάτο, ο Ελ Ίντι, ο Ουρμπάνο, ο Νταρίο
και ο Πόμπο. Έξι άνθρωποι πέρα απ' τα καθιερωμένα,
έξι επαναστάτες που θέλησαν να φανούν αντάξιοι του
«νέου ανθρώπου» που ονειρευόταν ο αρχηγός τους, ο Τσε.

Τούτο το βιβλίο είναι το χρονικό της απίστευτης
περιπέτειάς τους, της απελπισμένης τους μάχης για τη ζωή
μετά τη διάλυση του αντάρτικου της Βολιβίας, μετά
τη δολοφονία του Τσε Γκεβάρα.

Είναι οι Επιζήσαντες του Τσε κι αυτή είναι
η τελευταία πράξη του δράματός τους.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ
Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα

Ζαλόγγου 11, 106 78 Αθήνα, τηλ. κέντρο 3301208

url:www.kastaniotis.com

ΙΒΛΙΝ ΓΟΥΩ

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΟ ΜΠΡΑΪΝΤΣΧΕΝΤ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΑΘΗΝΑ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΥ

ΗΒΛΙΝ ΓΟΥΩ

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΟ ΜΠΡΑΪΝΤΣΧΕΝΤ

Θέμα μου είναι η μνήμη,
αυτή η περσόνα πλυσθής
που μεταμορφιζόταν από πάνω
μου εκείνο το μουντό πρωινό
στα χρόνια του πολέμου. Οι
μνήμες αυτές που είναι η ζωή
μου –γιατί τίποτα δεν είναι με
βεβαιότητα δικό μας εκτός από
το παρελθόν– ήταν πάντα μαζί
μου. Σαν τα περιστέρια της

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΑΘΗΝΑ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΥ

πλατείας του Αγίου Μάρκου,
βρίσκονταν παντού, κάτω από τα πόδια μου, τότε ένα ένα, τότε ζευγά-
ρια, σε μερές, γλυκόλαλες συνάξεις, να κλίνουν τα κεφάλια τους, να
περπατούν καμαρωτά, να αναγκάζονται τα μάτια, να σπικρογυρίζουν
τα μαλακά φτερά του λαιμού τους, να γαντζώνονται καμιά φορά, όταν
σσεκόμουν ακίνητος, στον ώμο μου, μέχρι που ξαφνικά αντηχούσε το
κανόνι του μεσημεριού και αστραπαλα, ένα φτεροκόπημα, ένα τίνισμα
των φτερών προς τα εμπρός και το πεζοδρόμιο απόμνε γυμνό και ο
ουρανός ψηλά σκοτείνιαζε και αντιλαλούσε από το σκούξιμο των
όρνικων. Έτσι ήταν κι εκείνο το πρωινό, τον καιρό του πολέμου.

Ν Ε Φ Ε Λ Η
ΞΕΝΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Σε αυτό το μυθιστόρημα ο συγγραφέας πετυχαίνει να αναπλάσει μια ολόκληρη εποχή.

Κινείται από τον απόλυτο ρομαντισμό, από την ομορφιά του ποιμενικού και
ειδυλλιακού τοπίου στον υλιστικό κυνισμό, στην ώριμη αναθεώρηση μιας γλώσσας τόσο
ανάλογης με τις διαθέσεις, ώστε πείθεται κανείς για την αυθεντικότητα της απεικόνισης
από μόνη τη δύναμη των λέξεων. Ο συγγραφέας κάνει άψογη χρήση της γλώσσας
–άλλωστε ο ίδιος θεωρούσε τον εαυτό του τεχνίτη της γλώσσας.

Ο Γουώ άρχισε να γράφει την Επιστροφή στο Μπραϊντςχεντ λίγους μήνες μετά τα
τεσσαρακοστά του γενέθλια με καταφανή απέχθεια για τις προοπτικές του άμεσου και
απώτερου μέλλοντος και με έντονη τη διάθεση να «επιστρέψει» έστω και νοητά στην
ένταση και την ανεμελιά της νιότης.

Το βιβλίο γυρίστηκε σε τηλεοπτικό σήριαλ από το BBC.

Στην ίδια σειρά κυκλοφορούν

ΤΟΝΙ ΜΟΡΙΣΟΝ: ΓΑΛΑΖΙΑ ΜΑΤΙΑ, ΤΖΑΖ, ΑΓΑΠΗΜΕΝΗ * ΜΑΡΙΝΑ ΤΣΒΕΤΑΓΙΕΒΑ:
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΟΝΕΤΣΚΑ * ΜΑΡΤΙΝ ΕΪΜΙΣ: ΤΟ ΒΕΛΟΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ * ΜΠΑΡΥ
ΑΝΣΓΟΥΩΡΘ: ΙΕΡΗ ΠΕΙΝΑ * ΙΣΑΑΚ ΜΠΑΣΕΒΙΣ ΣΙΝΓΚΕΡ: Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΔΑΙΜΟΝΑΣ
* ΤΖ. ΚΟΥΤΣΥ: ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΜΑΪΚΛ Κ * ΚΑΤΡΙΝ ΚΛΕΜΑΝ: ΤΟ ΒΑΛΣ ΠΟΥ
ΔΕΝ ΤΕΛΕΙΩΣΕ * ΡΟΝΤΥ ΝΤΟΥΛ: ΠΑΝΤΥ ΚΛΑΡΚ, ΧΑ ΧΑ ΧΑ * ΜΠΑΡΥ ΑΝΣΓΟΥΩΡΘ:
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΔΡΑΜΑ * ΡΟΝΤΥ ΝΤΟΥΛ: ΤΟ ΒΑΝ * ΤΖΕΗΪΜΣ ΦΑΡΕΛ:
Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΚΡΙΣΝΑΠΟΥΡ * ΧΙΛΑΡΥ ΜΑΝΤΕΛ: ΑΛΛΑΓΗ ΚΛΙΜΑΤΟΣ *
ΤΟΜΑΣ ΧΑΡΝΤΥ: ΤΖΟΥΝΤ Ο ΑΦΑΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ... Η άλλη άποψη στο βιβλίο

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10 680, Τηλ. 36.07.744 - FAX: 36.23.093